Personalități ale USM

PROFESOR UNIVERSITAR

Anatol Petrencu

Biobibliografie

Personalități ale USM

PROFESOR UNIVERSITAR

Anatol Petrencu

Biobibliografie

Chișinău
Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan”
2024

Editor: dr. hab. Constantin Manolache
Responsabil de ediție: dr. Oleg Bujor
Bibliografie: Janna Nikolaeva, Lidia Zasavițchi
Redactor: Ion Vârțanu
Lector: Vitalie Țurcanu
Copertă: Valeriu Oprea
Machetare: Maria Nichitenciuc
Tehnoredactor: Valeriu Oprea

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

Anatol Petrencu : professor universitar : Biobibliografie / editor: Constantin Manolache ; responsabil de ediție: Oleg Bujor ; bibliografie: Janna Nikolaeva, Lidia Zasavițchi. – Chișinău : Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan", 2024 (Blitz Poligraf). – 291 p. – (Personalități ale USM, ISBN 978-9975-62-486-2).

[100] ex.

ISBN 978-9975-62-721-4.
016:[94(478)+929]
A 49

Lucrarea consacrată doctorului habilitat Anatol Petrencu, profesor universitar, este structurată în 3 părți: prezențe în mass-media; studii, articole științifice și opinii; bibliografie selectivă, care cuprinde peste 350 de titluri.

Volumul este adresat cadrelor didactice, cercetătorilor științifici, doctoranzilor, masteranzilor, studenților, elevilor, precum și unui cerc mai larg de cititori.

© Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan", 2024

SUMAR

CUVÂNT ÎNAINTE (Igor ȘAROV) 5

ANATOL PETRENCU: PROFESORUL ȘI ISTORICUL IEȘIT DIN TIPARE (Ion Valer XENOFONTOV, Lidia PRISAC) 7

CURRICULUM VITAE 44

Partea I. PREZENȚE ÎN MASS-MEDIA 53

Anatol Petrencu: „Astfel am ajuns să ne mirăm de ce se întâmplă aici...” (Interviu realizat de Ilie GULCA) 54

30 de ani de Independență a Republicii Moldova. Interviu-eveniment cu istoricul Anatol Petrencu: „Ne-am bucurat de destrămarea Imperiului Răului” (Interviu realizat de Ion GAIDĂU) 56

Istoricul Anatol Petrencu: „Cei nostalgici după U.R.S.S. idealizează un trecut criminal” (Interviu realizat de Agenția de presă IPN) 63

Anatol Petrencu: „Nostalgicii trebuie să accepte pentru ei și partea ascunsă despre viața din U.R.S.S.” (Interviu realizat de Valeriu VASILICĂ) 65

„Lecția de istorie și demnitatea anului 1918” sau despre învățămintele formulate la 105 ani de la Unirea Basarabiei cu România (Interviu realizat de Liliana CONDRATICOVA) 73

Partea II. STUDII, ARTICOLE ȘTIINȚIFICE ȘI OPINII 81

Raptul Basarabiei, nordului Bucovinei, Ținutului Herța Prima ocupație sovietică (1940-1941) 82

Istoriografia contemporană despre legitimitatea Sfatului Țării 96

Basarabenii în cadrul României Întregite 102

Nicolae Titulescu despre importanța Tratatului privind recunoașterea suveranității României asupra Basarabiei 110

Limba rusă – instrument de expansiune al Federației Ruse 117

Falsurile și primejdia pseudoteoriei națiunii civice moldovenești 122

Alexei Mateevici – apărător al țărănimii basarabene 131

Reabilitarea victimelor deportărilor din R.S.S. Moldovenească 136
Primul an de neutralitate a României (1914-1915) în *Notele politice* ale lui Alexandru Marghiloman 143
Prada de război: istorie și actualitate 150
Alexei Șciusev : contribuția la restabilirea Chișinăului 157
Alexandru Marghiloman și Unirea Basarabiei cu România: aspecte istoriografice 164
Războiul agresiv al Rusiei împotriva Ucrainei: cauze, desfășurare, urmări 171
Războiul agresiv al Rusiei împotriva Ucrainei: analiza recentelor contribuții istoriografice 182
Pantelimon Halippa – director al revistei lunare literare și de cultură „Viața Basarabiei" (1932-1944) 188
Istoria între știința despre trecut și instrument de îndoctrinare 192
Geneza și evoluția Bisericii Baptiste din Basarabia (1812-1917): istoriografia problemei (Anatol PETRENCU, Vasile FILAT) 197
Contribuții noi la rolul și locul intelectualității în regim comunist 205
Federația Rusă – stat revizionist agresor 211
Războiul agresiv al Rusiei în Ucraina și poziția Chișinăului oficial 217
Tradiționala obrăznicie a rușilor 221
N.A.T.O. și securitatea de stat a Republicii Moldova 224

Partea III. BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ 229
Teze de doctorat 230
Monografii 230
Prelegeri universitare, manuale, lucrări metodico-didactice 243
Articole în ediții periodice 250
Conducător/consultant științific al doctoranzilor 277
Referent oficial 280
Personalia 283

CUVÂNT ÎNAINTE

Mă simt onorat să prefațez volumul de față „Profesor universitar Anatol PETRENCU. Biobibliografie" din prestigioasa colecție „Personalități ale Universității de Stat din Moldova". Dar această obligațiune este pentru mine o povară plăcută, deși dificilă.

Voia întâmplării a fost că la începutul carierei mele științifice domnul Anatol PETRENCU mi-a fost conducător, eu fiind pentru domnia sa – o primă piatră de încercare în pregătirea cadrelor de calificare înaltă în domeniu. Mă simt mândru și profund recunoscător că am îndreptățit pe deplin așteptările îndrumătorului.

Pe de altă parte, nu este deloc ușor unui discipol să dea apreciere activității didactice, științifice și manageriale celui care i-a fost profesor, conducător științific, decan. Pentru a fi echidistant și nepărtinitor, las acest exercițiu pe seama cititorilor lucrării enciclopedice ce o au în față. În ceea ce mă privește, pentru a dezvălui personalitatea omagiatului, vă invit să parcurgem lapidar traseul colegului de breaslă, cu niște popasuri, care, în viziunea mea, sunt deosebit de importante.

Doctoratul la Institutul de Cercetări Internaționale Economice și Politice al Academiei de Științe a Federației Ruse cu tema „Relațiile româno-italiene în anii '70 – prima jumătate a anilor '80" și lucrarea de doctor habilitat în științe istorice „Politica României privind Basarabia, 1940-1944" i-au deschis cariera de asistent universitar la Catedra de istorie universală (1985), conferențiar universitar (1988), profesor universitar (din 1998 până în prezent) și savant, iar în perioada 1990-1992 a deținut și funcția de decan al Facultății de Istorie a Universitatea de Stat din Moldova, contribuind la introducerea predării istoriei naționale veridice la facultate și formarea unei noi elite intelectuale istorice, posesoare a unei autentice culturi istorice.

Prin exemplu personal, s-a manifestat ca autor al unor manuale universitare și școlare, studii monografice, culegeri de documente, articole științifice, luări de atitudine civică, materiale de popularizare a cunoștințelor istorice; este și un activ formator de opinie, fiind prezent cu comentarii la ordinea zilei pe blog-ul său personal.

Astăzi putem constata constituirea școlii științifice a protagonistului cu 14 doctori în științe istorice din Republica Molodva și România, care

sunt antrenați, ca și domnia sa, în cercetarea unei game largi de subiecte de istorie contemporană a românilor și a celei universale: istoriografia și istoria recentă a Republicii Moldova; Basarabia în anii celui de-al Doilea Război Mondial (1939-1949); polonezii în anii celui de-al Doilea Război Mondial; relațiile româno-italiene (1945-1985); teroarea stalinistă și deportările în Basarabia; problema identitară în Republica Moldova; relații internaționale; psihologie colectivă; culte; învățământul istoric în România (1948-1989); relațiile moldo-ruse; războiul de cotropire purtat de F.R. în Ucraina ș.a.

În calitate de coordonator al proiectului „Recuperarea și valorificarea istorică a memoriei victimelor regimului totalitar-comunist din R.S.S. Moldovenească în perioada anilor 1940-1941, 1944-1953" (Program de stat), a organizat cercetări în localitățile din Republica Moldova privind intervievarea martorilor deportărilor din R.S.S. Moldovenească, demers științific aplicativ reflectat în cele 10 volume apărute sub genericul „Arhivele memoriei".

Fiind președintele Asociației Istoricilor din Republica Moldova (1998–2006) și al Asociației istoricilor din Republica Moldova „A. Moșanu" (din 2021), tinde să (re)unească istoricii de bună credință, ce țin la neam și la adevăr, antrenându-i într-un amplu proces de comunicare între istorici, societate și putere.

În contextul preocupărilor enumerate mai sus, neobositul și eruditul profesor universitar A. PETRENCU a fondat, în 2010, Institutul de Istorie Socială „ProMemoria" – instituție afiliată Facultății de Istorie și Filosofie a Universității de Stat din Moldova cu statut de centru de cercetare și instruire, având drept scop cercetarea istorică, promovarea și implementarea noilor metode și domenii de cercetare și predare a științelor istorice.

Cu prilejul împlinirii a peste 45 de ani în activitate de cercetare, didactică și managerială, precum și cu ocazia înregimentării în rândul septuagenarilor îi spunem distinsului coleg doctor habilitat în științe istorice Anatol PETRENCU, profesor universitar la Departamentul Istoria Românilor, Universală și Arheologie, tradiționala urare *La mulți ani!*, dorindu-i sănătate și noi realizări în ceea ce face.

Igor ȘAROV,
rector al Universității de Stat din Moldova,
doctor în istorie, profesor universitar

ANATOL PETRENCU: PROFESORUL ȘI ISTORICUL IEȘIT DIN TIPARE

„Adevărat, sunt istoric de meserie [...],
nu mă sfiesc și, nu mi-e rușine,
dimpotrivă, sunt mândru!"

Anatol Petrencu

De-a dreptul cel mai popular istoric, specializat în istoria contemporană, mentorul câtorva generații de istorici și autorul unui șir de lucrări științifice, profesorul universitar Anatol PETRENCU este una dintre figurile-simbol ale istoriei recente a Republicii Moldova. În studiul de față, având la bază literatura de specialitate și mai multe mărturii, inclusiv câteva interviuri semistructurate (caracteristice metodologiei de istorie orală), vom prezenta dimensiuni care reflectă viața și activitatea profesională a acestuia.

Date biografice

Anatol PETRENCU s-a născut la 22 mai 1954, la Căușeni, devenit oraș în anul 1964. Provine dintr-o familie de muncitori[1], rădăcinile trăgându-i-se din regiunea Odesa (Ovidiopol), străbunicii stabilindu-se, probabil, cu traiul dincoace de Nistru, la sfârșitul sec. XIX – începutul sec. XX. „Bunicii după tată s-au născut și au trăit în Chițcani […], (iar) în perioada interbelică, dorind să emigreze în America, și-au vândut gospodăria […]". Ratând însă posibilitatea, aceștia „și-au cumpărat un teren la Căușeni", în preajma râului Botna. „Bunelul era prezbiter la baptiști, om cărturar, citea *Biblia* în fiecare zi, era o tradiție […], deși tata era ateu". În

[1] Cea mai documentată biografie a dr. hab., prof. univ. Anatol PETRENCU a fost realizată în baza Arhivei curente a Serviciului personal, secretariat și arhivă a Universității de Stat din Moldova (Dosarul personal Anatol PETRENCU, P-20, P.I) de către dr. hab., prof. univ. Valentin Tomuleț, *Profesorul și istoricul Anatol PETRENCU la 60 de ani*. În: Anatol PETRENCU, *Un scurt popas necesar drumului*, Chișinău, Tipografia „Balacron", 2014, pp. 6-10.

general, bunicii „erau disciplinați, nu beau, nu fumau, nu înjurau și nu permiteau nici altora să înjure […]”[2].

Mama, moldoveancă, pe nume Cernean („tot unul combinat”), provenea din Feștelița, sat constituit în majoritate din români.

Viitorul istoric a copilărit în mahalaua numită *Rusească*: „spre deosebire de Căușenii Vechi, unde erau români din talpă, aceștia (de aici) erau veniți din alte părți […], amestecați în mai multe etnii (și) mai multe naționalități […], erau ucraineni, ruși și evrei […]”. „Eram în centrul orașului, la 1 km spre Zaim, pe loc drept […]. Botna era șerpuită și, când dădea apa primăvara, ajungea până la pragul casei. Era șes și apa se întindea […]. Iarna ne dădeam cu sania, schiuri aveam din doage de poloboc […][3].

Atmosfera în care a crescut Anatol PETRENCU era una trilingvă, vorbindu-se limbile ucraineană, română și rusă: „Noi în familie vorbeam limba română. Tata în pașaport era scris ucrainean, dar vorbea limba română și rusă, ucraineana – mai puțin. Numai bunicii vorbeau ucraineana și româna”. „Tatăl a fost un om mai deosebit pentru acele timpuri, citea foarte mult, scria foarte frumos, de multe ori veneau oamenii din sat […] și-l rugau să scrie caligrafic, era important (acest lucru, pe vremuri), știa gramatica […]”[4].

Studiile le-a început la Școala Medie nr. 1 din localitate și le-a absolvit în anul 1971. A fost acceptat la Facultatea de Istorie a Universității de Stat din Chișinău abia după câțiva ani, timp în care a lucrat în construcție și și-a făcut stagiul militar la Stavropol și lângă Rostov-pe-Don. „După 10 clase, am susținut […] patru examene, (dar) n-am trecut concursul […]. În primul rând, erau avantajați membrii de partid, aceștia cu armata făcută, grupa de 25 de oameni, deci numai pe «5» trebuia-i să susții […]. Am lucrat un an la Căușeni, în cartea de muncă prima inscripționare este cea de pietrar. Doi ani, din 1972 și până în 1974, m-au luat la armată”[5].

---

[2] Interviu realizat de Lidia Prisac cu profesorul Anatol PETRENCU la 12 ianuarie 2021. *Arhivă privată*. Vezi și: PETRENCU Anatol: „Comuniștii au răsturnat comunismul” (Interviu realizat de Lidia Prisac). În: *Recurs la memorie: învățământul superior din RSS Moldovenească* /ed.: Liliana Rotaru; coord.: Georgeta Stepanov, Ion Valer Xenofontov; resp. de ed.: Lidia Prisac, Chișinău, Lexon-Prim, 2022, pp. 469-499.

[3] *Ibidem*.

[4] *Ibidem*.

[5] *Ibidem*.

În 1974, demobilizat, a revenit iar la Istorie. „Erau cursuri de pregătire pentru clasa muncitoare, reprezentanții colhoznici, inclusiv cei cu armata făcută. Am venit […] la convorbire […] și m-au acceptat. Dacă treceai cursurile de pregătire, din decembrie, 9 luni de zile, prin iunie sau iulie le terminam […], nu era foarte greu, trebuia să frecventezi orele și să susții examenele […]. Am trecut și am fost înmatriculat în 1975, în primul an, și cinci ani am făcut studiile la facultate”[6], până în 1980. „La facultate am promovat toate cursurile, n-am avut nicio restanță, nimic, am învățat normal! Nu zic că eram genial, dar am învățat normal. Era pusă problema să mi se confere *Diplomă Roșie* […], decanul a zis: *el oricum rămâne aici, ce-i trebuie?* […]”[7].

Propunerea de a rămâne la facultate a venit din partea lui Alexandru Moșanu, care abandonase funcția de secretar științific la Institutul de Istorie al Academiei de Științe a R.S.S. Moldovenești și fusese numit în calitate de șef de catedră. „Noroc de Moșanu, care vorbise deja cu mine să rămân la catedră! Cu entuziasm și bune intenții, (el) a adus tineri la facultate […], a împrospătat catedra. A. Moșanu preda istoria țărilor din vest și din America, prima perioadă, până în 1939”[8].

Între timp, în perioada 1982–1985, Anatol PETRENCU și-a continuat studiile de doctorat la Institutul de Cercetări Internaționale Economice și Politice al Academiei de Științe a U.R.S.S. „Am venit cu relațiile româno-italiene, perioada 1945–1985, erau niște trăsături specifice, pe de o parte, spiritualitatea aceasta latină, pe de altă parte, ideologia comunistă. Am atins aspectele politice, economice și culturale, cum era (atunci). Îmi părea o glumă, dar am fost nevoit să învăț și limba […], *un poco*, nu foarte mult, să citesc […] ziare: *L'Unita*, ziarul Partidului Comunist […]. Era un sector la Biblioteca *V.I. Lenin*, literatura străină (cu) cifrul *DSP* (ДСП) – для служебного пользования (de uz intern), materialele erau deschise și puteai să le folosești, dar la susținere […], era regulă, nu puteai să (le) faci publice […]. Am susținut, cu ușile închise, în timpul lui Brejnev, în 1986, dar am publicat-o în 1993[9] […], când nu mai era nimic secret acolo”[10].

---

[6] *Ibidem*.

[7] *Ibidem*.

[8] *Ibidem*.

[9] Anatol PETRENCU, *Relațiile româno-italiene: de la confruntare la colaborare. 1945–1985*, Chișinău, Editura Universitas, 1993, 216 p.

[10] Interviu realizat de Lidia Prisac cu profesorul Anatol PETRENCU la 12 ianuarie 2021. *Arhivă privată.*

După susținerea tezei de doctor a urmat o altă susținere, în 1997, cea de doctor habilitat[11].

În calitate de tânăr specialist, Anatol PETRENCU și-a început cariera la 23 septembrie 1980, urmând, gradual, treptele de asistent universitar (noiembrie 1985) la Catedra de istorie universală la *Alma Mater*, conferențiar universitar (noiembrie 1988), profesor universitar (iulie 1998), unde activează până în prezent la Departamentul Istoria Românilor, Universală și Arheologie.

A fost ales decan al Facultății de Istorie în anul 1990. „După ce prof. Alexandru Moșanu a fost numit președintele Parlamentului, am fost decan doi ani de zile, ani când tocmai s-a destrămat U.R.S.S., perioada când era o fierbere […] (continuă – *n.a.*), lumea era entuziasmată, era solidaritate, mitinguri, domina același spirit […], și studenții erau entuziasmați […]. Atunci am desființat Catedra de istorie a U.R.S.S. și am înființat Catedra de Istoria Românilor”[12].

Între anii 1998 și 2006, Anatol PETRENCU a fost președintele Asociației Istoricilor din Republica Moldova. Această funcție o exercită și din anul 2021. Printre alte funcții menționăm pe cea de președinte al Partidului Mișcarea Acțiunea Europeană (2006–2010), membru al Comisiei pentru studierea și aprecierea regimului comunist totalitar din Republica Moldova (2010), directorul Centrului de Excelență Institutul de Istorie Socială *ProMemoria* (din 2010). Membru de onoare al: Academiei Oamenilor de Știință din România (2014); Academiei Civice; Institutului de Istorie *Gheorghe Barițiu* din Cluj-Napoca al Academiei Române (2020). Doctor Honoris Causa al: Universității de Stat *Bogdan Petriceicu Hasdeu* din Cahul (2017); Universității de Stat *Alecu Russo* din Bălți (2021). Cetățean de Onoare al orașului Căușeni (2014). Autor al mai multor monografii, manuale universitare și școlare, culegeri de documente, studii și articole științifice, materiale de popularizare a cunoștințelor istorice. A fost distins cu ordinele *Gloria Muncii* (Republica Moldova, 2010), *Crucea de Merit de Argint* (Polonia, 2011), *Serviciul Credincios* în grad de *Comandor* (Româ-

[11] Anatol PETRENCU, *Politica României privind Basarabia. 1940–1944*. Autoreferatul tezei de doctor habilitat în științe istorice: Specializarea 07.00.02 – Istora Patriei, Chișinău, 1997, 44 p.

[12] Interviu realizat de Lidia Prisac cu profesorul Anatol PETRENCU la 12 ianuarie 2021. *Arhivă privată.*

nia, 2014); cu medaliile *Universitatea de Stat din Moldova* (2006, 2019), *ProMemoria* (Polonia, 2013), *Premier i mąż stanu Ignacy Jan Paerewski* (Polonia, 2018), *Nicolae Milescu Spătaru* (Academia de Științe a Moldovei, 2018), *Dimitrie Cantemir* (Academia de Științe a Moldovei, 2019). Premiul pentru Științe Istorice al Academiei Internaționale *Mihai Eminescu* (România, 2018). Premiul Academiei de Științe a Moldovei în domeniul istorie și filosofie *Alexandru Boldur* (2020). Diploma Guvernului Republicii Moldova (2014) etc.

Profil de personalitate

Ceea ce atrage atenția celor care îl cunosc pe istoricul A. PETRENCU este profilul său de personalitate. Doctorul habilitat Valentin Tomuleț ne prezintă o caracteristică de ansamblu a colegului său de catedră: „Anatol PETRENCU este savantul cultivat și distins, are un deosebit cult al prieteniei și cumsecădeniei. Este un om modest, onest, cu un pronunțat simț al datoriei și responsabilității civice. Dispune de o bogată experiență științifică și didactică și o ținută excelentă de pedagog. Acestor calități li se mai adaugă: hărnicia, acribia, responsabilitatea lucrului bine făcut, zelul administrativ. Întotdeauna politicos, înzestrat cu o cultură și inteligență deosebită, un optimism și o voință de invidiat, capacități incomparabile de lucru, profesorul Anatol PETRENCU se bucură de respectul și dragostea colegilor de facultate, a studenților și a tuturor celora care îl cunosc".

Anatol PETRENCU este personalitatea cu caracter puternic, onest, specialist notoriu în domeniul profesional: „Istoric perseverent, cu un înalt simț al demnității, corectitudinii și adevărului. Cu acest bagaj de recunoștință l-am purtat și îl port pe domnul Profesor PETRENCU prin viață. Dincolo de calitățile de istoric și de profesor, în orice situație rămâne modelul de inspirație și omenie" (Octavian Țîcu).

„Riguros în discurs și ferm în opinii, domnul profesor m-a impresionat deopotrivă prin viziunile sale neclintite asupra depășirii crizei identitare, specifice, spre regret, încă multor conaționali de-ai noștri. L-am remarcat energic și neobosit în activitatea de cercetare și cea didactică, entuziast și perseverent în realizarea unor idei de valoare, ferm și imperturbabil în decizii, responsabil și exigent față de rezultatele propriei activități și față de cea a discipolilor. Pentru Anatol PETRENCU demnitatea, principialitatea, curajul civic și verticalitatea au reprezentat și reprezintă nu doar niște calități proprii, ci îi caracterizează Eul în toate ipostazele

sale. Sunt convinsă că și în continuare domnul profesor Anatol PETRENCU ne va bucura cu noi și valoroase performanțe în activitatea profesională" (Rodica Solovei).

Câteva principii definitorii caracteristice istoricului și profesorului universitar Anatol PETRENCU

Unele principii care îl definesc pe profesorul Anatol PETRENCU au fost expuse într-o manieră cu totul deosebită de către doctorul habilitat Valentin Tomuleț:

1. Principiul lui Octavianus Augustus – *Festina lente!* („Grăbește-te încet"). Deși îl știm cu toții mereu grăbit și preocupat de diverse probleme, în activitatea științifică (cu toate că publică destul de mult), se grăbește încet, cântărind fiecare cuvânt, punând în el greutate, convingere și interes.

2. Principiul lui Plato – *să spui lucrurile așa cum sunt* – dezvoltat ulterior de Tacitus, care puncta că în istorie trebuie să scrii *sine ira et studio* („fără mânie și părtinire"). În consecință, lucrările sale sunt mereu actuale, căutate și citite.

3. Principiul de a fi un *spiritus rector* – un savant care știe să coaguleze energiile și forțele celor tineri, care împărtășesc doctrina maestrului. De fapt, așa se nasc școlile științifice, așa s-a născut și avem prezentă la facultate școala Anatol PETRENCU, prin care au trecut mii de licențiați, masteranzi și zeci de doctoranzi.

4. Profesorul Anatol PETRENCU *s-a eschivat de a rămâne „în turnul său de fildeș"*, așa cum au făcut-o unii, muncind pentru cei mulți, care se interesează de istoria și limba neamului, de destinul acestui popor, scriind manuale, fiind un publicist și un activist politic de marcă.

5. Este omul care își consacră întreaga viață, activitate științifică și didactică *Zeiței Clio*. Activitatea sa în cadrul Universității de Stat din Moldova este un exemplu incontestabil de vocație, discernământ și consacrare științei și învățământului.

6. Antrenat în ceea ce cunoscutul istoric francez Marc Bloch numește „meseria de istoric", savantul și profesorul Anatol PETRENCU *a* găsit în studierea prezentului *resurse inepuizabile de viață și de voință*. Pe parcursul întregii sale activități științifice, prin numeroasele studii și lucrări monografice, articole publicistice sau luări de cuvânt, confirmă plenar afirmațiile cronicarului Miron Costin, că pentru scrierea istoriei „gândul slobod și fără valuri trebuiește".

7. Un alt principiu de care se conduce este cel de a fi *stăpân al destinului*, pentru care muncește mult și rezultativ, potrivindu-i-se vechiul aforism: „Cu penele altuia te poți împodobi, dar nu poți zbura".

În opinia noastră, mai pot fi incluse și alte principii caracteristice istoricului Anatol PETRENCU:

8. Este cercetătorul care *studiază toate cărțile* de istorie, le coroborează cu surse istorice și *apoi scrie și el o carte*, una autentică și documentată. La fel, se bucură foarte mult când i se dăruiesc cărți.

9. Formează trei pariuri cu propriul eu: Anatol PETRENCU de ieri pariază cu Anatol PETRENCU de azi, ca Anatol PETRENCU de mâine *să fie unul mai bun*.

10. Respect față de predecesori, față de dascăli. Îi amintește cu orice ocazie. În acest fel, profesorul PETRENCU arată atitudinea sa față de valoarea și prestigiul Învățătorului și Profesorului, acest fapt având efectul unui bumerang asupra-i, întrucât și tineretul studios îl respectă.

11. Măreția Profesorului PETRENCU este simplitatea sa.

12. Ajuns în vârful Everestului, coboară rapid la poalele muntelui, știind că cei cuprinși de euforie, îngheață pe vârful celui mai înalt munte din lume.

Profesorul total

Potrivit profesorului Vladimir Potlog, care, la fel, a fost decan al Facultății de Istorie a Universității de Stat din Moldova, Anatol PETRENCU a devenit decan între 1990 și 1992 „fără voia lui"[13]. În această funcție pe care a exercitat-o o perioadă relativ scurtă a reușit să schimbe itinerarul multor destine. Octavian Țîcu își amintește: „După un an de studii la facultate, la începutul anilor 1990, asemeni multor studenți basarabeni, care se manifestau cu reușite mari la sesiuni, mi s-a propus să urmez studiile în România. Cel care a făcut-o era chiar domnul decan, Anatol PETRENCU. El m-a chemat în biroul Dumnealui și mi-a spus că pot alege să merg la București sau la Iași. În acel an, datorită pregătirilor pentru Campionatele Republicii Moldova la box, am refuzat să plec și mi-am continuat studiile la Chișinău. Dar în primăvara anului 1991 am venit la domnul PETRENCU

[13] Interviu realizat de Ion Valer Xenofontov și Lidia Prisac cu conferențiarul universitar Vladimir Potlog la 1 octombrie 2015. *Arhiva audio a Bibliotecii Științifice (Institut) „Andrei Lupan" a Ministerului Educației, Culturii și Cercetării.*

și l-am rugat să mă ajute să merg la Iași. Cu surâsul caracteristic, m-a întrebat: *Ce, te-ai răzgândit?* Dumnealui m-a îndrumat și mi-a ajutat să trec toate formalitățile aplicării la bursa românească, iar în toamnă eram deja student în anul III la Facultatea de Istorie a Universității *Al. I. Cuza* din Iași. Astfel a început drumul meu spre un alt nivel de percepere și cunoaștere a istoriei".

Profilul pedagogic al profesorului universitar este unul indisolubil legat de caracteristicile sale de personalitate. L-am cunoscut (Ion Valer Xenofontov) pentru prima dată din perspectiva profesorului carismatic. În vara anului 1994 susțineam examenul de admitere la facultate, în Blocul nr. 1, de la intersecția străzilor A.S. Pușkin și M. Kogălniceanu. Examinatori la disciplina de Istorie a Românilor și Universală erau conferențiarii universitari Anatol PETRENCU și Constantin Drachenberg. Testele de examinare erau elaborate în limbile română și rusă. Mi-amintesc că în formularea subiectului în limba română referitor la politica externă a Marii Britanii în perioada postbelică era strecurată o eroare tehnică care îmi îngreuna formularea răspunsului. Colacul de salvare mi-a venit din limba rusă, în care formularea era una clară. La răspuns, când am fost examinat, am atras atenția asupra gafei redacționale în limba română, pentru care Anatol PETRENCU m-a susținut, afirmând că am spirit de observație și e bine să avem atitudine critică față de orice tip de texte.

Printre studenți, istoricul Anatol PETRENCU se bucură de un vast prestigiu social. De exemplu, la cursul pe care îl susțin (IVX) la facultate la ciclul I, licență – „Istoriografia Istoriei Românilor în Epoca Contemporană", la proba lucrului individual le propun studenților să prezinte o comunicare cu referire la opera științifică a istoricilor din Republica Moldova cu preocupări în domeniul Istoriei Românilor în Epoca Contemporană, și am observat că cca 2/3 din studenți își aleg drept subiect „Profesorul universitar Anatol PETRENCU". Totodată, o bună parte dintre studenți și masteranzi aleg să fie îndrumați de profesorul A. PETRENCU în elaborarea științifică a tezelor de licență și de master.

„L-am îndrăgit […] chiar de la primele lecții pe care ni le-a predat. M-a impresionat prin erudiția, siguranța interpretărilor și argumentelor, prin forța de convingere, dar și prin felul specific, deosebit de a se prezenta la ore, care predispune la stimă și admirație. Ca profesor universitar, domnul PETRENCU, se distinge printr-o măiestrie pedagogică rar întâlnită. Este profesorul care știe să coboare la nivelul discipolilor și de acolo să

construiască punți spre cunoaștere, cu sinceritate, bunătate, empatie, dragoste și autenticitate. Este profesorul care formează oameni, cu adevărat culți, cu dragoste de valorile neamului. Pot afirma cu recunoștință că am învățat multe de la profesorul PETRENCU, de la dedicare profesională, perseverență, profunzime, insistență, corectitudine, meticulozitate, responsabilitate, verticalitate până la omenie" (Crina Harea).

„Nu e triumf mai mare, nici comoară mai de preț decât un dascăl luminos aidoma unei făclii care arde neîncetat și oferă căldură necondiționat. Despre profesorul universitar Anatol PETRENCU se poate spune că este întocmai acea candelă care oferă lumină generațiilor de studenți. L-am descoperit în calitate de profesor și cercetător, personalitate proeminentă, erudit, cu un farmec aparte în a susține prelegerile în domeniul istoriei contemporane. Îmi amintesc cu cât entuziasm ascultam relatările-i despre cel de-al Doilea Război Mondial, istorii pline de amănunte din viața lui Rasputin și a influenței acestuia asupra împăratului Nicolae al II-lea. Când ajunsesem să dezbatem subiectul Războiului Rece, Domnul Profesor era inegalabil. Ne oferea răsturnări de situații, iar când ți se părea că ești ditamai istoric, acesta îți dădea replicile triumfale prin care orgoliul tău se spulbera pe dată […] și încercai să devii mai profund în gândire. E un dar să ai profesori minunați, de care să te lege cele mai memorabile momente" (Irina Bahtin).

„În anul cinci, aproape toți studenții lucrau câteva ore pe zi. Lecțiile erau după masă, cei mai harnici reușeau, chiar dacă urmau examenele de stat, tezele de licență. Orele la Istoria Contemporană a Statelor Europene (prelegeri și seminare) aveau loc de patru ori pe săptămână – Estul Europei cu profesorul Valeriu Cozma și Vestul – cu profesorul Anatol PETRENCU. Ultimul avea linii de subiect mai deosebite, pe lângă politică, cele două conflagrații mondiale, ne vorbea și despre invenții în domeniul tehnicii de război, a fizicii, aeronauticii, medicinei, explorarea spațiului cosmic etc. Domnul PETRENCU discuta cu toți, ne știa pe nume, deși eram mai mult de o sută, iar grupele erau de cca 30 studenți. Când începea să povestească, nu observam cum se înnopta. Nici nu reușeam să facem conspect […]. Poate câteva frânturi de propoziții, un plan al lecției, nume de autori, de cărți, de filme, ani, date, documente. Apoi, când ne pregăteam de examen […], aveam și lucrarea sa *Istoria universală. Epoca contemporană, 1939–1995 (Europa, SUA, Canada), prelegeri*, ediția a II-a completată, Chișinău, Editura Muzeum, 1995. Vocea sigură, timbrul de

prezentator radio […]. Atunci când l-am văzut aveai impresia că a fost martor la toate evenimentele […]: în dimineața de duminică, 7 decembrie 1941, a avut loc un atac militar dat prin surprindere de Marina Imperială Japoneză împotriva bazei navale de la Pearl Harbor. Japonezii […] au omorât 2 402 persoane și au rănit altele 1 282. După asemenea atac, Statele Unite ale Americii au luat decizia să intre în război […]. Domnul PETRENCU niciodată nu avea notițe, doar cărți, pe care ni le prezenta […]. Despre o conflagrație se poate învăța un an și tot nu epuizezi tema, aveam impresia că știa personal toți liderii de state. Despre aviatorii militari polonezi, staționați în Marea Britanie, prim-ministrul Winston Churchill spunea: *Niciodată un grup atât de mare de oameni nu i-a fost îndatorat unui grup atât de mic*. Interesul față de istorie, suscitat de Domnul Profesor, era atât de mare, încât citeam nopțile […]. Ne simțeam detectivi, judecători, apărători […]. Anatol PETRENCU împreună cu Gheorghe Paladi ne-a antrenat să participăm la conferințe studențești, apoi la cele din afara Universității, dedicate masacrului de la Katyń, Polonia. Ne-a încredințat pentru prima dată sarcini de pregătire a materialelor pentru conferință, ne-a învățat să facem invitații, anunțuri, program, cum să mediatizăm evenimentul, oferindu-ne șansa de a ne manifesta. A avut încredere, făcându-ne să ne simțim importanți. A fost în preajmă, ca să ne asigure succesul, și ne-a lăudat, chiar dacă poate nu meritam. Am primit câte un 10, notă care era un adevărat trofeu. La examen să iei 10, trebuia să meriți! Îmi amintesc cu plăcere prelegerile sale […] și sunt bucuroasă să-l întâlnesc la prezentări de carte. Domnul profesor are sufletul veșnic tânăr, al unui istoric profesionist" (Elena Cojocaru).

„De câteva decenii formarea la facultate a specialiștilor în domeniul istoriei este de neînchipuit fără aportul distinsului profesor Anatol PETRENCU. Îmi amintesc cu emoții, toamna lui 2009, când așteptam cu nerăbdare orele de *Probleme de istorie universală contemporană*, cu un amalgam de întrebări și problematizări referitoare la evenimentele și procesele desfășurate în sec. XX, despre care aveam unele cunoștințe și idei preconcepute din liceu, de la bunici și părinți. În auditoriu intra Anatol PETRENCU, zâmbind sarcastic. Ne-a invitat să descoperim principalele probleme legate de evoluția statelor lumii în Epoca Contemporană și impactul acestora asupra evenimentelor desfășurate în spațiul românesc, urmând prezentarea surselor bibliografice care urmau să stea la baza cercetărilor noastre. În acest sens, profesorul PETRENCU ne-a explicat că

specificul studierii istoriei contemporane constă în faptul că o mare parte din documente sunt încă secretizate […]. În cadrul orelor, ne-a familiarizat cu metodologia istoriei orale, de studiere a memoriei, care, în viziunea sa, reprezintă un izvor inestimabil în aflarea trecutului de la persoane reale. Prelegerile ținute de Anatol PETRENCU sunt memorabile prin talentul narativ, limbajul elevat, inclusiv prin seria de gesturi și atitudini care ne-au devenit modele de ținută pedagogică. De fiecare dată, orele începeau cu o discuție dirijată privind problema care urma să o abordăm, ca ulterior, având tabloul celor cunoscute, să ne prezinte evoluția problemei din perspectiva istoriografiei românești, sovietice/ruse și occidentale. Seminarele erau bazate pe problematizări, dezbateri și discuții controversate, iar în momentul în care, în viziunea noastră, era identificată soluția problemei, domnul profesor venea cu un comentariu, care ne făcea să reîncepem analiza evenimentului/procesului etc. Mai interesant era că, după multiple discuții, profesorul ne propunea, din bogata sa bibliotecă, studii/articole/lucrări de istorie alternativă, unde problemele studiate aveau cu totul alte abordări decât cele cunoscute de noi. Astfel, istoricul și profesorul Anatol PETRENCU marchează formarea fiecărui student […]" (Cristina Gherasim).

„În anii mei de studenție […], urmărind cu atenție clipele din trecut, pot să remarc, în primul rând, spiritul deschis și prietenos al lecțiilor din cadrul cursurilor de istorie universală contemporană. Probabil, cele mai remarcabile amintiri sunt cele legate de temele dedicate Europei interbelice și postbelice, în care domnul PETRENCU, în felul său deosebit, specific doar lui, prezenta multe momente complexe și contrastante. Prin maniera atractivă și familiară de a explica cele mai complicate momente ale istoriei sec. XX, profesorul PETRENCU ocupă un loc important în pleiada istoricilor care activează în cadrul facultății" (Alexandru Bejenaru).

„Am avut onoarea și plăcerea să audiez și să particip, în anii II și III de licență, la prelegerile și seminarele conduse de distinsul profesor Anatol PETRENCU din cadrul cursurilor: *Stat, societate și mentalități în epoca contemporană*, *Probleme de istorie contemporană*, *Teoria și practica bolșevismului*.

Predarea unor astfel de tematici nu se prezintă ca o muncă ușoară, date fiind complexitatea subiectelor abordate, caracterul (pe alocuri) controversat al acestora, ingerințele politice exercitate în prezentarea lor, abundența de material istoriografic și subiectivitatea firească, mai cu seamă în

situația în care rănile provocate de evenimentele sec. XX mai sunt vii și ne afectează astăzi în mod direct. Constat cu mare admirație faptul că domnul Profesor a dat dovadă de maxim profesionalism, dedicație, de spirit științific elevat – calități ce vin la braț cu atitudinea respectuoasă, democratică și tolerantă față de studenți. Informația transmisă, maniera clară și concisă în care a fost expusă mi-au prins bine nu doar la examene, ci și în activitatea profesională ulterioară în calitate de profesor de istorie. Desfășurând lecțiile de istorie contemporană cu clasa a XII-a, constatam că povestesc în maniera Domniei sale și furnizam aceleași informații pe care le-am obținut de la domnul profesor PETRENCU. Țin să remarc interesul deosebit al elevilor, manifestat față de aceste cunoștințe, și aduc mulțumiri și pe această cale Domnului Profesor, pentru că m-a ajutat să trezesc atenția elevilor față de istoria contemporană, să-i sensibilizez la anumite subiecte din istoria națională și universală, desfășurând lecții interesante și utile" (Constantin Tcaci).

„La facultate […], încă de la primele ore am fost cucerit de erudiția și stilul de a povesti a domnului profesor. Și acum mai aud zgomotul motoarelor și praful lăsat în urmă de tancurile de pe câmpia de la Kursk. Asemenea lui Socrate, ne aduna în jurul său, încercând să creeze din noi cetățeni curajoși, cu inițiativă și spirit civic. Pregătirea noastră, ca viitori specialiști în domeniu, exacerba în momentul în care dânsul ne preda. Informațiile, mai mult decât slove narate despre cele mai bune practici din domeniu, sunt cele care m-au ajutat să ajung cercetătorul de astăzi.

Cunoscător profund al istoriei universale, dar și al celei locale, cu disciplină de fier și dârzenie demnă de urmat, îl revăd pe profesorul PETRENCU drept cavaler în zale strălucitoare, care, neobosit, împreună cu noi, studenții, dar și cu colegii, promovează zi de zi idealurile neamului românesc. Izvor de înțelepciune și purtător al stindardului identității românești, Anatol PETRENCU rămâne în inima mea drept omul cu respect față de națiune, dascălul cu vorbe iscusite și salvator al identității naționale" (Anatol Bajora).

Faptul că profesorul A. PETRENCU se bucură de prestigiu din partea studenților rezidă din felul său de a fi prietenos cu aceștia, îndrumându-i cu har pedagogic în identificarea literaturii de specialitate, tinerii fiind orientați din studenție să realizeze cercetări științifice: „Menționez conlucrarea activă a domnului PETRENCU cu studenții facultății.

Colegii mei din anii de licență evidențiau atenția deosebită, pe care le-o acorda în momentele când aceștia se adresau cu câte o întrebare suplimentară sau solicitau ajutor în elaborarea lucrului lor individual de la curs. Momentul cel mai memorabil din anii mei de studenție, legat de personalitatea domnului profesor, reprezintă atât ajutorul acordat în elaborarea lucrului individual la istoria Poloniei interbelice, cât și oportunitatea de a participa, timp de două săptămâni, în Polonia, în cadrul unui proiect internațional destinat tinerilor, fapt care nu s-ar fi produs fără informația furnizată din partea domnului profesor" (Alexandru Bejenaru).

„Studenții îl cunosc nu doar ca pe un profesionist dedicat, ci și ca pe un prieten. Fiecare știe că Anatol PETRENCU poate îndruma cu un sfat, în special atunci când se anunță organizarea conferințelor științifice. Nu există o conferință studențească, fără ca, cel puțin, doi studenți să nu participe, avându-l pe A. PETRENCU în calitate de conducător științific. De remarcat deschiderea istoricului față de domeniile de cercetare ale studenților, pe care îi ajută în cele mai diverse moduri, inclusiv prin aprovizionare cu literatură din propria-i bibliotecă" (Sandu Antocean).

În fața studenților profesorul Anatol PETRENCU vine oricând cu argumente raționale și convingătoare, prelegerile pregătite fiind „aduse la zi"[14]. Potrivit lui, „un bun profesor trebuie să fie un cercetător asiduu, cu lucrări publicate […], dar și un om atent la nevoile societății, un bun cunoscător al problemelor reale […]"[15]. Totodată, „trebuie să fie un bun specialist în domeniul pe care îl profesează […], să fie la curent cu ceea ce apare nou, (iar drept) dovadă să scrie câte o recenzie […], să facă cercetări proprii în arhive, în domeniul istoriografic (în care este) specializat"[16]. Această conexiune – dintre profesorul/istoricul bine documentat și tineretul studios – este înalt apreciată de generațiile de studenți: „Profesorul Anatol PETRENCU este o personalitate cu atitudini nuanțate și explicite, mereu cu lectura la zi, ceea ce îi permite să realizeze analize consistente și studii aprofundate" (Sandu Antocean).

---

[14] Anatol PETRENCU, *Un scurt popas..*, p. 102.

[15] *Istoria, la prezent. În dialog cu Anatol PETRENCU*. În: Rodica Ursu Naniu, Igor Șarov, *Patrimoniul educațional universitar: dascăli și discipoli*, Chișinău, Cartdidact, 2019, p. 214.

[16] Interviu realizat de Lidia Prisac cu profesorul Anatol PETRENCU la 12 ianuarie 2021. *Arhivă privată.*

Cultura istorică și măiestria pedagogică pe care o deține Anatol PETRENCU este percepută drept cheia succesului. „Un bun cunoscător al istoriei contemporane, profesorul Anatol PETRENCU este un pedagog înnăscut, prelegerile prezentate de domnia sa sunt urmărite cu interes de către studenți și masteranzi; este un om responsabil față de obligațiunile sale.

Prin activitatea sa prodigioasă în domeniul științifico-didactic contribuie substanțial la dezvoltarea științei istorice și la pregătirea specialiștilor de înaltă calificare pentru economia națională a Republicii Moldova" (Valentin Tomuleț).

De remarcat că în măiestria pedagogică a lui Anatol PETRENCU nu lipsesc elemente de actorie, care au menirea de a-i include mai bine pe audienți în subiectul abordat. Se pune accentul pe prelegerea de gen detectiv, cu descrierea detaliată a timpului, spațiului și personalității: „Prima și cea mai vizibilă amintire legată de domnul Profesor este stilul său hazliu și, uneori, teatral de a povesti. De exemplu, la prelegerea referitoare la Marea Epurare din 1937, nu a ezitat să ne explice, pas cu pas, (și să ne arate ca un adevărat actor) cum a fost asasinat Kirov, descriind încăperea, timpul și asasinii până la primele intervenții ale autorităților" (Cristian Bolotnicov[17]).

„L-am remarcat pe domnul profesor Anatol PETRENCU la anul II de facultate datorită capacității extraordinare de a prezenta informația. Fiind la lecțiile acestuia, imaginar te transferai în perioada sau evenimentul despre care vorbea, fie despre Primul Război Mondial, fie despre cel de-al Doilea Război Mondial sau despre colectivizarea organizată, deportările în Siberia etc. Explica detaliat anumite aspecte, încât aveam senzația că vedeam personajul despre care povestea: Mussolini, Woodrow Wilson, Troțki, Jukov, Lenin ș.a. Profesorul PETRENCU este un pedagog prin menire și vocație, pentru că doar un om cu har de la Dumnezeu poate face din Istorie o adevărată poveste care sa te captiveze într-atât, încât să dorești s-o cunoști cu toate fațetele ei, să studiezi mai mult. La orele lui, timpul se scurgea parcă mai repede, aveam impresia că o ora și douăzeci de minute dura doar cinci minute" (Alina Chirondă).

---

[17] Cristian Bolotnicov, *Alegeri parlamentare și comunale în județul Cahul în perioada interbelică*. Teză de licență. Conducător șt.: Anatol PETRENCU, Chișinău, 2020.

Prelegerile profesorului PETRENCU rămân „miza studenților", care (re)descoperă Istoria atât în aulele universitare, cât și în spațiile cu artefacte istorice: „Septembrie 2016, Facultatea de Istorie și Filosofie, Aula 530 […] – abia peste un an înțelegeam laudele aduse Domnului Profesor de către studenții din cursurile mai mari: un Profesor cu har Dumnezeiesc, un mentor și un OM minunat. Cu el am vizitat Muzeul Național de Istorie a Moldovei[18], am îndrăgit istorioarele expuse despre Lenin, Troțki, Stalin ș.a., am comparat trăirile noastre actuale cu amintirile lui din perioada postbelică, am analizat conexiunile destinului individual cu cel colectiv, dar, cel mai important, ne-a demonstrat că istoria nu este plictisitoare, ci dimpotrivă, *molipsitoare*. Vocația sa pedagogică ne-a îndrumat mereu, iar povața-i rămâne mereu la datorie în fața a zeci de studenți dornici de carte. Cu profund respect în fața unul om minunat, care m-a învățat multe și utile într-ale istoriei și vieții!" (Adriana Butnaru).

„Fiind o studentă foarte activă în cadrul facultății, am participat la mai multe conferințe, avându-l în calitate de coordonator științific pe domnul profesor Anatol PETRENCU. Tot în această perioadă am definitivat teza de licență «Manifestări de rezistență ale intelectualității față de regimul comunist în RSS Moldovenească» (anii '50–'80 ai sec. XX), coordonatorul tezei fiind regretatul profesor Gheorghe Palade. În anul în care am aplicat la programul de master în istorie, am decis ca la teză să fiu ghidată de profesorul PETRENCU. Atunci l-am redescoperit ca fiind o persoană de o verticalitate deosebită, cu o maximă responsabilitate și seriozitate, la fel ca și în procesul educațional de la facultate. O altă colaborare frumoasă am avut-o în cadrul programului național al proiectului de stat *Recuperarea și valorificarea istorică a memoriei victimelor regimului totalitar-comunist din RSS Moldovenească în perioada anilor 1940–1941, 1944–1953*[19]. Această coope-

[18] Mărturie este fotografia „Alături de studenții anului III, la Muzeul Național de Istorie a Moldovei, 2019" de la pagina 213 din lucrarea *Istoria, la prezent*...

[19] Alina Chirondă, *Oamenii gospodari sunt gospodari și în Siberia*. În: *Arhivele memoriei: Recuperarea și valorificarea istorică a memoriei victimelor regimului totalitar-comunist din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească: Memorii. Documente. Studii de caz: [în vol.]*, vol. 3, tom 3: Cercetări realizate în localitățile din sudul Republicii Moldova /Min. Educației, Culturii și Cercet. al Rep. Moldova, Bibl. Șt. (Inst.) „Andrei Lupan", INIS ProMemoria; dir. progr., consul., red. șt.: Anatol PETRENCU; coord.: Ion Valer Xenofontov; resp. de ed.: dr. Lidia Prisac, Chișinău, Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan", 2019; pp. 243-259; Idem, *Le-au spus că suntem din cei care mănâncă carne de oameni, iar nouă ne-au spus că ei mănâncă carne de om*. În: *Idem*, pp. 260-274.

rare științifică a contribuit la formarea mea ca cercetător în teren, care colectează și valorifică informația din prima sursă" (Alina Chirondă).

O altă caracteristică a profesorului Anatol PETRENCU rezidă în dinamismul acțiunilor, în aplicarea noilor inovații tehnologice solicitate de societate în situația pandemiei, instituite la începutul lui 2020. Prima conferință științifică interuniversitară on-line la Facultatea de Istorie și Filosofie a USM, în condițiile crizei pandemice, a fost realizată anume de A. PETRENCU, lucrările manifestării științifice fiind valorificate și din perspectivă editorială[20].

Alături de menirea principală (cea de transmitere a conținuturilor din curriculum la disciplină), profesorul A. PETRENCU altoiește caracter și responsabilitate viitorilor specialiști:

„Dincolo de profesionalismul și dedicarea întru profesarea istoriei, apreciez simțul responsabilității personale pe care l-a educat discipolilor. Responsabilizarea persoanei care se manifestă prin oferirea libertății individuale pentru student (în cazul meu, doctorand) nu doar de a-și conceptualiza singur ideile sau teoriile pe care urmează să le expună, dar și prin non-forțarea discipolului de a face ceva împotriva voinței sale. Adevăratul mentor îndrumă, susține și are convingerea că cea mai bună tutelare este insuflarea convingerii că prin voință individuală[21] se ajunge la rezultat, nu prin metoda «bâtei»" (Alexandru Ghețan).

Cei care au audiat prelegerile profesorului Anatol PETRENCU, prin distanțare istorică, în timp, scot în evidență caracteristicile sale de personalitate, care sunt esențiale pentru profilul complex al unui cadru didactic. *Volens-nolens*, acesta contribuie la cizelarea unor abilități inerente, specifice generațiilor de specialiști în domeniul istoriei: „Un profesor care ne marchează este cel care ne oferă ceva mai mult decât simple informații sau note (care, în timp, pot fi uitate ori își pierd din relevanță). Un profesor care ne marchează este cel care ne oferă o părticică din el însuși, din timpul și din

---

[20] *Suveranitatea Republicii Moldova: concept și realitate*. Conferință științifică interuniversitară: Materialele Conferinței științifice interuniversitare on-line „30 de ani de la proclamarea Suveranității RSS Moldova"; 23 iunie 2020 /Concept și coordonare: Anatol PETRENCU, Ion Negrei, Chișinău, Tipogr. „Balacron", 2020.

[21] Alexandru Ghețan, *Boli contagioase în Basarabia interbelică: impact social și eforturi de combatere*: teză de master /coord. Anatol PETRENCU, Chișinău, 2017. În prezent, Al. Ghețan elaborează teza de doctorat *Sistemul medico-sanitar în Basarabia anilor 1918–1925* (coord. Anatol PETRENCU).

felul său de a fi. Anatol PETRENCU este profesorul care m-a marcat și a făcut-o, în primul rând, prin calitățile sale și prin maniera de a preda. Mereu optimist și bine dispus, reușește să transmită în timpul lecțiilor atâta entuziasm și pasiune, încât ai impresia că nu doar înveți istoria, ci și o trăiești. Aceeași dedicație, energie și implicare domnul PETRENCU o manifestă și în activitatea cu studenții, inclusiv în cea de cercetare[22]. Modest și perseverent, inspiră prin simplitate și capacitatea extraordinară de muncă" (Mihaela Melnic).

„Anatol PETRENCU mi-a transmis un set de valori care-mi sunt de real folos în activitatea pedagogică pe care o realizez. Permanent, în căutarea realității istorice, Domnul Profesor este modelul de cercetător autentic, care aduce un beneficiu enorm științei istorice, dar și societății, în general. Am fost onorată ca Domnul Profesor să mă ghideze în realizarea tezei de licență și de magistru[23], unde am învățat că prin străduință și muncă, reușita este garantată" (Parascovia Mîndrescu).

Profesorul A. PETRENCU este invitatul de onoare al diferitor activități socio-culturale și nu refuză niciodată organizatorii (în cazul dacă nu există cauze obiective de a nu putea participa la aceste manifestări). De obicei, se conduce după formula: *primul chemat, primul servit*. „Am organizat planul unei mese rotunde «Sărut, femeie, mâna ta...», cu ocazia Zilei Internaționale a Femeilor, 8 Martie, având ca invitați o serie de istorici […], scriitori, poeți ș.a. Atunci l-am descoperit pe profesorul PETRENCU drept omul de-o blândețe rară și cu inimă blajină, cel care se dăruiește în totalitate activităților de suflet" (Irina Bahtin).

O altă caracteristică a profesorului Anatol PETRENCU este faptul că menține o bună legătură cu mediul preuniversitar, lucru care constituie o

---

[22] Mihaela Melnic, *Rolul ONU în soluționarea crizelor: cazul Kosovo*. Teză de masterat. Lucrare elaborată în limba engleză /coord.: dr. hab. Anatol PETRENCU, Chișinău, 2020.

[23] Parascovia Țârdea (Mîndrescu), *Aspecte ale politicii sociale ale președintelui John Fitzgerald Kennedy (1961–1963)*. În: *Conferința studențească de totalizare a activității științifice. Anul de studii 1998– 1999, 11 martie 1999: rezumatele comunicărilor*, Chișinău, 1999, p. 17 / coord. Anatol PETRENCU; *Idem*, *Instituția prezidențială în perioada anilor 50–60 ai secolului XX (SUA)*: rezumatul tezei de licență. În: *Analele științifice ale Univ. de Stat din Moldova*. Seria Lucrări studențești, vol. 2, Chișinău, 1999, pp. 167-170 /coord. Anatol PETRENCU; *Idem*, *Instituția prezidențială în perioada anilor 50–60 ai secolului XX (SUA)*: teză de magistru / coord. Anatol PETRENCU, Chișinău, 2000.

bună platformă de atragere la facultate a viitorilor studenți și de informare a profesorilor de istorie cu cele mai recente realizări din domeniul științei. „În afara orelor de curs, profesorul PETRENCU desfășoară o vastă activitate în cadrul cursurilor de formare continuă, fiind susținute o serie de lecții cu profesorii din Republica Moldova. În cadrul reuniunilor metodice, au loc discuții aprinse pe aspecte istorice controversate. În repetate rânduri, A. PETRENCU a participat la întrunirile cu profesorii de istorie din rn. Orhei, organizând pentru aceștia prelegeri publice cu tematici puțin cercetate până atunci, asigurându-i cu suport didactico-științific. În urma acestor reuniuni, a apărut ideea unui curs de prelegeri la Istoria universală contemporană[24], care era solicitat nu doar de studenții de la facultățile de profil, dar și de elevii și profesorii de istorie din Republica Moldova" (Ludmila Tihonov).

Profesorul Anatol PETRENCU este cunoscut și de elevii din Republica Moldova, care studiază din manualele acestuia: „Despre profesorul universitar Anatol PETRENCU și opera sa am putut să aflu încă de când eram elev la liceu, din manualul de istorie contemporană se pregăteau toți absolvenții" (Anatol Bajora). „Pentru prima oara am auzit de profesorul Anatol PETRENCU în clasa a IX-a. Era coautor al manualelor școlare de Istorie din care învățam. Ulterior, în clasa a XII-a, autorul manualelor din care studiam la istorie era tot el, precum și al cărților pe care le citeam suplimentar pentru Olimpiada Republicană la Istoria Românilor și Universală. Fiind deja la un colegiu cu profil real, am ales la bacalaureat susținerea examenului la disciplina Istorie" (Alina Chirondă).

Profesorul Anatol PETRENCU susține activitatea de cercetare a elevilor, participând la multe festivități socioculturale ale instituțiilor de învățământ. De exemplu, a participat la mai multe manifestări ale Centrului de Excelență în Construcții, oferind donații de carte și susținând creațiile elevilor[25].

---

[24] Vezi: *Istorie universală. Epoca contemporană, 1939–1993 (Europa, SUA, Canada): prelegeri*, Chișinău, Știința, 1995, 272 p.; Ed. a 2-a compl., Chișinău, Museum, 1995, 356; Ed. a 3-a corectată și compl., Chișinău, Museum, 1995, 344 p.; Ed. a 3-a corectată și compl., Iași, Tipo Moldova, 2010, 344 p. Colecția Opera Omnia. Ediție anastatică.

[25] *Ecoul represiunilor politice din RSS Moldovenească (1940–1991)* / Coord.: Viorel Bolduma, Recenzent și prefață: Anatol PETRENCU, Chișinău, Tipografia „Garamond Studio", 2020, 144 p. Vezi: Xenofontov Ion Valer. *O platformă de comunicare între generații*. În: *Univers Pedagogic*. Săptămânal al Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova și al Institutului de Științe ale Educației, nr. 37 (732), 22 octombrie 2020, p. 1.

Pe parcursul mai multor ani, Anatol PETRENCU a fost președintele Consiliului Național Olimpic la disciplina Istoria Românilor și Universală. „Am apreciat corectitudinea, verticalitatea și profesionalismul manifestat de profesorul Anatol PETRENCU în organizarea olimpiadelor naționale la istorie, aprecierea obiectivă a participanților, evidențierea celor mai talentați elevi, pasionați de istorie. Era o schimbare radicală a concursului sub conducerea lui A. PETRENCU, în comparație cu același concurs organizat în perioada regimului totalitar-comunist. Posibilitatea de a deveni premiant era mare atât pentru cei din spațiul urban, cât și din cel rural, fiind apreciate la justa valoare cunoștințele, competențele și capacitățile fiecărui elev. Printre învingătorii de atunci se numără doctorul în istorie Viorica Olaru-Cemîrtan și Nadejda Hriptievschi – fondatoarea și directoarea Programului Justiție și Drepturile Omului la Centrul de Resurse Juridice din Moldova. Sunt doar două nume din șirul de învingători ai olimpiadei naționale la istorie, descoperite de juriul diriguit de Anatol PETRENCU" (Ludmila Tihonov).

Pentru elevii-participanți la Olimpiada Republicană de Istoria Românilor și Universală profesorul Anatol PETRENCU, autor de manuale școlare, este o legendă vie. De exemplu, Oleg Chiseliov, absolventul Liceului Teoretic „Pro Succes" din Chișinău, pasionat de istorie, politică și geopolitică, participant la olimpiadă, etapa republicană, 2–4 martie 2020, nota în Jurnalul săptămânal la Radio *Europa Liberă*: „Cu mari emoții am făcut cunoștință cu Anatol PETRENCU, prof. univ., dr. hab. în științe istorice. După o discuție de câteva minute, mi-a dat cartea lui de vizită. L-am rugat să mă ajute la scrierea unui eseu. A acceptat cu mare drag și m-a invitat […] la Biblioteca Națională pentru a discuta"[26].

Istorie! Istorie! Istorie!

În formarea culturii sale istorice, Anatol PETRENCU face trimitere la influența pe care a avut-o asupra sa profesorul de istorie Maxim Popușoi, venit la Școala Medie nr. 1 din Căușeni (astăzi, Liceul „Mihai Eminescu" –

[26] Oleg Chiseliov, *„Politica nu o fac partidele, ci sărăcia, disperarea și întunericul"* [editat la 21.11.2020]. Disponibil la: https://moldova.europalibera.org/a/politica-nu-o-fac-partidele-ci-s%C4%83r%C4%83cia-disperarea-%C8%99i-%C3%AEntunericul-/30962147.html?fbclid=IwAR1yj7fJDXdbcaKBU9KuOQPwI-I0se9shI1V31f-yhXWojp5jHidzJECgEY#comments (accesat: 08.01.2021).

n.a.) din Volontirovca: „El (profesorul Maxim Popușoi – *n.a.*) mi-a cultivat dragostea aceasta față de istorie", era „înalt (și – *n.a.*) povestea foarte frumos, era erudit", iar la lecțiile lui „nu se auzea nici musca […], și acum țin minte *Bătălia de pe lacul Ciud*, cu Aleksandr Nevski"[27]. „Un profesionist de înalt nivel […]. Avea un dar înnăscut de a povesti trecutul popoarelor, dar și de a formula anumite întrebări la care, noi elevii, eram îndemnați să răspundem […], mi-a aprins interesul pentru istorie […]. După absolvirea școlii […], nu mai vedeam nimic altceva decât Facultatea de Istorie"[28].

Ulterior, la Universitatea de Stat din Chișinău i-a avut în calitate de profesori pe remarcabilii corifei ai învățământului superior în domeniul istoriei: Vladimir Potlog (1927–2022), Constantin Drachenberg (1927–2020), Pavel Cocârlă. Profesorul Ion Niculiță (1939-1922) i-a fost conducătorul tezei de licență „Orașul antic Tyras (sec. VI î.e.n. – sec. I î.e.n.)"): „Profesorul Ion Niculiță are un magnetism (aparte și – *n.a.*), atrăgea studenții […]. Mi-a zis foarte clar să rămân la Catedra de Istorie Antică. Voia profesorul Ion Niculiță să aibă un specialist pentru seminare și avea niște planuri. Trebuia să știi obligatoriu limba latină și începusem s-o învăț, să mă pregătesc, dar […]"[29].

Un rol special în formarea profesională a profesorului Anatol PETRENCU l-a avut istoricul Alexandru Moșanu (1932–2017), care i-a propus să rămână la catedră și care ulterior i-a fost consultant științific la elaborarea tezei de doctor habilitat[30]. „La prelegeri și seminare Alexandru Moșanu a putut spune adevăruri și a știut să ne cultive spiritul realității așa cum era ea"[31], „a fost într-adevăr un istoric foarte bun"[32]. Pentru Alexan-

---

[27] Interviu realizat de Lidia Prisac cu profesorul Anatol PETRENCU la 12 ianuarie 2021. *Arhivă privată.*

[28] Anatol PETRENCU, *Un scurt popas*.., p. 102.

[29] Interviu realizat de Lidia Prisac cu profesorul Anatol PETRENCU la 12 ianuarie 2021. *Arhivă privată.*

[30] Anatol PETRENCU, *Politica României privind Basarabia: 1940–1944*. Teza de doctor habilitat în șt. istorice: (07.00.02) /Universitatea de Stat din Moldova. Fac. de Istorie, Chișinău, 1997, 224 p.

[31] *Idem*, *Un scurt popas..*, p. 117.

[32] Interviu realizat de Lidia Prisac cu profesorul Anatol PETRENCU la 12 ianuarie 2021. *Arhivă privată.*

dru Moșanu, discipolul său, Anatol PETRENCU, ajuns la semicentenar, este considerat omul cu „viața trăită din plin”[33].

Referitor la condiția istoricului în Republica Moldova, profesorul Anatol PETRENCU susține că e „greu să fii istoric într-o republică condusă de oameni nu doar incompetenți, dar și rău porniți împotriva intelectualității naționale”[34].

Istoricul Anatol PETRENCU este apreciat de colegii de breaslă ca un specialist consacrat, recunoașterea venind și din alte medii intelectuale: „Un Om cu literă mare! Un istoric inegalabil!” (George Mârzenco).

Subiectele abordate de istoricul Anatol PETRENCU se axează pe Istoria contemporană a Românilor și Universală și vizează o gamă largă de aspecte: învățământul istoric în România (1948–1989); relațiile româno-italiene în anii 1945–1985; Basarabia în al Doilea Război Mondial (1939–1949); polonezii în anii celui de-al Doilea Război Mondial; teroarea stalinistă în Basarabia etc. În cadrul Programului de stat *Recuperarea și valorificarea istorică a memoriei victimelor regimului totalitar-comunist din RSS Moldovenească în perioada anilor 1940–1941, 1944–1953*, coordonat de Anatol PETRENCU pe parcursul anilor 2016–2019, au fost realizate cercetări în localitățile din Republica Moldova, fiind intervievați martorii deportărilor din RSS Moldovenească. Monografia recentă a cercetătorului Anatol PETRENCU este consacrată realităților care marchează istoria actuală a Federației Ruse[35].

Potrivit studenților, „Profesorul Anatol PETRENCU este unul dintre cei mai buni specialiști în domeniul istoriei contemporane a spațiului românesc, dar și al istoriei universale. Spațiul basarabean, țările europene și America sunt doar câteva dintre preocupările sale profesionale. Numeroasele studii elaborate de Anatol PETRENCU se datorează spiritului nesecat de cercetare, hărniciei, dar și dorinței de promovare a realității istorice” (Sandu Antocean).

---

[33] Alexandru Moșanu, *O viață trăită din plin* [despre Anatol PETRENCU – istoric, specialist în domeniul ist. contemporane a românilor și ist. universale, dr. habilitat în ist., prof. univ. – 50 de ani de la naștere]. În: *Literatura și arta*. Săptămânal al Uniunii Scriitorilor din Moldova, 20 mai, 2004, p. 6.

[34] Anatol PETRENCU, *Un scurt popas..*, p. 118.

[35] *Idem*, *Rusia, 2019: „Acesta a fost un an greu…” [«Это был тяжелый год…»]*. Monografie, Chișinău, S.n., 2020, 296 p.

Pentru profesorul universitar Anatol PETRENCU, istoria s-a configurat ca un *modus vivendi*. În martie 2018, împreună (Ion Valer Xenofontov) cu domnul Anatol PETRENCU și colegii de la Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea de Stat „Alecu Russo" reveneam de la Memorialul Victimelor Comunismului și ale Rezistenței. Pe parcursul itinerarului, am întreținut discuții pe diverse teme de istorie, dar și din actualitatea noastră recurentă. La un moment dat, domnul PETRENCU s-a destăinuit: „Nu știu ce aș putea face, în afară de cercetarea și predarea Istoriei".

Din această ultimă perspectivă, se cuvine a face observația că nu trece o zi ca istoricul Anatol PETRENCU să nu scrie câte ceva, fapt însoțit de o amplă activitate de diseminare a rezultatelor științifice.

Prolific și surprinzător, Anatol PETRENCU este omul noilor apariții editoriale: „Îl cunosc ca fiind mereu pregătit să ne surprindă cu o nouă apariție de carte, ceea ce noi, cititorii, așteptam cu mult drag" (Mihaela Melnic). De exemplu, în anul 2020, istoricul Anatol PETRENCU a publicat o monografie (17 coli de autor), două capitole într-o monografie colectivă (4 coli de autor), articole științifice (6,3 coli de autor), recenzii, cuvinte-înainte (2,0 coli de autor), articole pe suport electronic (6,3 coli de autor), în total – 35,6 coli de autor. A participat la cinci conferințe internaționale și cu participare internațională, la cinci conferințe naționale, la opt emisiuni TV și 17 emisiuni la posturile de radio[36]. Este activitatea științifică anuală și de diseminare a rezultatelor unui întreg institut de cercetare!!!

Lider al grevelor studențești

Manifestările studențești declanșate în primăvara lui 1995 au reprezentat reacția la acțiunile Partidului Democrat Agrar din Moldova, majoritar în Parlament, în vederea includerii în sistemul de învățământ a cursurilor de *Limbă si Literatură Moldovenească* și de *Istorie a Moldovei*. La 16 martie 1995, Colegiul Ministerului Învățământului Republicii Moldova decidea înlocuirea cursului de *Istoria Românilor.* Drept răspuns, în lunile martie–mai 1995, populația din Chișinău, ai cărei reprezentanți de frunte erau studenții, în special cei de la Facultatea de Istorie și Facultatea de Litere a Universității de Stat din Moldova, au organizat o amplă grevă

[36] Anatol PETRENCU, *Activitatea științifică în 2020*. Disponibil la: *http://anatol petrencu.promemoria.md/?p=3371#more-3371* (accesat: 06.01.2021).

în Piața Marii Adunări Naționale. Formele de manifestare ale studenților intrați în grevă au fost: marșurile, protestul non-stop, blocarea infrastructurii, tratative cu autoritățile publice centrale. În pofida dezacordurilor cu inițiativele manifestate din partea puterii, nu a fost aplicată forța, chiar dacă au avut loc provocări de diferite genuri.

Publicând cronica evenimentelor din Piața Marii Adunări Naționale, intitulată *Cronică pentru urmași*, ziarul „Literatura și Arta" califica studenții intrați în grevă drept „Garda conștiinței naționale". În susținerea protestatarilor, ziarul mai titra: *Să triumfe adevărul științific și istoric*; În apărarea demnității naționale. Jos analfabeții!; Și studenților le-a ajuns cuțitul la os! etc.

De remarcat faptul că mediul profesoral-didactic universitar a făcut front comun cu studenții, dovedind aceleași sentimente naționale. De exemplu, președintele Comitetului de grevă era conf. univ. Anatol PETRENCU, care, în contextul manifestărilor, a fost intimidat, făcându-i-se atentate asupra vieții membrilor familiei din partea unor forțe obscure.

Școala grevei a fost una esențială, întrucât profesorul Anatol PETRENCU a fost implicat nu doar în derularea evenimentelor, ci și în modelarea de caractere: „Manifestată în perioada grevelor studențești pentru apărarea Istoriei Românilor, verticalitatea a fost o altă valoare pe care ne-a transmis-o profesorul Anatol PETRENCU, acțiunile sale fiind un ghid de civism în raport cu realitatea ce punea în pericol demnitatea națională" (Parascovia Mîndrescu).

În contextul campaniei de denigrare în mass-media subordonată puterii, inițiată împotriva participanților la grevă, în perioada imediată a alegerilor locale generale din 16 aprilie 1995, autoritățile centrale au îndeplinit, în parte, revendicările sociale și cele privind organizarea învățământului. Cu referire la problema studierii Istoriei Românilor, a Limbii și Literaturii Române a fost instituit un moratoriu pentru mai mulți ani. Printre consecințele politice poate fi considerată divizarea formațiunii de guvernământ, a Partidului Democrat Agrar din Moldova. Conștienți de forța tineretului, partidele politice din Republica Moldova au format „aripi tinere", în care au fost incluși cei mai promițători studenți[37].

---

[37] Sergiu Matveev, Ion Valer Xenofontov, *Greva studențească din anul 1995 reflectată în foi volante și în presa timpului*. În: *Historia est Magistra Vitae: Valori, paradigme, personalități: în honorem profesor Ion Eremia* /Coord.: Liliana Rotaru; resp. de ed.: Ion Valer Xenofontov, Chișinău, Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan", 2019, pp. 621-642.

Anatol PETRENCU rememorează că „în 1995 […] a fost o amploare, și s-a reușit […], aceasta însemnând că Istoria Românilor a rămas până în ziua de azi. Faptul că nu (a evoluat – *n.a.*) așa cum s-a vrut, la două obiecte (distincte – *n.a.*): Istoria Universală și Istoria Românilor […], care sunt (astăzi – *n.a.*) împreună, oricum rămâne […] spiritul acesta românesc, care există, […] avem intelectualitate și cred că nu a fost în zadar”[38].

Anatol PETRENCU mai consideră că în perioada manifestărilor studențești din 1995 s-a constituit o categorie de „profitori politici (de pe urma – *n.a.*) protestelor firești de atunci”, dovadă servind „faptele celor care au trădat (atât cât li s-a cerut sau cât au putut – *n.a.*) cauza și efortul colectiv al tineretului, ridicat în apărarea demnității noastre naționale”[39].

Școala științifică

O componentă increată a biografiei științifice a prof. univ. Anatol PETRENCU o constituie pregătirea cadrelor științifice de înaltă calificare, prin elaborarea tezelor de doctorat și doctor habilitat, în aria geografică care include Republica Moldova și România. Primul doctorand îndrumat de conf. univ. Anatol PETRENCU a fost *Igor Șarov*, ajuns ministrul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova (2020), actualmente – rector al USM (din 17 martie 2021), care, în anul 1995, a susținut cu brio teza de doctor[40].

---

[38] Interviu realizat de Lidia Prisac cu profesorul Anatol PETRENCU la 12 ianuarie 2021. *Arhivă privată.*

[39] Anatol PETRENCU, *Un scurt popas*.., p. 102.

[40] Igor Șarov, *Basarabia în istoriografia rusă*. Autoreferatul tezei de doctor în șt. istorice (07.00.01), Chișinău, S.n., 1995, 20 p. La 29 iunie 2017 în ședința Consiliului științific specializat D 30.611.02- 03 – Istorie universală (pe perioade) (președinte: dr. hab. Anatol PETRENCU; secretar științific: dr. Ion Valer Xenofontov) din cadrul Universității de Stat din Moldova a susținut teza de doctorat Ludmila Burmenko, *Politica regimului totalitar față de intelectualitatea din R.A.S.S.M. (1924–1940)*. Autoreferatul tezei de doctor în istorie (611.03 – istoria universală, pe perioade) / Cond. științific: Igor Șarov, Chișinău, S.n., 2017, 28 p. Cu referire la această susținere, dr., conf. univ. Igor Șarov semnala că după susținerea tezei de doctor a doamnei Ludmila Burmeko, s-a apropiat de dr. hab., prof., univ. Anatol PETRENCU și i-a spus că simțea aceleași senzații pe care le avusese conducătorul său științific în anul 1995, întrucât proaspăta doctor în istorie era prima sa doctorandă. Tot în anul 2002, teza de doctor a fost susținută cu succes de *Ludmila Tihonov*, care își amintește: „[...] În perioada școlii doctorale din cadrul Universității de Stat din Moldova mi s-au oferit cele mai bune și frumoase lecții în ceea ce privește epistemologia cercetării, teoria cunoașterii științifice, despre datorie și obligațiile morale.

În anul 1999, tezele de doctor sub îndrumarea dr. hab. Anatol PETRENCU au fost susținute de *Rodica Solovei*"[41] și *Dumitru Sîrghi*[42]. „Domnul profesor a fost mentorul care, pe parcursul cercetării, mi-a oferit sugestii valoroase. […] Am avut multe de învățat, fiind profesorul-exemplu, modelul cercetătorului consacrat, al Omului de valoare. Am învățat, de asemenea, din articolele, studiile și cărțile de istorie ale acestuia, care se disting prin obiectivitatea analizelor, justificarea logică a aserțiunilor și rigoarea argumentării, dar și prin stilul sobru și corespunzător problematicii abordate. Îmi amintesc cu gratitudine contextele memorabile care, după susținerea tezei de doctor, au favorizat interacțiunea noastră colegială și profesională în cadrul Catedrei de educație socială de la Institutul de Științe ale Educației și, mai târziu, în cadrul Institutului de Istorie Socială *ProMemoria*" (Rodica Solovei).

Pe parcursul anului 2001 a susținut teza de doctor *Lidia Pădureac*[43], iar în 2002 doctor în științe istorice a devenit *Silvia Grossu*[44].

Tot în anul 2002, teza de doctor a fost susținută cu succes de *Ludmila Tihonov*[45], care își amintește: „[...] În perioada școlii doctorale din cadrul Universității de Stat din Moldova mi s-au oferit cele mai bune și frumoase

---

[41] Rodica Solovei, *Activitatea guvernământului Transnistriei în domeniul social-economic și cultural (19 august 1941–29 ianuarie 1944)*. Autoreferatul tezei de doctor în șt. istorice (07.00.02), Chișinău, S.n., 1999, 31 p. În baza tezei de doctor a fost publicată monografia Rodica Solovei, *Activitatea guvernământului Transnistriei în domeniul social-economic și cultural (19 august 1941–29 ianuarie 1944)*, Iași, Casa Editorială „Demiurg", 2004, 182 p.

[42] Dumitru Sîrghi, *Partidul Mișcarea Republicană populară în viața politică a Franței în anii Republicii a V-a (1958–1963)*. Autoreferatul tezei de doctor (07.00.03), Chișinău, S.n., 1995, 26 p.

[43] Lidia Pădureac, *Relațiile româno-sovietice în perioada 1917–1934*. Autoreferatul tezei de doctor (07.00.02), Chișinău, S.n., 2001, 30 p. În baza tezei de doctor a fost publicată monografia Lidia Pădureac, *Relațiile româno-sovietice în perioada 1917–1934*, Chișinău, Prut Internațional, 2004, 216 p.

[44] Silvia Grossu, *Valențele presei clericale din Basarabia (1918–1940)*. Autoreferatul tezei de doctor (07.00.02), Chișinău, S.n., 2002, 26 p.

[45] Ludmila Tihonov, *Politica statului sovietic față de cultele din RSS Moldovenească (1944–1965)*. Autoreferatul tezei de doctor (07.00.02), Chișinău, S.n., 2000, 24 p. În baza tezei de doctor a fost publicată monografia Ludmila Tihonov, *Politica statului sovietic față de cultele din RSS Moldovenească (1944–1965)*, Chișinău, Prut Internațional, 2004, 170 p.

lecții în ceea ce privește epistemologia cercetării, teoria cunoașterii științifice, despre datorie și obligațiile morale.

Am fost ghidată cu deosebită dăruire în procesul explorării arhivelor, de a pune în valoare documentul de arhivă prin prisma realității istorice și a obiectivității. Am avut parte de cele mai bune lecții de istorie, deontologie, dar și de omenie. Am apreciat dintotdeauna profesionalismul, perseverența, capacitatea de muncă a domnului profesor Anatol PETRENCU. Exprim respect, gratitudine și înaltă prețuire!".

Sub îndrumarea științifică a domnului A. PETRENCU a susținut teza de doctor, în 2005, *Mariana S. Țăranu* (2005)[46]: „Am avut marele noroc ca profesorul Anatol PETRENCU sa fie conducătorul tezei mele de doctorat. Răbdarea, consecvența, insistența, dar și ambiția de a fi Primul în meserie, consider că sunt trăsăturile definitorii ale caracterului său. Mai mult, profesorul PETRENCU este modelul de dascăl, dar și *pilonul de încredere în timpuri mai tulburi*. Sunt onorată că suntem colegi și sper sa realizăm împreună un proiect științific" (Mariana S. Țăranu). În anul 2008, teza de doctorat sub îndrumarea profesorului A. PETRENCU a fost susținută de Fabian Denis[47].

Profesorul A. PETRENCU a devenit conducător științific și pentru cercetătorii din România *Adrian Trifan* (2001)[48], *Nicolae Dorel Ceuca* (2005)[49] și *Sorin Lucian Trîncă* (2016)[50].

La 16 ianuarie 2020, sub conducerea științifică a profesorului Anatol PETRENCU (consultant științific: Gheorghe Palade), a fost susținută teza de doctor în ședința Consiliului Științific Specializat D 611.02-130 din

---

[46] Mariana Țăranu, *Politica statului față de intelectualitatea din Rusia sovietică (1917–1922)*. Autoreferatul tezei de doctor (07.00.03), Chișinău, S.n., 2002, 24 p. În baza tezei de doctor a fost publicată monografia Mariana Țăranu, *V. Lenin fără machiaj: teroarea intelectualității sovietice*, Chișinău, Grafema Libris, 2007, 219 p.

[47] Denis Fabian, *Relațiile politice româno-engleze în perioada 1918–1940*. Autoreferatul tezei de doctor (07.00.03), Chișinău, S.n., 2008, 21 p.

[48] Adrian Trifan, *Relațiile româno-bulgare în perioada anilor 1918–1940*. Autoreferatul tezei de doctor (07.00.02), Chișinău, S.n., 2001, 32 p.

[49] Nicolae Dorel Ceuca, *Relațiile dintre România și Vatican în anii '60 ai secolului XX*. Autoreferatul tezei de doctor (07.00.03), Chișinău, S.n., 2005, 26 p.

[50] Sorin Lucian Trîncă, *Relațiile dintre Statul Român și Biserica Ortodoxă din Transilvania în perioada 1918–1928*. Autoreferatul tezei de doctor în științe istorie (611.02), Chișinău, S.n., 2016, 30 p.

cadrul Universității de Stat din Moldova, autor fiind lectorul universitar *Vasile Creț*u[51].

Cea mai recentă teză de doctor în istorie îndrumată de A. PETRENCU a fost cea susținută la 5 mai 2023 în ședința Comisiei de Doctorat din cadrul Școlii Doctorale Științe Umanistice a Universității de Stat din Moldova.

Este vorba de lucrarea „Locuitori din R.A.S.S.M. (1924–1940) și RSSM (1940–1941, 1944–1956) pe șantierele Gulagului", al cărei autor este *Maria Zinovii*.

Subiectele abordate de discipolii Școlii științifice Anatol PETRENCU includ teme de cercetare din perimetrul istoriografiei, vieții religioase, relațiilor internaționale, învățământ, deportări etc. Arealul geografic abordat este cel al spațiului românesc, Imperiul Rus, U.R.S.S., Marea Britanie, Italia.

O amplă activitate a fost desfășurată în cadrul seminarelor științifice de profil. În anii 2016–2020, prof. univ. Anatol PETRENCU a fost președintele Seminarului Științific de profil la specialitatea D 30.611. – Istorie universală (pe perioade) în cadrul Universității de Stat din Moldova. În acest răstimp, au fost susținute două teze de doctor[52] și una de habilitat[53]. Prin decizia Consiliului de Conducere al Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare din 30 octombrie 2020, dr. hab. Anatol PETRENCU a fost numit președinte al Seminarului Științific de profil la specialitatea 611.02. Istoria românilor (pe perioade); 611.03 Istoria Universală (pe perioade) din cadrul Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă", abilitat cu dreptul de a organiza susținerea tezelor de doctor/doctor habilitat pe un termen de patru ani.

---

[51] Vasile Creț*u*, *Evoluția învățământului primar și secundar în Basarabia în anii 1918–1940*. Rezumatul tezei de doctor în științe istorice 611.02. Istoria Românilor (pe perioade), Chișinău, S.n., 2020, 37 p.

[52] Ludmila Burmenko, *Politica regimului totalitar față de intelectualitatea din R.A.S.S.M. (1924–1940)*. Autoreferatul tezei de doctor în istorie (611.03 – istoria universal, pe perioade) / Coord. șt.: Igor Șarov, Chișinău, S.n., 2017, 28 p.; Nicolae Dudnicenco, *Rolul agriculturii în economia orașelor din estul Europei (Rzeczpospolita și Țara Moldovei) în secolele XVI–XVII*. Autoreferatul tezei de doctor în istorie (611.03 – istoria universal, pe perioade) / Coord. șt.: dr. hab. Pavel Cocârlă, Chișinău, S.n., 2018, 30 p.

[53] Victor Țvircun, *Viața și activitatea lui Dimitrie Cantemir (Probleme controversate)*. Referat științific al tezei de doctor habilitat în istorie (în baza lucrărilor publicate). Specialitatea: 611.03 – Istoria Universală (pe perioade), Chișinău, 2019, 90 p.

Președinte al Asociației Istoricilor din Republica Moldova: istoricul incomod autorităților politice

În perioada 1998–2006, Anatol PETRENCU a deținut funcția de președinte al Asociației Istoricilor din Republica Moldova, deși nu s-a considerat „în fruntea tuturor istoricilor", ci a unei organizații „care (re)unește istoricii de bună credință […], istorici ce țin de Neam, la Adevăr"[54]. În acest timp, Asociația a fost antrenată într-un amplu proces de comunicare dintre *istorici, societate și putere*. S-a dus o luptă directă și deschisă întru apărarea istoriei și demnității naționale, fiind atenționată opinia publică (inter)națională despre intențiile comuniștilor de a înlocui cursul de *Istoria românilor* cu cel de *Istoria Moldovei*. Preluarea puterii de către Partidul Comuniștilor din Republica Moldovei a fost percepută ca o revenire a forțelor reacționare.

„În iarna lui 2001, când veneau comuniștii la putere, eram (LP) studenți la anul IV. Disciplina Istoria Universală în Epoca Contemporană ne era predată de Anatol PETRENCU. Intrând în aula din Blocul I, la etajul II, unde aveam cursul, primele cuvinte care ni le-a rostit țineau de faptul că PCRM ne-a adus Siberia acasă! Afirmația venea în contextul ninsorii abundente care troienise Chișinăul!"

În perioada vizată, atacurile partidului de guvernământ asupra *Istoriei românilor* s-au intensificat. Din această perspectivă, Asociația a spus ferm că „este inacceptabil orice amestec al forțelor politice în treburile profesionale ale specialiștilor. Noi nu putem accepta modificarea cursului de istorie, în funcție de schimbarea partidelor de guvernământ"[55]; „Ideologia nu are nimic cu *Istoria românilor*"[56]. Au fost monitorizate și respinse cu argumente științifice activitatea unor propagandiști orientați împotriva istoriei naționale (Vasile Stati, Lucian Boia, Anatol Dubrovschi ș.a.), a celor „vânduți pentru 30 de arginți" (de exemplu, Galina Gavriliță, autoare de manual a Istoriei Românilor, fiind șefă de direcție la Ministerul Învățământului, a fost prima care a semnat pentru introducerea *Istoriei Moldovei*)[57]. Sub vizorul profesorului PETRENCU a fost și președintele Republicii Moldova Vladimir Voronin, notat cu 2 pentru lipsa de cultu-

[54] Anatol PETRENCU, *Un scurt popas..,* p. 118.
[55] *Ibidem*, p. 13.
[56] *Ibidem*, p. 15.
[57] *Ibidem*, p. 43.

ră istorică elementară[58]. O altă activitate desfășurată de Asociație a fost cea de organizare a manifestărilor științifice, a lansărilor de carte, a conferințelor științifice, omagierea istoricilor. Au fost donate loturi de carte, reviste, broșuri. Au fost convocate congrese ale istoricilor din Republica Moldova (2001, 2003), cu adoptarea unor apeluri de rezonanță.

În calitate de președinte al principalului forum al comunității istoricilor din Republica Moldova, valoarea istoricului PETRENCU rezidă în atitudinea și acțiunile pe care le-a promovat. Este ceea ce discipolii profesorului au însușit pe deplin: „Valoarea unui om nu constă în capacitatea intelectuală, în averea pe care o are sau în puterea pe care o deține. Criteriul autentic de evaluare a omului este valoarea lui socială, ceea ce face pentru societate, beneficiul pe care îl aduce comunității. Este omul de la care noi toți, de la mic la mare, avem ce învăța. Un astfel de om este Anatol PETRENCU, istoricul, cercetătorul și omul-valoare a societății, care, prin ceea ce face, merită aprecierea și respectul societății" (Parascovia Mîndrescu).

Biblioteca: averea uriașă

Într-o fotografie din 1962, copilul Anatol PETRENCU a fost imortalizat ținând o carte în mână. Victoria Lazariuc, profesoara de istorie de la Liceul Internat Republican cu Profil Sportiv, comentând imaginea, afirma că distinsul profesor „din fragedă copilărie a fost captivat de Carte". În aceeași cheie și jurnalistul Ilie Lupan estimează: „Fapt incontestabil, drumul oamenilor mari se întrezărește din copilărie: un important istoric nu a rămas înveșnicit pe retina fotografică cu un colac sau un biscuit în mână, ci cu o carte!"

În copilărie, atmosfera din familie a fost una direcționată spre lectură. Istoricul Anatol PETRENCU își amintește: „Am avut acasă, la părinți, bibliotecă (nu așa mare pe care o am acum – *n.a.*), dar atât cât era […], (tata – *n.a.*) mă îndemna tot timpul să fiu atent la modelele vechi […] (îmi zicea – *n.a.*) să nu arunc caietele (din) clasa I […], cândva (aș avea – *n.a.*) interes să văd cum am scris"[59]. „(O parte din cărți le-am păstrat – *n.a.*),

[58] *Ibidem*, p. 103.

[59] Interviu realizat de Lidia Prisac cu profesorul Anatol PETRENCU la 12 ianuarie 2021. *Arhivă privată.*

tata era abonat la ziarul «Izvestia», despre care zicea că e mai puțin politizată, în comparație cu «Pravda»”[60].

„La școală învățam și […] părinții trăgeau la carte […], citeam și literatură adăugătoare, părinții ne stimulau, am avut noroc și de o învățătoare de limbă moldovenească, cum era atunci, ne îndemna să cumpărăm cărți, care erau 5 copeici, ieftine, părinții ne dădeau bani – cumpără, dacă îți trebuie la școală!”[61].

Astăzi, biblioteca personală a profesorului Anatol PETRENCU este formată din peste 50 000 de titluri de carte din domeniul istoriei. „În clasa a 9-a – a 10-a deja eram conștient de necesitatea unei biblioteci personale […], am și niște cărți de la părinți, nu foarte multe, o etajeră […], am păstrat un calendar vechi […] de la 1913, în legătură cu 300 de ani ai casei imperiale Romanov […], editat de ruși, buneii l-au păstrat […]. În perioada sovietică, se dădeau premii în cărți pentru activități, de exemplu, Lermontov era în două volume, tatei îi plăcea să citească versuri […], de la dânsul le-am moștenit. Când am venit la facultate, erau niște profesoare la anul I, care ne spuneau: duceți-vă și cumpărați, a apărut acum o carte interesantă, și nu erau scumpe: 35-40 copeici. O rublă putea să fie, cărți pe care le-am păstrat până în ziua de azi, cu subiecte dedicate Greciei Antice, Romei Antice, Plutarh, autorii antici […]. (Mai *n.a.*) duceam maculatură – și ni se dădea un *talonaș* (în baza căruia – *n.a.*) cumpăram cărți mai deficitare […]. Cărțile le-am clasificat după teme […]”[62], prevalând lucrările din domeniul istoriei contemporane universale și a românilor. Nu lipsesc însă nici cărțile din domeniile antropologiei, arheologiei, limbii române, lucrări lexicografice, enciclopedice etc. Valoarea acestor volume este cu atât mai mare cu cât multe dintre acestea au dedicații de-ale autorilor. Biblioteca este locul preferat al profesorului în casă, unde petrece majoritatea timpului.

„Am un *Manual de istorie contemporană*, din perioada interbelică, la români, publicat cred la 1923/24. Am o parte din *Viața Basarabiei*, perioada interbelică, dar nu toate numerele, (care – *n.a.*) nici la Biblioteca

---

[60] *Istoria, la prezent..*, p. 196.

[61] Interviu realizat de Lidia Prisac cu profesorul Anatol PETRENCU la 12 ianuarie 2021. *Arhivă privată.*

[62] *Ibidem.*

Națională nu sunt toate, și la Colesnic[63]. Dacă le adunăm, probabil că vom întruni toată colecția. (Am lucrări – *n.a.*) de la conducătorul meu științific, Mihail Munteanu, de la Moscova. Acesta fiind la București, a cumpărat de la «Buchinist» cărțile lui Iorga, în original, zece volume, încă din perioada interbelică, și mi le-a dat mie, a zis că nu-i trebuie […]. Am mai avut noroc în viața mea că m-am întâlnit și am fost în relații bune cu prof. univ. dr. Andrei Pippidi, nepotul lui Nicolae Iorga, care mi-a dat cărți de-ale lui Iorga, primele ediții. În biblioteca personală, cele mai multe cărți se referă la istoria contemporană"[64].

Este interesantă și sistematizarea lucrărilor, fiind realizată după două criterii: 1) pe probleme (de ex., *Ajunul celui de-al Doilea Război Mondial*, *Războiul al Doilea Mondial*, *Relațiile internaționale postbelice*) etc. și 2) pe țări (de ex., *Afganistan*, *Albania*, *Armenia* etc.). În bibliotecă sunt mai multe rafturi cu cărțile autorilor români, aranjate conform zilei de naștere a semnatarilor (de ex., primele cărți de pe aceste rafturi aparțin acad. Ioan-Aurel Pop, născut la 1 ianuarie – *n.a.*).

Această clasificare îi permite bibliofilului să structureze foarte bine materialele în manualele sale universitare și să cunoască bine zilele de naștere ale istoricilor, cu care ocazie nu uită să-i felicite.

În privința circuitului pe care le au cărțile din biblioteca profesorului Anatol PETRENCU, trebuie menționat că este foarte generos și împrumută cărți pentru cei care doresc să le studieze, dar devine și foarte supărat pe cei care uită să i le restituie, astfel ajungând rău în gura colecționarului.

Când am elaborat (IVX) teza de doctor, domnul PETRENCU mi-a oferit multe cărți de specialitate, pe care nu le puteam găsi nici în bibliotecile mari. Istoricul A. PETRENCU este și un autor generos.

Donează cu drag cărți al căror autor este prietenilor, colegilor, dar cel mai mult îi place să le ofere studenților: „M-am bucurat enorm când profesorul A. PETRENCU «m-a ales» și mi-a oferit mai multe cărți cu autograf, pentru că, de fapt, urările erau mai mult decât un text scris din politețe, era un cadou desăvârșit, un îndemn spre nesecatul izvor al cunoașterii, nefiind dar mai prețios decât rodul muncii intelectuale – Cartea" (Irina Bahtin).

---

[63] Iurie Colesnic, publicist, scriitor, *n.a.*

[64] Interviu realizat de Lidia Prisac cu profesorul Anatol PETRENCU la 12 ianuarie 2021. *Arhivă privată.*

„Istoricul Anatol PETRENCU ne fascinează prin cunoștințele enciclopedice pe care le posedă, având și o bibliotecă enormă din care pompează cele mai diverse informații dintr-o multitudine de domenii, începând cu studii specializate și monografii istorice și terminând cu alte științe socioumane, precum ar fi etnografia și antropologia" (Sandu Antocean).

„În cadrul cursurilor, am avut onoarea să iau cu împrumut lucrarea lui Alexandr Kerenski – *Revoluția rusă 1917*, în bază căreia am realizat lucrul individual. Mi-a plăcut să văd ștampila aplicată pe prima foaie a cărții, care arăta că este din Biblioteca Personală a domnului Anatol PETRENCU. Un alt moment care denotă dragostea și pasiunea față de cărți a domnului profesor a fost prezentarea unei cărți cumpărate de el în una din vizitele sale de cercetare desfășurate în Rusia. Remarcând costul ridicat, profesorul Anatol PETRENCU ne-a comunicat: într-adevăr este scumpă, dar, dacă nu ar fi cumpărat-o, ar fi regretat toată viața" (Constantin Tcaci).

Profesorul de istorie Igor Costiuc, proprietarul unei biblioteci constituite din 1 500 de cărți, afirmă că „minimum zece titluri sunt ale autorului Anatol PETRENCU". Doctorul în istorie Ludmila Tihonov punctează că biblioteca constituie „o avere întreagă, de aceea domnul profesor Anatol PETRENCU merită să fie respectat și apreciat".

Dr. Ion Militaru face conexiunea directă dintre intelectualul Anatol PETRENCU și cărțile lecturate: „Nu știm cum face, dar Domnul PETRENCU nu lăsa niciodată biblioteca acasă. Peste tot o ia cu sine. Cel puțin, așa mi-a creat impresia".

Bibliofilul Anatol PETRENCU, bun observator al realităților pseudovalorice promovate de clasa politică moldovenească, a atenționat că se promovează premeditat politica de deznaționalizare prin cultură. „Am căutat o fotografie cu Voronin citind o carte – nu am găsit, dar Voronin cu paharul în mână – da; Vasile Tarlev[65] – cu paharul în mână, dna Ostapciuc, șefa Parlamentului, da. Toți cu paharul în mână. Dar nu am găsit o fotografie a oamenilor politici din Chișinău cu o carte în mână. Ei (pur și simplu) nu citesc"[66].

---

[65] Vasile Tarlev, prim-ministru al Republicii Moldova (2001–2008).

[66] Anatol PETRENCU, *Istoria contemporană: studii, material, atitudini*, Chișinău, Cartdicat, 2011, p. 227.237.

Istoricul și blogul

Anatol PETRENCU este unul dintre puținii istorici din Republica Moldova care întreține cu regularitate un blog axat pe probleme de istorie și actualizat cu informația la zi[67]. Autorul respectă cu strictețe esența vocabulei de *blog*, termen care provine de la expresia engleză *web log* – jurnal pe internet. Din perspectiva parametrilor tehnici, blogul include următoarele rubrici: Acasă; Publicații; Comentarii[68]; Reportaje; Diverse; Contacte; Arhivă.

În prima postare a versiunii actualizate a blogului este informația publicată la 15 martie 2012, în care autorul menționează: „Stimați prieteni, dragi cititori, după o scurtă pauză, revin asupra blogului personal. Va fi un blog generalist, cu accente mai pronunțate în domeniul profesional, adică al istoriei. Voi informa cititorii despre noile apariții editoriale în domeniul istoriei contemporane, universale și a românilor, voi informa – ca și data trecută – despre întrunirile științifice (simpozioane, congrese, conferințe etc.), voi publica studii, interviuri, portrete ale istoricilor etc. Voi prezenta anumite analize ale vieții politice din Republica Moldova, voi informa cititorii despre viața cotidiană a basarabenilor, invitându-vă la dialog, la comentarii, la critici (dacă se va crede necesar – *n.a.*)"[69]. Obiectivul propus, așa cum se întrevede din materialele postate, au fost realizate anume prin această prismă.

Cele mai multe postări au fost realizate în luna august 2012 (în total 18), urmate de cele din luna mai 2012 (16), existând însă și luni ale anului în care nu există nicio postare (octombrie 2012; iunie 2013; decembrie 2013; septembrie 2015; iunie 2016; noiembrie–decembrie 2017; iunie 2018). În anul 2020, au fost postate în total 36 de materiale; cele mai multe – în luna mai (5), iar cele mai puține – în iunie (1).

Omul sportului matinal tot istoric rămâne

Programul cotidian al profesorului A. PETRENCU este unul spartan, care începe la ora 05:00 cu tradiționala practicare a exercițiilor fizice în aer liber, la Valea Morilor.

---

[67] Vezi: *http://anatolpetrencu.promemoria.md*

[68] Pentru a face comentariu este necesară autentificarea persoanei.

[69] Vezi: *http://anatolpetrencu.promemoria.md/?p=53#more-53* (accesat: 01.01.2021).

Sportul este de nelipsit în viața lui Anatol PETRENCU. A început să-l practice din copilărie: „La Căușeni era școală sportivă. Ne duceam la stadion de două ori pe săptămână, vineri și marți după masă, pe la ora 16:00, mi-a plăcut atletica ușoară. Acolo erau din tot orașul […], mai mulți ruși (decât) moldoveni. Tata și mama ne permiteau să le frecventăm, și la fotbal, așa am mers la întreceri sportive, pe urmă în armată făceam obligatoriu gimnastică, exerciții de alergări. La universitate, trăiam în cămin […] și tot făceam sport, pe urmă, când am fost la Moscova, tot am făcut sport, pentru mine, nu de performanță, de întreținere. Am participat la întreceri sportive, am și niște diplome, acum, la vârsta mea, fac doar sport de întreținere, fac exerciții, pentru că am glucoza ridicată în sânge și asta mă mai ține și mă mobilizează, totodată […]”[70].

Doar când plouă, Anatol PETRENCU, cel mai fidel practicant al sportului matinal, lipsește de la Valea Morilor, unde poate fi întâlnit în fiecare dimineață.

Din perspectivă istorică, săpăturile arheologice din zonă, indică o stațiune pluristratigrafică cu cel mai vechi nivel datat cu mil. V î.Hr. aparținând culturii Precucuteni-Tripolie, iar straturile culturale superioare aparțin secolelor XVIII–XIX, XX. Lacul Comsomolist (în prezent, Valea Morilor) din sectorul Centru al Chișinăului a fost edificat în anii 1951–1952, având o suprafață totală de 34 ha și o lungime de 800 m. La lucrările manuale de renovare a lacului de acumulare au luat parte și echipe de studenți, constrânși cu privarea de burse să nu paseze lucrările[71]. Parcul, aflat la sud-vest de lac, plantat în 1951 pe un teren viran din dreapta râulețului Durlești, are o suprafață totală de circa 115 ha[72] și este una din zonele de practicare a sportului, de agrement și distracții preferate ale chișinăuienilor.

---

[70] Interviu realizat de Lidia Prisac la 12 ianuarie 2021 cu profesorul Anatol PETRENCU. *Arhivă privată.*

[71] Ion Valer Xenofontov, Lidia Prisac, *Activitatea extracurriculară la Institutul de Stat de Medicină din Chișinău (1945–1991)*. În: *O utopie devenită realitate: învățământul superior în RSS Moldovenească – de la planificare la reproducere.* Lucrări prezentate la Conferința națională cu participare internațională, Chișinău, 15–17 octombrie 2020 / Coord.: Liliana Rotaru, Ion Valer Xenofontov, Chișinău, 2020, p. 216.

[72] Ion Dron, *Valea Morilor*. În: *Chișinău. Enciclopedie* /Editor: Iurie Colesnic, Chișinău, Editura Museum, 1997, p. 531; V. Bucațel, *Parcul „Valea Morilor”*. În: *Ariile naturale protejate din Moldova. Pajiști și monumente de arhitectură peisajeră* / Coord.: Gheorghe Postolache, Chișinău, Știința, 2017, p. 95.

Lacul Valea Morilor constituie și spațiul de pregătire a viitorilor campioni, inclusiv a celor olimpici. Aici și-a cizelat calitățile motrice și dublul campion olimpic de la Jocurile Olimpice de la Seul, Coreea de Sud (1988)[73], Nicolae Juravschi, pământeanul profesorului Anatol PETRENCU, născut la Chircăiești, tot pe malul Botnei.

Programul sportiv zilnic al prof. A. PETRENCU la Valea Morilor include alergat/mers și exerciții în jurul lacului.

Dacă se întâmplă să-l saluți la ora 09:00 cu „Buna dimineața!", ar putea să-ți răspundă cu „Buna ziua!", în sensul că deja se află pe alte coordonate temporale ale zilei. Ceea ce suscită interes este faptul că activitatea fizică devine una combinată cu cea intelectuală, de cercetare. Profesorul este observatorul atent al mediului în care se află, iar obiectul de cercetare devine tot ceea ce-l înconjoară, încât în timpul activităților sportive acesta tot cercetător rămâne. Spre exemplu, în urma unei monitorizări personale pe parcursul anilor 2014–2019 a stării de curățenie în diverse locuri ale Chișinăului, în special în Parcul Valea Morilor, A. PETRENCU a elaborat un studiu referitor la salubritate[74] din perspectiva istoriografiei locului. Autorul a constatat că în peisajul „resturilor care se aruncă" se află mucurile de țigări (*chiștoacele*), chibriturile, cojile de floarea-soarelui (*răsărită*), obiectele de masă plastică[75]. „În peisajul gunoiului un loc vizibil îl au dopurile. Acestea sunt mult mai multe decât sticlele"[76]. Autorul conchide că diversitatea și cantitatea resturilor menajere sporește în zilele de odihnă: sâmbătă spre duminică și duminică spre luni.

La Valea Morilor, istoricul Anatol PETRENCU l-a descoperit pe „cel mai reprezentativ om al sportului de dimineață", Serghei Mikriukov, născut în toamna anului 1921, în Siberia. Ajuns la vârsta senectuții, cu grad de colonel-locotenent, fost aviator militar, a participat la Războiul germano-sovietic și la experimentarea noilor avioane sovietice de luptă, construite

---

[73] *Nicolae Juravschi, dublu campion olimpic sau campionul invincibil* / Red. șt. și coord. vol.: Boris Boguș; resp. de ed: Ion Valer Xenofontov /Colecția „Legendele sportului moldovenesc", Chișinău, Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan" (Institut), 2017, p. 394.

[74] Anatol PETRENCU, *Chișinău: istoria gunoiului. Contribuții*. În: *Identitățile Chișinăului. Orașul subteran*, ediția a VI-a, 24–25 octombrie 2019, Chișinău, Republica Moldova, Culegere de studii / Coord. Sergiu Musteață, Alexandru Corduneanu, Chișinău, Editura Arc, 2020, pp. 182-186.

[75] *Ibidem*, pp. 183-184.

[76] *Ibidem*, p. 184.

după 1945. În urma demobilizării din forțele armate a lucrat la aeroport, apoi la o uzină din Chișinău. A. PETRENCU a reușit să înregistreze un interviu cu Serghei Mikriukov și tinde să publice un material, bazat și pe surse arhivistice. Atent la detalii, cercetătorul Anatol PETRENCU ține să menționeze că S. Mikriukov „este un om cu caracter: (deoarece – *n.a.*) după interviu, (vrând – *n.a.*) să-l ajut (să se – *n.a.*) ridice de pe scaun, mi-a tăiat-o prompt: *Nu, eu singur!*"[77].

Printre persoanele identificate „pe arena sportivă" este „nimeni altul decât penultimul (ultimul a fost Petru Lucinschi – *n.a.*) prim-secretar al Comitetului Central al PCM Simion Cuzmici Grosu. Astfel de personaj istoric nu poate să-i scape din vizor istoricului aflat în acțiune: „În repetate rânduri l-am rugat să-mi pună la dispoziție arhiva pe care o are. În vederea redactării unei biografii […]. De fiecare dată, a refuzat, pe motiv că se ocupă singur de acest lucru […]. M-am gândit că Simion Grosu a fost un om al timpului său, o persoană care a crezut în idealul utopic al comunismului, dar care nu a fost răutăcios, nu a făcut nimănui probleme, de aceea poate liber să meargă în jurul lacului din Valea Morilor. Uneori l-am întrebat ce părere are despre un politician sau altul. Am primit răspunsuri laconice. Nu pierd speranța să realizez totuși, cel puțin, câteva materiale pe teme istorice"[78].

Tot la Valea Morilor mișcări fizice matinale practică și doctorul în istorie Boris Gamurari, autor de cărți, fost ambasador al Republicii Moldova în Polonia. „Vorbim puțin, despre una, despre alta, de politică, bineînțeles. Deseori regretă calitatea actualei clase politice a Republicii Moldova"[79]. Cel mai colorat sportiv rămâne Iulian Filip, autorul versurilor „Eu pe viață nu mă plâng, / Numai pe genunchiul stâng". Poetul aleargă cu o minge tricoloră și atrage, *volens-nolens*, atenția nu doar a profesorului Anatol PETRENCU, dar și altor sportivi.

Faptul că istoricul și profesorul A. PETRENCU poate fi întâlnit nu doar în aulele universitare, la biblioteci sau la manifestări științifice, ci și pe terenul de sport este destul de surprinzător pentru studenți: „Mare mi-a fost

---

[77] *Anatol PETRENCU: Privesc cu interes știrile din Habarovsk, Federația Rusă*. Disponibil la: https://moldova.europalibera.org/a/anatol-PETRENCU-privesc-cu-interes-%C8%99tirile-din-habarovsk-f-rus%C4%83-este-interesant-ceea-ce-e-%C3%AEnt%C3% A2mpl%C4%83-acolo-/30745754.html (accesat: 04.01.2021).

[78] *Ibidem*.

[79] *Ibidem*.

mirarea să-l văd la ore matinale în parcul Valea Morilor, făcând sport cu pasiune. Mi-am zis că trupul este haina sufletului și l-am cunoscut dintr-o cu totul altă ipostază pe Inegalabilul, Irepetabilul și Sportivul Anatol PETRENCU" (Irina Bahtin).

Atent la universul sportiv pe care îl practică, cercetătorul Anatol PETRENCU, în baza observațiilor ajunge la anumite concluzii: „Cei mai mulți doritori de a face sport dimineața o fac luni, marți, miercuri. Joi sunt cam tot atâția ca și miercuri, iar de vineri începe declinul, duminică fiind doar cei mai fideli și devotați alergării și gimnasticii de dimineață". În categoria sportivilor „de duminică" intră și istoricul Anatol PETRENCU.

„Fenomenul Anatol PETRENCU"

Din cele relatate în paginile acestui studiu putem afirma că istoricul și prof. univ. Anatol PETRENCU se distinge printr-o serie de calități incontestabile, formate de-a lungul vieții. Interesul pe care îl prezintă față de istoria contemporană îl face să abordeze teme recurente și originale. Principalul merit al acestuia este faptul că atrage atenția studenților și discipolilor asupra problemelor de istorie contemporană, făcând posibilă circulația de idei, contribuind laun gen de „history cultural exchanges", care poate duce la evoluția cercetărilor ulterioare în domeniul pe care îl profesează. În aceste împrejurări, activitatea doctorului habilitat Anatol PETRENCU constituie un important element al transferurilor educaționale, științifice, profesionale și de formare a unei autentice culturi istorice. La toate acestea se adaugă contribuția și influența istoricului Anatol PETRENCU în formarea unei elite intelectuale, necesare pentru definirea evoluției în ansamblu a societății[80].

Ion Valer XENOFONTOV
doctor în istorie, conferențiar universitar
Facultatea de Istorie și Filosofie,
Universitatea de Stat din Moldova

Lidia PRISAC
doctor în istorie, cercetător științific coordonator,
șefa Arhivei Științifice Centrale a AȘM,
Biblioteca Științifică (Institut) „A. Lupan",
Universitatea de Stat din Moldova

[80] Materialele au fost solicitate de autori în perioada 11 octombrie 2020 – 26 februarie 2021. O parte de evocări au fost selectate din rețele de socializare, atunci când erau postate diferite materiale referitoare la profesorul universitar Anatol PETRENCU.

CURRICULUM VITAE

Anatol Petrencu

Data nașterii: 22 mai 1954.
Locul nașterii: or. Căușeni, Republica Moldova.
Grad științific: profesor universitar, doctor habilitat.
Locul de muncă: profesor universitar la Departamentul Istoria Românilor, Universală și Arheologie, U.S.M.; profesor universitar la Universitatea „Bogdan Petriceicu Hașdeu" din Cahul.
Naționalitate: Română.
Cetățenie: Republica Moldova, România.

EDUCAȚIE ȘI FORMARE

1998 – doctor habilitat în științe istorice. Tema tezei: *Politica României privind Basarabia. 1940-1944*.
1986 – doctor în științe istorice. Tema tezei: *Relațiile româno-italiene în anii '70 – prima jumătate a anilor '80*.
1982–1985 – doctorand la Institutul de Cercetări Internaționale Economice și Politice al Academiei de Științe a Federației Ruse, Moscova.
1980 – Licențiat în istorie. Facultatea de Istorie a Universității de Stat din Moldova, Chișinău.

STAGII DE CERCETARE ÎN STRĂINĂTATE

Polonia (2003), Federația Rusă, Bulgaria.

COMPETENȚE ȘI ABILITĂȚI SOCIALE

1998–2006, 2021–prezent: – Președintele Asociației Istoricilor din Republica Moldova „Alexandru Moșanu".
Membru al Comisiei pentru studierea și aprecierea regimului comunist totalitar din Republica Moldova.
Membru de Onoare al Academiei Civice, București.
Membru de Onoare al Academiei Oamenilor de Știință din România, București.
Universitatea „Bogdan Petriceicu Hasdeu", Cahul, Doctor Honoris Causa.
Universitatea de Stat „Alecu Russo", Bălți, Doctor Honoris Causa.

COMPETENȚE ȘI APTITUDINI ORGANIZATORICE, PROFESIONALE, TEHNICE

2020–prezent: Prin decizia Consiliului de Conducere al ANACEC din 30 octombrie 2020 numit președinte al Seminarului științific de profil (SȘP) la specialitatea 611.02. Istoria românilor (pe perioade); 611.03. Istoria universală (pe perioade) din cadrul Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă", abilitat cu dreptul de a organiza susținerea tezelor de doctorat / dr. hab. [pe un termen de 4 ani].

2020–prezent: Membru al Seminarului științific de profil (SȘP) la specialitatea 611.02. Istoria românilor (pe perioade); 611.03 Istoria universală (pe perioade) din cadrul Universității de Stat din Moldova.

2020–prezent: Expert al Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare (Decizia nr. 12 din 31 iuie 2020 a conducerii ANACEC). Ordin nr. 16-A din 14 septembrie 2020 Cu privire la completarea Comisiilor de experți în domeniul atestării, Comisia 9. Științe umaniste: ramurile 61-61.

ACTIVITATE EDITORIALĂ

Membru al Colegiului de redacție al Analelor (Anuarului) ANTIM.

Membru al Consiliului științific al Anuarului „Studia Universitatis Petru Maior" din Târgu Mureș (din 2004).

Membru al Colegiului de redacție al Annals. Serie son history and archaeology.

Membru al Colegiului de redacție al revistei Destin Românesc.

Membru al Colectivului de recenzori ai Analelor Universității Spiru Haret. Seria Relații internaționale și Studii europene, București, Editura Fundației România de mâine (vezi Anul I, nr. I, 2007).

DOMENII DE CERCETARE

Istoria contemporană a Europei și Americii;
Istoria relațiilor internaționale postbelice;
Regimuri totalitare: studiu istorico-comparativ;
Polonezii în anii Războiului al Doilea Mondial.

EXPERIENȚĂ PROFESIONALĂ ȘI PUBLICĂ

1980–1982: asistent universitar la Catedra de Istorie universală modernă și contemporană a USM.

1985–1998: conferențiar la Catedra de Istorie universală modernă și contemporană a USM.
1990–1992: decan al Facultății de Istorie a USM.
1999–prezent: profesor universitar la Departamentul Istoria Românilor, Universală și Arheologie, USM.
2022–prezent: profesor universitar la Universitatea „Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul.
2006–2010: președintele partidului Mișcarea Acțiunea Europeană.
2010–prezent: directorul Institutului de Istorie Socială „ProMemoria".

CONTRIBUȚIA ȘTIINȚIFICĂ PERSONALĂ LA DEZVOLTAREA CERCETĂRILOR ÎN DOMENIUL ȘTIINȚEI ÎN CARE ACTIVEZ

Autor a 7 monografii, 4 manuale universitare și școlare, 5 culegeri de studii, 4 culegeri de documente, peste 500 studii și articole, publicate în reviste de specialitate, inclusiv:

Manuale universitare

1. Istoria universală. Epoca contemporană, 1939-1993 (Europa, SUA, Canada), prelegeri, Chișinău, Editura Știința, 1995, 272 p.
2. Istoria universală. Epoca contemporană, 1939-1995 (Europa, SUA, Canada), prelegeri, ediția a II-a completată, Chișinău, Editura Museum, 1995, 346 p.
3. Istoria universală. Epoca contemporană, 1939-1996 (Europa, SUA, Canada), prelegeri, ediția a III-a completată, Chișinău, Editura Museum, 1995, 346 p.; ediția a IV-a, anastatică, Iași, Editura Tipo Moldova, 2010.

Monografii

1. Anatol Petrencu, Rusia, 2019: „Acesta a fost un an greu…" [«Это был тяжелый год…»]. Monografie, Chișinău, S.n., 2020, 296 p. [17 c.a.]
2. Anatol Petrencu, A fi profesor de istorie în Republica Moldova. Cu prilejul conferirii înaltului titlu de DOCTOR HONORIS CAUSA de către Universitatea de Stat „Alecu Russo" din Bălți, Chișinău, S.n., 2021, 216 p. [9,1 c.a.]

Capitole în monografii colective

1. Anatol Petrencu. Studiu de caz și notă introductivă la: Gheorghe Kirov. „Eu țin minte". În: Arhivele memoriei: Recuperarea și valorificarea istorică a memoriei victimelor regimului totalitar-comunist din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească: Memorii. Documente. Studii de caz,

Vol. I, tomul 2, Chișinău, Balacron, 2016, editor Ludmila D. Cojocaru. [1,87 c.a.]
2. Anatol Petrencu. Basarabia în anii celui de-al Doilea Război Mondial (1940-1944). În: O istorie a Basarabiei, Chișinău, Editura Cartdidact, 2018, p. 237-264. Monografie colectivă, re-editată anastatic. Redactor științific al cărții.
3. Anatol Petrencu, Basarabia în cadrul României întregite (1918-1940) și al URSS (1944-1991), în Istoria adevărată a Moldovei (pentru elevi), Suceava, 2019, p. 185-235. [4,0 c.a.]

Articole științifice în reviste publicate în afară frontierelor de stat ale R. Moldova

1. Anatol Petrencu. Bolșevismul în acțiune: cazul familiei Holban. În: Studia Universitatis Petru Maior. Historia, 2016 [Târgu-Mureș], p. 65-78. [1,18 c.a.]
2. Anatol Petrencu. Programul de Stat „Recuperarea și valorificarea istorică a memoriei victimelor regimului totalitar-comunist din RSS Moldovenească în perioada anilor 1940-1941 și 1944-1953" – oportunitatea unui proiect de cunoaștere istorică. În: Academica. Revistă editată de Academia Română, 2017, nr. 10-11, octombrie-noiembrie, anul XXVII (324-325), p. 49-54. [1,2 c.a.]
3. Anatol Petrencu. Восстановление травмированной памяти (на основе устной истории депортированных людей из Молдавской ССР, 1941, 1949, 1951 гг.). În: Історичні і політологчні дослідження. Науковий журнал, Vinița, 2018, p. 192-197. [0,37 c.a.]
4. Anatol Petrencu. Problemele interne ale Basarabiei, discutate în Sfatul Țării (1917-1918). În: Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu" – Series HISTORICA – [Cluj-Napoca], 2018, p. 225-231. [0,55 c.a.]
5. Anatol Petrencu, Raptul teritorial din 28 iunie 1940. Propaganda sovietică și adevărul istoric, în Historia (București), iunie 2020, p. 44-47. [0,3 c.a.]
6. Anatol Petrencu, Revista Memoria – un bun instrument în păstrarea adevărului, în Memoria. Revista gândirii arestate, (București), 2020, nr. 113 (4/2020), p. 32-33. [0,15 c.a.]
7. Anatol Petrencu, Acum 80 de ani: cel mai dramatic val de deportare din Basarabia în Siberia, în: Memoria, (București), 2021, nr. 115 (2/2021), p. 7-15. [0,8 c.a.]

Articole științifice în culegeri științifice internaționale publicate în afară frontierelor R. Moldova

1. Anatol Petrencu. Возвращение из Гулага. Реабилитация в Молдавской ССР [Întoarcerea din Gulag. Reabilitarea în RSS Moldovenească]. În: После Сталина. Реформы 1950-х годов в контексте советской и постсоветской историии. Материалы VIII международной научной конференции, Екатеринбург, 15-17 октября 2015 г. [După Stalin. Reformele din anii 1950 în contextul istoriei sovietice și post-sovietice. Materialele Conferinței științifice internaționale, Ekaterinburg, 15-17 octombrie 2015], Moscova, Editura ROSSPEN, 2016, p. 187-192. [0,32 c.a.]
2. Anatol Petrencu. Republica Moldova pe calea decomunizării sau alergatul pe loc. În: Південь України: етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри, Odesa-Herson, FOP Grini D.S., 2017, p. 272-277. [0,4 c.a.] ISBN 078-966-930-178-9.
3. Anatol Petrencu. Drama deportaților basarabeni: memoriile supraviețuitorilor. În: Istorie, cultură și cercetare, vol. II, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2017, p. 246-254. [0,71 c.a.]
4. Anatol Petrencu. Deportări, demolări identitare și impunerea unor identități false. În: România identitară. Schițe și reflecții, București, Editura Oscar Print, 2017, p. 117-121. [0,35 c.a.]
5. Anatol Petrencu. Imaginea „celuilalt" în propaganda de astăzi a Federației Ruse. În: Identități etno-confesionale și reprezentări ale celuilalt în spațiul est-european: între stereotip și voința de a cunoaște, Coordonatori Cristina Preutu și George Enache, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", 2018, p. 351-355. [0,3 c.a.]
6. Anatol Petrencu. Alexandru Boldur despre românitatea Basarabiei. În: Istoricul și istoria. Materialele conferinței științifice internaționale „Alexandru V. Boldur – 130 de ani de la nașteri, Leonid Boicu – 85 ani de la naștere, Chișinău, 2 iunie 2016, Coordonatori: Gheorghe Cliveti și Gheorghe Cojocaru, Iași, Editura Junimea, 2018, p. 157-164. [0,32 c.a.]
7. Anatol Petrencu. Maluri de Prut în an centenar. [Prefață la volumul de studii Maluri de Prut, vol. I], Piatra-Neamț, 2018, p. 9-11. [0,17 c.a.]
8. Anatol Petrencu. Cuvânt înainte. În: Maluri de Prut, vol. II, Piatra-Neamț, 2018, p. 5-7. [0,15 c.a.]

9. Anatol Petrencu. Cuvânt înainte. În: Alexandru Bobeică. Sfatul Țării – stindard al renașterii naționale, Satu Mare, Editura Citadela, 2018, p. 5-7. [0,1 c.a.]
10. Anatol Petrencu. Probleme de relații externe ale Basarabiei, discutate în cadrul ședințelor Sfatului Țării (1917-1918). În: Analele științifici ale Universității „Al. I. Cuza" din Iași (serie nouă). Istorie, tom LXIV / 2018. Număr special. Marea Unire a românilor (1918) – Istorie și actualitate, Iași, 2018, p. 135-140. [0,44 c.a.]
11. Anatol Petrencu (în colaborare cu dr. Cristina Preutu), Cuvânt înainte, în: Fațete ale comunismului în România și în R(A)SS Moldovenească: politică, societate și economie, ed.: Cristina Preutu, Anatol Petrencu. – Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza", 2020, p. 7-8.
12. Anatol Petrencu, De la noua politică economică, prin nimicirea „chiaburilor", la colectivizarea completă a agriculturii, în: Fațete ale comunismului în România și în R(A)SS Moldovenească: politică, societate și economie, ed.: Cristina Preutu, Anatol Petrencu, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza", 2020, p. 31-36. [0, 42 c.a.]
13. Anatol Petrencu, «…К политике ликвидации кулачества как класса» (на примере Молдавской АССР, 1929-1932,) în 1929: «Великий перелом» и его последствия: Материалы международной научной конференции, Екатеринбург, 26-28 сентября 2019, Moscova, Editura Rosspen, 2020. [0,3 c.a.]
14. Anatol Petrencu, Trăsăturile specifice ale Primului val de deportare a basarabenilor. 80 de ani de la marea tragedie, în Școală, Biserică, Stat și Națiune în Istoria României. Omagiu profesorului Cornel Sigmirean la împlinirea vârstei de 65 de ani. Coordonatori Liviu Boar, Ioan Bolovan, Laura Stanciu, Cluj-Napoca, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, 2021, p. 1051-1062. [0,85 c.a.]
15. Anatol Petrencu, Ivdel – un lagăr al morții în memoria colectivă a basarabenilor, în Dumitru Preda, la 70 de ani. De la istorie la diplomație, în serviciul Neamului Românesc, vol. II, ed. coord. de Dr. Ioan Lăcătușu și îngrijită de Vasile Stancu și Ciprian Hugianu, Sfântu Gheorghe, Editura Eurocarpatica, 2021 (Centrul European de Studii Covasna-Harghita. Seria Profesioniștii noștri 31, Colecția Centenarul Marii Uniri 1918-2021 – 83, vol. II, p. 505-518.

ACTIVITATE EDITORIALĂ

2004–prezent: Membru al colegiului de redacție la publicația științifico-practică „Revista Națională de Drept".

2004–2019: Membru al Colegiului de redacție la Revista de Știință, Inovare și Artă „Akademos".

2004–2022: Membru al Colegiului de redacție la Revista metodico-științifică trimestrială „Administrarea Publică".

2011–prezent: Membru al Colegiului de redacție la Международный научный журнал „Право и Политология".

2016–prezent: Membru al Colegiului de redacție la Revista Institutului Național de Justiție, „Publicație Științifico-practică, informativă și de drept".

2018–prezent: Membru al Colegiului de redacție la Revista Științifică „Studia Universitatis Moldaviae (seria Științe sociale).

PARTICIPARE LA MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE ȘI PRACTICE DE PREGĂTIRE A CADRELOR

Cursurile predate la licență

Cursuri normative:

Stat, societate și mentalități în epoca contemporană.

Probleme ale Istoriei Contemporane.

Cursurile predate la masterat

Tradiții istorice. Relații internaționale postbelice.

Conducător științific la tezele de doctor recent (sau relativ recent) susținute:

1. 05 mai **2023**, USM. Susținerea publică a tezei de doctorat în istoria *Locuitori din RASSM (1924-1940) și RSSM (1940-1941, 1944-1956) pe șantierele Gulagului*, autoare Maria Gogu, https://www.youtube.com/watch?v=lklSi7oS6iY

2. 16 ianuarie **2020**, USM. Susținerea tezei de doctor în istorie Vasile Crețu, *Evoluția învățământului primar și secundar în Basarabia în anii 1918-1940*. Conducător științific.

3. 20 mai **2016**, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă". Cond. științific. Sorin Lucian Trâncă, teza de doctor în științe pe tema: *Relațiile dintre Statul Român și Biserica Ortodoxă din Transilvania (1918-1928)*.

Consultant științific la tezele de doctor habilitat susținute:
23 aprilie **2024**, USM, Zinaida Bolea, tema tezei de dr.-hab. *Dimensiuni psihosociale și psihanalitice ale fenomenului deportărilor din RSSM*, specialitățile 511.01 Psihologie generală; 511.03 Psihologie socială Consultant științific împreună cu prof. univ., dr. hab. Carolina Platon.

RECUNOAȘTEREA MERITELOR PROFESIONALE, DIDACTICE ȘI ȘTIINȚIFICE CU PREMII ȘI DISTINCȚII

2006 – Medalia „Universitatea de Stat din Moldova".
2010 – Ordinul „Gloria Muncii".
2014 – Medalia „Universitatea de Stat din Moldova"
2012 – Ordinul „Crucea de Merit de Argint", decernat de ES Președintele Poloniei Bronisław Komorowski.
2013 – Medalia Statului Polonez „Pro Memoria".
2014 – Ordinul Național „Serviciul Credincios" în grad de „Comandor", decernat de Președintele României Traian Băsescu.
2023 – Ordinul „Sfinții Împărați Constantin și Elena" decernat de Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

PROIECTE DE CERCETARE-DEZVOLTARE-INOVARE

Conducător de programe/proiecte naționale în sfera științei și inovării
Conducător al Programului de Stat „Recuperarea și valorificarea istorică a memoriei victimelor regimului totalitar-comunist din R.S.S. Moldovenească în perioada anilor 1940-1941, 1944-1953", elaborat de Centrul de Excelență Institutul de Istorie Socială „ProMemoria" din cadrul Universității de Stat din Moldova în mai 2014 și aprobat de Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică din cadrul Academiei de Științe a Moldovei (înscris în Registrul de Stat al proiectelor din sfera științei și inovării cu cifrul 15.857.06.02F prin Hotărârea Consiliului Suprem nr. 101 din 30 aprilie 2015). Programul de Stat a fost implementat în cadrul a două etape: 2015-2016; 2017-2018.

Executor la realizarea programelor/proiectelor naționale în sfera științei și inovării
Executor la subprogramul nr. 010402 „Cultură și politică în contextul schimbărilor regimurilor politice: de la Basarabia românească la Republica Moldova" (din 2024).

Partea 1

PREZENȚE ÎN MASS-MEDIA

ANATOL PETRENCU: „ASTFEL AM AJUNS SĂ NE MIRĂM DE CE SE ÎNTÂMPLĂ AICI...”

Autoritățile rusești au emis un ordin secret care prevede distrugerea documentelor persoanelor supuse represiunilor staliniste. Care este regimul de acces la documentele deportaților în Republica Moldova în 2018? Vă propunem un interviu despre acest subiect cu profesorul Anatol PETRENCU, director al Institutului de Istorie Socială „ProMemoria”.

I.G.: Stimate Domnule profesor, cum calificați regimul de acces la documentele de arhivă în Republica Moldova?

A.P.: Există practici europene care, din păcate, nu se aplică în Republica Moldova. Dosarele NKVD au rămas în arhiva Ministerului Afacerilor Interne (MAI). Colegii mei din cadrul programului, care au încercat de mai multe ori să aibă acces în arhiva MAI, au fost refuzați în baza Legii cu privire la protecția datelor cu caracter personal. Și aici, pe de o parte, Legea cu privire la arhive ne permite să avem acces la dosare, iar, pe de altă parte, suntem obligați să avem aprobări din partea rudelor persoanelor condamnate. Și astfel, de foarte multe ori, nu reușim să obținem accesul. În celelalte arhive este mai ușor, oricât de ciudat ar părea.

I.G.: Acest ordin emis de autoritățile ruse privind distrugerea documentelor celor deportați afectează cumva cetățenii Republicii Moldova?

A.P.: Desigur, oficial, în Rusia există o deschidere pentru recuperarea memoriei istorice, au fost inaugurate filiale ale „Memorialului” în mai multe orașe. Dar, totodată, se atestă ordine secrete care au drept scop distrugerea documentelor.

Salvarea noastră, a istoricilor din Republica Moldova, este că unele victime ale regimului sovietic și-au recuperat, ele însele, dosarele. Asta ne ajută foarte mult, noi nu am reușit să facem astăzi acest lucru.

I.G.: Vă rog să amintiți pentru cititorii noștri ce au reprezentat deportările și care sunt consecințele lor pentru Republica Moldova.

Deportările fac parte din politica de represiune a statului sovietic față de populația din toate părțile U.R.S.S. și de toate categoriile. În cadrul operațiunii din 12–13 iunie 1941, au fost ridicate din Basarabia și nordul Bucovinei 29 839 de persoane, cei mai buni reprezentanți ai populației băștinașe. Am identificat 600 de primari, primari extraordinari, intelectuali, membri ai partidelor politice, oameni înstăriți.

Operațiunea din 5–6 iulie 1949, în cadrul căreia au fost deportate 35.796 de persoane, a avut ca sarcină să urgenteze colectivizarea agriculturii. Autoritățile sovietice aveau nevoie de infrastructură, casă pentru administrația colhozului, pentru sovietul sătesc și alte instituții sociale. Gospodarii care aveau case mai bune au fost incluși în lista de chiaburi și deportați în Siberia, unde erau create adevărate târguri de robi. Conaționalii noștri au murit, iar cei care au supraviețuit au reușit foarte greu. Aici, în RSSM, puterea sovietică i-a promovat pe cei mai loiali, care nu întotdeauna au fost cei mai onești. Astfel, a fost creată pătura de nomenclaturiști, care, din păcate, a lăsat în urmă o elită din cauza căreia suferim noi astăzi. Astfel am ajuns să ne mirăm de ce se întâmplă aici, de ce nu suntem pentru integrarea europeană, pentru admiterea în NATO, deși ni se oferă această posibilitate.

Interviu realizat de Ilie GULCA

Ziarul „Jurnal de Chișinău", 13 iunie 2018.

30 DE ANI DE INDEPENDENȚĂ A REPUBLICII MOLDOVA. INTERVIU-EVENIMENT CU ISTORICUL ANATOL PETRENCU: „NE-AM BUCURAT DE DESTRĂMAREA IMPERIULUI RĂULUI”

Într-un interviu acordat „Weekend Adevărul”, istoricul basarabean Anatol PETRENCU rememorează evenimentele care au dus la independența Republicii Moldova, oferă o opinie personală asupra nerealizării Reunificării celor două maluri ale Prutului și avertizează în privința Federației Ruse.

„W.A.”: Există discuții despre fragilitatea fundamentului Republicii Moldova... Putem identifica o protogeneză a Republicii Moldova sau este o apariție în vârtejul istoriei?

A.P.: În urma raptului teritorial din iunie 1940, sovieticii au creat un stat numit RSS Moldovenească (la 2 august). A fost un stat cvasi-total străin spiritului și tradițiilor românești. După reocuparea teritoriilor românești în 1944 U.R.S.S. a readus administrația rusească în acest spațiu. În istoria U.R.S.S. – stat supracentralizat – republicile unionale aveau aparențele unor state „independente”: era declarat chiar dreptul de ieșire din U.R.S.S.. În timp, unele republici sovietice au promovat politici în interesul popoarelor lor. Limba, alfabetul, tradițiile naționale autentice etc. erau respectate, de exemplu, în Georgia, țările baltice, mai puțin în RSSM, unde s-a impus alfabetul rusesc și falsuri staliniste precum că ar exista o limbă „moldovenească”.

La momentul liberalizării regimului sovietic, și în RSSM au demarat procese de renaștere națională care au obligat statul „moldovenesc” să rezolve anumite revendicări populare. Astfel, statul Republica Moldova a devenit moștenitoarea statului RSSM. Într-un sens, am putea considera că Republica Moldova a cunoscut o protogeneză statală.

„W.A.”: Chișinăul are două mari momente de eliberare de sub tutela rusă: 1917-1918, ani care au dus la Marea Unire, și 1989-1991, ani care au dus spre un stat independent. Tendințe unioniste au existat și

în cel de-al doilea moment, dar nu s-au materializat. Desigur, epocile istorice erau diferite, generațiile la fel, evident. Și totuși, persistă ideea că unirea era posibilă. Ce credeți că nu a permis înfăptuirea ei?

A.P.: Cred așa: oamenii politici din anii 1989-1991 au fost prea puternic legați de Imperiul Sovietic prin posturile pe care le aveau. A existat o frică de invazie a trupelor ruse. Se pare, și conducerea României (Ion Iliescu) simpatiza mai mult cu Kremlinul decât cu intențiile unioniste ale populației basarabene. A existat o frică față de viitorul comun, față de necunoscutele Reîntregirii. Oamenii politici basarabeni din anii 1917-1918 au fost revoluționari, mulți din ei au luptat pe fronturile Primului Război Mondial sau au participat la evenimentele din Rusia; erau curajoși. Oamenii politici din 1989-1991 au fost legați prea puternic de sistemul administrativ, de organele de conducere, inclusiv - cele secrete - ale Imperiului Sovietic. Nu au avut curajul să proclame Unirea Republicii Moldova cu România și fie ce-o fi! Nu, au fost precauți, comozi. Mircea SNEGUR (primul președinte al Republicii Moldova, n. red.): „Eu vă voi spune când va fi Unirea" (citez din memorie). De ce nu o spune nici azi?

„W.A.": Descrieți-ne atmosfera de la Chișinău din perioada 1989–1991... Eram mic pe atunci, dar țin bine minte mulțimile care afișau entuziasmate tricolorul în Piața Marii Adunări Naționale, dezbaterile aprinse din Parlament pe tema limbii române și grafiei latine, primele împușcături și totuși sentimentul de nou, în cazul părinților mei de dezmorțire și renaștere. Cum arăta tabloul general al acestui teritoriu în desprindere pe atunci de Uniunea Sovietică?

A.P.: Restructurarea promovată de Mihail Gorbaciov a ajuns mai târziu pe meleagurile noastre. Abia în 1988 au apărut primele articole referitoare la trecutul tragic al basarabenilor: deportările, foametea organizată, rusificarea, exploatarea excesivă a solului etc. Condițiile de liberalizare a regimului comunist au favorizat formularea revendicărilor de ordin național, care erau susținute de tot mai multă lume. La 31 august 1989 a fost aprobat alfabetul latin, iar limba, numită „moldovenească", a devenit oficială în RSSM. Sub presiunea maselor am revenit la Tricolor – drapelul românilor –, la Imnul de Stat „Deșteaptă-te, române" etc. În vara anului 1990 a fost proclamată Suveranitatea RSS Moldova în cadrul U.R.S.S. etc. În ansamblu, basarabenii, ca și celelalte popoare, înglobate cu forța

armelor în U.R.S.S., s-au deșteptat, au revenit la valorile lor naționale, la servirea interesului național.

„W.A.": Care era starea de spirit la 27 august 1991, când Republica Moldova și-a declarat independența față de Uniunea Sovietică?

A.P.: După ce la 24 august 1991 Ucraina și-a proclamat Independența de Stat față de fosta U.R.S.S. s-au creat condiții favorabile și pentru Republica Moldova. Important este însă să subliniem că Independența a fost cerută de miile de basarabeni adunate la Chișinău. Independența a fost aprobată inițial de masele populare, apoi de Parlament. A fost o stare de spirit pozitivă, ne-am bucurat de eșecul loviturii de stat contra lui Mihail Gorbaciov (puciul din 19-21 august 1991 prin care un grup de comuniști radicali a încercat „salvarea" U.R.S.S., n. red.), precum și de decizia de destrămare a Imperiului răului. În Federația Rusă s-a păstrat spiritul imperialist.

„W.A.": Cum vedeți faptul că România a devenit prima țară care a recunoscut independența Republicii Moldova?

A.P.: Poate că nu era cazul să se grăbească. Nici astăzi, de exemplu, japonezii nu recunosc ocuparea de către ruși a celor patru insule ce aparțin de drept Japoniei. Nici astăzi Japonia nu a semnat Tratatul de pace cu Federația Rusă - moștenitoarea de drept a U.R.S.S., păstrând, astfel, fie și formal, starea de război. În lume mai sunt exemple de acest fel. Pentru București, de ce așa grabă? Alții puteau s-o facă, mai ales fostele republici sovietice, devenite state independente.

„W.A.": Obținerea statului de membru al ONU, la 2 martie 1992, a coincis cu începutul războiului de pe Nistru. O provocare uriașă pentru un stat cu doar câteva luni de existență și o piatră grea la 30 de ani distanță. Ce trebuie să reținem din cauzele acestui conflict, faza sa militară și procesul de reglementare la nivel politic? Încotro?

A.P.: În Federația Rusă s-a păstrat spiritul imperialist: imperiul a căzut, dar mentalitatea și spiritul imperial au rămas. Cu regret, și astăzi acest fenomen se manifestă nu doar teoretic, ci și practic. Și atunci, în 1992, dorința Kremlinului de a împiedica manifestarea Independenței de stat a Republicii Moldova a fost mare și recunoscută de anumiți oficiali ruși. Războiul de pe Nistru a fost un război agresiv al Federației

Ruse împotriva tânărului stat Republica Moldova, care a moștenit de la sovietici frontierele fostei RSSM. Bineînțeles, a existat o puternică mișcare prorusească în Republica Moldova, care până la urmă și-a croit un „stat" numit Republica Moldovenească Nistreană.

Despre faza militară a războiului ruso-moldav din 1992 vom vorbi mai mult în 2022, când se vor împlini 30 de ani de la conflictul armat. Se pare, Chișinăul oficial nu are un program elaborat privind soluționarea problemei, adică recuperarea raioanelor din stânga Nistrului și a orașului Tighina. Republica Moldova a pierdut raioanele din stânga Nistrului (*cinci districte pe o suprafață de peste 3 000 de kilometri pătrați cu centrul la Tiraspol, n. red.)* în urma înfrângerii în războiul cu Federația Rusă. Teritoriile pot fi recuperate tot pe cale de război. O poate face oare Republica Moldova? Bineînțeles că nu. Și atunci, încotro? Conflictul este „înghețat" și așa, cred, trebuie să rămână în continuare, dacă Chișinăul nu are alte soluții de revenirea asupra teritoriilor și populației pierdute. Nu știm ce va fi, dar ceea ce este supărător, fapt recunoscut de experți în domeniu, este că multe acorduri semnate în anii '90 ai secolului trecut nu mai fac față actualelor provocări. Ele trebuie actualizate, iar Chișinăul ezită s-o facă.

„W.A.": Ce riscuri vedeți în cealaltă chestiune delicată: separatismul găgăuz?

A.P.: Separatismul găgăuz este menținut de Rusia lui Putin, care dorește restabilirea Imperiului rus pe baza numitei „Lumi ruse". O bună parte din găgăuzi continuă să vorbească limba rusă, ceea ce înseamnă obiect de politică externă a Federației Ruse. Astăzi nu există premise ce ar demonstra că Rusia este capabilă să restabilească imperiul: sunt prea multe probleme nerezolvate în interior, este evidentă înapoierea tehnologică și lipsa de atractivitate, sunt încălcate flagrant drepturile omului, cum e cazul Aleksei Navalnîi *(opozantul rus încarcerat după ce a fost otrăvit cu Noviciok, n. red.)*. Uniunea Europeană este mult mai atractivă, inclusiv pentru găgăuzi. Din nou: de Chișinău depinde comportamentul găgăuzilor.

„W.A.": La trei ani de la independență, Republica Moldova dădea semne de întoarcere spre trecut. Parlamentul ales la 27 februarie 1994 a ratificat Tratatul de aderare la Comunitatea Statelor Independente (CSI), a renunțat la imnul „Deșteaptă-te, române!" și a stabilit limba moldovenească drept limbă de stat. Ce se întâmplase între timp?

A.P.: Un rol determinant l-a avut primul președinte al Republicii Moldova, Mircea Snegur, care s-a grăbit să semneze, la Alma-Ata, Acordul de constituire a CSI *(Comunitatea Statelor Independente, formată din foste republici membre ale U.R.S.S., n.red.),* asta în pofida poziției negative a Parlamentului.

Abia după venirea agrarienilor la putere acordul respectiv a fost ratificat. Acest pas a fost unul din multe altele „ciudate": în timp ce statele Uniunii Europene și-au unit economiile, formând o piață comună unică, statele ex-sovietice, cu excepția celor baltice, s-au străduit să formeze o economie comună pentru a-și întări... independența de stat.

Primele guverne ale statului independent Republica Moldova s-au lovit de grave probleme economice, sociale, militare, financiare etc. Asta a dus la scăderea popularității și la netezirea căii venirii la putere a agrarienilor – al doilea eșalon al partidului comunist.

Ei, agrarienii, au schimbat Imnul de Stat, au aprobat Constituția cu falsuri staliniste și altele.

„W.A.": Cum s-a ajuns la victoria categorică a unui partid declarat pe față comunist la alegerile din februarie 2001?

A.P.: Datorită sărăciei maselor largi de oameni. Comunismul a venit la putere pe cale pașnică tocmai pentru că a speculat nostalgiile unor categorii de oameni favorizați de sistemul sovietic și a propus soluționarea mai multor probleme pe care guvernările democratice nu le-au putut soluționa.

Europa Occidentală, un model demn de urmat

W.A.": Republica Moldova este plasată mereu între Vest și Est. Și totuși, în ceea ce privește aspirațiile, Vestul a părut parcă mai atrăgător în timp decât Estul, existând presiuni pentru demersuri de aderare la Uniunea Europeană (UE) chiar și în pofida dominării Parlamentului de către autointitulații comuniști în perioada 2001-2009. Cum și-a făcut loc ideea europeană în Republica Moldova?

A.P.: Mulți basarabeni (unele date afirmă un milion de oameni) s-au stabilit în multe state ale UE (Italia, România, Spania, Portugalia, Franța, Irlanda, practic nu există țară europeană în care să nu fie basarabeni). Europa Occidentală este un model demn de urmat pentru basarabeni.

UE a susținut și susține principiile democratice și libertățile fundamentale ale omului. UE susține Republica Moldova financiar, prin proiecte economice, susține lupta forțelor democratice din Republica Moldova împotriva unor fenomene negative, cum ar fi corupția, sărăcia etc.

Încă de pe băncile liceelor, tinerii din Republica Moldova speră să-și continue studiile în Vest și să rămână acolo. Astfel ideea europeană este destul de populară în Republica Moldova.

W.A.": Cum ne putem raporta peste timp la protestele din primăvara anului 2009 de la Chișinău?

A.P.: Au fost proteste împotriva falsificării rezultatelor alegerilor parlamentare de către Partidul Comuniștilor de atunci. A fost o mișcare a tineretului împotriva revenirii la comunism; tinerii au demonstrat atunci că minciuna nu va trece.

Din 2009 încoace, cetățenii Republicii Moldova s-au pronunțat în cele mai multe ocazii de vot pentru partide care pledau pentru un curs proeuropean, dar în ce măsură aceste partide erau sincere? Nu cumva am asistat la ridicarea unor grupuri cu interese meschine pe confiscarea unei aspirații? Ori a doua jumătate a deceniului care tocmai s-a scurs rămâne profund marcată de furtul miliardului produs în prima sa jumătate.

Da, este adevărat: ajungând la putere partidele proeuropene „uită" să promoveze valorile europene. S-au bucurat de susținerea Vestului în promovarea anumitor politici prooccidentale, dar lucrurile nu au evoluat mult.

Furtul miliardului este o temă complexă, iar nerezolvarea ei demonstrează slăbiciunea statului Republica Moldova. Poate cu noua guvernare se va schimba ceva spre bine.

W.A.": Președinția lui Igor Dodon poate fi trecută la categoria accidentelor politice?

A.P.: Accident nu. El a fost susținut pe față de Vladimir Putin. Pe bannerele electorale, de exemplu, (*Igor Dodon, n. red.)* apărea alături de președintele Rusiei. El personal a declarat că primea lunar de la ruși, pentru partid, câte 800-900 mii de dolari. Deci, președinția lui a fost o realizare a tehnologilor politici ruși, cu minciuni, cu promisiuni deșarte, cu ademenirea transnistrenilor, bulgarilor, găgăuzilor etc.

W.A.": Vedeți vreo șansă ca Republica Moldova să iasă din încremenire și din eternele dezbateri identitare?

A.P.: Din încremenire, cred că da. Dar identitar va mai dura. Asta pentru că, indiferent de ce partid vine la putere, deocamdată cel puțin, sunt susținute, deschis sau voalat, teze staliniste cum că basarabenii sunt etnici „moldoveni", deosebiți de cei de peste Prut, cum că au un specific al lor etc. S-a ajuns să se scrie în unele lucrări, pretins „științifice", cum că în Republica Moldova s-ar fi constituit o „națiune civică", deosebită de națiunea română.

W.A.": Cum ați caracteriza pe scurt cei 30 de ani de relații între Chișinău și București?

A.P.: În linii mari – relații frățești.

W.A.": Am asistat recent la alegeri istorice la Chișinău... În premieră, un partid pro-european a obținut majoritatea absolută în Parlament, la doar câteva luni de la victoria categorică a reprezentantei sale în alegerile prezidențiale în fața unui candidat care a insistat cu fiecare prilej să arate cât este de prorus. În ce punct al istoriei se află acum Republica Moldova?

A.P.: Majoritatea alegătorilor și-au dat votul nu pentru Maia Sandu, ci împotriva lui Igor Dodon. Și la alegerile parlamentare lumea a votat împotriva blocului socialiștilor și comuniștilor. PAS (*Partidul Acțiune și Solidaritate, n. red.*) a obținut victoria pentru că a promis să lupte cu hoții, corupții, să curețe sistemul judecătoresc de persoane incompetente. Cine oare va fi împotriva acestor promisiuni atrăgătoare? Urmează faptele. Suntem iar de la început...

Ion GAIDĂU

Săptămânalul „Weekend Adevărul", 27 august 2021.

ISTORICUL ANATOL PETRENCU: „CEI NOSTALGICI DUPĂ U.R.S.S. IDEALIZEAZĂ UN TRECUT CRIMINAL”

Primul val al deportărilor din Basarabia, din iunie 1941, a fost o pagină neagră a istoriei neamului nostru. Prin deportarea liderilor satelor basarabene și bucovinene s-a dorit supunerea și înfricoșarea populației. Președintele Asociației Istoricilor din Republica Moldova, Anatol PETRENCU, a menționat în cadrul unui interviu acordat agenției de presă IPN că deportările în masă și foametea organizată în 1946-1947 au reprezentat o modalitate cruntă de umilire și disciplinare a populației băștinașe. Cei care mai sunt nostalgici după trecutul sovietic nu fac decât să idealizeze un regim criminal. Oroarea primului val al deportărilor din Basarabia și nordul Bucovinei, în noaptea de 12 spre 13 iunie, a fost organizată de regimul sovietic pentru ca noii lideri veniți pe teritoriile ocupate să-și impună autoritatea în fața populației băștinașe. Prin deportări s-a încercat nimicirea intelectualității și a liderilor de opinie din sate.

„Populația dintre Prut și Nistru a avut foarte mult de pătimit mai ales după 28 iunie 1940, atunci când Uniunea Sovietică, folosindu-se de înfrângerea Franței, de succesele Germaniei în Europa Occidentală, a pus stăpânire pe Basarabia, nordul Bucovinei, ținutul Herța. Codul penal al Ucrainei a fost extins asupra RSS Moldovenești. Aici au venit trupele NKVD și au început o adevărată vânătoare a oamenilor. Sovieticii au venit cu ideea dușmanului de clasă, iar basarabenii care erau buni cetățeni ai României au fost numiți lideri burghezi și arestați. În noaptea de 12-13 iunie, basarabenii au fost martorii primului val de deportări. Au fost deportați marii proprietari, membrii unor partide politice și 650 de primari. Primarii satelor noastre erau cei mai buni gospodari. Specificul primului val de deportări a fost uniformizarea teritoriului acaparat cu tot ceea ce era în U.R.S.S. ”, a spus Anatol PETRENCU.

Potrivit datelor oficiale, în noaptea de 12 spre 13 iunie 1941, peste 20 de mii de persoane au fost deportate. Soarta lor a fost cruntă. Trimiși la munci silnice în lagărele din Siberia, majoritatea dintre ei nu s-au mai întors la baștină.

„Au fost deportați cei mai buni gospodari din sat. Au fost trimiși în Siberia pentru ca societatea să rămână dezorientată, intimidată, înfricoșată și să-i asculte pe noii veniți. Dincolo de Nistru, bărbații au fost scoși din vagoane și atunci a fost inventată o minciună genială. Li s-a spus că bărbații sunt trimiși înainte pentru a pregăti locurile de trai. Dar nu s-a întâmplat așa, bărbații au fost trimiși la Ekaterinburg, pe atunci Sverdlovsk, și de acolo încă 680 de km spre nord, într-o rețea de lagăre, cu centrul la Ivdel, și acolo în iarna anului 41-42 marea majoritate a murit", a menționat președintele Asociației Istoricilor din Republica Moldova.

Istoricul Anatol Petrenco spune că nostalgia unor oameni pentru trecutul criminal sovietic este de neconceput. Pe lângă deportările în masă, populația dintre Prut și Nistru a fost supusă unor umilințe crunte, fiind nimicită prin înfometare. „Basarabenii au trecut printr-o foamete cruntă în 1946-1947. În februarie '47 au murit cei mai mulți oameni. În total, în timpul foametei au murit 200 de mii de oameni. Asta fiind o politică bine pusă la punct de umilire și disciplinare a oamenilor prin înfometare. De aceea, cei nostalgici după Uniunea Sovietică, de fapt, idealizează un trecut criminal. În Uniunea Sovietică, poate pe timpul lui Gorbaciov, s-au mai atenuat lucrurile, dar până la venirea lui Gorbaciov, psihiatria era folosită în scopuri politice, pentru cei care nu împărtășeau tezele Partidului Comunist", a spus istoricul Anatol PETRENCU.

Interviul la tema: „Deportările în masă ca politică de stat și antidot împotriva nostalgiei. Efectele de atunci și de acum ale deportărilor" a fost realizat de către Agenția de presă IPN, în cadrul proiectului „100 de ani de U.R.S.S. și 31 de ani fără U.R.S.S. : Nostalgia după Himere", susținut de către Fundația germană „Hanns Seidel".

10 august 2022.

ANATOL PETRENCU: „NOSTALGICII TREBUIE SĂ ACCEPTE PENTRU EI ȘI PARTEA ASCUNSĂ DESPRE VIAȚA DIN U.R.S.S.”

„De unde vine nostalgia politică după fosta U.R.S.S. de care este marcată o parte semnificativă a societății moldovenești, chiar și acum, când au trecut mai mult de trei decenii de la disoluția ei? Care sunt eventualele beneficii și riscuri ale acestei nostalgii? Ce avem de făcut cu toții pentru a diminua ceea ce poate reprezenta un risc în raport cu viața de azi, dar și cu cea de mâine a societății noastre, în ansamblu? Răspuns la aceste și alte întrebări pot fi găsite în interviul pe care Valeriu VASILICĂ l-a realizat cu Anatol PETRENCU, președinte al Asociației Istoricilor din Republica Moldova.

V.V.: Stimate domnule PETRENCU, și percepția generală, dar și anumite date sociologice, atestă prezența în rândul unei părți semnificative din societatea moldovenească a unui fenomen, poate, mai puțin firesc și anume nostalgia de natură politică și geopolitică după fosta U.R.S.S., chiar dacă ea nu mai există în realitate mai mult de trei decenii. Zic că este mai puțin firească această nostalgie, pentru că purtătorii ei par să ignore un șir mare de evenimente de-a dreptul tragice pentru poporul nostru care au avut loc în acea perioadă, iar deportările în masă sunt printre cele mai relevante din acest șir, după amploarea și efectele dezastruoase ale lor. Vă rog să ne ajutați să dezghiocăm acest paradox, dar pentru aceasta, mai întâi, haideți să recapitulăm ce au fost deportările în masă a moldovenilor, cum s-au întâmplat și ce efecte directe au avut?

A.P.: Cred că trebuie să îi diferențiem pe acești purtători ai nostalgiei față de U.R.S.S.. S-ar fi părut că nostalgici sunt cei care sunt în vârstă și care au apucat niște timpuri mai bune, au apucat o mare putere, cum se considera pe atunci Uniunea Sovietică, iar ei erau mai tineri, mai energici și mai plini de viață. Dar lucrurile nu stau chiar așa. Există tineri care nu au apucat Uniunea Sovietică și nu știu ce a fost atunci, dar ei tind spre aceste timpuri apuse, la care nu se va reveni niciodată. Dintre cei care

sunt mai în vârstă, trebuie să îi deosebim pe cei care au fost în nomenclatorul de atunci al sistemului sovietic: oameni în anumite funcții, nu foarte mari – secretari de organizații comsomoliste sau de partid, președinți de colhoz – au avut niște avantaje față de majoritatea populației. Aveau mașină la scară, bani, posibilități de a călători, de a se îmbrăca, de a se hrăni mai bine, Desigur, ei au avut de pierdut și acestea sunt pentru ei niște timpuri la care ar vrea să revină. În ceea ce privește generația mai tânără, care vede în fosta U.R.S.S. o mare putere, cred că este vorba de o dorință de a trăi într-o țară mare, importantă, care concura cu Statele Unite ale Americii. Dacă acești nostalgici există la momentul actual în societate, noi ar trebui să le deschidem ochii și să spunem că ei, de fapt, idealizează un trecut criminal, că în Uniunea Sovietică, de exemplu, psihiatria era folosită în scopuri politice. Abia când a venit M. GORBACIOV la putere, în 1985, abia atunci aceste metode criminale au fost anulate.

V.V.: Deportările fac și ele parte din metodele respective?

A.P.: Cu siguranță, populația dintre Prut și Nistru a avut foarte mult de pătimit, mai ales după 28 iunie 1940, atunci când Uniunea Sovietică, în alianță cu Germania nazistă, a atacat România, în urma semnării Pactului secret Ribbentrop-Molotov. Folosindu-se de înfrângerea Franței, de succesele Germaniei în Europa Occidentală, Uniunea Sovietică a decis să pună stăpânire pe Basarabia, dar și pe nordul Bucovinei și pe ținutul Herța. Și sovieticii au venit aici cu concepțiile lor și cu legislația lor, care funcționau în fosta U.R.S.S. Au venit trupele NKVD, ale comisariatului poporului pentru afaceri interne, și a început o adevărată vânătoare a oamenilor. Sovieticii au venit aici cu această idee de dușmani de clasă, de exploatator, de capitalist, burghez, care a fost aplicată aici, în Basarabia. În România, în comparație cu Uniunea Sovietică, cu Germania nazistă, cu Italia, alte state totalitare, era totuși o democrație. De exemplu, nu era o crimă să fii membru al Partidului Liberal sau al Partidului Țărănist. Și am avut deputați de aici în Parlamentul României. Pentru sovietici, unde exista un singur partid, aceasta era ceva ieșit din comun. Ei au considerat că aceștia sunt lideri burghezi, care trebuie arestați. Sau primarii, pe care i-au considerat angajați în serviciul statului român, aceștia au fost arestați, o parte dintre ei au fost deportați imediat peste frontierele RSS Moldovenești. Iar în noaptea din 12 spre 13 iunie 1941, basarabenii au fost

martorii primului val al deportărilor, cu câteva zile înainte de a se începe războiul dintre Germania și Uniunea Sovietică. Atunci au fost arestate 5 033 de persoane, 14 542 de persoane au fost deportate. Au fost deportați mari proprietari, membri ai unor partide politice, dar și 650 de primari. În satele noastre, primarii erau cei mai buni gospodari, erau oamenii care aveau gospodării model pentru consătenii lor. De ce pe primari îi deportau? Nu doar pentru că erau buni gospodari, dar și pentru că aveau influență asupra oamenilor. Viața la sate avea un anumit specific – se încumătresc, se împrumutau, era o atmosferă acceptabilă pentru marea majoritate a sătenilor. Pe acești lideri i-au trimis în Siberia, pentru ca societatea să fie dezorientată, intimidată și înfricoșată. Dincolo de Nistru, bărbații au fost scoși din vagoane și atunci s-a inventat una dintre cele mai geniale minciuni de atunci. Femeilor li s-a spus că bărbații sunt trimiși înainte, ca să vă pregătească vouă locuri de trai. Nu s-a întâmplat, pentru că bărbații au fost trimiși în altă direcție, la Sverdlovsk, azi Ekaterinburg, și de acolo – 680 de kilometri la nord, într-o rețea de lagăre, cu centrul la Ivdel. Și acolo, în iarna 1941-1942, marea majoritate dintre ei a murit.

V.V.: Au existat câteva valuri de deportări, care este specificul fiecăruia? De ce autoritățile sovietice nu s-au limitat la un singur val, sau, din contra, nu au organizat mai multe valuri decât au existat, de exemplu?

A.P.: Specificul acestui prim val a fost ideologic. S-a urmărit uniformizarea teritoriului care a fost acaparat cu restul atmosferei care era în U.R.S.S. din punct de vedere politic și ideologic. Să nu uităm că basarabenii au trecut printr-o foamete cruntă, în 1946-1947, mai ales în februarie 1947, au murit cei mai mulți oameni, în toate localitățile, 200 de mii, în total, asta e 10% din numărul populației. Istoricii demonstrează, cu acte în regulă, că aceasta a fost o politică bine gândită și bine pusă la punct, ca să înfometeze și să disciplineze, să-i umilească pe oameni, prin înfometare. În 1946-1947, Uniunea Sovietică, care avea un teritoriu de la Kamceatka și până în Berlin, nu putea să găsească câteva vagoane de grâu ca să le dea oamenilor din Moldova? Putea! Secete au mai fost și ani grei au mai fost, dar lumea întotdeauna găsea niște rezerve. Or, politica promovată de sovietici era de a rechiziționa produse alimentare – carne, grâu, și asta a dus, sigur, la înfometare. Al doilea val al deportărilor, care a avut loc la 15-16 iulie 1949, când lumea deja ieșise din foame, fiind deportate 12 860 de

persoane. Și aici s-a impus ideologia și politica Partidului Comunist, care conducea Uniunea Sovietică, față de care concetățenii noștri au nostalgie, cu toate că a fost un stat bazat pe frică, pe șantaj. Factorul politic și ideologic dicta colectivizarea agriculturii. Ce s-a întâmplat aici în Basarabia? În perioada interbelică, țăranii noștri au fost împroprietăriți cu câte 6 hectare de pământ și mai mult. Iată că a venit puterea sovietică, pământul a fost naționalizat, dar lăsat țăranilor pentru a fi lucrat, în continuare. După război, în 1949, sarcina pe care a pus-o Partidul Comunist aici, în Moldova, era să unească acești săteni în colective de muncă, să le ia uneltele de muncă, să le ia vitele și să formeze așa-numita infrastructură. Infrastructură înseamnă localuri pentru școli, pentru primării, pentru sediul colhozului, pentru grădinițe, pentru puncte medicale. Și atunci a fost gândit al doilea val al deportărilor, sub pretextul luptei cu exploatatorii, chiaburii. Eu am un caz din raionul Șoldănești, când doi oameni în vârstă, care, deși nici nu aveau pământ, au fost trecuți în lista deportaților. Nenorocul lor a constat în faptul că aveau o casă de piatră în centrul satului. Și comuniștii din sat au pus ochiul pe casa asta, pe care au transformat-o în sediul colhozului. Scopul acestui de-al doilea val al deportărilor a fost de a întări baza materială a viitoarelor colhozuri, imediat după acest val oamenii s-au dat în colhoz, de frică să nu fie deportați. Uniunea Sovietică a fost un stat bazat pe frică, șantaj, înfometare.

V.V: Cum s-au comportat reprezentanții regimului în aceste „operațiuni speciale"? Ce urme a putut lăsa acest comportament în inima și memoria celor deportați, a urmașilor lor?

A.P.: În 1940, când au venit sovieticii peste noi, acești militari, acești NKVD-iști erau salvați după marile epurări din 1937-1938, care au avut loc în U.R.S.S.. Ei erau niște oameni feroce, foarte duri, care îndeplineau orice ordin. Pentru că dacă, Doamne ferește, erau solidari cu victimele acestei politici, atunci ei erau cei care puteau să fie îmbarcați în vagoane și duși. De ce nu le dădeau nici apă deportaților? Pentru că unii soldați, care erau și ei din țărani ruși, care făceau paza, se temeau că poate să fie învinuiți de solidaritate cu acești „dușmani ai poporului". Cei care au venit aici, în 1944, acești administratori, ei s-au comportat cu aere de superioritate, de oameni învingători în război, dar comportamentul lor era pe departe de a fi civilizat – erau bețivani, se băteau, înjurau, furau, au intrat

în apartamentele oamenilor și au furat bunuri, ca și acum, cum face armata rusă în Ucraina. Această imagine a ocupantului a rămas în memoria oamenilor și a fost fixată în documentele istorice drept una negativă.

V.V.: Ca să urmărim scopul nostru central, inclusiv prin metoda excluderii, un asemenea comportament a putut servi drept sursă a nostalgiei?

A.P.: Cine poate să aibă nostalgie? În primul rând, nostalgicii de astăzi trebuie să cunoască că Uniunea Sovietică și regimul comunist au promovat o politică represivă față de oamenii gospodari, față de antreprenori, față de proprietari și ei nu erau neapărat exploatatori. Fiecare muncă trebuia plătită, și atunci, ca și acum, în sate, se căuta un țăran, care să prășească. Și atunci trebuia să te târguiești cu țăranul ca să îl iei la muncă. Aceste fapte au fost schimonosite, au fost prezentate denaturat și multă lume nostalgică crede că „da, bine au făcut că i-au deportat, că ăștia erau exploatatori". Nu este adevărat. Averea acestor oameni nu era mare, dar ei au făcut-o cu munca lor. Cei care mai tânjesc trebuie să își dea seama că timpurile celea nu se vor mai întoarce, pentru că Rusia de astăzi, cu ambițiile de a restabili fostul spațiu sovietic, nu este Rusia ceea sovietică. În prezent, în Rusia tot capitalismul domină, e un capitalism mult mai inechitabil decât a fost în timpul țarismului. Aceste clanuri, care au pus mâna pe Gazprom, pe petrol, pe mine de aur, pe păduri, pe alte bogății, nu ajung până la cetățenii simpli. După 24 februarie 2022, lucrurile s-au schimbat radical, pentru că războiul din Ucraina demonstrează că acea măreție, la care aspirau unii oameni, nu mai există. Iată că așa-numita a doua armată a lumii, cum s-au proclamat rușii, nu mai poate reuși în acest război cu Ucraina.

V.V.: Poate merită să vorbim mai în detalii și despre „colaboraționiștii" locali în această tragedie? De ce a fost posibil acest colaboraționism în masă? Poate de aici se trage una din explicațiile nostalgiei de astăzi? Dispunem de date istorice în acest sens?

A.P.: Întotdeauna în istoria războaielor sau a momentelor de criză au existat colaboraționiști. Și germanii au avut colaboraționiștii lor, generalul sovietic VLASOV, de exemplu, care a trecut de partea Germaniei. Și rușii au avut colaboraționiștii lor, în persoana germanilor care au organizat un complot împotriva lui Hitler. Aici pot fi întrezărite rădăcinile nostalgiei de astăzi. Colaboraționiștii niciodată nu sunt priviți cu simpatie. Este o zicală,

care spune „îmi place trădarea, dar nu-mi plac trădătorii" și această zicală funcționează până astăzi. Și în Ucraina vedem, sunt 2% din colaboraționiști, din foștii cetățeni ai Ucrainei, ei ori sunt vânați de partizani și omorâți, ori vor fi condamnați, când se va încheia „operațiunea militară". Așa cum a fost în Franța, că în Franța au fost de asemenea colaboraționiști, 2 mii de francezi au fost condamnați la moarte de Franța democratică. La noi în Basarabia de asemenea s-au găsit colaboraționiști. Acești colaboraționiști, care s-au dat cu puterea sovietică și au întocmit listele în primării, ei nu sunt iertați. Acest fenomen a fost posibil, pentru că întotdeauna s-au găsit oameni slabi cu firea, care erau invidioși față de cei înstăriți. Urmările au fost proaste, pentru că au plecat cei mai buni gospodari, au plecat oamenii care au făcut față și acolo, în locurile lor de detenție, au ridicat agricultura. De exemplu, un moldovean CUROȘ din Călărași a construit în localitatea în care a fost deportat o stație electrică. Oamenii gospodari de aici au fost duși în Siberia și ei au ridicat economia acolo.

V.V.: În calitate de concluzie preliminară putem spune că deportările în masă făceau parte din politica oficială a statului de atunci? Ce zic documentele istorice privind motivele, scopurile acestei politici?

A.P.: În 1941, înainte de a realiza primul val al deportărilor, la Chișinău a venit Sergo Goglidze, care era vicecomisar al poporului pentru afaceri interne, locțiitorul lui Beria. El a făcut analiza materialelor prezentate, pentru că listele oamenilor care urmau să fie deportați erau întocmite de către organele NKVD, și a scris „motivul" pentru care aceștia trebuie să fie deportați. El cunoștea despre mania lui Stalin că peste tot există spioni, organizații care vor să răstoarne puterea sovietică. Și atunci Goglidze a scris că în RSS Moldovenească s-au păstrat multe rămășițe ale partidelor burgheze, care sunt nostalgici după ceea ce a fost și ei întrețin în continuare legături cu fostele partide burgheze. Al doilea „motiv" se baza pe considerente politico-economice: „că sunt chiaburi și acești chiaburi luptă împotriva puterii sovietice" – primarii, fețele bisericești, care nu acceptă teoria comunistă. Există documente oficiale în acest sens. Ele stabilesc că acești „chiaburi" nu aveau o mare avere – doi cai, o vacă, un vițel, șase oi, câteva hectare de pământ, nu erau exploatatori, dar iată pentru sovietici, mai ales după foamete, exista așa o impresie că ăștia sunt oameni rău porniți împotriva puterii sovietice, nu recunosc colhozurile și ei trebuie deportați. Ăsta

a fost motivul oficial, că ei se împotrivesc colectivizării, dar, de fapt, scopul era ca să pună mâna pe casele lor și averile lor și asta au făcut.

V.V.: În ce măsură prezintă risc această nostalgie, să-i spunem de natură politică, geopolitică? De exemplu, ea poate fi luată în calcul de importanți actori politici, geopolitici, care tind și chiar acționează foarte violent acum în Ucraina vecină ca să refacă acea himeră, Uniunea Sovietică? Există antecedente istorice când cineva din afară utilizează sentimentele unor categorii din interiorul altui stat?

A.P.: Dacă vorbim de trecut, aș aduce exemplul Germaniei hitleriste. În 1938, când a avut loc Conferința de la München, Hitler a spus că cele 3 milioane de germani din Cehoslovacia trebuie să facă parte din Reich, adică din Germania. Au fost exploatate sentimentele de unitate etnică a germanilor, deși frontierele Cehoslovaciei erau recunoscute internațional. De altfel, germanii din Cehoslovacia nu erau originari din Germania, ci din Austria. Și în ziua de astăzi, ideea de „Russkii mir", pe care o promovează Rusia, nu face nimic altceva decât să speculeze niște sentimente ale rușilor din afara frontierelor de stat ale Federației Ruse.

Ceea ce ni s-a prezentat atunci, în perioada sovietică, erau niște falsuri, în realitate lucrurile erau cu mult mai proaste – și gulag-uri, și deportări, și represiuni politice, și psihiatrie în scopuri politice. Propaganda de atunci prezenta publicul doar părțile bune, dar ceea ce era negativ, era ascuns. Nostalgicii de astăzi trebuie să accepte pentru dânșii și partea cealaltă, nevăzută, ascunsă de către sovietici. Sunt absolut convins că Rusia de astăzi nu va mai cuceri teritoriile pe care le-a avut cândva Rusia țaristă. Deși propaganda rusă spune că celelalte state ex-sovietice sunt niște state eșuate – la Kazahstan se referă, de exemplu, la Ucraina. Este foarte important să avem în vedere acest lucru și acești nostalgici încet-încet sunt atrași în politica aceasta revanșardă. Cred că și nostalgicii noștri din Republica Moldova, dacă sunt activi, ei trebuie să se uite critic la ceea ce se întâmplă cu Ucraina, în primul rând, ce „valori" promovează rușii în Ucraina, în relațiile cu Kazahstanul. Iată că deputații din Duma de Stat a Rusiei nu recunosc Kazahstanul, ci spun că sunt niște gubernii rusești, e greșit, bineînțeles.

Părerea mea este că riscul generat de această nostalgie politică sau geopolitică nu este foarte mare, pentru că perspectiva Republicii Moldo-

va este în Uniunea Europeană, dar un oarecare risc există în acest sens. Ar fi bine pentru societatea moldovenească să ne gândim la două partide puternice, asta e tradițional în democrațiile avansate, și ambele partide să fie proeuropene, să nu acceptăm un partid proeuropean și altul – prorus, pentru că atunci sunt exploatați acești nostalgici. În Marea Britanie sunt două partide, în Statele Unite, în Canada – la fel. Ca istoric vă spun: rușilor întotdeauna le-a mers bine atunci când au avut relații bune cu Occidentul. Și, dimpotrivă, când aceste relații au fost rele, atunci economia lor rămânea în urmă. Și acum Federația Rusă este blocată de toată lumea civilizată. Am putea să le dăm dreptate nostalgicilor mai tineri, care spun că vor să trăiască într-o țară mare, dar această țară mare trebuie să fie bazată pe dreptul democratic, pe libertățile omului. Uitați-vă ce se întâmplă în Rusia de astăzi, de exemplu, nu există surse alternative de informare, există doar cele oficiale, aceasta nu poate fi atractiv pentru oamenii care gândesc.

V.V.: Cum ar putea fi transformate deportările, despre care am vorbit, în antidot împotriva nostalgiei politice după U.R.S.S. și de ce nu au fost transformate până acum?

A.P.: Noi, ca istorici, facem tot ce putem. Am cercetat acest trecut dramatic pentru noi, am vorbit cu multă lume, am participat la astfel de interviuri, am făcut emisiuni, conferințe științifice. Ar fi bine ca să avem un curs de alternativă în școli, ca lumea să știe ce a prezentat această Uniune Sovietică în realitate. Dar dacă statul nu pune umărul, atunci e foarte greu pentru noi ca indivizi să facem mai mult. Statul nu acceptă programe de alternativă. La noi se predau două cursuri de alternativă – Holocaustul și istoria locală, dar e nevoie și de cursul alternativ despre deportări, despre foametea organizată. Și atunci profesorul de istorie poate să accepte un anumit curs, la alegere, astfel ca să se prezinte corect trecutul istoric.

Interviul este realizat în cadrul proiectului „100 de ani de U.R.S.S. și 31 de ani fără U.R.S.S.: Nostalgia după Himere", susținut de către Fundația germană „Hanns Seidel".

Agenția de presă IPN, 11 august 2022.

„LECȚIA DE ISTORIE ȘI DEMNITATEA ANULUI 1918” SAU DESPRE ÎNVĂȚĂMINTELE FORMULATE LA 105 ANI DE LA UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA

L.C.: La 27 martie 2023, am consemnat 105 ani de la Unirea Basarabiei cu România, la Chișinău desfășurându-se o impresionantă conferință științifică, mulțumind și pe această cale primarului de Buzău, dlui Constantin TOMA, pentru susținerea și implicarea fără precedent. La Ialoveni au fost dezvelite busturile lui Alexandru MARGHILOMAN și Ion INCULEȚ, seara culminând cu un excepțional concert la Palatul ce poartă numele lui Nicolae Sulac. Stimate domnule profesor Anatol PETRENCU, în calitatea de istoric, de președinte al Asociației Istoricilor „Alexandru Moșanu” din Republica Moldova, partener al acestui eveniment emoționant, cum ați descrie evoluția în aceste trei decenii a procesului de conștientizare de către românii din Basarabia, dar și de către cei din România, a unui act cu o deosebită pondere istorică? Cred că a fi/a se considera român nu e suficient doar prin simpla restabilire a cetățeniei și obținerea pașaportului românesc.

A.P.: Într-adevăr, la 27 martie 2023, am marcat împlinirea a 105 ani de la decizia istorică a Sfatului Țării (organul legislativ suprem al Basarabiei după destrămarea Imperiului țarist și lovitura de stat bolșevică, 1917) de a reveni la sânul Patriei, România, de la care ea, Basarabia, fusese răpită în 1812. Pentru noi, basarabenii, Unirea din 27 martie 1918, a fost un veritabil „colac de salvare” a identității noastre naționale peste care tăbărâse „oceanul” rusismului. Timp de 22 de ani, noi, basarabenii, am trăit în sânul României întregite. Pentru noi asta a însemnat foarte mult. Totul se cunoaște în comparație cu trecutul și cu starea lucrurilor în alte state. În perioada interbelică, noi, basarabenii, am revenit la folosirea limbii române oriunde am fi fost: la bucătărie și la tras sapa (cum era sub regim țarist), la întrebuințarea ei la piață, în școli, în organele puterii locale, în Parlament și Guvern, cum a fost în România întregită. Statul român a depus eforturi sporite pentru alfabetizarea și culturalizarea oamenilor:

renumitele „4 clase la români" au rămas pe mult timp în memoria basarabenilor care nu doar au învățat să citească și să scrie românește, dar puteau recita poezii ale autorilor români la scurgerea a câtorva decenii bune de la absolvirea acelor școli primare. Ca și în restul țării, în Basarabia am avut licee, absolvenții cărora făceau față înaltelor cerințe ale universităților nu doar din România, ci și de peste frontierele țării. Am putea aduce multe exemple de basarabeni care au devenit celebri datorită calității studiilor obținute. Cred, Eugen COȘERIU (1921–2002) este o pildă convingătoare în acest sens. O altă mare personalitate de care e bine să ne amintim este Valentin MÂNDÂCANU (1930–2012), care a fost nu doar un lingvist de forță, dar și un luptător pentru apărarea limbii române. Lui îi aparțin cuvintele: „Ocrotind limba maternă, ocrotim un stâlp de nădejde, păzim acel areal de spirit, pe care poporul se simte statornic și puternic". În cadrul Mișcării de Renaștere Națională, când intelectualitatea română din RSSM a pus problema revenirii la alfabetul latin, anume V. MÂNDÂCANU a insistat asupra denumirii corecte a limbii noastre – Limba Română. Atunci (1989) însă s-a ajuns la un compromis: alfabet latin, dar limbă „moldovenească". Este uimitoarea încetineala cu care se mișcă societatea noastră: abia în 2023 (!) Parlamentul Republicii Moldova a decis să numească oficial corect limba pe care o vorbim, cu modificarea respectivă a articolului 13 al Constituției.

O altă problemă pe care țarismul nu a putut-o rezolva sute de ani a fost chestiunea agrară. Nu întâmplător cel mai numeros partid politic din Rusia țaristă (peste 80% din populație locuia la țară) a fost Partidul Socialiștilor Revoluționari (eserii), care a și preluat puterea după căderea țarismului. În România întregită, inclusiv în provincia Basarabia, problema agrară a fost soluționată pe baza Legii despre reforma agrară, basarabenii fiind împroprietăriți cu cel puțin 6 hectare de pământ. Spațiul nu ne permite să dezvoltăm aici acest subiect (dar și alte subiecte legate de dezvoltarea celorlalte ramuri ale economiei), dar e bine să amintim că la noi apăruseră gospodării agricole-model destul de puternice, implicate în economia de piață.

Aflați în sânul Patriei, basarabenii nu au cunoscut ororile războiului civil din Rusia, marea foamete, organizată de Kremlin împotriva ucrainenilor (inclusiv a românilor, rămași în numita de sovietici R.A.S.S.M.), marea teroare din 1937–1938. Așa însă s-a întâmplat: după înțelegerea la care au ajuns cele două tiranii ale timpului (Germania hitleristă și U.R.S.S.

stalinistă, prin semnarea Pactului Molotov-Ribbentrop, 23 august 1939), la 28 iunie 1940, U.R.S.S. a cotropit Basarabia, dar și nordul Bucovinei și Ținutul Herța, impunând un regim de teroare (arestări, condamnări, dar și deportarea în masă din iunie 1941). Dar nu numai atât: invadatorii au impus o tratare proprie a celor întâmplate în istoria noastră. Astfel, actul Unirii Basarabiei cu Patria-mamă România a fost prezentat drept „ocupare de către România moșierească a Basarabiei", iar membrii Sfatului Țării au fost prezentați drept „trădători" ai basarabenilor. Aceste (și multe alte teze false) au fost promovate și după încheierea celui de-Al Doilea Război Mondial până la destrămarea U.R.S.S. (august 1991). Cu regret, guvernările de la Chișinău nu au fost în stare, în primul rând, ele să însușească adevărul istoric și să revină la simțirea românească, după care (în al doilea rând) să educe societatea în spiritul identității românești. Iată de ce marele eveniment istoric de la 27 martie 1918 (dar și alte date, de asemenea, istorice pentru noi – 28 iunie 1940, 22 iunie 1941, 23 august1944, la București și 24 august 1944, la Chișinău etc.) nu sunt conștientizate de o bună parte a societății noastre, a celei din Republica Moldova, în primul rând.

L.C.: Dvs. ați propus o valoroasă întregire a genericului conferinței din 27 martie curent, desfășurată în Sala Unirii – „Unde-s doi – puterea crește". În opinia Dvs., cum ar trebui să fie astăzi o veritabilă lecție despre Unire, susținută pe înțelesul celor tineri și celor mai în vârstă, de pe ambele maluri ale Prutului. De ce ne amintim despre Unire doar la 27 martie, despre limba română – la 31 august, despre cultura națională – la 15 ianuarie etc?

A.P.: Formula „Unde-s doi – puterea crește" am propus-o pentru a organiza cât mai reușit Conferința științifică și celelalte evenimente deosebite, pe care le-ați menționat ceva mai sus. Dar formula este valabilă și justificată în situația existenței celor două state românești. De ce să nu recunoaștem: existența celor două state românești este o problemă, atât (dar mai puțin) pentru București, cât și (în măsură definitorie) pentru Chișinău. Suntem o națiune care avem două state. Războiul agresiv al Federației Ruse în Ucraina a demonstrat (a dezgolit) toate punctele slabe ale Republicii Moldova: nu avem forțe militare suficiente pentru apărarea populației de eventuale bombardamente rusești; nu avem puterea de voință de a ne alătura embargourilor, impuse de Lumea civilizată Kremli-

nului ca reacție a sângerosului și absurdului război, declanșat în Ucraina. Nu este cazul să adâncim subiectul; poate cu o altă ocazie. Dar un lucru este cert și a fost recunoscut de oficialii de la Chișinău: când ne-a fost mai greu, frații noștri de dincolo de Prut ne-au sărit în ajutor (și în lunile Pandemiei, și în iarna anului 2022– 2023 etc.). Iată de ce este bine să ne amintim mai des de evenimentul de la 27 martie 1918, să cunoaștem realitățile din România întregită (1918–1940; 1941–1944) și să recunoaștem că uniți vom avea doar de câștigat, atât România, cât și (mai ales) Republica Moldova. Da, dreptul istoric nu funcționează, nu este prevăzut în Legislația internațională. Dar aceeași legislație nu interzice exprimarea și materializarea voinței popoarelor, inclusiv de a locui împreună.

L.C.: În anul 1989, când am venit la Facultatea de Istorie a Universității de Stat din Moldova, mișcarea de eliberare națională era în plină amploare. Sute de studenți entuziasmați (doar la anul întâi eram peste 70 care au ales istoria ca mod de a fi) am fost îndrumați cu demnitate de Dvs., de reputatul profesor Gheorghe PALADE și de alți profesori de la facultate, pentru a ne readuce acasă limba, istoria, drapelul. Astăzi, cum și de ce s-au schimbat atât de mult idealurile tinerilor? Care sunt năzuințele lor? Devenim o generație de consumatori, care nu avem nevoie de a ști trecutul?

A.P.: Este adevărat: societatea evoluează. Chiar și cea din Republica Moldova. Au apărut specialiști competenți în folosirea tehnologiilor noi (de ex., specialiști în domeniul computerelor, al construcțiilor etc.), iar alții au dispărut sau au rămas unități, ca de exemplu: olarii, ceasornicarii, fotografii etc. Realitățile de astăzi oferă diverse perspective tinerei generații. În condițiile în care au fost create mari posibilități de deplasare a populației și când guvernarea de la Chișinău promovează politica de integrare europeană, cred – trebuie altfel să vedem lucrurile: noi suntem Europa! După absolvirea liceelor, tinerii basarabeni se pot înscrie la diverse universități, din RM, România sau alte țări.

În privința cunoașterii istoriei: atâta cât și cum se predă la gimnaziu sau la liceu. În plus – internetul, cu bune și rele. După care unii absolvenți de licee vin la facultățile de istorie, adevărat – mai puțin decât în perioada sovietică. Unii studenți sunt foarte buni, alții – buni. Cei ce se interesează de trecutul familiei lor, al Neamului românesc, istoria altor popoare –

știu subiectele respective. Cunosc persoane care știu foarte bine anumite subiecte din istorie. Dar problema noastră este alta. Nu putem pretinde nimănui, nici celor tineri, nici celor în vârstă, să cunoască istoria. Ceea ce este însă foarte important, istoria (ca de altfel și limba și literatura română, poate, psihologia poporului) trebuie știută de persoanele care tind (unele chiar reușesc) să devină primari ai localităților, consilieri, deputați, miniștri, alți funcționari ai statului. Pentru că altfel nimeresc în situații jenante. Un exemplu ar fi ședința Parlamentului RM din 22 iunie 2023, când la propunerea unui deputat din Fracțiunea socialiștilor și comuniștilor, deputații au ținut un minut de reculegere în memoria „victimelor regimului fascist". Este vorba de 22 iunie 1941, când Hitler l-a atacat pe Stalin. Folosindu-se de conjunctura prielnică, conducerea României a eliberat Basarabia, nordul Bucovinei, Ținutul Herța de sub ocupația sovietică. Comemorați urmau a fi militarii români care și-au dat viața pentru o cauză sfântă – eliberarea basarabenilor de opresiunea comunistă. Deputații moldoveni însă au ținut un minut de reculegere în memoria militarilor Armatei roșii, celor care ne-au invadat în iunie 1940. Doar deputatul PAS Oazu NANTOI n-a dat curs provocării socialiștilor, bravo lui!

L.C.: Cu o experiență bogată în predarea istoriei, aveți eventual răspuns la întrebările ce ne frământă de ceva timp: De ce istoria, un domeniu „asaltat" în anii 1990 de absolvenții școlilor, a devenit o „Cenușăreasă"? Nu mai este istoria atractivă pentru studiu, cercetare? Ce rol ar reveni profesorilor de la licee, cercetătorilor științifici, universităților din Chișinău, Bălți, Cahul, Asociației Istoricilor pe care o conduceți? Cum să readucem împreună acasă istoria, respectul pentru trecutul nostru?

A.P.: În anii '90 ai secolului trecut era o altă situație. U.R.S.S. era un stat bazat pe ideologia comunistă, specialitatea de istoric oferea multe perspective nu doar în domeniul cercetării și predării istoriei, ci și în politică, în administrația locală sau republicană, chiar unională (dacă ținem să ne amintim de faptul că dl Petru LUCINSCHI, istoric, a ajuns să muncească în cabinetele din Kremlin). Acum lucrurile s-au schimbat radical: la istorie, ca specialitate, vine lume puțină, este adevărat. Cauze sunt mai multe: salarizarea proastă în învățământ, trecerea cercetării pe principii de proiecte, care nu asigură o continuitate în știință, terfelirea istoriei de către propagandiștii subordonați intereselor politice; ar mai fi și alte cauze.

Totuși, ce ar fi de adăugat? Noi, europenii, suntem sub presiunea războiului informațional (hibrid), promovat de Rusia. Auditoriul-țintă este și societatea românească în ansamblu. 80-90 % din materialele propagandistice rusești se bazează pe istorie. Președintele Rusiei, Vladimir Putin, personal oferă „ore de istorie", așa cum dorește el să-și atingă anumite scopuri politice, istoria fiind doar un paravan. În vizorul propagandei ruse, pe prim plan, deocamdată, sunt Ucraina, Polonia, Lituania (țările baltice în ansamblu), dar și spațiul românesc! Noi, Republica Molodva, ce avem în schimb? Nimic! Instituțional, nimic. Autoritățile de la Chișinău au diminuat importanța Academiei de Științe a Moldovei, sustrăgându-i institutele de cercetare științifică ce le avea, inclusiv Institutul de Istorie. Incontestabil, a fost o victorie a Rusiei. Iată de ce, ar fi bine, ar fi în interesul RM, al României și Europei Răsăritene (!) ca Chișinăul să rezolve pozitiv problemele cercetărilor științifice, inclusiv – ale studiilor de istorie.

L.C.: Avem un război la hotar, în imediata noastră vecinătate. La 24 februarie 2022, Rusia a invadat Ucraina. Comunitatea științifică întotdeauna a susținut aspirația poporului ucrainean în lupta sa pentru libertate, integritate teritorială, independență și integrare în Uniunea Europeană. La un an de la declanșarea războiului neprovocat, la 23 februarie 2023, ați susținut public la Academia de Științe a Moldovei prelegerea „Războiul agresiv al Rusiei împotriva Ucrainei: cauze, desfășurare, urmări", detaliind mai multe aspecte majore pentru înțelegerea mersului unui război ucigaș, de distrugere a poporului și a patrimoniului țării. În acest context, care sunt învățămintele pe care ar trebui să le extragem noi, în Republica Moldova?

A.P.: Mulțumesc, bună întrebare. Salutăm politica de integrare europeană a conducerii de la Chișinău. Suntem europeni geografic, ar fi bine să fim alături de celelalte popoare europene, în Uniunea Europeană. În același timp, este ciudată poziția autorităților de la Chișinău să nu ceară intrarea RM în NATO, să nu formuleze clar, la nivel de Parlament, Președinție sau Guvern, cererea de aderare la Alianța Nord-Atlantică. Asta în situația în care România este membru NATO, Ucraina cere insistent să fie admisă în NATO (iar în perspectivă va fi acceptată!), când Finlanda și Suedia au fost primite deja în NATO (în fața ochilor noștri!). Ceva mai sus am scris despre militarii noștri: avem tineri foarte buni, dar cu ce-i ajută Republica Molodva ? Avem noi oare drone, avioane, lansatoare

de rachete? Cea mai bună soluție este aderarea la NATO (asta pentru că amenințările de ocupare a RM de către Rusia nu încetează, iar bombardarea Odesei, altor orașe-porturi din sudul Ucrainei, sunt o dovadă în plus), plata cotizațiilor de membru cât ni se va cere și implicarea militarilor moldoveni alături de cei din România și alte state-membre la rezolvarea pozitivă a problemelor de securitate națională, regională, mondială.

Un alt învățământ ar fi susținerea mai pronunțată a Ucrainei în lupta ei pentru independența de stat, inclusiv prin aderarea RM la embargourile impuse de statele UE. Cum altfel, noi vrem în UE, dar nu promovăm politicile UE față de statul agresor Rusia? Pare, ceva se mișcă și la Chișinău. Pe bună dreptate: de ce într-o țară atât de mică cum este RM o ambasadă atât de mare, cu un personal clar disproporționat de cel al RM la Moscova?

L.C.: „Lecția de istorie și demnitate a anului 1918" – ce semnificație are acest mesaj personal pentru Dvs. și care este îndemnul pentru a consemna 110 ani de la Unirea Basarabiei cu România, în 2028?

A.P.: Evenimentele mari au fost realizate de oameni mari, deosebiți. În 1917–1918 am avut o generație de personalități care au cunoscut ororile Primului Război Mondial, au făcut pușcării în temnițele țariste, au formulat clar revendicările naționale și au făcut totul pentru a le realiza. La 1 august s-au împlinit 140 de ani de la nașterea ilustrului om politic și de cultură Pantelimon HALIPPA. Studiile demonstrează că Pan HALIPPA a fost o figură deosebită în istoria noastră. Între altele, fiind director al revistei „Viața Basarabiei", el a putut reda pulsul vieții basarabenilor, inserând pe paginile revistei cele mai relevante evenimente ale societății, evenimente culturale, editoriale etc., care prezintă pentru noi o sursă de informații inedite. Și ca dânsul au fost foarte mulți, o generație: Constantin STERE, Ion INCULEȚ, Petre CAZACU, Pantelimon ERHAN ș.a.

Ca să răspund direct la întrebare: mi-aș dori mult să ajung în 2028 și să consemnăm Unirea Basarabiei cu România, din 27 martie 1918, în România întregită sau, cel puțin, în UE.

Interviu realizat în cadrul Programului de Stat 20.80009.0807.19 Cultura promovării imaginii orașelor din Republica Moldova prin intermediul artei și mitopoeticii de Liliana CONDRATICOVA, doctor habilitat în istorie, doctor habilitat în studiul artelor.

Dialogica Supliment nr. 1, 2023; E-ISSN 1857-2537.

Partea 2

STUDII, ARTICOLE ȘTIINȚIFICE ȘI OPINII

RAPTUL BASARABIEI, NORDULUI BUCOVINEI, ȚINUTULUI HERȚA. PRIMA OCUPAȚIE SOVIETICĂ (1940-1941)

Anexarea Basarabiei de către Rusia țaristă a fost primul act al Imperiului de Nord de a se extinde în Balcani și s-a realizat pe contul poporului român.

În teritoriul acaparat, Rusia, se știe, a promovat o politică de „uniformizare" a populației băștinașe cu restul popoarelor din imperiu, altfel spus – o politică de deznaționalizare și de rusificare. Aceste eforturi s-au materializat plenar: au fost rusificate orașele basarabene, a fost adusă populație alogenă în Sudul Basarabiei, ceea ce a determinat modificarea structurii etnice a zonei etc., iar într-un termen mai îndelungat a fost impusă minciuna că Basarabia ar fi pământ rusesc. În schimb, evenimentele de la sfârșitul anului 1917 – începutul anului 1918 au demonstrat că nu a fost totul pierdut, că s-au găsit forțe politice naționale românești capabile să afirme identitatea românească a provinciei răpite, înfăptuind Unirea din 27 martie 1918 cu Patria-mamă România. Cei 22 de ani de viață națională au fost deosebit de benefici pentru basarabeni: s-a mărit numărul populației datorită sporului natural – natalitatea a depășit mortalitatea, asistența socială și medicală corespundea nivelului european din acel timp, sistemul de educație a fost unul performant, cu rezultate palpabile.

Către sfârșitul anilor '30 ai secolului trecut, situația pe continentul european s-a agravat datorită apropierii celor două regimuri totalitare – nazist și bolșevic –, regimuri doritoare de noi cuceriri teritoriale. În acest context, România intră în vizorul Kremlinului, fapt consemnat în Protocolul adițional secret, atașat Pactului Ribbentrop-Molotov, semnat la 23 august 1939. După declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial și înfrângerea

militară a Franței în iunie 1940, sovieticii au formulat pretenții față de România. Astfel, ceva mai devreme, pe data de 29 martie 1940, președintele Consiliului Comisarilor Poporului, tot el – comisar al poporului pentru afaceri externe, Veaceslav Molotov a ținut un discurs în cadrul sesiunii Sovietului Suprem al U.R.S.S., în care a afirmat că există „o problemă litigioasă nerezolvată, aceea a Basarabiei, a cărei anexare de către România nu a fost niciodată recunoscută de Uniunea Sovietică, cu toate că aceasta n-a pus niciodată chestiunea înapoierii Basarabiei pe cale militară”[1].

La 23 iunie 1940, a doua zi după semnarea actului de capitulare a Franței, V. Molotov i-a declarat lui Fr. Schulenburg, ambasadorul Germaniei la Moscova, că „soluționarea chestiunii Basarabiei nu mai suferă nici o amânare. Guvernul sovietic caută, deocamdată, să soluționeze chestiunea pe cale pașnică, dar el intenționează să utilizeze forța în caz dacă Guvernul român va respinge acordul pașnic”[2].

În urma unor consultări speciale cu puterea Germaniei naziste, U.R.S.S. a remis României nota ultimativă din 26 iunie 1940, plină de falsuri, cinism, dorința de a umili un stat pe care îl știa mai vulnerabil din punct de vedere militar[3].

Pe 27 iunie 1940, regele României Carol al II-lea a convocat două ședințe ale Consiliului de Coroană, la care s-a pus în discuție problema ultimatumului sovietic. La prima ședință a Consiliului de Coroană rezultatele votării au fost: din cei 26 de participanți 11 s-au pronunțat pentru respingerea notei ultimative sovietice, 10 – pentru acceptarea ei, 4 – pentru discuții cu sovieticii, 1 vot a fost rezervat[4]. Astfel, cei mai mulți participanți la ședință s-au pronunțat pentru respingerea dictatului bolșevic. Suveranul României a observat însă că „in chip cu totul straniu”[5] „...rezultatul votului a fost pentru primirea ultimatumului”[6].

În după-amiaza aceleiași zile, Gh. Tătărescu, primul-ministru al României, l-a vizitat pe rege. Din discuțiile avute, Carol al II-lea a înțeles că Gh. Tătărescu „este pentru cedare”[7]. Ideea cedării intrase atât de mult în sufletul unora, scrie în *Însemnările zilnice* regele Carol al II-lea, încât Gh. TĂTĂRESCU și chiar Ion ILCUȘ, Ministrul Apărării Naționale, l-au sfătuit ca Decretul de mobilizare a armatei să nu fie publicat.

La cea de-a doua ședință a Consiliului de Coroană au participat 28 de miniștri și consilieri regali. Primul-Ministru Gh. Tătărescu a recapitu-

lat cele întâmplate de dimineață și a dat citire notei de răspuns adresate Guvernului sovietic. Șeful Marelui Stat Major, generalul Florea Țeneseu, a prezentat un raport ce conținea „date uluitoare”[8] privind ponderea forțelor din România și U.R.S.S., la care au fost adăugate forțele militare ungare și bulgare. Datele trebuiau „să conducă la întărirea concluziei celor prezenți că România nu avea altă cale de urmat decât acceptarea pretențiilor teritoriale ale Kremlinului”[9]. Din cei prezenți la ședință, 21 au votat pentru acceptarea ultimatumului sovietic, 6 s-au pronunțat pentru respingerea lui, iar unul s-a abținut. Carol al II-lea a notat în Însemnările zilnice: „Am ieșit din el (de la Consiliul de Coroană – n. – A.P.) amărât și dezgustat, toți acei care făceau pe eroii la prânz s-au dezumflat. Numai 6 voturi, din cei 26 prezenți, au fost pentru rezistență. Numele lor merită să fie înscrise cu litere de aur în cartea demnității românești: Nicolae IORGA, Victor IAMANDI, Silviu DRAGOMIR, Traian POP, Ștefan CIOBANU, Ernest URDĂREANU. Toți ceilalți, cu oarecare nuanță, au fost pentru acceptarea ultimatumului”[10].

În noaptea de 27 spre 28 iunie 1940, Guvernul sovietic a adresat României a doua notă ultimativă în care cerea următoarele:

„1. În decurs de patru zile, începând cu orele 14:00 după ora Moscovei, la 28 iunie, să se evacueze teritoriul Basarabiei și Bucovinei de trupele românești.

2. Trupele sovietice în același timp să ocupe teritoriul Basarabiei și partea de nord a Bucovinei.

3. În decursul zilei de 28 iunie trupele sovietice să ocupe următoarele puncte: Cernăuți, Chișinău, Cetatea Albă.

4. Guvernul regal al României să ia asupra sa răspunderea în ceea ce privește păstrarea și nedeteriorarea căilor ferate, parcurilor de locomotive și vagoane, podurilor, depozitelor, aerodromurilor, întreprinderilor industriale, uzinelor electrice, telegrafului.

5. Să se numească o comisie alcătuită din reprezentanți ai Guvernului român și ai Guvernului sovietic, câte doi din fiecare parte, pentru lichidarea chestiunilor în litigiu în legătură cu evacuarea armatei române și instituțiilor din Basarabia și partea de nord a Bucovinei”[11].

Pe data de 28 iunie 1940, trupele sovietice au invadat România, ocupând nu doar Basarabia și Nordul Bucovinei, ci și Ținutul Herța, și insule de la Gurile Dunării.

Aşadar, după ce a semnat pactul sovieto-german din 23 august 1939, consultându-se de fiecare dată cu Berlinul, conducerea U.R.S.S. a materializat, pas cu pas, prevederile Protocolului adiţional secret, încorporând teritoriile trecute în zona sovietică de interes. Având scopuri bine determinate, ce intrau în flagrantă contradicţie cu interesele fundamentale ale popoarelor, cu normele elementare ale dreptului internaţional, Stalin şi anturajul lui au interpretat anexările drept acte de „binefacere", de „eliberare" şi de „ocrotire" a popoarelor, drept un „marş triumfal" spre Occident.

În Declaraţia de la Chişinău a Conferinţei internaţionale „Pactul Ribbentrop-Molotov şi consecinţele sale pentru Basarabia" (26-28 iunie 1991) s-a subliniat: „Anexarea de către Uniunea Sovietică a Basarabiei, nordului Bucovinei şi Ţinutului Herţa – teritorii care nu-i aparţineau şi asupra cărora nu avea nici un drept, a constituit primul act al tragediei naţionale – sfârtecarea României în anul 1940, punând la grea încercare întregul popor român şi aducându-i imense suferinţe şi incalculabile daune. Trecerea totală a acestor teritorii în componenţa U.R.S.S. a avut consecinţe dramatice pentru întregul popor român, îndeosebi pentru populaţia din teritoriile respective"[12].

Pentru soluţionarea problemelor apărute la cedarea Basarabiei a fost constituită o comisie mixtă sovieto-română, care şi-a desfăşurat lucrările la Odesa, apoi – în altă componenţă – la Moscova. Între altele, comisia a examinat amănunţit stabilirea traseului de frontieră terestră între U.R.S.S. şi România (în Bucovina), precum şi cel de pe Prut şi Dunăre. Tratatul de frontieră ar fi intrat

în vigoare dacă părţile ar fi ajuns la o înţelegere în privinţa tuturor celor trei porţiuni ale hotarului. Dar sovieticii au insistat foarte mult să-şi păstreze câteva insule româneşti ocupate de armata roşie la gurile Dunării. Vicecomisarul poporului pentru afaceri externe V. Dekanozov insista în faţa reprezentanţilor României asupra desfăşurării unor negocieri: „Pentru U.R.S.S. întărirea poziţiilor sale pe braţul Chilia prezintă un interes însemnat. Este vorba de un interes definitiv..."[13]. Sovieticii erau însă intransigenţi privind frontiera cu România. Pe de altă parte, negociatorii români au dat dovadă de curaj şi patriotism. Ei n-au semnat documentul privind porţiunea dunăreană a graniţei impuse de U.R.S.S. şi întrucât par-

tea „dunăreană" a Tratatului n-a fost aprobată, n-a fost semnat Tratatul în ansamblu[14]. Astfel, România regală n-a recunoscut și n-a semnat Tratatul de frontieră cu U.R.S.S.

Imediat ce s-au instalat, chiar din prima zi, autoritățile sovietice au scos în afara legii organele administrative existente, organele judiciare, militare și polițienești. A fost interzisă activitatea partidelor politice (cu excepția celui bolșevic) și au fost suprimate sindicatele, numite de ocupanți „fasciste și reacționare".

În teritoriile cotropite au fost aplicate legile existente în U.R.S.S. Funcțiile administrației românești au fost preluate de comisariatele militare și de organele politice ale armatei roșii, acestea din urmă asumându-și prerogativele formării noilor organe administrative locale. A început constituirea consiliilor sătești (selsoviet), comitetelor executive raionale (raispolcom) cu secțiile: agrară (raizerno), financiară (raifino) etc. Au fost instituite tribunale, secții de miliție, reprezentanțe ale NKVD-ului. Așa cum atestă documentele timpului, în funcțiile de președinți și secretari ai comitetelor executive au fost numite persoane venite de peste Nistru. După 28 iunie 1940, conducerea Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești (R.A.S.S.M.) și-a extins împuternicirile asupra Basarabiei doar formal, în realitate toate directivele veneau de la Moscova.

Prima decizie oficială a conducerii de la Kremlin în vederea instaurării regimului bolșevic în teritoriile ocupate a fost cea din 2 iulie 1940, intitulată „Probleme ale CC al PC(b) din Ucraina". Aceasta prevedea constituirea comitetelor județene de partid și a comitetelor executive județene în Basarabia și Nordul Bucovinei. Deja pe 3 iulie 1940 CC al PC(b) din Ucraina confirma componența comitetelor județene ale Partidului Comunist din Ucraina în Basarabia și Nordul Bucovinei. Printre persoanele confirmate în funcții de conducere (în total 51) doar doi erau români: T.A. Konstantinov și S.S. Zelenciuk, dar niciunul nu era originar din Basarabia.

La 4 iulie 1940, Prezidiul Sovietului Suprem al R.S.S. Ucrainene aproba componența comitetelor executive județene din Basarabia și nordul Bucovinei, organe ale puterii sovietice. Din cei 75 de funcționari împuterniciți să constituie sovietele județene doar doi erau români. Respectivele decizii ale forurilor supreme ale Ucrainei erau adoptate în condițiile în care, pe 27 iunie 1940, se forma comitetul de partid al comuniștilor ieșiți din ilegalitate. Dar comuniștii ilegaliști din Basarabia n-au fost recunos-

cuți de tovarășii lor de idei de la Kremlin. Nici unul dintre comuniștii ilegaliști n-a participat la Congresul I al PC(b) din Moldova, iar mulți comuniști ilegaliști basarabeni au fost deportați în Siberia sau condamnați la ani grei de pușcărie.

Totodată, regimul bolșevic „a soluționat" problema statutului Basarabiei în strictă conformitate cu interesele geopolitice ale Kremlinului. În acel timp au existat două variante de soluționare a „chestiunii" date. În articolul de fond al ziarului „Pravda" din 11 iulie 1940, organul central de presă al bolșevicilor, s-a menționat: „Teritoriul Republicii Unionale Sovietice Socialiste Moldovenești va fi de peste 50 mii km^2, iar populația – de peste 3 milioane 700 de mii de locuitori. Astfel, viitoarea R.S.S.M. se va prezenta ca un stat cu un teritoriu mai întins decât cel al Belgiei, Olandei, Elveției". Ideile expuse de „Pravda" se încadrau în formula „reunirea R.A.S.S.M. cu Basarabia". A existat însă și un proiect ucrainean. Conducătorii de la Kiev insistau să li se cedeze județul Ismail și „propuneau" pentru viitoarea R.S.S.M. doar 6 din cele 14 raioane ale R.A.S.S.M.

Conform variantei ucrainene, populația Republicii Unionale Moldovenești urma să alcătuiască circa 2 milioane 272 de mii de locuitori, românii (moldovenii) constituind 66%, ucrainenii – 6,94%, rușii – 9,25%, restul naționalităților – 17,7%. Ceea ce planificau ucrainenii era concentrat în formula „reunirea populației moldovenești din raioanele R.A.S.S.M. cu populația majoritar compactă a Basarabiei". Or, varianta ucraineană venea să submineze unitatea teritorială a românilor trecuți cu forța sub autoritatea Kremlinului.

Documentele demonstrează că au existat anumite disensiuni între conducerea U.R.S.S. și cea a Ucrainei cu privire la hotarele viitoarei R.S.S.M., disensiuni care în cele din urmă au fost rezolvate în favoarea Ucrainei. N-au fost incluse în R.S.S.M. județele românești Hotin, Cetatea Albă și Ismail cu o populație de 959 115 oameni, dintre care 272 314 (28,4%) – români, iar ucrainenii alcătuind doar 25,4% (244.017 persoane).

Pentru a-și atinge scopurile expansioniste, conducerea bolșevică a Ucrainei, ca, de altfel, și cea de la Moscova, a comis falsuri grosolane. De exemplu, vorbind despre județul Ismail, M. Greciuha, președinte al Prezidiului Sovietului Suprem al R.S.S.U., afirma că 33,3% din populație era alcătuită din bulgari și găgăuzi, care, „fiind triburi slave", aveau mai multe lucruri comune în privința modului de viață cu ucrainenii decât cu

moldovenii[15]. În realitate bulgarii și găgăuzii din județul Ismail alcătuiau 18% din locuitori, iar găgăuzii, încadrați în aceeași proporție, nu sunt de origine slavă. La nord, ca și la sud, hotarul a fost trasat în mod arbitrar, fără a se ține cont de componența națională a teritoriilor, iar 8 raioane din fosta R.A.S.S.M., populate cu români, erau trecute fără nicio justificare în componența R.S.S.U.

La 2 august 1940 sesiunea Sovietului Suprem al U.R.S.S. constituia R.S.S. Moldovenească,

deși hotarele noii formațiuni statale nu erau trasate definitiv. Organul suprem de conducere al U.R.S.S. a adoptat Legea cu privire la formarea Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești Unionale, care a fost o creație arbitrară, bazată pe înșelăciune, ipocrizie și ilegalitate. Chiar preambulul legii începea cu un fals: „Venind în întâmpinarea doleanțelor oamenilor muncii din Basarabia, ale oamenilor muncii din Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească privind reunirea populației moldovenești din Basarabia cu populația moldovenească din R.A.S.S. Moldovenească și călăuzindu-se de principiul dezvoltării libere a naționalităților..."[16]. Faptele demonstrează cu certitudine că inițiativa creării R.S.S.M. nu a fost a populației din cele două teritorii menționate; populația nu a făcut o asemenea cerere.

La sesiunea Sovietului Suprem din august 1940 a fost prezentă o delegație din 32 de persoane, care ar fi reprezentat populația autohtonă. Membrii delegației basarabene, care aveau statutul de „oaspeți ai Kremlinului", au fost admiși la lucrările sesiunii numai după ce T. Konstantinov a fost obligat să accepte ca o parte organică a Basarabiei să intre în componența Ucrainei. Începuse gala spectacolelor de umilire a populației românești: delegații au trebuit să „mulțumească" lui I. Stalin pentru cele săvârșite de el: „Trimițându-ne pe noi, fericiții, la Moscova, muncitorii din Basarabia ne-au rugat să vă transmitem că noi, toți ca unul, dorim doar atât: reunirea cât mai grabnică, frățească, cu populația moldovenească."[17]. Ținem să subliniem, în mod special, că faimoasa Constituție stalinistă din 1936 împuternicea Sovietul Suprem să accepte includerea unor noi republici sovietice în componența U.R.S.S., dar nu și crearea unor republici noi în teritoriile U.R.S.S.

La scurt timp după constituirea R.S.S. Moldovenești a fost delimitată frontiera de est a acesteia, frontieră ce coincide cu cea de astăzi a Republicii Moldova.

După proclamarea R.S.S.M., s-a intensificat procesul de comunizare a economiei: au fost naționalizate băncile (6 iulie 1940), a fost naționalizat pământul (15 august 1940), la sate a fost pusă în aplicare politica comunismului de război: 200 de mii de tone de grâu rechiziționat de la țărani au fost expediate în Germania nazistă, cu care U.R.S.S. era în perioada „lunii de miere". Autoritățile comuniste au trecut apoi la colectivizarea pământului naționalizat și împărțirea lui țăranilor: pe data de 15 februarie 1941 existau oficial 29 de colhozuri, întrunind 3 629 de gospodării cu membrii lor[18]. Asigurarea populației cu produse alimentare a scăzut brusc: țăranii nu mai erau interesați și nu aveau posibilitatea să aducă la orașe produsele muncii lor. Regimul bolșevic a promovat o politică de prețuri vădit defavorabilă pentru agricultori. Prețul unui kilogram de carne de porc era de 7 ruble, de carne de pasăre (găină) – 9-12 ruble, de ceapă – 2 ruble, porumbul costa 4 ruble pudul (16 kg). Prețul unei perechi de pantaloni de calitate proastă (50% lână) costa 600-700 de ruble; o pereche de cizme țărănești – 110 ruble (prețurile pentru februarie 1941). În aceeași perioadă, salariul lunar, de exemplu, al unui șef de oficiu poștal era de 265 de ruble, al unui poștaș – 120 de ruble, un zilier primea 5-6 ruble/zi[19]. Multă lume rămăsese fără lucru și o ducea extrem de greu. Nenumărate mori și fabrici de ulei vegetal fuseseră demontate, iar utilajul transportat peste Nistru. „Lucrările (de demontare – n. A.P.) erau executate noaptea, tot noaptea erau încărcate mașinăriile în vagoane", se sublinia într-un raport[20]. La sate lumea stătea pe întuneric, gazul lampant lipsea. Deși locuitorilor Basarabiei li s-au perfectat pașapoarte, ei nu puteau să se deplaseze decât cu permise speciale, eliberate de la caz la caz, pe un termen de până la 3 luni.

În teritoriile românești anexate sovieticii au instalat un regim sângeros, promovând teroarea față de populația autohtonă[21]. Politica bolșevică de sovietizare a Basarabiei includea și strămutarea forțată a populației, practicată permanent pe întinderile imperiului roșu. Odată cu retragerea armatei și a administrației românești, o parte considerabilă a populației din Basarabia s-a refugiat peste Prut. Către sfârșitul lunii octombrie 1940, numărul celor plecați din Basarabia s-a ridicat la peste 100 000 de persoane[22]. Exodul românilor basarabeni a continuat și în lunile următoare.

La 5 septembrie 1940, guvernul U.R.S.S. și cel al Germaniei au semnat un acord cu privire la evacuarea germanilor de pe teritoriul Basarabiei și

Nordului Bucovinei în cel de-al treilea Reich. Au fost strămutați forțat peste 100.000 de germani[23].

Organele represive ale U.R.S.S. (comisariatul de interne, cel al securității – poliția secretă bolșevică) au pregătit deportarea în masă a „elementelor" antisovietice. Dar nu numai atât. Ele au arestat, maltratat și omorât în chinuri groaznice mulți oameni pașnici, găsiți de către sovietici a fi „vinovați" că nu erau și ei proletari în cel mai prost înțeles al acestui cuvânt, de „pauper". Așa cum au subliniat autorii studiului „Basarabia dezrobită. Drepturi istorice. Nelegiuiri bolșevice, înfăptuiri românești", publicat în 1942, teroarea a fost „instrumentul de căpetenie pus în mâna conducătorilor regimului (bolșevic – n. – A.P.)"[24].

Revoluțiile întotdeauna s-au caracterizat prin violență, „regimul sovietic însă a întrecut cu mult în sălbăticie, în perversitate și sadism tot ceea ce au făptuit mișcările teroriste cunoscute până acum în istorie"[25]. Autorii acestui important studiu au constatat că „întreg pământul Basarabiei a fost semănat cu mii de cadavre ale românilor care își țineau legea și sufletul nevândute"[26]. Ei au adus câteva exemple ale crimelor săvârșite de bandele bolșevice (la Orhei, Cetatea Albă, județul Cahul). Materialele din arhive completează mult acest tablou apocaliptic. De exemplu, conducerea Guvernământului Basarabiei raporta Președinției Consiliului de Miniștri (la 16 octombrie 1941) despre săpăturile în beciul localului din str. General VOITOIANU, nr. 25, din Ismail, fost sediu al NKVD-ului local, unde s-au găsit corpurile a 5 bărbați între 45-60 de ani și al unei femei de 22-23 de ani. În raport se menționează: „Cadavrele au fost îngropate cu capul în jos, legate cu mâinile la spate și la ochi. Din expertiza făcută s-a stabilit că sunt îngropați de aproximativ 7-8 luni. Cadavrele prezintă arsuri pe corp, deducându-se că au fost stropite cu vitriol (...). Populația a venit în pelerinaj compact, crezând că va identifica vreun membru al familiilor dispărut sub ocupația bolșevică. Până în prezent nu s-a putut identifica niciun cadavru. Din partea poliției și garnizoanei locale s-au luat măsuri de menținere a ordinii"[27].

În septembrie 1941, „în partea din fund a curții fostului local al Consulatului italian din Chișinău, strada Viilor, nr. 97, devenit în timpul regimului sovietic sediul central al NKVD-ului local, în prezent distrus complet, într-un loc acoperit cu scânduri înalte s-au descoperit două gropi mari și altele mai mici, în care au fost îngropate ultimele victime ale NKVD-ului".

Raportul inspectorului de poliție Alfred PACSIMADE stabilește că execuția s-a făcut în beciul fostului consulat, unde au rămas urme evidente și unde s-au găsit două târgi pline de sânge. În urma efectuării unor săpături au fost deshumate 85 de cadavre, dintre care 15 aruncate într-o groapă comună aveau mâinile, iar unele și picioarele legate. Îmbrăcămintea sumară (pijama, cămașă de noapte) denotă faptul că persoanele respective au fost ridicate de acasă în timpul nopții și executate imediat, fără a fi cercetate. Printre victime erau șase ceferiști, doi preoți, s-au găsit, de asemenea, șepci de elevi. După sentințele de condamnare au fost identificați frații Petre și Pavel ȚANȚU, fostul șef al secției de gardieni publici din Chișinău CERNOVSCHI, ceferiștii TESLARU Ion, BANU Ilie, DOROFTEI Dionisie, TLUȘCA ENE Grigore, VIERU Dimitrie și GUȚU Teodor, FILIPENCO David, MELENTIEVICI și ȘEVCENCO. După anumite semne a fost identificat și unul dintre preoți – Gh. TUDORACHE, presupus fruntaș legionar. În buzunarul hainei lui Pavel ȚANȚU s-a găsit o sentință dată de Tribunalul militar al NKVD-ului din regiunea militară Kiev, prin care acești doi frați au fost condamnați, în ziua de 21 iunie 1941, la moarte prin împușcare și li s-a confiscat averea, pe motiv că erau fii ai unui ofițer din Armata Albă. S-a constatat că victimele au fost împușcate în serie și aruncate în gropi[28].

În subteranele Palatului Mitropolitan din Chișinău, unde s-a aflat Consistoriul bisericesc și fabrica de lumânări și unde sovieticii au avut secția de spionaj a NKVD-ului, s-au descoperit mai multe celule individuale, unde fuseseră deținute cele mai suspecte și mai importante persoane care trebuiau să fie interogate cu o grijă deosebită. În același local au fost găsite instrumente speciale de tortură; se folosea îndeosebi curentul electric; în retragere sovieticii au încercat să distrugă respectivele instalații, însă acestea au putut fi reconstituite[29].

Într-o dare de seamă a poliției din Orhei se menționa că încă de la ocuparea orașului de către trupele sovietice a început adevărata teroare contra populației pașnice din localitate. Arestări nemotivate, condamnări siluite ce au culminat cu deportările în Siberia au fost acte prin care au excelat bolșevicii.

Autoritățile bolșevice au trimis în Siberia copii nevinovați cu vârsta cuprinsă între 12 și 20 de ani, acuzați că ar fi răspândit manifeste naționaliste, că sunt „rămășițe" ale fostului regim românesc burghez și cuzist, de a căror soartă nu se mai știe nimic. În documentele din arhive s-a păstrat

cazul de la Școala nr. 2 cu predare în limba română și cel de la Școala Pedagogică, unde un cerc de elevi au manifestat loialitate față de statul român. Ei au redactat un manifest, pe care l-au lipit pe ușa fostului liceu de băieți și pe care era scris: „Ne-am săturat de regimul și pâinea sovietică, vrem pâinea românească, jos Stalin și bolșevismul, sus românismul legionar, jos NKVD-ul, sus siguranța română!”[30].

În februarie 1941 Sesiunea Sovietului Suprem al R.S.S.M. a aprobat Constituția noii republici, croite pe teritorii românești. „Legea fundamentală” era o copie fidelă a Constituției R.A.S.S.M. cu unele completări, bazate pe noile realități. Statul recent creat era proclamat ca fiind „socialist, al muncitorilor și țăranilor”, iar baza politică o formau sovietele (consiliile) deputaților truditorilor, „care s-au întărit în rezultatul răsturnării puterii moșierilor și capitaliștilor și a stabilirii dictaturii proletariatului”[31].

Totuși, conducerea de la Kremlin nu a avut încredere în cea de la Chișinău. Astfel se explică faptul instituirii unui organ extra-legal, numit „împuternicitul CC al PC(b) din U.R.S.S. și al CCP al Uniunii R.S.S.” care a și procedat la deportarea „elementelor” ostile regimului. Ca bază „juridică” a strămutării basarabenilor a servit *Regulamentul cu privire la modul de aplicare a deportării față de unele categorii de criminali,* aprobat în mai 1941. La 7 iunie 1941, NKGB al R.S.S. Moldovenești a cerut 1 315 vagoane pentru trimiterea a 85 000 de basarabeni în regiunile Aktiubinsk, Cazahă de Sud, Karaganda, Kustanai, Kzil-Orda, Novosibirsk ș.a. Operațiunea de deportare a început în noaptea de 12 spre 13 iunie 1941 (ora 2:30). Conform unor date, desigur incomplete, organele sovietice represive au reușit să strămute (pană la 22 iunie 1941) peste 22 000 de oameni.

Deportările s-au făcut în mare grabă și în condiții îngrozitoare. Deciziile de a oprima familiile celor vizați erau scrise cu creionul, nu aveau semnăturile și ștampilele organelor împuternicite. În vagoane destinate transportului de vite au fost aruncate jertfele acestor acte de tiranie: femei gravide, cu copii mici (numai pentru faptul că soții lor au făcut serviciul militar în armata română); mici negustori, considerați „comercianți și elemente sociale străine”; studenți, absolvenți ai școlilor (sovietice!), abia ieșiți de la balul de absolvire (fără a fi anunțați părinții), invalizi etc.

Așa a fost declanșat calvarul basarabenilor deportați de puterea sovietică. Războiul germano-sovietic a pus piatra de început a acestei politici demente a unui stat-criminal față de populația pașnică a unei provincii

răpite. Deci, la 6 septembrie 1939 România a declarat că păstrează neutralitatea față de războiul declanșat de Germania împotriva Poloniei. Această stare de neutralitate a fost păstrată pană la 28 iunie 1940, când, în înțelegere cu Germania, U.R.S.S. a cucerit teritorii românești: Basarabia, Nordul Bucovinei, Ținutul Herța, insule de la Gurile Dunării. Astfel, statutul României a fost schimbat: din țară neutră ea a devenit nonbeligerantă.

Constituirea R.S.S. Moldovenești s-a făcut arbitrar, fără a consulta populația românească, autohtonă și majoritară; hotarele noii „republici" au fost trasate, ținându-se cont numai de interesele geopolitice ale U.R.S.S. și de ambițiile „tovarășilor" ucraineni. Noua împărțire administrativă a Basarabiei a divizat populația românească în diverse republici, fiind supusă ucrainizării sau rusificării forțate.

În acest tragic an în Basarabia s-a aplicat din plin politica de strămutare forțată a populației. În locul coloniștilor germani ridicați și expediați în cel de-al treilea Reich, sovieticii au adus ucraineni și polonezi din regiunile de Est ale Poloniei, care nu mai exista ca stat pe harta politică a Europei de atunci. Profitând de plecarea germanilor, împreună cu ei au fugit și mulți români basarabeni, precum și persoane de alte etnii, cetățeni ai României.

Organele represive sovietice au făcut în scurt timp trierea populației după criterii „de clasă": toate „elementele" considerate ostile proletariatului (citește – regimului sovietic) au fost pregătite pentru deportare în regiunile de nord și de est ale U.R.S.S. Operațiunea de deportare a început în noaptea de 12 spre 13 iunie 1941. Conform datelor existente, bolșevicii au reușit să trimită în Siberia 22 000 de basarabeni („planul" prevedea expedierea a 85 000 de oameni nevinovați).

Deși raptul Basarabiei, nordului Bucovinei, Ținutului Herța a îngrijorat populația acestor teritorii, totuși o parte a reprezentanților etniilor conlocuitoare a salutat venirea forțelor militare sovietice, solidarizându-se cu acest act agresiv al bolșevicilor. Agentura filosovietică din Basarabia și Bucovina a netezit parțial calea invadatorului, ultimul folosind-o în funcții inferioare, ca instrument de exercitare a autorității sale.

Note bibliografice:

1. *Pactul Ribbentrop-Molotov și consecințele lui pentru Basarabia. Culegere de documente*, Editura Universitas, Chișinău, 1991, p. 7.

2. *Diplomația cotropitorilor. Repercusiunile ei asupra Basarabiei și Bucovinei de Nord. Culegere de documente*. Alcătuitor A. Blanovschi, Editura Universitas, Chișinău, 1992, p. 126.

3. Textul notei in: *Pactul Ribbentrop-Molotov și consecințele lui pentru Basarabia...*, *ed. cit.*, p. 17-18.

4. Carol al II-lea, între *datorie și pasiune. Însemnări zilnice.* Vol. II (1939-1940), Casa de editură și presă „Șansa", București, 1996, p. 200.

5. Gh. Buzatu, *Rolul factorului geopolitic în determinarea opțiunii României privind evacuarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord în 1940*. In: *Geopolitica*, vol. I, Editura Glasul Bucovinei, Iași, 1994, p. 486.

6. Carol al II-lea, *op. cit.,* p. 200.

7. *Ibidem*, p. 202.

8. Petre Andrei, *Jurnal. Memorialistică. Corespondență*, Iași, 1993, p. 92.

9. Gh. Buzatu, *op. cit*., p. 488.

10. Carol al II-lea, *op. cit*., p. 487.

11. *Pactul Ribbentrop-Molotov și consecințele lui pentru Basarabia, ed. cit.,* p. 19.

12. *Anexarea Basarabiei în anul 1940 de către Uniunea Sovietică – o consecință directă a Pactului Ribbentrop-Molotov*, Chișinău, 2002, p. 101.

13. Ion Șișcanu, *Basarabia în contextul relațiilor sovieto-române. 1940*, Chișinău, 2007, p. 230.

14. Constantin Sănătescu, *Jurnal*, Editura Humanitas, București, 1993, p. 23.

15. Anton Moraru, *Contribuții la istoria formării R.S.S. Moldovenești*. In: *Basarabia. 1940*, Chișinău, 1991, p. 172.

16. *Pactul Ribbentrop-Molotov și consecințele lui pentru Basarabia, ed. cit.,* p. 93.

17. Din discursul Zinaidei Crăciunescu, membră a delegației basarabenilor, trimisă la Kremlin, „Moldova socialistă", 1940, 7 august.

18. Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), fond 706, inv. 3, d. 7, f. 5.

19. *Ibidem*, f. 6.

20. *Ibidem*, f. 7.

21. Vezi: Ion Șișcanu, *Raptul Basarabiei. 1940*, Editura Ago-Dacia, Chișinău, 1993, p. 77 și urm.; I. Scurtu, C. Hlihor, *Anul 1940. Drama românilor dintre Prut și Nistru*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1992, p. 114 și urm.; F. Mătrescu, *Holocaustul roșu*, București, 1993, p. 20-21 etc.

22. Ion Șișcanu, *op. cit*., p. 65.

23. Valeriu Pasat, *Trudnie straniți istorii Moldovi. 1940-1950* [*Pagini dificile ale istoriei Moldovei. 1940-1950*], [Culegere de documente], Editura Terra, Moscova, 1994, p. 65-137.

24. *Suferințele Basarabiei și răpirile rusești. Antologie*. Ediție îngrijită, note și comentarii de Florin Rotaru, Editura Semne, București, 1996, p. 457.

25. *Ibidem*.

26. *Ibidem*, p. 470.

27. ANRM, f. 706, inv. 1, d. 10, p. I, f. 166.

28. ANRM, f. 680, inv. 1, d. 4232, p. 3, f. 545-546.

29. *Ibidem*, f. 568.

30. ANRM, f. 680, inv. 1, d. 4232, f. 381.

31. *Constituția (Lejea temeinică) [a] Republișii Sovietișe Soțialiste Moldovenești* // „Pământ sovietic" [Bălți], 1941, 14 februarie.

SURSA: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/12368

ISTORIOGRAFIA CONTEMPORANĂ DESPRE LEGITIMITATEA SFATULUI ȚĂRII

La trecerea unui secol de la memorabilele evenimente din Rusia și din Basarabia, polemicile privind caracterul legal al Sfatului Țării, organul legislativ suprem al Basarabiei, constituit în toamna anului 1917, mai continuă încă. În pofida argumentelor istorice incontestabile, există și astăzi interpretări tendențioase, subiective, părtinitoare.

Scopul acestui articol este prezentarea succintă a interpretărilor date de istorici caracterului Sfatului Țării pe parcursul anilor.

Legitimitatea Sfatului Țării a fost demonstrată de personalitățile politice basarabene ale timpului, pentru care constituirea organului legislativ suprem a fost o practică asemănătoare cu formarea instituțiilor similare în alte regiuni ale fostului imperiu țarist. Astfel, membrul Sfatului Țării Petre CAZACU sublinia: „Privind organizarea și compunerea Sfatului Țării din punctul de vedere al strictei legalități, fără îndoială că el a fost un organ revoluționar, cum au fost și sunt încă toate instituțiile din fostul Imperiu Rus cu începere de la 2 martie 1917, când singura sursă a legitimității, voința împăratului, a dispărut și n-a fost înlocuită cu altă sursă legitimă, ci prin situații de fapt fără nicio legitimitate, sau cu una comună, expresia voinței poporului din locul și timpul dat”[1]. Autorul citat a adus exemple similare: guvernul provizoriu din Rusia, Consiliul gubernial din Estonia, Rada din Ucraina, Tariba din Lituania. La cele menționate de Petre CAZACU am putea aminti constituirea organelor de stat în Polonia, în Cehoslovacia și alte state.

Istoriografia sovietică. În istoriografia sovietică, Sfatul Țării a fost prezentat ca o „organizație contrarevoluționară, creată de naționaliștii burghezi moldoveni cu ajutorul României regale pentru a lichida Sovietele [cu majusculă] și pentru a zădărnici biruința [victoria] revoluției socialiste în Basarabia”[2]. În viziunea istoricilor bolșevici, conducătorii Sfatului Țării erau „naționaliști burghezi, trădători ai cauzei poporului moldovenesc”[3]. Conform opiniei istoricilor sovietici, cauza poporului moldovenesc era victoria revoluției socialiste, iar elita Sfatului Țării a chemat în Basarabia forțele militare române, mai apoi a votat Unirea cu România, deci, „a trădat interesele moldovenilor”. În volumul doi al *Istoriei RSS*

Moldovenești (publicată în 1970, în capitolul II, autor – N. D. Roitman)[4] Sfatul Țării a fost calificat drept „organ contrarevoluționar", format din reprezentanți ai ofițerimii (ofițerii erau considerați „exploatatori" ai muncii omului, la chemarea bolșevicilor ofițerii au fost destituiți din posturile ocupate, o parte din ei au fost arestați, o altă parte – împușcați; ostașii bolșevizați alegeau din rândurile lor căpetenii, pe care le urmau), burgheziei, moșierilor și intelectualității burgheze, care aderaseră la ei, organ „burghezo-naționalist, înființat contrar celor mai elementare revendicări democratice, drept organ «socialist», care exprima, chipurile, voința și pasul maselor populare din Moldova"[5].

În 1984, istoricii sovietici D. I. Antoniuk, S. Ia. Afteniuk și A. S. Esaulenko au publicat o broșură de popularizare a istoriei Sfatului Țării, prezentându-l în mod nu doar denaturat, antiștiințific, ci și ironic. În opinia autorilor, Sfatul Țării a fost „înjghebat" de naționaliștii burghezi moldoveni. Ședința Sfatului Țării din 21 noiembrie 1917 – în viziunea istoricilor sovietici – „a constituit începutul unui proces de trăncăneală al unui mănunchi de așa-zișii pretendenți de a hotărî soarta oamenilor muncii din ținut"[6]. Adresarea Sfatului Țării către basarabeni, în care s-a afirmat că acest organ legislativ constituie o putere cu drepturi depline în ținut, a fost calificată de autorii nominalizați ca fiind una „demagogică".

În același an a fost publicată monografia colectivă *Istoria RSS Moldovenești din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre*[7], redactor responsabil fiind V.I. Țaranov. Colectivul de autori a calificat Sfatul Țării drept „un organ burghezo-moșieresc", „impostor", format din „ofițeri contrarevoluționari, naționaliști burghezi, moșieri și funcționari"[8].

Așadar, istoriografia sovietică a considerat Sfatul Țării ca fiind un organ nelegitim, ce reprezenta moșierii și capitaliștii basarabeni și unde nu se regăseau țăranii și proletariatul. Istoricii bolșevici au falsificat cu bună știință realitățile istorice: Sfatul Țării a fost, în fapt, constituit pe baza reprezentării tuturor păturilor sociale, a grupurilor etnice etc.

Istoriografia românească. Toți cei care au pus la îndoială caracterul legitim al Sfatului Țării, ca organ de stat și ca exponent al voinței populare, au invocat mereu drept argument faptul că nu ar fi fost reprezentativ, deoarece la alegerea lui nu a participat direct populația cu drept de vot a Basarabiei. Astfel, autorii volumului *Istoria Republicii Moldova din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre*[9] (coordonator – Vladimir Țaranov),

apărut de sub tipar la șase ani de la proclamarea Independenței de Stat a Republicii Moldova, consideră că „decizia de a nu organiza alegeri generale pentru Sfatul Țării a fost condiționată de teama conducătorilor congresului că vor putea obține o componență nedorită”[10].

O interpretare curioasă a rolului Sfatului Țării în evenimentele din Basarabia din anii 1917-1918 au oferit-o trei autori – Serghei Nazaria, Victor Stepaniuc și Vladimir Polivțev, cunoscuți stataliști pro-ruși din Republica Moldova. Pe de o parte, constituirea Sfatului Țării le „pică” bine, deoarece demonstrează că „moldovenii” și-au constituit statul lor, Sfatul Țării fiind pilonul de bază al „statalității”, atunci când acest organ legislativ a proclamat Republica Democratică Moldovenească. Pe de altă parte, autorii încearcă din răsputeri să denigreze acest organ al puterii poporului și o fac în cel mai josnic mod. Astfel, pentru a-l prezenta într-o lumină cât mai sumbră pe Ion INCULEȚ, președintele Sfatului Țării, S. Nazaria și V. Stepaniuc fac trimitere la *Memoriile* lui Constantin ARGETOIANU, care a avut cuvinte defăimătoare la adresa liderului politic basarabean[11]. Autorii citați au prezentat astfel lucrurile deloc întâmplător: același organ legislativ, Sfatul Țării, a decis cu majoritatea de voturi, la 27 martie 1918, Unirea Basarabiei cu România.

Referindu-se la opinia greșită cum că Sfatul Țării ar fi fost un organ nereprezentativ, Ion ȚURCANU, editorul *Proceselor-verbale ale Sfatului* Țării (Chișinău, 2016), în *Studiul introductiv* are un compartiment, numit *Legitimitatea Sfatului* Țării[12], în care scrie că „acesta este un argument fals sub două aspecte principiale. În primul rând, în condițiile revoluției și ale războiului, precum și ale anarhiei provocate de acestea, alegerile la care ar fi putut participa toată populația corespunzătoare nu era cu putință, fapt demonstrat, între altele, și de eșecul parțial al alegerilor în Adunarea Constituantă a Rusiei”[13]. Ion ȚURCANU amintește criticilor prosovietici și proruși că organele puterii bolșevice nu au fost alese de nimeni, și că în Rusia din acel timp „un adevărat scrutin electoral, unul democratic, era de neconceput”[14]. Spre deosebire de alte cazuri, când legitimitatea noii puteri era asigurată de forța armelor (revoluțiile burgheze din Occident), Sfatul Țării nu dispunea de forțe militare. Iată de ce singura lui forță reală, și Ion ȚURCANU remarcă că acesta e al doilea aspect principial, a fost avantajul de a se constitui pe cele mai largi baze democratice care erau posibile în acel moment istoric destul de complicat. Congresul militarilor moldoveni,

subliniază autorul citat, a înființat un Birou de organizare a Sfatului Țării din 44 (45) de persoane, care a trimis invitații la un număr foarte mare de formațiuni politice, militare, profesionale, culturale, tuturor minorităților etnice, dumelor, zemstvelor etc. pentru a-și delega reprezentanții lor în viitorul parlament basarabean. „Nu a existat partid, scrie Ion ȚURCANU, instituție sau organizație de orice fel, categorie socială, etnică etc., care ar fi solicitat să fie reprezentate în Sfatul Țării și a căror cerere să nu fi fost satisfăcută" (*ibid.*). Autorul citat scrie în subsolul paginii că în fondul de arhivă al Sfatului Țării există un dosar special cu foarte multe decizii ale organelor locale ale puterii și ale diferitor organizații obștești și profesionale privind delegarea în parlament a reprezentanților acestora.

Sfatul Țării, deși considerat „socialist" și „revoluționar", altfelspus, orientat împotriva marilor proprietari funciari, a acceptat totuși un reprezentant al acestora, P. SINADINO. În plus, formațiuni militare bolșevice de pe teritoriul Basarabiei și-au trimis și ele delegați în Sfatul Țării.

Ion ȚURCANU insistă asupra activității Comisiei de validare a Sfatului Țării, în fruntea căreia era N. N. BOSIE-CODREANU – „unul din cei mai instruiți deputați și care va rămâne în această funcție până la sfârșitul activității Parlamentului" (p. 7).

Una dintre datoriile Comisiei era să asigure completarea permanentă a grupurilor de deputați din partea tuturor formațiunilor, organizațiilor, etniilor etc., prevăzute în schema elaborată de Biroul de organizare a Sfatului Țării, să primească și să satisfacă cererile de reprezentare ce veneau de la noi factori cu important impact public.

Autorul a examinat munca Comisiei de validare a mandatelor, demonstrând scrupulozitatea cu care acestea au fost examinate, reînnoite, prelungite sau respinse. În concluzie, I. ȚURCANU scrie că chestiunea privind reprezentativitatea Sfatului Țării, așa cum apare ea din procesele-verbale ale ședințelor legislativului, arată cât se poate de clar că acesta avea statut de parlament în sensul propriu al cuvântului, de vreme ce, prin modalitatea de constituire a componenței sale, el reflecta tot spectrul politic, social și etnic al Basarabiei… Problema cea mare a Sfatului Țării, subliniază autorul citat, nu a fost legitimitatea sa, care nu poate fi pusă la îndoială, ci faptul că a apărut și a trebuit să activeze, așa cum s-a spus atunci de multe ori, „într-un moment îngrozitor", în care Basarabia, la fel ca întreg imperiul din care făcuse parte până atunci, „se afla pe muchia prăpastiei" (pp. 8-9).

Sfatul Țării, scrie I. ȚURCANU, a fost o instituție de stat de cel mai înalt nivel, demonstrat prin agenda de lucru, dar și prin statutul deputatului, care avea o poziție net superioară în raport cu alți funcționari de stat, dar și responsabilități la fel de mari. Un argument serios în favoarea legitimității Sfatului Țării îl constituie recunoașterea lui de către toate categoriile populației basarabene. La 21 noiembrie 1917, când au început lucrările, el a fost felicitat de numeroase organizații politice, profesionale, obștești etc.

În concluzie: în pofida interpretărilor tendențioase și ostile expuse de autorii sovietici, dar și de o parte a istoricilor românofobi de astăzi, totuși, documentele și studiile istoricilor onești demonstrează fără putință de tăgadă că Sfatul Țării a fost un organ legitim, recunoscut pe plan intern și internațional, și deciziile lui au fost legitime atunci când a fost proclamată Republica Democratică Moldovenească, apoi – Independența acesteia, și, în sfârșit – decizia de Unire a Basarabiei cu Patria-mamă – România.

Note bibliografice:

1. P. Cazacu, *Moldova dintre Prut și Nistru. 1812-1918*, Știința, Chișinău, 1992, p. 305.

2. A. Esaulenco. *Sfatul* Țării, în: *Enciclopedia Sovietică Moldovenească*, vol. 6, Chișinău, 1976, p. 320.

3. *Ibidem*.

4. *Istoria RSS Moldovenești*, vol. II, *De la Marea revoluție socialistă din Octombrie până în zilele noastre*, Cartea Moldovenească, Chișinău, 1970, p. 92.

5. *Ibidem*, p. 50.

6. D. I. Antoniuk, S. Ia. Afteniuk, A. S. Esaulenko. *„Sfatul Țării" – organ antipopular,* Cartea moldovenească, Chișinău, 1984, p. 57.

7. *Istoria RSS Moldovenești din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre*, Știința, Chișinău, 1984.

8. *Ibidem*, p. 273.

9. *Istoria Republicii Moldova din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre*, Chișinău, 1997.

10. *Ibidem*, p. 157. Cartea a fost reeditată în 2015: *Istoria Republicii Moldova din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre*, ediția a treia, revăzută și completată, Chișinău, s. n., 2015, p. 224.

11. S. Nazaria, V. Stepaniuc, *Problema basarabeană și interpretările ei în istoriografie: de la apariție la tr atât ele de la Paris (1917-1947)*, Chișinău, s. n., 2010, p. 17.

12. I. Țurcanu, *Între sublim și tragic. Sfatul Țării în documentele sale fundamentale*, în: *Sfatul Țării: Documente. Procesele-verbale ale ședințelor în plen,* Știința, Chișinău, 2016, pp. 6-11.

13. I. Țurcanu, *op. cit*., p. 6.

14. *Ibidem*.

SURSA: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/73823

BASARABENII ÎN CADRUL ROMÂNIEI ÎNTREGITE

S-a scurs un secol de la marile evenimente istorice, desfășurate în Basarabia. Până la proclamarea independenței de stat (24 ianuarie 1918), Basarabia (Republica Democratică Moldovenească) formal mai făcea parte din imperiul țarist, transformat de Revoluția din februarie 1917 în Federația Republicilor Rusiei. Primul Război Mondial, în care se implicase plenar Rusia țaristă, dar și cea democratică, condusă de Aleksandr KERENSKI, a scos în evidență gravele probleme cu care se confrunta acest imperiu de zeci de ani: cea națională, agrară, economică etc. Eșecurile armatei ruse pe fronturile războiului au determinat nu numai abdicarea țarului și criza Guvernului provizoriu, ci și revolte generalizate, animate de Partidul Social-Democrat (bolșevic), condus de V. I. Lenin, extinderea anarhiei, soldate nu doar cu asasinate, maltratări ale civililor de către militari, dar și cu luarea cu forța a proprietății oamenilor înstăriți, în primul rând a pământului. În Basarabia, problema agrară și cea națională erau legate strâns una de alta.

Evenimentele din Basarabia au condus la crearea Sfatului Țării – organul legislativ superior (parlamentul) al provinciei. La scurt timp de la proclamarea independenței de Rusia, devenită bolșevică (după lovitura de stat din octombrie 1917), la 27 martie 1918, cu majoritatea de voturi, membrii Sfatului Țării au decis Unirea Basarabiei cu Patria-mamă România. „Actul Unirii, – a scris Pantelimon HALIPPA, – a fost capătul unui drum lung, greu și bătătorit de cei mai mari patrioți ai Basarabiei, actul Unirii a fost flacăra românismului, purtată din generație în generație, începând cu familia lui Alexandru HÂJDEU, Constantin STAMATI, frații Vasile, Mihai și Alexandru STROESCU... Prin actul Unirii s-au realizat idealurile noastre din moși-strămoși. Actul Unirii a deschis larg ferestrele, prin care cu abundență au pătruns lumina și cultura, la care s-a adăpat în mod obligatoriu poporul românesc dintre Prut și Nistru. Unirea provinciei noastre cu Patria Veche, România, a fost un act de o importanță deosebită, fiindcă efectele binefăcătoare ale Unirii se manifestă și astăzi. În provincia noastră se vorbește o limbă frumoasă românească, așa ca la București[1].

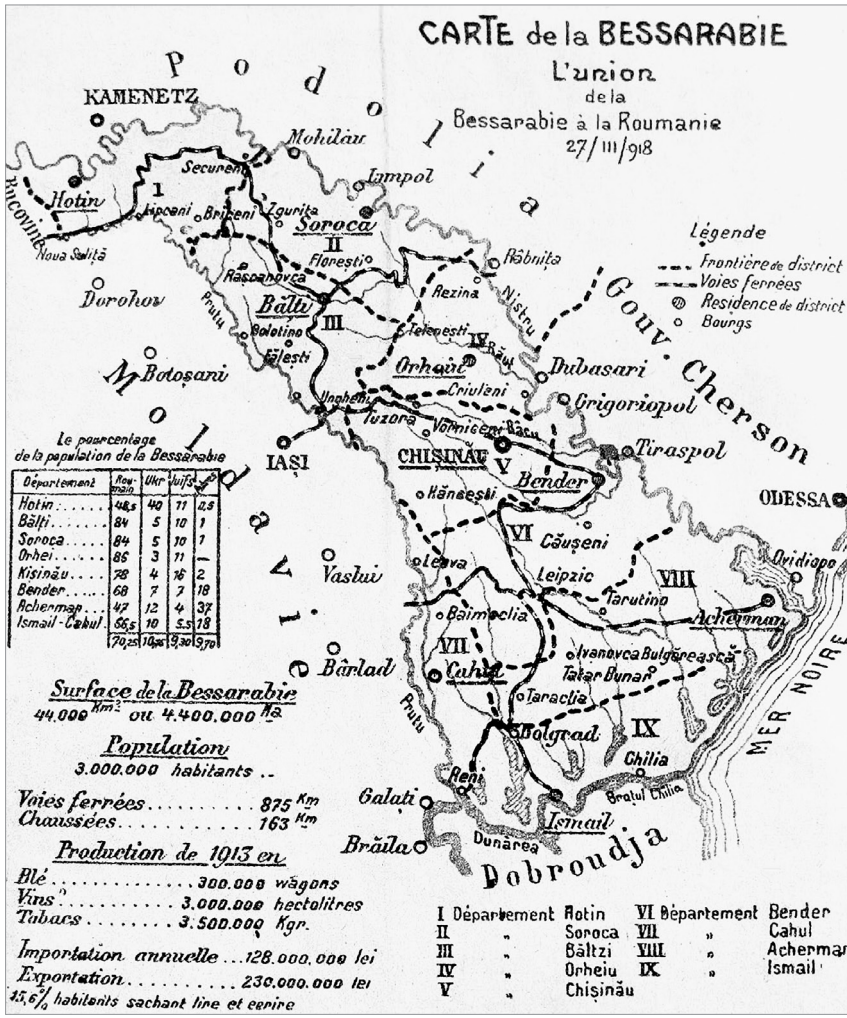
După Unirea Bucovinei (15 noiembrie 1918), la 1 decembrie 1918, prin Unirea Transilvaniei s-a încheiat procesul de reîntregire națională a României.

Scopul acestui articol este de a evidenția principalele realizări ale României interbelice, care s-au răsfrânt benefic asupra basarabenilor.

E bine să știm de unde am pornit. În pofida unor realizări incontestabile ale imperiului țarist, demonstrate până la implicarea acestuia în Marele Război (așa s-a numit Primul Război Mondial), Rusia era un stat înapoiat, polițienesc, cu o sumedenie de probleme nerezolvate, Basarabia fiind o gubernie agrară, săracă, cvasi-analfabetă, supusă unei rusificări acerbe. Din cauza mizeriei și sărăciei, a nedreptăților privind repartizarea (stăpânirea) pământului, mulți basarabeni au fost nevoiți să plece peste Nistru în căutarea unei vieți mai bune.

După Unirea Basarabiei cu Regatul Român, pe acest teritoriu au demarat procese de modernizare a economiei, a vieții politice, a societății în ansamblu.

Astfel, în domeniul *economiei*, atenția principală a conducerii statului a fost acordată sectorului agrar. Deloc întâmplător acest lucru: la sate trăiau 87% din locuitori, la orașe – 13%. În timpul descompunerii imperiului țarist, țăranii basarabeni au însușit cu de la sine putere terenuri agricole, proprietăți ce trebuiau legalizate. La 27 noiembrie 1918, Sfatul Țării a adoptat Legea agrară, promulgată la 22 decembrie 1918, dar aplicată începând cu 11 martie 1920[2]. Până în 1924 Instituția de Stat „Casa Noastră" a aplicat Legea agrară, expropriind și împroprietărind terenurile agricole. A fost expropriat pământul moșierilor, care depășea 100 de hectare; terenurile ce aparțineau statului (rus), mănăstirilor, aflate în străinătate, cetățenilor străini, zemstvelor etc.; mănăstirile au rămas cu 50 de hectare. Pământurile expropriate au fost oferite agricultorilor care nu posedau pământ și locuiau pe moșii, precum și țăranilor ce aveau mai puțin pământ decât prevedea norma legală (6-8 ha). Împroprietărirea cu pământ s-a făcut pe bază de răscumpărare, prețul pământului fiind stabilit pe baza prețului mediu de arendă. Altfel spus, țăranii au devenit proprietari ai terenurilor agricole; ei au beneficiat de credite cu o dobândă mică și de lungă durată, de semințe selecționate de bună calitate etc. Conform statisticii oficiale, la 1 ianuarie 1931, în Basarabia au fost împroprietăriți 335 621 de țărani[3], având actele în regulă. Pământul a devenit marfă, ceea ce însemna deschiderea de noi perspective de dezvoltare economică și socială.

O hartă etnografică, administrativă și economică a Basarabiei din momentul Unirii. A făcut parte, probabil, din materialele care aveau să fie prezentate de delegația basarabeană la Conferința de Pace de la Paris

Basarabia, ca parte componentă a României, a trecut prin aceleași greutăți și realizări ca și țara în întregime. România a avut de suferit în urma implicării în Primul Război Mondial și a făcut un efort considerabil

în vederea depășirii urmărilor războiului. Crearea României Mari a dus la modificarea modului de producție și la schimbarea piețelor de desfacere a mărfurilor. Dacă în trecut producția agricolă basarabeană era trimisă pe piața Imperiului Rus, după Unire producătorul basarabean a fost nevoit să caute noi piețe de desfacere, atât în interiorul țării, cât și în exterior. Totul a evoluat în timp, spre binele țăranului basarabean. În Basarabia se producea grâu, porumb, floarea-soarelui, tutun, sfeclă de zahăr, vin. Multe din produsele agrare erau vândute pe piețele din interiorul României, iar unele din ele (floarea soarelui și produsele acesteia) – pe piețele din Europa. Mulți țărani basarabeni își crease gospodării-model, demne de luat exemplu pentru toți consătenii lor. Elocvent este și cazul lui Alexandru FEDELEȘ din Căușeni. El a participat la Primul Război Mondial, în cadrul armatei ruse. A făcut studii liceale, cunoștea limbile română, rusă, germană și franceză. În 1932, împreună cu un consătean, Sava VRABIE, a făcut studii de agronomie în Franța. Revenind la Căușeni, a lucrat agronom, s-a ocupat de creșterea viței de vie și a pomilor fructiferi. S-a căsătorit cu Olga BORDEIAN din Ursoaia. Fiul lui Alexandru, Eremia FEDELEȘ, își amintește: „Familia noastră a avut șase deseatine de pământ, dintre care o deseatină și jumătate de pământ era viță de vie altoită. Noi aveam casă bună, poiată, în care puteam ține o pereche de boi, o pereche de cai, câteva oi. Nu departe de gospodărie, bunelul și tata au sădit o pădure. Din pădure luam haragi și mlajă pentru legatul viței de vie. În fiecare toamnă, cu o căruță specială, trasă de un cal, tata ducea strugurii de vânzare comercianților evrei din Căușeni”[4]. Regretatul Boris VASILIEV a scris în cartea sa de memorii cum sătenii din Molovata l-au ales pe tatăl lui primar: avea o gospodărie exemplară[5]. Dar invazia sovietică din 1940, apoi revenirea sovieticilor în 1944, va lichida această pătură de oameni gospodari, etichetându-i „chiaburi” și deportându-i în Siberia (în 1941 și 1949). Caracterul agrar al economiei Basarabiei s-a păstrat și în perioada interbelică.

Industria s-a dezvoltat lent și a avut o legătură strânsă cu agricultura. În Basarabia au fost construite mori: în 1940, în ținutul Nistru erau 25 de mori sistematice comerciale și 351 de mori țărănești, iar în total, în Basarabia, funcționau circa 1 000 de mori țărănești, din 1930 fiind organizate în Asociația generală a micilor morari și proprietari de oloinițe[6]. Progresul lent al industriei basarabene are câteva explicații: provincia

este lipsită de zăcăminte naturale, adică de materia primă necesară. Un rol determinant în politica investițională l-a jucat factorul extern: din octombrie 1924, prin crearea așa-numitei „Republici Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești", a cărei frontieră de vest era marcată pe hărțile sovietice pe râul Prut, U.R.S.S. a decis să cucerească Basarabia. Această stare de lucruri a temperat conducerea României în crearea unei industrii moderne în Basarabia.

În schimb, *infrastructura* Basarabiei a cunoscut o modernizare spectaculoasă. În doar trei ani (1918-1921) a fost schimbat ecartamentul căilor ferate (de la cel rusesc, mai larg, la cel european). Datorită eforturilor depuse de conducerea României, în Basarabia au fost întărite, reconstruite sau construite noi căi ferate, cum ar fi, de pildă, traseul Chișinău–Bălți cu o lungime de 85 de km, cel dintre stația Revaca (Chișinău) și Căinari, care scurta drumul spre Galați cu 61 de km. Exemplele ar putea continua. România interbelică a construit locomotive și diverse feluri de vagoane (pentru transportul de pasageri și mărfuri), care circulau nu doar pe teritoriul țării, inclusiv Basarabia, ci erau exportate în străinătate (inclusiv în U.R.S.S.)[7]. Între Chișinău și București circulau trenuri rapide și accelerate, care aveau vagoane directe spre Cluj și alte orașe.

O dezvoltare impetuoasă a cunoscut și rețeaua de șosele moderne. În 1918, în Basarabia erau în total 254 km de șosele (Chișinău–Criuleni – 40,6 km, Chișinău–Orhei – 33,7 km etc.). La fiecare sută de kilometri pătrați de suprafață reveneau circa 575 metri de șosea, ceea ce „era de o sută de ori mai puțin decât se cerea"[8]. După Unire, Ministerul Lucrărilor Publice de la București a elaborat un plan amplu de construire a șoselelor în Basarabia. Din diverse motive acest plan a fost realizat doar parțial: a fost construită șoseaua Hotin–Cernăuți, Otaci–Colicăuți, Soroca–Florești și altele. În Basarabia au fost reparate sau construite din nou numeroase poduri și podețe: dacă în 1919 existau 620 de poduri, cu o lungime de 4 261 m, către anul 1940 s-au mai construit 4 105 poduri cu o lungime de 17 989 metri. Prutul era un râu navigabil, cu transport fluvial intens. În Basarabia s-au construit, de asemenea, trei aeroporturi – la Chișinău, în 1921, la Cetatea Albă și Ismail – în 1935.

În perioada interbelică, Basarabia a fost cea mai telefonizată parte a României. Aici s-a creat o rețea ramificată de *spitale* și *farmacii*. Fiind învingătoare în Primul Război Mondial, România a beneficiat de reparații de

război din partea Germaniei. În acest sens, România a primit din Germania, între alte, și aparate Roentgen, de care a beneficiat spitalul de la Costiujeni (Chișinău). Datorită îmbunătățirii condițiilor de trai și a sistemului de ocrotire a sănătății, în Basarabia a sporit natural numărul populației.

O adevărată „revoluție culturală" s-a produs în domeniul învățământului, mai ales în cel primar și liceal. În educație, moștenirea țaristă a fost lamentabilă: conform datelor recensământului din 1897, în Basarabia, știutorii de carte alcătuiau 15,6%, iar în rândurile populației băștinașe (a românilor) starea de lucruri era și mai deplorabilă – între bărbați știau carte doar 10,5%, iar între femei doar 1,7%.

Statul român a depus eforturi deosebite în vederea alfabetizării copiilor și maturilor. Intelectualii basarabeni au cerut naționalizarea școlii încă în 1917. După Unire, acest proces s-a dinamizat. Autoritățile au organizat cursuri pentru învățători. Un rol deosebit de mare l-au avut învățătorii, profesorii și oamenii de cultură veniți din restul țării. Aceștia au fost adevărați „apostoli" (Dan DUNGACIU), care au realizat acte de eroism. Dacă înainte de 1918 nu exista nicio școală românească, după 1918 numărul acestora crește sensibil, astfel că, în ianuarie 1939, existau 2 718 școli, cu 7 581 de învățători și 346 747 de copii[9]. Existau școli de stat și particulare: din cele 97 de școli particulare (1938), 75 erau evreiești, 5 germane, 4 poloneze, 1 ucraineană, 2 rusești și 10 românești[10]. În 1940, în Basarabia erau 26 de licee (17 de băieți și 9 de fete), 24 de gimnazii și alte școli de cultură generală, frecventate de 17 350 de elevi. Absolvenții liceelor din Basarabia au avut posibilitatea să-și continue studiile la universitățile din Iași, București, Cluj sau în centre universitare din vestul Europei.

În noiembrie 1926, la Chișinău a început să activeze Facultatea de Teologie Ortodoxă, iar în aprilie 1933 și-a deschis ușile Facultatea de Științe Agricole – ambele fiind extensiuni ale Universității de la Iași. Astfel, la Chișinău au fost puse bazele învățământului superior din Basarabia. În 1919 a fost deschis Conservatorul „Unirea", în 1925 – Conservatorul Național, în 1936 – Conservatorul Municipal. Basarabia a oferit culturii mondiale artiști inegalabili: Eugeniu COCA, Ștefan NEAGA, Maria CEBOTARI ș. a.

În Basarabia interbelică a funcționat Teatrul Național din Chișinău, Biblioteca Universitară Centrală, Muzeul Național de Istorie. Aici s-au tipărit cărți, reviste („Viața Basarabiei" rămâne și în prezent o sursă de do-

cumentare pentru istorici), ziare, atât în limba română, cât și în alte limbi ale etniilor conlocuitoare.

În 1925 a fost înființată Patriarhia Română, având în componența ei Mitropolia Basarabiei, cu două eparhii: Arhiepiscopia Chișinăului și Episcopia Cetății Albe–Ismail. În 1928, Gurie GROSU a fost ridicat la rangul de mitropolit. Biserica din Basarabia a fost reorganizată, a fost construit un nou orfelinat, un sanatoriu pentru preoți, chiar o Bancă a preoților – „unică în peisajul românesc" (D. DUNGACIU).

În România interbelică, cu anumite carențe, a funcționat democrația, bazată pe Constituție (adoptată în 1923) și pe legi. A funcționat un sistem pluripartidist, un sistem electoral modern. În noiembrie 1919, în România s-au desfășurat primele alegeri generale pe baza votului universal, egal, direct, secret și a reprezentării proporționale a mandatelor în conformitate cu numărul populației. Astfel, cetățenii României întregite au ales primul parlament postbelic. Basarabenii s-au prezentat la vot în proporție de 72,2% din alegătorii incluși în liste, dovadă convingătoare că locuitorii provinciei au acceptat Actul Unirii din 27 martie 1918. Basarabenii au ales și au trimis în primul parlament postbelic al României 90 de deputați și 37 senatori[11]. Pe parcursul anilor, formațiunile politice din Basarabia au fuzionat cu cele din restul României sau au constituit noi partide.

România interbelică a fost mereu hărțuită de U.R.S.S.. În 1924 un *comando* sovietic a trecut Nistrul și a încercat să ridice o insurecție la Tatar-Bunar. În octombrie 1924, U.R.S.S. a creat un cap de pod de cucerire a Basarabiei, de sovietizare a restului României și a Balcanilor. Acest cap de pod s-a numit R.A.S.S.M., asemenea Belarus față de Polonia sau Karelia față de Finlanda. Guvernul de la București a luat măsurile cuvenite în privința asigurării securității statului, cu atât mai mult cu cât agenți sovietici sistematic treceau Nistrul cu sarcini de a destabiliza situația internă. În astfel de condiții Bucureștiul a fost obligat (forțat de împrejurări) să introducă forțe ale Jandarmeriei, atât de mult hulite de presa bolșevică. Guvernarea a modernizat și poliția, în care 20 la sută erau ofițeri și trupă din restul României, iar 80 la sută erau basarabeni.

Mult s-a scris despre ineficiența administrației din Basarabia. În mare parte așa a fost: de multe ori, ca pedeapsă, în Basarabia au fost trimiși administratori corupți, certați cu legea sau cu bunul-simț. Nu ar fi o scuză,

însă nici în alte regiuni ale României administrația nu a fost mai bună. Criticile nu au fost regionale, ci naționale.

În perioada interbelică basarabenii au beneficiat de un regim democratic (cu cunoscutele-i carențe), bazat pe Constituție și legi, au folosit avantajele reformei agrare și libertățile orășenești. Procesul de modernizare a economiei, infrastructurii, vieții sociale etc. a fost pe alocuri rapid, în alte cazuri – lent sau chiar cu crize. Totuși a fost un progres incontestabil, care, spre nefericirea basarabenilor (a românilor în ansamblu), a fost întrerupt de invazia sovietică, înfăptuită la 28 iunie 1940. În fața colosului de la răsărit, România a fost nevoită să cedeze Basarabia, nordul Bucovinei, Ținutul Herța. O parte a populației s-a refugiat în România, marea majoritate însă a avut de îndurat politicile de inginerie socială promovate de U.R.S.S.

Note bibliografice:

1. P. Halippa, A. Moraru. *Testament pentru urmași*, Chișinău, 1991, p. 195.

2. Gheorghe Palade. *Basarabia în cadrul statului român întregit*. În: *O istorie a Basarabiei*, Chișinău, Editura Serebia, 2015, p. 209.

3. *Idem*, p. 210.

4. Anatol PETRENCU. *Teroarea stalinistă în Basarabia. Studii, documente, memorii*, Chișinău, S.n., 2013, p. 101.

5. Boris Vasiliev. *Stalin mi-a furat copilăria*. Ediție revăzută și adăugită, Chișinău, Grupul Editorial Litera, 2012, p. 54.

6. Gheorghe Palade, *op. cit*., p. 214.

7. Cu prilejul unei vizite de documentare la Sankt-Petersburg, am vizitat Muzeul Căilor Ferate Ruse și am văzut expus un model de locomotivă și vagon, importate de U.R.S.S. din România.

8. Gheorghe Palade, *op. cit*., p. 217.

9. *Istoria Basarabiei de la începuturi până în 2003*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, coordonator Ioan Scurtu, București, 2003, p. 257, 262.

10. *Idem*, p. 260.

11. *Idem*, p. 160.

SURSA: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/61407

NICOLAE TITULESCU DESPRE IMPORTANȚA TRATATULUI PRIVIND RECUNOAȘTEREA SUVERANITĂȚII ROMÂNIEI ASUPRA BASARABIEI

Problema importanței Tratatului de la Paris privitor la Unirea Basarabiei, semnat de România, Franța, Marea Britanie, Italia și Japonia, la 28 octombrie 1920, a fost examinată într-un șir de studii ale istoricilor români. Astfel, în 1991, istoricul ieșean Valeriu Florin Dobrinescu a publicat monografia „Bătălia diplomatică pentru Basarabia. 1918-1940", în care a analizat politica României interbelice privind păstrarea integrității teritoriale a acesteia. Referitor la Tratatul din 28 octombrie 1920, V. F. Dobrinescu scria: „Tratatul, semnat de Marea Britanie, Franța, Italia, Japonia și România, «recunoștea suveranitatea României asupra Basarabiei» și includea obligația de a acorda «asistență României» în cazul unei încercări rusești de a redobândi Basarabia"[1].

Constantin BOTORAN și Mihai RETEGAN au expus pledoaria premierului român Ion I. C. BRĂTIANU la Conferința de Pace de la Paris (1919-1920): prin Unirea Basarabiei cu România, la 27 martie 1918, sublinia conducătorul delegației române la Conferință, „o mare nedreptate a fost reparată" și „din toate punctele de vedere Basarabia este un teritoriu românesc"[2]. Autorii au prezentat seria de argumente de ordin politic, strategic și geografic, invocate de premierul român la Conferința de Pace și au remarcat: „Faptul că românii, la momentul deschiderii Conferinței de Pace, aveau deja unitatea politică și națională realizată a constituit pentru delegația română cel mai redutabil argument în susținerea cererii de recunoaștere internațională"[3].

În același an, istoricul Paul CERNOVODEANU a publicat monografia „Basarabia. Drama unei provincii istorice românești în context politic internațional. 1806-1920"[4]. Capitolul 5.3 al lucrării este intitulat „Lupta pentru recunoașterea internațională a Unirii Basarabiei (1919-1920)" (p. 169 și urm.) Autorul a explicat de ce semnarea Tratatului privind recunoașterea internațională a Unirii Basarabiei cu Patria-mamă România s-a tărăgănat prea mult (războiul sovieto-polon, 1920, lipsa unui răspuns favo-

rabil din partea Sovietelor etc.). Atunci, scrie istoricul, „Take IONESCU s-a dus să îndeplinească ultimele forme cerute de Aliați pentru a se pune capăt acestor obositoare și îndelungate negocieri privind Basarabia. La 28 octombrie 1920, el a semnat la Paris, împreună cu ministrul plenipotențiar Dimitrie I. GHICA, Tratatul frontierelor Europei Centrale...”[5]

Istoricul C. Gh. MARINESCU s-a referit la Tratatul de la Paris, subliniind că „practic toate puterile au recunoscut Unirea Basarabiei cu România, cu excepția U.R.S.S. (iar Japonia nu a ratificat Tratatul)”[6]. Tot aici sunt aduse argumente ce demonstrează că și SUA au recunoscut de fapt Unirea Basarabiei cu România. De recunoașterea internațională a Basarabiei ca pământ românesc a fost preocupat publicistul George CIORĂNESCU[7] etc.

Tratatul de la Paris, semnat la 28 octombrie 1920, a fost examinat și în ediția academică a „Istoriei Românilor”, vol. VIII8. Autorii textului (Constantin BOTORAN și Valeriu Florin DOBRINESCU) au subliniat că „un rol deosebit în fixarea clauzelor Tratatului privind Basarabia l-a jucat Nicolae TITULESCU, care s-a deplasat în acest scop în capitala Marii Britanii”[9], au expus activitatea ilustrului diplomat român în vederea redactării textului și condițiile în care Tratatul a fost semnat.

Autorii au conchis: „Conceput în spiritul Pactului Societății Națiunilor, Tratatul de la Paris recunoștea actul plebiscitar din 27 martie/9 aprilie 1918, el încadrându-se în ansamblul de tr atât e internaționale care consacra *de jure* desăvârșirea statului național unitar făurit de întreaga națiune română. Era o situație *de facto*, rezultată din voința liber exprimată a unui stat suveran și independent. Acest tratat internațional a fost ratificat, la 19 mai 1922 de Anglia și România, la 11 mai 1924 de Franța și la 7 martie 1927 de Italia. La rândul ei, Japonia nu l-a ratificat”[10].

Tratatul de la Paris prevedea recunoașterea suveranității României asupra teritoriului Basarabiei, cuprins între frontiera de atunci a României, Marea Neagră, cursul Nistrului de la gura sa pană la punctul unde este tăiat de vechiul hotar dintre Bucovina și Basarabia și acest vechi hotar. În tratat au fost introduse mai multe condiții, pe care România s-a obligat să le respecte, iar punctul 9 al acestui document stipula: „Înaltele părți contractante vor invita Rusia să adere la Tratatul de față, de îndată ce va exista un guvern rus recunoscut de ele. Ele își rezervă dreptul de a supune arbitrajului Consiliului Societății Națiunilor toate chestiunile care ar putea fi ratificate de guvernul rus cu privire la detaliile acestui tratat, fiind

bine stabilit că fruntariile definite de acest tratat, precum și suveranitatea României asupra teritoriilor pe care le cuprinde, nu vor putea fi puse în discuțiune”[11].

Tratatul semnat la Paris indica că „acest document va fi ratificat de puterile semnatare. El nu va intra în vigoare decât după depunerea acestor ratificări și cu începere de la intrare în vigoare a Tratatului semnat de principalele Puteri Aliate și Asociate și România la 9 decembrie 1919. Depunerea ratificărilor se va face la Paris”[12].

Așadar, semnând Tratatul de la Paris referitor la Basarabia marile Puteri Aliate și Asociate au recunoscut Unirea Basarabiei cu România și suveranitatea României asupra acestui teritoriu. însă Tratatul intra în vigoare cu condiția ratificării lui de părțile semnatare. Or, din varii motive, Japonia nu a ratificat Tratatul, în plus, Rusia sovietică a declarat că nu recunoaște Tratatul.

Nicolae TITULESCU a participat la elaborarea Tratatului privind recunoașterea suveranității României asupra spațiului basarabean. Neam propus ca scop să examinăm succint rolul lui Nicolae TITULESCU la elaborarea textului Tratatului și aprecierea făcută de el acestui document internațional.

Despre eforturile depuse de ilustrul diplomat privind redactarea și semnarea Tratatului a scris chiar el într-un memoriu trimis regelui Carol al II-lea la începutul anului 1940[13]. N. TITULESCU i-a scris regelui că, citind proiectul Tratatului, a observat că „in realitate Marile Puteri nu ne dădeau Basarabia, deoarece li se recunoștea rușilor dreptul de a face apel la Societatea Națiunilor pentru întreaga chestiune privind Basarabia. Cu alte cuvinte, ceea ce ne acordau aliații era un proces de pledat în fața Societății Națiunilor”[14]. N. TITULESCU scrie, cum, fiind presat de timp, a angajat pe cheltuială proprie un avion, a zburat la Londra și l-a convins pe diplomatul Allan LEEPER să redacteze textul Tratatului în felul următor: dreptul de apel există, dar că acesta nu se extinde asupra suveranității române asupra Basarabiei și la frontierele sale[15].

După expunerea mai multor detalii Nicolae TITULESCU s-a întrebat: „Cat valorează, din punct de vedere juridic, Tratatul din 1920?”[16]. După ce expune câteva greșeli comise de autoritățile române privind Tratatul și ne ratificarea lui de către Japonia, TITULESCU conchide că „din punct de vedere juridic, *Tratatul din 1920 nu ne poate da Basarabia*”[17] [evidențiat

de Nicolae TITULESCU]. În același timp, el a considerat că Tratatul de la Paris privind Basarabia „are totuși o mare valoare morală. El angajează Marea Britanie și Franța care ar putea cu greu să ne conteste – vorbind în mod juridic – posesiunea legală a Basarabiei odată ce au semnat și ratificat Tratatul din 1920”[18].

Aceste rânduri au fost scrise de TITULESCU la începutul anului 1940. Nu numai el, dar nimeni altul nu ar fi putut prezice evenimentele anului 1940, când chiar Franța va fi distrusă militar de către Germania nazistă, iar Marea Britanie va duce lupte grele cu aviația hitleristă.

Dar să revenim la activitatea diplomatului și omului politic Nicolae TITULESCU. Așa cum subliniază juristul Ion Grecescu, în baza concepțiilor și poziției lui TITULESCU în problema Basarabiei se aflau cel puțin trei rațiuni, trei argumente esențiale și anume:

1) Basarabia a aparținut întotdeauna României;

2) în 1812 Turcia (Imperiul Otoman – *a.p.*) a cedat Rusiei un teritoriu ce nu-i aparținea și

3) autodeterminarea din 1918[19].

În opinia lui TITULESCU, „a cere recunoașterea rusă a acestei anexiuni înseamnă a renunța la 2 000 de ani de posesiune, înseamnă ratificarea noastră a violării contractului internațional, comisă de Turcia (Imperiul Otoman – *a.p.*) în 1812, înseamnă recunoașterea noastră a complicității ruso-turce ca sursă de drept. De aceea, când a fost vorba de Basarabia, eu am cerut întotdeauna un singur lucru: recunoașterea frontierelor noastre ca fapt și nu ca o concesie rusă față de noi”[20].

Expunând poziția sa față de Tratatul privind Basarabia din 1920, TITULESCU a menționat: „În toată politica pe care am urmat-o față de Rusia, am avut grijă să evit *novațiunea*, adică substituirea unei semnături a Sovietelor semnăturii Angliei și Franței... Nu am urmărit novațiunea, adică recunoașterea Basarabiei numai de către Soviete. Am vrut *cumulul*. îl obținusem...”[21] în continuare, Nicolae TITULESCU a făcut o trecere în revistă a eforturilor lui diplomatice privind păstrarea frontierei pe Nistru. Astfel, în 1924, la Viena, s-au desfășurat negocieri româno-sovietice și TITULESCU remarcă: „După mine, politica pe care România ar fi trebuit s-o urmeze în ce privește Basarabia era cea a tăcerii. în posesiunea noastră din 1918, recunoscută „de bine, de rău” de marile puteri în 1920 [se referă la Tratatul din 28 octombrie 1920 privind Basarabia – *a.p.*], orice discuție

cu rușii nu era decât un mod de a face publică divergența noastră cu ei în ce privește Basarabia"[22].

N. TITULESCU a considerat că în relațiile cu U.R.S.S. trebuia evitată orice publicitate privind eventualele divergențe. El a făcut tot ce a fost posibil pentru a semna tratate internaționale în care U.R.S.S. să fie parte sau acorduri bilaterale româno-sovietice în care frontierele postbelice, inclusiv cea româno-sovietică de pe Nistru, să fie recunoscute ca un fapt împlinit. Ne vom limita la doar două exemple. În 1934 România a stabilit relații diplomatice cu U.R.S.S. În situația în care U.R.S.S. ar fi avut pretenții teritoriale astfel de raporturi nu s-ar fi stabilit. În schimbul de scrisori și note între Nicolae TITULESCU, ministru al Afacerilor Străine al României, și Maxim LITVINOV, comisar al poporului pentru Afaceri Străine al U.R.S.S., se stipula disponibilitatea stabilirii relațiilor reciproce. Nicolae TITULESCU: „...Drept rezultat al convorbirilor noastre, guvernul regal al României a hotărât să stabilească relații diplomatice normale cu U.R.S.S.... Am ferma convingere că relațiile astfel stabilite vor rămâne pentru totdeauna normale și amicale și că națiunile noastre vor continua să coopereze pentru cel mai mare bine reciproc al lor, la menținerea păci lumii".

La mesajul respectiv M. LITVINOV a răspuns: „Sunt fericit de a vă informa că drept rezultat

al convorbirilor noastre guvernul Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste a decis să stabilească relațiuni diplomatice normale cu guvernul regal al României și să purceadă la numirea unui trimis extraordinar și ministru plenipotențiar. Am ferma convingere că relațiile astfel stabilite vor rămâne pentru totdeauna normale și amicale și că națiunile noastre vor continua să coopereze, pentru cel mai mare bine reciproc al lor, la menținerea păcii lumii"[23].

Al doilea document ce demonstrează că Kremlinul oficial a recunoscut frontiera pe Nistru între România și U.R.S.S. este Protocolul încheiat între Nicolae TITULESCU și Maxim LITVINOV la 21 iulie 1936. La punctul trei e scris: „Guvernul U.R.S.S. recunoaște că, în virtutea diferitelor sale obligații de asistență, trupele sovietice nu vor putea trece niciodată Nistrul fără o cerere formală în acest sens din partea guvernului regal al României, la fel cum, guvernul regal al României recunoaște că trupele române nu vor putea trece niciodată Nistrul în U.R.S.S. fără o cerere formală a guvernului U.R.S.S." [24]. În următorul punct, de asemenea, râul Nistru este menționat de două ori.

Concluzie: Nicolae TITULESCU a participat activ la elaborarea textului Tratatului de la Paris din 28 octombrie 1920. El urma să-l semneze, dar i-a oferit locul lui Dimitrie I. GHICA[25]. Marile Puteri semnatare au recunoscut suveranitatea României asupra Basarabiei, altfel spus – Unirea Basarabiei cu Patria-mamă România. Dar ratificarea Tratatului a durat în timp, iar Japonia nu l-a ratificat. în astfel de condiții Nicolae TITULESCU a promovat politica faptului împlinit, politica omiterii unui dialog deschis cu U.R.S.S. privind Basarabia, dimpotrivă – a stabilirii diverselor relații cu U.R.S.S., a acceptării U.R.S.S. în diverse organisme internaționale, care recunoșteau frontierele stabilite după Primul Război Mondial. În acest sens, Nicolae TITULESCU a avut succese incontestabile.

Note bibliografice:

1. Valeriu Florin Dobrinescu, *Bătălia diplomatică pentru Basarabia. 1918-1940*, Iași, Editura Junimea, 1991, p. 24.

2. Constantin Botoran, Mihai Retegan, *1918. Făurirea României Mari*, București, Editura Vatra Românească, 1993, p. 106.

3. *Ibidem*, p. 107.

4 Paul Cernovodeanu, *Basarabia. Drama unei provincii istorice românești în context politic internațional. 1806-1920*, București, Editura Albatros, 1993.

5. *Ibidem*, p. 179.

6. C. Gh. Marinescu. *Epopeea Marii Uniri*, Galați, Editura Porto-Franco, 1993, p. 376.

7. George Ciorănescu, *Basarabia pământ românesc*, București, Editura Fundației Culturale Române, 2002, p. 22 și urm.

8. *Istoria Românilor. Vol. VIII. România intregită (1918-1940),* coord. prof. univ. dr. Ioan Scurtu, secretar dr. Petre Otu, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 28-29.

9. *Ibidem*, p. 28.

10. *Ibidem*, p. 29.

11. Ion Agrigoroaiei, *Basarabia în acte diplomatice. 1711-1947*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2012, p. 171-172.

12. *Ibidem*, p. 172.

13. Nicolae TITULESCU, *Basarabia pământ românesc*, ediție îngrijită, studiu introductiv de Ion Grecescu, București, 1992, p. 58 și urm.

14. *Ibidem*, p. 59.

15. *Ibidem*, p. 61.

16. *Ibidem*, p. 64.

17. *Ibidem.*

18. *Ibidem.*, p. 64.

19. *Ibidem*, p. 10. Vezi și excelentul studiu semnat de Nicolae Enciu, *Nicolae TITULESCU despre Basarabia ca element al marii unități etnice românești*, în https://www.art-emis.ro/istorie/nicolae- TITULESCU - despre-basarabia-ca-element-al-marii-unitați-etnice-românești [accesat 15.11.2020]

20. Nicolae TITULESCU, *op. cit.*, p. 13.

21. *Ibidem*, p. 64.

22. *Ibidem,* p. 65-66.

23. Ion Agrigoroaiei, *op. cit.*, p. 182-183.

24. Valeriu Florin Dobrinescu, *op. cit.*, p. 194.

25. Nicolae TITULESCU : „Acest tratat a fost semnat de Take Ionescu și Ghica. Știam că luasem locul lui Ghica la semnarea Tratatului de la Trianon: voiam să-i dau o compensație...", în: Nicolae TITULESCU, *op. cit.*, p. 62.

SURSA: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/116088

Revista de Istorie a Moldovei, Nr. 3-4 (123-124), 2020.

LIMBA RUSĂ – INSTRUMENT DE EXPANSIUNE AL FEDERAȚIEI RUSE

Există deja o istoriografie referitoare la importanța limbii ruse ca instrument al expansiunii Federației Ruse în lume. Astfel, Agnia GRIGAS, expert în cadrul Consiliului Atlantic și autoarea cărții *Crimeea și noul Imperiu rus*, tradusă în limba română și publicată la Editura Corint, în 2017, la Capitolul 2 *Reimperializarea Rusiei. De la politica necoercitivă la anexare*, necoercitiv însemnând „capacitatea unui stat de a-și exercita influența pe baza culturii sale, a valorilor politice și a politicilor externe practicate, care trebuie percepute ca fiind legitime și având autoritate morală" (p. 58-59), remarcă următoarele: „Limba rusă constituie un instrument important și un pretext pentru Rusia de a recurge la metode mai blânde sau mai dure, cu scopul de a-și păstra influența în anumite zone" (p. 61).

Cunoscutul ziarist ucrainean Pavel Kazarin consideră că V. Putin a transformat limba rusă într-o armă de expansiune. El scrie că „președintelui FR nimeni nu i-a explicat cauza popularității limbii engleze. Lui nimeni nu i-a spus că studierea limbii îl face pe om parte a «lumii engleze». În urma manualelor nu vin corpurile expediționare. Limba engleză nu atentează asupra identității: francezul care a învățat [limba engleză], rămâne francez, iar chinezul – chinez. De aceea nimeni în lume nu va percepe [limba engleză] ca pe o amenințare"[1]. Pavel KAZARIN afirmă că Kremlinul „vinde" limba rusă ca pe „o marfă la pachet". În „pachet" intră: „loialitatea față de imperiu, solidaritatea cu tratarea rusească a istoriei și antioccidentalismul latent. Atunci când este vorba de vecinii Rusiei, aici limba rusă este adusă ca pretext pentru intervenție: orice purtător [de limbă rusă] este declarat proprietate a Rusiei, pe care Moscova este obligată s-o apere"[2]. Iată de ce, scrie P. KAZARIN, dacă limba engleză este învățată pentru a obține o foaie de drum în viață, atunci limba rusă a devenit primejdioasă. „Și nu e de mirare, continuă autorul citat, că în țările vecine [oamenii] încearcă să se apere nu atât de limba rusă, cât de toate cele ce Rusia caută cu insistență să impună alături de această limbă în cadrul „pachetului de propuneri". Atunci însă când statele vecine nu vor să ia astfel de „propuneri", Kremlinul reacționează cu agresiuni și cu tone de propagandă murdară…".

Ne-am limitat la citarea acestor doi specialiști pentru a demonstra că limba rusă este în centrul atenției oamenilor de știință și, pe baza analizelor, sunt expuse pericolele reale ale întrebuințării ei necugetate.

Există autori care consideră că FR are dreptul să promoveze nestingherit limba rusă în lume, ea, limba rusă, fiind un instrument de cucerire a lumii. Astfel, politologul rus Leonid RADZIKOVSKI scrie următoarele: „Deoarece limba rusă este una dintre marile limbi ale omenirii, iar literatura rusă, potrivit opiniei generale, este una dintre cele mai mari din lume, atunci, pentru cucerirea lumii, trebuie să facem export de cultură… Rusia are doi aliați în lume, limba rusă și literatura rusă. De aceea adevăratul pericol pentru Rusia nu este NATO, ci expansiunea culturală occidentală…”[3].

Leonid RADZIKOVSKI este un simplu propagandist al politicii externe ruse. Dar ce zic autoritățile, oficialii?

Pe data de 5 noiembrie 2019, la Moscova, a avut loc ședința ordinară a Consiliului prezidențial în domeniul limbii ruse. Problemele puse în discuție au fost: păstrarea și dezvoltarea limbii ruse, asigurarea competitivității ei mondiale, apărarea ei de factorii ce încearcă s-o marginalizeze. Informația am preluat-o de la „Pervîi kanal”. Prezentatorul știrilor, Vitali ELISEEV spune: „Limba [rusă] asigură securitatea, unitatea și identitatea națiunii ruse. Orice ofensivă asupra ei [înseamnă] încălcarea drepturilor omului în privința limbii și culturii materne”[4].

La ședință, președintele rus Vladimir Putin a rostit un discurs din care citățm: „Ne lovim de tentative artificiale – eu vreau să subliniez aceasta, anume artificiale – de reducere grosolană, uneori absolut fără pic de jenă a spațiului limbii ruse în lume, de gonire a ei la periferie. Nu doar rusofobii de peșteră – noi și aceasta observăm, cred, nu este un secret – [dar și] marginali de tot felul care activează și naționaliștii agresivi declară război limbii ruse. Cu regret, în unele țări [această atitudine față de limba rusă] devine pe deplin o politică oficială de stat. În spatele [numitei politici] – și aceasta de asemenea trebuie să fie clar și pe înțelesul tuturor – este aceeași presiune, [este] încălcarea drepturilor omului, în același rând a dreptului la limba și cultura maternă, la memoria istorică”[5].

Vladimir TOLSTOI, consilier al președintelui FR, președintele Consiliului prezidențial în domeniul limbii ruse, a spus: „Războiul purtat de așa-numita lume civilizată împotriva cuvântului, limbii ruse, ne permite să considerăm [limba rusă] ca o armă extraordinar de înspăimântătoare,

ceea ce înseamnă că această armă trebuie să fie gata de luptă”[6]. V. Putin l-a contrazis: „Haideți să nu folosim astfel de cuvinte, „armă”, […] pentru că dacă vom folosi cuvântul „armă” asta înseamnă că împotriva acestei arme vor lupta. Da, [limba rusă] este o forță, într-o oarecare măsură, este o putere blândă, și asta este de ajuns”.

În opinia prezentatorului informației (Iurii LIPATOV) limba rusă, ca limbă de comunicare între națiuni, a favorizat mult ca FR să se formeze, să se întărească și să devină una din cele mai stimate și de mare autoritate țări din lume și că păstrarea acestor poziții în multe privințe este o problemă de securitate națională a Rusiei.

Degradarea limbii ruse în cultură

Mai este ceva obligatoriu de spus: calitatea limbii ruse. Ascultați cum vorbesc rușii. Cele mai nevinovate expresii sunt „бля.ь”, „ё. твою мать”, „сука”, „пи.дец”. Părerea proastă pentru ruși este că frazele acestea sunt difuzate la posturile de radio și TV, că sunt spuse de artiști notorii de pe scenele sălilor de concerte, unde sunt și copii, dar și oameni care nu pot accepta un astfel de vocabular. Și în 2019, limba rusă, întrebuințată în mass-media, a fost plină de înjurături, sudalme, cuvinte obscene. Vom aduce câteva exemple. Una din cele mai populare artiste ruse, Lolita MILEAVSKAIA, de pe scenă spune publicului din sala arhiplină, unde erau și copii „Da poșli oni na.ui”[7].

Cunoscuții artiști de estradă ruși Filip KIRKOROV și Nicolai BASKOV au lansat un filmuleț de o scârboșenie ieșită din comun *Ibiza*[8]: înjurături, rahat, desfrâu, scene de violență. De așa „cultură” avem noi nevoie?

Nu întâmplător, în octombrie 2019, unul dintre marii intelectuali ruși, de origine azeră, profesorul de limbă rusă Gasan GUSEINOV a spus: „[În Moscova] ziua, în amiaza mare, nu poți [auzi] nimic în alte limbi, decât în sărăcăcioasa limbă rusă de cloacă, în care vorbește și scrie această țară”, adică Rusia[9]. Profesorul G. GUSEINOV consideră că Rusia este o țară care „a sălbăticit foarte mult”[10]. Vorbind de limba de cloacă, profesorul G. GUSEINOV a avut în vedere limba folosită la TV și alte surse mass-media, la limba politicienilor ruși, care nu s-au debarasat de sovietisme. De fapt, profesorul G. GUSEINOV s-a pronunțat în apărarea limbii ruse literare.

Limba rusă în Republica Moldova

Dodon consideră cum că RM este un stat multinațional, iar limba rusă trebuie să fie limbă de comunicare între aceste națiuni și ridicată la rangul de limbă oficială. Este o prezentare eronată a situației: în RM populația românească (unii din românii basarabeni continuă să se numească „moldoveni", unii din lipsă de cunoștințe, alții – cu rea-credință sau cu bună știință o fac, fiind plătiți pentru asta) alcătuiesc 82%, republica fiind națională. Populația acestui stat independent, indiferent de apartenența etnică, ar trebui să stimeze și să cunoască limba acestui popor – limba română. Cu regret, suntem martorii când categorii întregi de specialiști și lucrători din diverse sfere sunt obligați să folosească o altă limbă decât limba oficială a statului Republica Moldova.

Concluzia ar fi următoarea: această expansiune a limbii ruse, expansiune „blândă" și „necoercitivă", duce nu doar la rusificare și deznaționalizarea românilor basarabeni, ci la impunerea unui mod specific de gândire, de impunere a dorinței de revenire la sânul unui mare imperiu, prosper și puternic, just și cu o populație asigurată material etc., etc., dar care sunt doar iluzii false. Asta pentru că în realitate Rusia de astăzi este cu totul alta decât ceea ce văd telespectatorii moldoveni în melodramele ecranizate rusești. Iată de ce sarcina pe care trebuie să ne-o punem în față este ocrotirea valorilor noastre naționale, apărarea limbii și culturii noastre românești. Noi trebuie să-i convingem pe concetățenii noștri de alte etnii, ucraineni, găgăuzi, ruși, evrei, romi etc., să cunoască limba statului în care trăiesc.

Note bibliografice:

1. Pavel KAZARIN. *Назван истинный предлог вторжения Путина в Украину [A fost numit principalul motiv al intervenției lui Putin în Ucraina]*, în: https://mhub.top/rus/2019/11/25/nazvan-istinnyy-predlog-vtorzheniya-putina-1574683887.html?utm_medium=referral&utm_source=idealmedia&utm_campaign =mhub.top&utm_ term=1279409&utm_content=8169481 [accesat 4.1.2020]. În original: *«Российскому президенту никто не объяснил причин популярности английского языка. Никто не рассказал ему о том, что изучение языка не делает человека частью «английского мира». Вслед за учебниками не приходят экспедиционные корпуса. Английский язык не посягает на идентичность – выучивший его француз остается французом, а китаец – китайцем. И потому никому в мире не придет воспринимать этот язык как угрозу».*

2. *Ibidem*. În original: «*В комплекте с ним идет лояльность к империи, солидарность с российской трактовкой истории и латентное антизападничество. Если же речь идет о соседях России, то русский язык поставляется сюда как повод для вторжения: любой носитель объявляется российской собственностью, которую Москва обязана защищать*».

3. Citat din Cristian CHIRCA, *Post-imperium, ideea rusă a secolului al XXI-lea*, București, Editura Universității din București, 2018, p. 118.

4. *О сохранении и защите государственного языка говорили на Президентском совете*. In: https://www.1tv.ru/news/issue/2019-11-05/21:00#3 [accesat 21.11.2019].

5. Textul original: «*Мы сталкиваемся с попытками исскуственного, я хочу это подчеркнуть, именно исскуственно, грубо, подчас абсолютно бесцеремонно сократить пространство русского языка в мире, вытеснить его на периферию. Войну русскому языку объявляют не только пещерные русофобы, - а это мы тоже наблюдаем, думаю что это не секрет, – разного рода маргиналы здесь активно работают и агрессивные националисты. К сожалению, в некоторвх странах это становится вполне официальной государственной политикой. Но за ней – это тоже должно быть понятно и ясно – все тоже давление, прямое нарушение прав человека, в том числе право на родную речь, на культуру и историческую память*».

6. în original: «Ведущаяся в так называемом цивилизованном мире война против русского слова, русского языка, позволяет рассматривать его как мощнейшее грозное оружие, а значит – это оружие должно быть в полной боевой готовности».

7. Павел САВЕНКОВ. *Скандал на Music Box 2018. Лолита послала «Русское Радио». Артистов запугали, în* https://www.youtube.com/watch?v=TR7G9vkUCRE [accesat 27.1.2020].

8. *Филипп КИРКОРОВ* и *Николай БАСКОВ – Ibiza*, in: https://www.youtube.com/_watch?v=Yy3DH0gfnhQ [accesat 27.1.2020].

9. În original: «*В Москве невозможно днём с огнём найти ничего на других языках, кроме того убогого клоачного русского, на котором сейчас говорит и пишет эта страна*». *Vezi: Гасан ГУСЕЙНОВ о «клоачном» русском языке, популярности и травле.* In: https://www.youtube.com/watch?v=hdAKnQmdavs [accesat 23.02.2020]

10. *Ibidem*. În original: „*Порядком одичавшая страна*”.

SURSA: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/101592

FALSURILE ȘI PRIMEJDIA PSEUDOTEORIEI NAȚIUNII CIVICE MOLDOVENEȘTI

Deși are sorginte mai veche, criza identitară în Republica Moldova s-a declanșat odată cu proclamarea Independenței de Stat a acesteia față de fosta U.R.S.S., nerevenirea ei la Patria istorică, România, și preluarea sau inventarea unor concepte false despre originea românilor basarabeni, limba și istoria acestora.

Republica Moldova (ex-RSS Moldovenească) a fost constituită pe teritoriul românesc al Basarabiei, răpite de Rusia țaristă în 1812, apoi de U.R.S.S., în iunie 1940, reocupată în 1944.

Conducerea RM a realizat pași concreți în vederea despărțirii de „imperiul răului", așa cum a fost numită U.R.S.S. La 31 august 1989 a fost aprobată Legea privind decretarea Limbii române (numită impropriu „moldovenească") drept limbă de stat, expusă în grafia latină, a fost proclamată Suveranitatea RSS Moldova (iunie 1990), iar în august 1991 – Independența de Stat a RM. A fost aprobat Tricolorul Drapel de Stat, introdus Imnul de Stat „Deșteaptă-te, Române!", identic celui din România etc., altfel spus, RM făcea pași concreți pentru revenirea sa la matcă, adică pentru unirea cu Patria-mamă România, deși ar fi fost firească proclamarea Unirii RM cu România.

Dar procesul firesc de revenire la Patria-mamă România a fost oprit cu brutalitate de Federația Rusă, care a susținut deschis regimul separatist anticonstituțional de la Tiraspol și a declanșat un război agresiv împotriva tânărului stat RM. Mai mult decât atât : Kremlinul a amenințat Chișinăul că dacă va continua procesul de reîntregire națională, atunci ne vom pomeni cu alte câteva „republici" separatiste. Kremlinul a susținut și coloana a 5-a, care ba deschis, ba ascuns discredita eforturile de revenire la normalitate.

În așa context a început constituirea celui de-al doilea stat românesc în Europa. Dar în loc de progres pe plan național, RM a înregistrat un regres sistematic. A fost înlocuit Imnul tuturor românilor (*Deșteaptă-te, Române!*) cu alt Imn – *Limba noastră*, care a rămas a fi tot „moldovenească" și introdus cu această denumire în Constituția RM (1994).

La 5 februarie 1994 președintele RM Mircea SNEGUR a convocat congresul „Casa noastră Republica Moldova", la care a pus bazele ideologice ale statului neromânesc (antiromânesc) RM. Între altele, primul președinte al RM a spus cum că „moldovenii posedă aspirații firești de a fi stăpâni în propria țară", că acestea sunt „aspirații eterne", exprimate de „aproape șapte secole" (1994 – 700 = 1294, adică din secolul al XIII-lea), năzuințe „luminate de candela mereu aprinsă a icoanei marelui Ștefan" și că, în cele din urmă, aceste aspirații „ne sunt caracteristice și nouă, urmașilor voievodului, celor ce vom purta cu demnitate și mândrie numele recâștigat al țării, vom apăra cu dragoste și credință în Dumnezeu Patria noastră, Republica Moldova". Ceva mai devreme am obiectat: „numele recâștigat al țării", „recâștigat" de la cine? De la U.R.S.S. ? Dar în cadrul U.R.S.S., din iunie 1990, numele oficial al republicii era RSS Moldova. Este clar: făcând excurs în secolul al XIII-lea, vorbind de „recâștigarea" Moldovei, M. SNEGUR a avut în vedere România; doar cealaltă parte a voievodatului Moldova, după Unirea din 1859, și-a pierdut denumirea oficială „Moldova"[1].

Tot atunci președintele RM Mircea SNEGUR a menționat că „Republica Moldova este fermă în hotărârea sa de a înainta pe calea afirmării în lume ca țară, al cărei popor îi poartă legitim numele", iar recunoașterea internațională a RM, considera M. SNEGUR, „confirmă cu prisosință și viabilitatea tradiției multiseculare a statalității noastre, a sacrei credințe a poporului în dreptul său inalienabil de a trăi liber în vatra strămoșească"[2]. Astfel, primul președinte al RM Mircea SNEGUR a îmbrățișat tezele staliniste ale moldovenismului primitiv, considerând că țara pe care o conduce provizoriu este o formațiune statală cu totul deosebită de România.

Pe acest fundal românofob guvernarea agrariană a încercat să scoată din învățământ cursul de Istoria Românilor și să introducă altul, numit Istoria Moldovei. Decizia agrarienilor a fost anihilată de Greva generală a studenților, profesorilor, liceenilor, intelectualilor, altor categorii sociale. Nimeni altul decât însuși Mircea SNEGUR a intervenit cu un Decret prin care a instituit un Moratoriu privind obiectul de studiu Istoria Românilor în instituțiile de învățământ.

În 2001 la putere a venit Partidul Comuniștilor din RM. Ceva mai devreme, în 1997, comuniștii autohtoni, conduși de Vladimir VORONIN, au adoptat programul partidului, document interesant din multe puncte de vedere. Comuniștii lui VORONIN considerau cum că „continuă cri-

za generală a capitalismului", cum că Apusul a contribuit la „fărâmițarea U.R.S.S. " în state separate etc. În plan național PCRM s-a pronunțat pentru „respectul față de limba și cultura moldovenească, de cea rusă și alte limbi vorbite în Republica Moldova...", pentru „neadmiterea falsificării istoriei Statului Moldovenesc, întemeiat încă în anul 1359, a etnofobiei de orice natură"[3]. Altfel spus, conducerea comunistă a îmbrățișat concepția falsă cum că RM își trage statalitatea din Principatul medieval, cum că există un popor „moldovenesc", ce vorbește o limbă identică cu cea română (V. VORONIN a recunoscut acest fapt), dar care (limbă) are dreptul să se numească „moldovenească". Comuniștii au depus eforturi să formeze o comunitate a „moldovenilor" în România[4]. Mânofob notoriu, V. VORONIN a promovat politica de înlocuire a Istoriei Românilor ca obiect de predare în instituțiile de învățământ din RM cu numita Istorie „integrată", care, în timp, s-a dovedit un eșec total.

Un efort deosebit în promovarea moldovenismului primitiv l-a depus un alt președinte al RM, socialistul și simpatizantul lui V. Putin – Igor Dodon. Fiind în funcția de președinte al RM, la 24-25 martie 2017, I. Dodon a organizat o Conferință internațională cu tema „Statalitatea Moldovei: continuitatea istorică și perspectiva dezvoltării", materialele fiind publicate în volum (pot fi accesate și pe internet[5]). În deschiderea Conferinței, Igor Dodon a spus cum că „identitatea și istoria moldovenească sunt în mod sistematic subminate", că este nevoie de o mobilizare „nu doar socială, ci și intelectuală, pentru a apăra valorile unui popor care vrea să-și trăiască propriul destin, în mod independent și cu demnitate"[6]. Președintele RM I. Dodon a asigurat asistența că în persoana lui ea va „găsi mereu un susținător al identității și statalității moldovenești", iar prima lui datorie politică și constituțională ca șef de stat este „să garanteze și să consolideze statalitatea Republicii Moldova". Apoi I. Dodon a trecut în revistă „mărețele" lui fapte privind întărirea statalității moldovenești și a moldovenismului primitiv, între care: a organizat conferințe, numite de el „științifice" (de fapt, de falsificare a istoriei și de promovare a ideologiei moldovenismului), a inițiat diverse proiecte patriotice, cum ar fi, de ex., „Iubesc Moldova", a sponsorizat publicarea celor trei volume de *Istoria Moldovei* etc. Amintind ascultătorilor că ocupă o funcție înaltă în stat, I. Dodon a promis să facă tot ce este în puterile lui ca să protejeze și să consolideze statalitatea moldovenească, iar ca dovezi că nu arun-

că vorbele pe vânt, președintele putinist al RM a menționat că pe site-ul Președinției a înlocuit limba română cu limba numită de el „moldovenească", iar lângă Drapelul de Stat al RM tot el a ridicat drapelul Moldovei medievale (bineînțeles, a fost o încălcare a Constituției și un abuz din partea acestui demnitar de stat). I. Dodon a mai decretat data de 2 februarie ca zi de eliberare a Moldovei de sub ocupația maghiară (1365), zi a constituirii statalității moldovenești cu înmânarea ordinului „Bogdan Întemeietorul" etc. Președintele socialist a dat indicații Guvernului ca acesta să înlocuiască obiectul de predare în instituțiile de învățământ Istoria Românilor cu Istoria Moldovei. Președintele RM Igor Dodon a declarat: „Mai bine de douăzeci de ani de la obținerea independenței, noi, în loc să învățăm în mod firesc Istoria Moldovei, am învățat o Istorie a românilor, raportându-ne la mițurile, viziunile și doctrina țării vecine..." Bineînțeles, I. Dodon a mințit cu nerușinare. Asta pentru că Istoria Moldovei se încadrează în Istoria românilor, ca o istorie regională. Poporul nostru este nevoit să locuiască în două state – România și RM –, și nu noi am ales acest destin; Rusia țaristă, apoi U.R.S.S. au cucerit pe cale militară Basarabia, nordul Bucovinei, Ținutul Herța și au croit pe aceste teritorii românești numita RSS Moldovenească. Și I. Dodon cunoaște acest lucru. Igor Dodon consideră că Istoria Românilor seamănă confuzie și disensiuni în RM, că istoria „din lanternă călăuzitoare spre viitor" a devenit un măr al discordiei, un veșnic teren al polemicilor și certurilor, „care în loc să ne propulseze înainte ne ține pe loc, în stagnare și dezbinare..."[7]. Ca să nu mai repetăm toate sofismele celui de-al cincilea președinte al RM, vom spune doar atât: pentru ca Istoria noastră să devină „lanternă călăuzitoare pentru viitor" ea, această istorie, trebuie prezentată corect, prezentată așa cum a fost în realitate: cotropirile trebuie numite cotropiri, și nu „eliberări", agresiunea Federației Ruse împotriva RM (1992) trebuie numită agresiune, și nu „conflict intern" etc.

În noiembrie 2020, liderul socialiștilor pro-moscoviți Igor Dodon a pierdut postul de președinte al RM, fiind devansat de dna Maia Sandu. Iar în iulie anul curent (2021), în rezultatul alegerilor parlamentare, Partidul Socialiștilor în bloc cu Partidul Comuniștilor au acumulat 27% din voturi, comparativ cu 52,8% obținute de Partidul Acțiune și Solidaritate. Altfel spus, Igor Dodon a pierdut susținerea electoratului din RM, iar odată ca aceasta s-au dus pe apa sâmbetei și „mărețele" lui planuri de formare a unui „stat moldovenesc". Totul ce se bazează pe minciună nu este veșnic.

În RM personajele politice, promotoare fervente ale moldovenismului prorusesc, apărătoare ale „statalității" moldovenești, pleacă în istorie, însă tentativele de a găsi argumente ce ar justifica necesitatea păstrării statului RM ca formațiune distinctă de românism rămân. Este vorba de promovarea conceptului de „națiune civică moldovenească", expusă în anul 2012 în studiul întitulat *Integrarea grupurilor etnice și consolidarea națiunii civice în Republica Moldova*", publicat de Institutul de Politici Publice din Chișinău cu susținerea financiară a Ambasadei Olandei, coordonatorii studiului fiind Arcadie Barbăroșie și Oazu Nantoi, iar autorii semnatari sunt Andrei Iovu, Igor Boțan, Vasile Cantarji, Veaceslav Reabcinschi și Anatol Gremalschi, fost ministru al Educației. Ideea constituirii și consolidării „națiunii civice moldovenești" a fost dezvoltată în lucrarea colectivă *Consolidarea coeziunii sociale și a unei identități comune în Republica Moldova. Probleme-cheie și recomandări practice*, apărute de sub tipar în decembrie 2017. Autorii semnatari ai studiului sunt Iulian Groza, prof. dr. Mathias Jopp (Germania), deputatul Vadim Pistrimciuc, Andrei Popov, Vladislav Kulminski, Adrian Popescu și Iulian Rusu[8]. Aceste lucrări pseudoștiințifice, cu un pronunțat scop politic (a crea o „națiune civică moldovenească") au fost analizate detaliat de către ziariștii George Damian și Alecu Reniță, de istoricul dr. Octavian Țîcu și alții.

Ne vom opri doar la câteva teze, expuse în lucrarea din decembrie 2017. Autorii textului prezintă o istorie ciudată a Basarabiei, o istorie neancorată în realități concrete. Astfel, autorii scriu ca după Revoluția rusă din 1917, Basarabia s-a unit cu Patria-mamă România, iar Transnistria „a rămas sub controlul sovietic după Revoluția din 1917 (fiind separată de restul Moldovei prin râul Nistru). În 1924 acolo a fost creată Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească, mai cu seamă pentru a atrage Basarabia în sfera sovietică de influență. În 1940 Basarabia a devenit parte a Uniunii Sovietice"[9], apoi devine parte a României, din 1944 – din nou a U.R.S.S. (până în 1991). Cronologic și formal este corect, însă lipsește esența lucrurilor de parcă ar fi vorba de teritorii fără populație băștinașă. În martie 1918, prin votul majoritar al Parlamentului de atunci, Sfatul Țării, provincia s-a unit cu Patria-mamă România, act salutat de majoritatea absolută a populației. Dincolo de Nistru era Ucraina, iar râul Nistru despărțea nu „Transnistria" de Moldova, ci Ucraina (iar din 1922 U.R.S.S.) de ROMÂNIA! Autorii nu pot să nu știe că U.R.S.S.

dorea să extindă revoluția proletară (comunistă) în lume. A încercat și în România, prin trimiterea unui comando militar sovietic la Tatar-Bunar, dar expediția a eșuat. Atunci, în pofida protestelor conducerii comuniste a Ucrainei și fără a întreba populația din regiunea respectivă dacă dorește să-ți întemeieze o „autonomie" sovieticii, au creat o formațiune statală – cap de pod pentru cucerirea Basarabiei, comunizarea României și a Balcanilor. Așa a făcut cu Belarus împotriva Poloniei și Karelia împotriva Finlandei.

În România nu a existat un partid politic, o mișcare, un grup cât de mic de persoane care ar fi dorit să creeze o republică sovietică socialistă moldovenească cu cedarea sudului și nordului Basarabiei și cu alipirea a șase raioane din stânga Nistrului. Toate acestea s-au întâmplat în iunie 1940, în urma cotropirii de către U.R.S.S. a Basarabiei, nordului Bucovinei și Ținutului Herța (teritorii românești) de către U.R.S.S., împotriva voinței populație băștinașe. Istoria necesită explicare, altfel textele scrise devin sterile și lipsite de conținut. Așa cum este exemplul de mai sus.

Referindu-se la componența etnică a RM, autorii remarcă faptul că „aici, moldovenii, rușii, ucrainenii, găgăuzii, bulgarii, evreii, romii și reprezentanții altor grupuri etnice au conviețuit în mod pașnic".

Observați că în percepția autorilor, în RM nu locuiesc ROMÂNI, asta în situația în care, conform datelor oficiale, diminuate, bineînțeles, ROMÂNII alcătuiesc 7% (192 800 persoane), iar moldovenii, care de asemenea sunt români, alcătuiesc 75,07%, ceea ce în sumă înseamnă 82,07%[10], altfel spus – RM este un stat NAȚIONAL. Ca număr de populație, pe locul doi se plasează grupul etnic al ucrainenilor (6,57%), după care urmează găgăuzii (4,57%) și apoi rușii cu 4,06% (datele pentru 2014).

Urmează fraza: „Drept rezultat, Moldova a fost caracterizată la nivelul local de pace și înțelegere interetnică. (...) Totuși, tensiunile interetnice latente au erupt la instigarea elitelor (care elite?), cum a fost cazul pogromului din 1903 și războiul din regiunea Transnistriei în 1992"[11].

Acesta este nivelul de cunoaștere a istoriei și interpretarea ei! Autorii se prefac că nu cunosc că pogromul anti-evreiesc din 1903 a fost declanșat de „Sutele negre" – grupări ale ultranaționaliștilor ruși. Admitem că acele evenimente tragice au avut loc demult. Dar războiul agresiv al Federației Ruse împotriva RM din 1992 este încă proaspăt în memoria oamenilor. Trăiesc veteranii acelui război, veterani care au apărat integritatea teri-

torială a RM. Este decizia CEDO ILAȘCU versus Federația Rusă, în care este clar stabilit care a fost „elita" (cuvântul aparține autorilor acestui „studiu") care a declanșat războiul agresiv împotriva RM. Și așa pagină după pagină. Dar să zăbovim un pic asupra următorului alineat. Autorii scriu: „În Republica Moldova de azi există o interpătrundere puternică a două limbi – limba de stat (română/moldovenească) și rusa. Aproape toți cetățenii a căror limbă maternă este română/moldovenească de asemenea vorbesc fluent sau cel puțin înțeleg limba rusă și sunt familiarizați cu cultura rusă. Deși proporția vorbitorilor de limbă rusă și minorităților etnice care vorbesc româna este mai mică decât numărul de români/moldoveni care vorbesc rusa, există o deschidere vastă față de învățarea limbii și culturii"[12]. Este clară pledoaria autorilor acestui studiu românofob, plătit de Oficiul Federal German pentru Afaceri Externe: limba și cultura cotropitorilor ruși și sovietici să rămână în continuare una de comunicare în RM (a doua limbă de stat, de ce nu?). Este clar: autorii materialului pledează pentru ca RM să rămână în continuare o gubernie rusească. Autorii se prefac că nu știu că pentru actuala conducere a Federației Ruse limba rusă este un instrument de expansiune teritorială. În 2014, sub pretextul fals cum că rușii sunt persecutați în Crimeea, Federația Rusă a anexat peninsula. Sub pretextul apărării „Lumii Ruse" (sau autorii studiului tocmai asta doresc să demonstreze, cum că RM este populată de oameni vorbitori de limba rusă) trupele militare ruse luptă în Donbass, aducând zilnic moarte ucrainenilor care-și apără Patria.

Autorii consideră că „societatea Moldovei (care Moldovă? de ce nu Republica Moldova? – *A.P.*) este pregătită pentru un concept al identității civice", că „toate comunitățile etnice partajează idei similare de bază despre ceea ce ar putea defini o identitate civică comună a Republicii Moldova – cultura și tradițiile, drepturile și libertățile civile..."[13]

Autorii își fac iluzii dacă cred că rușii, susținuți masiv, de multe ori, ilegal, de Federația Rusă tocmai pentru ca să se mențină ca ruși; că bulgarii din RM care primesc ajutoare multiple de la Patria lor istorică Bulgaria tocmai ca să nu se dezică de naționalitatea lor, că ucrainenii, că mândrii găgăuzi, că evreii etc., încântați că limba rusă este limba vorbită oficial în RM, aburiți de melodramele rusești și propaganda rusă etc., se vor dezice de naționalitățile lor și vor îmbrățișa un alt sentiment, legat de dragostea față de RM. Nimic mai fals!

Nu am fi abordat aceste subiecte dacă nu am observa că actuala conducerea a RM acceptă tacit această pseudoteorie, care pare a fi ademenitoare și care ne duce direct în brațele Federației Ruse. Numirea dlui Vladislav Kulminski în funcția de viceprim-ministru pentru reintegrarea RM este o dovada în acest sens. Raioanele RM din stânga Nistrului sunt ocupate de Kremlin; a reintegra RM înseamnă a transnistriza RM, înseamnă a trăda memoria bravilor noștri ostași care și-au dat viața pentru integritatea teritorială a RM. Dl V. Kulminski crede oare că va putea convinge Rusia să-și retragă contingentul armat din raioanele de est ale RM, că la Tiraspol va fâlfâi Tricolorul, că Krasnoselski se va dezice de rubla lor și va accepta leul moldovenesc?

Nici „știința" moldovenismului primitiv nu bate pasul pe loc. Adepții moldovenismului camuflat consideră în mod greșit că societatea moldovenească ar fi „multietnică" și că ea ar trebui să se identifice cu statul Moldovenesc. Într-un studiu în curs de apariție, unul din promotorii „națiunii civice moldovenești" ne propune să examinăm experiența Federației Ruse, în care se folosesc două noțiuni *rossieane* (cetățenii Federației Ruse, indiferent de etnie) și *russkie* – etnicii ruși. Prin analogie, autorul propune să acceptăm noțiunea *moldavi* (pentru toți locuitorii RM, indiferent de etnie) și *moldoveni/români* – cei care sunt etnici români. În limba rusă, scrie autorul citat, ne vom numi *moldovți* (de ex., ca *litovți*), respectiv – *moldavane/rumânî*.

Curios, nu vi se pare?

În concluzie: pseudoteoria „națiunii civice moldovenești" este o momeală rusească, menită să îndepărteze și mai mult RM de România și Uniunea Europeană, spre care tinde majoritatea absolută a populației. Pseudoteoria moldovenismului europenizat nu poate fi trecută cu vederea, pentru că este susținută de actuala guvernare prin plasarea în posturicheie a „ideologilor" „națiunii civice moldovenești".

Așa cum am arătat, românii (o parte din ei continuă să se numească „moldoveni") constituie peste 82% din populație. RM este un stat nu doar național, dar și independent de Lumea rusă. Indiferent de etnie, cetățenii RM sunt obligați să cunoască limba oficială a acestui stat – limba română –, așa cum în Germania cetățenii ei vorbesc limba germană, iar comunitățile turcă sau arabă nu pretind ca limbile lor să devină limbi de stat, alături de germană. Noi, românii basarabeni, avem obligațiunea sfântă să ne păstrăm limba noastră, română, tradițiile și obiceiurile noastre;

noi suntem la noi acasă, iar atunci când mergem în turism sau vizite în Rusia, vorbim limba rusă.

Criza identitară va dura atât timp cât conducerea RM nu va promova o politică națională românească. Ar fi bine ca și România – Patria noastră mamă, să susțină deschis și concret cauza românismului în RM.

15 octombrie 2021.

Note bibliografice:

1. Mai detaliat vezi: Anatol PETRENCU, *Cele mai proaste 25 decizii ale R.M. Decizia nr. 4: Convocarea Congresului „Casa noastră – Republica Moldova"*, în http://anatolpetrencu.promemoria.md/?p=1945 (accesat 14 oct. 2021).

2. *Ibidem*.

3. *Programul Partidului comuniștilor din Republica Moldova*, în *Republica Moldova: istoria politică (1989-2000). Documente și materiale*, vol. II, Chișinău, USM, 2000, p. 144.

4. V. Voronin: *„În România sunt 10 milioane de moldoveni"*, în *https:// www.bbc.co.uk/ Românian/news/story/2007/02/070224_voronin_moldoveni. shtml* (accesat 15 octombrie 2021)

5. *Statalitatea Moldovei: continuitatea istorică și perspectiva dezvoltării. Materialele Conferinței științifice internaționale, 24-25 martie 2017, organizată sub patronajul Președintelui Republicii Moldova, Igor Dodon*, Chișinău, IRIM, 2017, 851 p., în https:// ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Conferinta-st_pract-intern_2017.pdf (accesat 14 octombrie 2021).

6. *Ibidem*, p. 27.

7. *Ibidem.*

8. *Consolidarea coeziunii sociale și a unei identități comune în Republica Moldova. Probleme-cheie și recomandări practice*, în http://iep-berlin.de/wp-content/uploads/2018/02/ Social-Cohesion-and-Common-Identity-RO.pdf (accesat 15 octombrie 2021)

9. *Ibidem*, p. 9-10.

10. *Republica Moldova* în https://ro.wikipedia.org/wiki/Republica_ Moldova#Structura_ etnolingvistic%C4%83 (accesat 15 octombrie 2021)

11. *Ibidem*.

12. *Consolidarea coeziunii sociale și a unei identități comune în Republica Moldova*..., p. 14.

13 *Ibidem*, p. 49.

SURSA: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/143204

ALEXEI MATEEVICI – APĂRĂTOR AL ȚĂRĂNIMII BASARABENE

Despre viața și opera poetului Alexei Mateevici au scris distinși critici literari – Efim Levit, Sava Pânzaru, Vlad Chiriac[1], medicul-legist Gheorghe Baciu[2] etc. Autorii au scos în evidență talentul deosebit al poetului, pledoariile lui pentru democrație și libertate în Basarabia, pentru renașterea culturii naționale românești[3], pentru satisfacerea revendicărilor basarabenilor în ansamblu. Vom preciza doar că cea mai largă pătură socială a provinciei o alcătuia țărănimea basarabeană. Ne-am propus în acest material să scoatem în evidență poziția poetului Alexei Mateevici în problema țărănească, în special – înzestrarea cu pământ a plugarilor basarabeni.

Alexei Mateevici s-a născut la 16 martie 1888, în satul Căinari, județul Tighina, în familia unui preot. În 1883 familia s-a mutat în satul Zaim (azi – raionul Căușeni), locul unde viitorul poet și-a petrecut copilăria. Fiind fecior de preot de țară, Alexei Mateevici a fost prieten cu copii de țărani cu care a și învățat în școala din sat. „Trăind în mijlocul țăranilor, el le vede nevoile și suferințele, starea de asuprire și de înjosire în care se aflau și se pătrunde de o dragoste fierbinte față de acești năpăstuiți ai sorții, dragoste pe care o va păstra intactă în tot cursul vieții sale”[4].

Primele poezii Alexei Mateevici le-a scris în anii revoluției ruse din 1905-1907. Una din problemele de bază ale societății ruse a fost cea agrară. În Rusia țaristă țăranii au alcătuit circa 80% din populație. Nu întâmplător cel mai numeros partid politic din Rusia a fost cel al socialiștilor revoluționari (eserilor).

La începutul secolului al XX-lea problema agrară în Imperiul țarist s-a agravat: suprafața loturilor de pământ s-a micșorat datorită creșterii numărului populației, cantitatea cerealelor s-a diminuat, ca rezultat – a crescut pauperizarea locuitorilor satelor. Rusia țaristă a promovat insistent o politică de export a cerealelor („Vom mânca mai puțin, dar vom exporta cerealele”, – spunea ministrul rus de finanțe Ivan A. Vâșegradski). Lucrurile în Europa s-au schimbat simțitor odată cu exportul grâului american, la prețuri mai mici decât cele ale rușilor. Situația Rusiei a devenit și mai dificilă, pentru că ea exporta în fond doar grâu. Politica de export a cerealelor, chiar și în condițiile secetelor, ducea la înfometarea

populației (de ex., în 1891-1892). Țarismul nu a avut un plan de cointeresare a țăranilor în creșterea productivității agriculturii. La ruși pământul arabil era al obștii țărănești și în fiecare an loturile de pământ erau reîmpărțite între gospodarii satelor, ceea ce ducea la lipsa de interes față de pământul prelucrat. Erau și alte probleme grave în agricultură despre care a scris chiar primul ministru al guvernului țarist, contele Serghei VITTE în memoriile sale[5]: rezultatele muncii agricultorilor nu erau repartizate conform anumitor legi, ci conform obiceiurilor, de multe ori inechitabile; impozitul agrar se lua de la comunitatea sătească, în ansamblu, nu de la fiecare gospodar în parte etc.

Pauperizarea țăranilor i-a motivat să se ridice la proteste și să ceară pământ (lărgirea loturilor agricole) pe baza redistribuirii pământului în folosul țăranilor din terenurile moșierești (a marilor proprietari de pământ). În aceste condiții istorice tânărul poet Alexei Mateevici publică primele sale poezii, care reflectă năzuințele țărănimii, inclusiv și în primul rând – celei basarabene.

La 7 februarie 1907, A. Mateevici publică poezia „Cântecul zorilor", în care cheamă țăranii la căutarea dreptății, libertății și pământului: „Hai, măi frate, hai, măi frate, / Zorile s-aprind, / Hai să căutăm dreptate, / Voie și pământ" [în original e scris *pomânt*, *a.p.*]. După ce expune viața grea a plugarilor („Plugărit-am viața toată..."), A. Mateevici scrie că munca țăranilor nu le aduce satisfacție, pentru că rodul muncii este însușit de stat: „Am crescut în largi ogoare / Roadă cu prisos, / Dar din pâinea roditoare / N-am avut folos, / Căci ogoarele luate / Fost-au de la noi; / nouă-n schimb ne-au fost lăsate / Juguri și nevoi"[6]. Poetul cheamă țăranii la lupta pentru pământ, scriind că ei sunt stăpânii sorții lor, „iar cel nepregătit rămâne vecinic biruit". Viața de robi a sătenilor este prezentată de A. Mateevici și în poezia „Țăranii". Iar poezia „Țara" este consacrată anume țărănimii basarabene (autorul: „Se închină țărănimii basarabene") exploatat e nemilos de străini: „Veneticii, țară dragă, / Te mănâncă toți la clacă, / Îți iau bogățiile / Și-și lărgesc moșiile. // S-au făcut ei boieri mari, / Chinuiesc pe-ai tăi plugari,/ Pe noi ne-au încălicat,/ Pâinea toată ne-au luat...".

Cele mai emoționante versuri, în care poetul A. Mateevici proslăvește munca nobilă a țărănimii muncitoare este poezia „Eu cânt": „Eu cânt pe-acei ce-n jug și chin / Pe-a lor spinare țara țin, / Cari în robie și necaz / Voinici, puternici au rămas! // Vânjoși, înalți, ca fierul tari, / De soare arși,

bătuți de vânt, / Brăzdează harnicii plugari / Al țării lor mănos pământ. // Din plug pe toți ei îi hrănesc, / Vărsând pâraie de sudori, / Dar tot puterile le cresc; / Pe-aceşti puternici muncitori / Eu cu mândrie-i cânt!..." A. Mateevici continuă cu cuvinte pe țăranii care „Oftând amar din când în când, / Întreaga lume-au sprijinit, / În urma plugului mergând..."

Altfel spus: am putea afirma că Alexei Mateevici a fost un poet al țăranilor basarabeni; le-a cunoscut viața plină de nevoi, caracterele puternice în învingerea greutăților cotidiene etc. În același timp poetul a demonstrat rostul muncii țăranilor – datorită muncii lor se țin în viață popoarele.

Atitudinea grijulie față de țăranii basarabeni a fost exprimată de A. Mateevici și în publicistica vremii. Astfel, în noiembrie 1906 poetul publică un scurt, dar impresionant articol, intitulat „Datoria noastră"[7]. Autorul scrie despre schimbările intervenite în Imperiul țarist datorită revoluției, începute în 1905. Țarismul a fost nevoit să accepte anumite libertăți, inclusiv în problema națională. El îndeamnă intelectualii moldoveni să folosească situația creată în vederea educației populației basarabene, care a fost ținută de țarism în întuneric. Basarabenii au fost lipsiți de învățământul în limba română, nu au avut drepturi cetățenești. Poetul scrie despre „soarele deșteptării" care arată „povara grea a vieții nenorocite", în primul rând a țăranilor. A. Mateevici remarcă: „Și la noi [ca și la alte popoare din Imperiul rus, *a.p.*] cel dintâi o simte asta țăranul, care în toate vremurile și la toate popoarele a fost suferitorul, plângătorul și ducătorul nevoilor întregii națiuni (întregului norod)..." Autorul scrie și despre conaționalii noștri înstăriți („tagmele cele mai de sus"), care uită de „fratele său cel înjosit și nedreptățit". A. Mateevici este convins că atunci când „cei mari" sunt solidari cu „cei mai mici", atunci „întreg poporul scapă de întuneric, de jugul neștiinței [de carte] și a lipsei de drepturi. Poetul îndeamnă țăranii la acțiuni, la cunoașterea realităților din țară: „Țăranul luminat prin faptele ce se petrec acuma la noi în împărăție și pricepând în ce stare de plâns se află, să nu stea ademenit, nepăsător, ci, ascultând glasul firii sale, să spună întotdeauna și peste tot locul de suferințele sale. Căci numai dacă va cere, i se va da".

În mai multe articole Alexei Mateevici a pledat pentru o conlucrare a preoților basarabeni (români) cu țăranii. Asta pentru că preoții aveau știință de carte, cunoșteau realitățile din Rusia anului 1906 și erau îndemnați de

poet să deștepte țărănimea basarabeană. Preoții, scrie A. Mateevici, mai ales cei de la țară („poporani"), știu foarte bine viața țăranului, ei sunt „căpeteniile sufletești ale țăranilor". După înșiruirea mai multor argumente de ce anume preoții, A. Mateevici conchide: „Noi luăm preoțimea întreagă îndeobște și vedem cu bucurie că ea poate să fie cea mai bună tovarășă și ajutoare a țărănimii. Mai mult: **ea este datoare** (sublinierea lui A. Mateevici, *a. p.*) să meargă împreună cu țăranii. Asta trebuie s-o înțeleagă și preoții, și țăranii". Dar cedările țarismului au fost vremelnice. Țarul Nicolai al II-lea a promovat o politică de reprimare sângeroasă a țăranilor: „Armata a distrus sate întregi și mii de țărani au fost închiși. Când nu a mai fost loc în închisorile din țară, s-a dat ordin ca țăranii vinovați să fie împușcați"[8].

Bineînțeles, reacțiunea țaristă a ajuns și în Basarabia. Libertatea de exprimare a fost lichidată. Abia în aprilie 1911 poetul Alexei Mateevici revine la publicistică, scriind „Două cuvinte despre tutun și băutură", în care pledează împotriva fumatului și beției. El considera că preoții și învățătorii, mână în mână, să lucreze împreună la luminarea poporului. Pe lângă citirea cărților folositoare împotriva beției, preoții și învățătorii erau îndemnați să folosească puterea cuvântului viu, „care în gura lor, singurilor luminători ai țărănimii, este cel mai mare și mai puternic mijloc de luptă cu tot ce vătăma viața târgurilor și satelor noastre".

În iunie 1917, la deschiderea cursurilor pentru învățătorii moldoveni din Chișinău, Alexei Mateevici a scris poezia „Limba noastră", devenită Imn al Republicii Moldova. La o lectură atentă a operei observăm multe trimiteri la realitățile rurale din Basarabia. Poetul scrie despre limba noastră, „pe moșie revărsată". Limba noastră-i „graiul pâinii, / Când de vânt se mișcă vara..."; limba noastră-i „frunză verde, / Zbuciumul din codrii veșnici...". Strofa a opta concretizează cui aparține limba română: „Limba noastră-i limbă sfântă, / Limba vechilor cazanii, / Care-o plâng și care-o cântă/ Pe la vatra lor țăranii".

Așadar, conchidem că poetul Alexei Mateevici a cunoscut viața, munca, greutățile țăranilor basarabeni (dar și a celor din Rusia), a exprimat în versuri starea de lucruri din satele basarabene, a chemat plugarii la luptă pentru „voie și pământ". Aceleași probleme au fost prezentate și în publicistica poetului.

Note bibliografice:

1. *Alexie Mateevici: genealogii, iconografie, evocări* (ed. întocmită și îngrijită, st. introd., bibliogr. de Vlad Chiriac), Chișinău: Editura Știința, 2003.

2. Gheorghe Baciu. *Alexie Mateevici – o victimă a terorismului bolșevic*, Chișinău, 2019. Cartea are o *Prefață*, semnată de Nicolae Dabija, care a fost preocupat, ca și alți autori, inclusiv – medicul-legist Gheorghe Baciu, de misterul morții poetului.

3. *Părinte al Limbii noastre. Închinare către Mateevici în versuri de Dumitru Matcovschi cu o seamă de cuvinte de Vasile Țepordei, Antonie Plămădeală, Petru Buburuz, Florin Cotinescu, Ion Niță, Ion Buzași ș.a.*, Chișinău: Redacția revistei „Basarabia", 1992, p. 143

4. Efim LEVIT, Sava PÂNZARU. *Alexei Mateevici, poetul, cărturarul și profetul Basarabiei*. În: *Alexei Mateevici*, *Opere*,

vol. 1. Chișinău: Editura Știința, 1993, p. 12.

5. S. Iu. VITTE, *Vospominania* [*Amintiri*], Moscova, 1960, p. 454.

6. Aici și în continuare sunt citate luate din *Alexei Mateevici*, *Opere*, vol. 1. Chișinău: Editura Știința, 1993, p. 623

7. *Alexei Mateevici*, *Opere*, vol. 1, p. 435-436.

8. Ornaldo Figes. *Revoluția rusă. 1891-1924. Tragedia unui popor.* Iași: Polirom, 2016, p. 207. Autorul scrie că între octombrie 1905 și aprilie 1906 regimul țarist a executat 15 000 de oameni, a împușcat sau rănit cel puțin 20 000 și a deportat sau exilat 45 000 de oameni.

SURSA: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/154626
https://orcid.org/0000-0002-5449-1023

REABILITAREA VICTIMELOR DEPORTĂRILOR DIN RSS MOLDOVENEASCĂ

Interesul științific pentru problemele sociale, economice și politice din U.R.S.S. după moartea lui Iosif Stalin nu scade, dimpotrivă, rămâne constant. Dovadă în acest sens sunt noile publicații pe această temă, precum și interesul constant al publicului pentru reabilitarea fostelor victime ale represiunii.

Scopul acestui discurs este de a rezuma problemele cu care s-au confruntat și se mai confruntă foștii deținuți și deportați după anunțul că sunt liberi și au dreptul fie să rămână acolo, unde au fost trimiși (în condiții de viață și de muncă schimbate), fie să se întoarcă înapoi în locurile natale. Pentru îndeplinirea acestei sarcini am folosit documente publicate, documente de arhivă și materiale de istorie orală[1].

În primul rând, trebuie spus că din RSS Moldovenească au fost deportați în Siberia, în nordul

Kazahstanului, în alte locuri îndepărtate: în noaptea de la 12 spre 13 iunie 1941, peste 22 000[2] de oameni („Primul val" al deportărilor în masă); în noaptea de 5 spre 6 iulie 1949, în timpul implementării „Operațiunii Sud", au fost deportate 11 253 familii, 35 796 persoane, dintre care 9 864 bărbați, 14 033 femei și 11 899 copii[3] („al Doilea val"); în aprilie 1951, în timpul „Operațiunii Nord" au fost deportate 732 de familii, 2 619 de persoane (conform altor surse – 734 de familii, 2 641 de persoane – „al Treilea val de deportări"). În plus, înainte și după războiul germano-sovietic din 1941-1945, din RASSM, apoi din RSSM, locuitorii acestor republici au fost trimiși în lagăre de muncă corecțională (ITL), acuzați conform art. 58 din Codul penal al RSFSR sau art. 54 din Codul penal al RSS Ucrainene.

După moartea lui I. Stalin, deja în august 1953, au fost aprobate propunerile Comitetului Central al PCUS cu privire la problema coloniștilor speciali expulzați în ordinea administrativă. În aceeași lună, a fost aprobată Rezoluția Comitetului Central al PCUS privind așezările speciale, care a declarat: „1. Să fie înlăturate toate restricțiile de la coloniști speciali din următoarele categorii, indiferent de naționalitate și motive de evacuare: a) membri și candidați pentru membri ai PCUS și familiile acestora; b) persoanele care au primit ordine și medalii ale Uniunii Sovietice pentru

fapte militare și de muncă; participanții la Marele Război pentru apărarea Patriei, femeile care s-au căsătorit cu cetățeni care nu sunt coloniști speciali, persoanele în vârstă, persoanele cu dizabilități și persoanele care suferă de boli grave; c) copiii coloniștilor speciali care nu au împlinit vârsta de 18 ani și persoanele care, în perioada deportării lor, nu aveau vârsta de 18 ani; d) cetățeni străini și cetățeni ai U.R.S.S., evacuați în 1937 în vederea degajării fâșiei de frontieră (...) și bulgari – cetățeni ai U.R.S.S., repatriați în 1945 din România și Bulgaria"[4].

Pe de altă parte, conducerea PCUS a făcut apel la ministerele și departamentele care au folosit rezultatele muncii coloniștilor speciali să-i facă interesați să rămână în domeniu, în agricultură și achiziții, în industria lemnului și hârtiei, industria metalurgică, industria petrolului, căile de comunicare și alte ministere și departamente în al căror sistem au muncit aceste persoane, să ia măsuri pentru încheierea de contracte individuale cu acestea, extinzându-le acestora toate beneficiile și avantajele stabilite pentru lucrătorii și angajații ministerelor și departamentelor de resort.

Astfel, noua administrație post-stalinistă a abandonat munca forțată a coloniștilor speciali și a încercat să-i motiveze pe acești oameni să rămână în locurile de muncă anterioare, extinzându-le beneficii[5].

În septembrie 1953, Ministerul Afacerilor Interne al U.R.S.S. a trimis o Notă adresată ministrului Afacerilor Interne al RSSM I. Mordoveț „Cu privire la eliberarea din așezările speciale a copiilor deportați fără părinți". Documentul precizează că în anul 1949, în timpul operațiunii de evacuare a familiilor de chiaburi, proprietari de pământ și altor „elemente sociale periculoase" din RSS Moldovenească, au fost trimiși copiii ai căror părinți locuiesc în prezent în Moldova. Mai mult, documentul enumeră regiunile și teritoriile în care se aflau acești copii: regiunile Amur, Kemerovo, Kurgan, Irkutsk și Tiumeni, teritoriile Altai și Habarovsk și Republica Socialistă Sovietică Autonomă Buriat-Mongolă. În total, 166 de copii au fost crescuți în familii străine. Ministerul Afacerilor Interne al U.R.S.S. a considerat oportun să scoată copiii expulzați din RSSM fără părinții lor și să-i readucă la fostele locuri de reședință, la părinți. După ce a trimis o listă cu copiii care s-au găsit în locuri de așezare fără părinți, Ministerul Afacerilor Interne al U.R.S.S. a ordonat ministrului I. Mordoveț să prezinte un demers Guvernului RSS Moldovenești în care să ceară asigurarea revenirii copiilor acasă, la părinți[6]. Așadar, după moartea lui I. Stalin, au fost luate

o serie de măsuri de schimbare a statutului persoanelor deportate, de „umanizare" a condițiilor de viață și de muncă ale acestora, de refacere a familiilor etc.

Pe de altă parte, coloniștii speciali înșiși au devenit mai activi, au început să discute situația lor la nivel local și să scrie declarații și plângeri. Astfel, la sfârșitul lunii mai 1955, Ministerul Afacerilor Interne al U.R.S.S. a trimis o circulară în care se menționa că până la acel moment (mai 1955) „erau aproximativ 5 000 de plângeri și cereri în așteptare de la persoane care solicitau eliberarea din așezările speciale. Ministerul Afacerilor Interne al U.R.S.S. a propus simplificarea metodelor și accelerarea examinării acestor plângeri și declarații.

În același timp, activitățile de reabilitare și de întoarcere a persoanelor deportate în locurile natale au fost realizate nu numai de Ministerul Afacerilor Interne al U.R.S.S. și Ministerul Afacerilor Interne al RSSM, dar și de Parchetul U.R.S.S. și RSSM, de autoritățile locale, precum și organele de partid. Ca urmare, în 1954-1955 din registrele așezărilor speciale au fost scoase 1 853 248 de persoane din cele 2 819 776, înregistrate la 1 ianuarie 1953. Și mai devreme, dar mai ales după adoptarea Decretului Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. nr. 342/216 din 12 martie 1956, coloniștii speciali au început să se întoarcă în patria lor. Ce au întâlnit în locurile natale?

În primul rând, imobilele lor au fost naționalizate și date în folosința colhozurilor sau în folosința consiliilor sătești, transformându-le din clădiri de locuit în spații pentru școli primare, spitale, centre comerciale, cluburi etc.

În cadrul realizării Programului de Stat „Recuperarea și valorificarea istorică a memoriei victimelor regimului totalitar-comunist din RSS Moldovenească" am selectat multe mărturii referitoare la condițiile în care s-au pomenit persoanele revenite din Siberia sau nordul Kazahstanului. Astfel, deși decizia de eliberare din localitatea specială (regiunea Kurgan) prevedea „reabilitarea fără drept de a locuit pe teritoriul RSS Moldovenească", cu toate acestea, fiind grav bolnav, capul familiei, Petru CUROȘ a decis să se întoarcă în satul său natal, Șeptelici, raionul Soroca, în care, înainte de deportare, era foarte respectat de săteni. Fiul acestuia, Pavel CUROȘ a mărturisit: „Tata a mers la conducerea colhozului și s-a prezentat. Îl cunoșteau toți ca om gospodar și cârmuirea colhozului a luat decizia să i se restituie pentru folosință temporară atelierul de fierărie...

Fiind construită din piatră, încăperea s-a păstrat bine. Gardul gospodăriei noastre a fost demolat, piatra a fost folosită la construcția unei ferme de păsări la marginea satului. Casa părintească, care era alături [de atelierul de fierărie, a. p.], fusese transformată în magazin: o parte din casă era magazin, altă parte de casă era club. Mama a lucrat paznic la propria casă. Părinții mei trăiau din salariul mamei. Este important să vă spun, că tata a refuzat să primească pensia ce i se cuvenea. Tata era mândru: a refuzat să primească pensia oferită de statul care l-a dus în Siberia"[7].

Lăsându-și casele și gospodăriile în satele natale, mulți dintre deportați au fost nevoiți să-și construiască case noi în așezările speciale în care au fost deportați. După eliberare, știind că nu au dreptul să se întoarcă pe pământurile natale, deportații au mers în regiuni, în care deja plecase moldoveni și-și crease gospodării prospere acolo, de ex., în nordul Kazahstanului. Familia lui Dumitru MUSTAȚĂ a fost deportată din satul Fârlădeni, raionul Căușeni, în iulie 1949. Casa și gospodăria au fost expropriate în favoarea autorităților locale. Familia MUSTEAȚĂ a fost trimisă în satul Ingair, raionul Tobolsk, regiunea Tiumen. În 1958, împreună cu familia, Dumitru MUSTEAȚĂ a părăsit localitatea Ingair și s-a stabilit în regiunea Aktiubinsk din Kazahstan, unde a construit o casă nouă, mare, cu verandă (s-a păstrat fotografia casei). Dar la începutul anilor 60, din motive familiale (mama lui era grav bolnavă și rămasă fără îngrijire), Dumitru MUSTEAȚĂ a fost nevoit să-și vândă, la prețuri mici, casa și proprietatea și să se întoarcă în satul natal. Autoritățile locale nu i-au restituit însă casa părintească și Dumitru MUSTEAȚĂ a fost nevoit sa-si construiască o a treia casa[8]. Rezumând, putem spune următoarele: nu cunoaștem cazuri când autoritățile locale au restituit imobilele confiscate de la persoanele deportate în Siberia (deși reabilitarea însemnă că acele persoane au fost reprimate pe nedrept și Statul a recunoscut oficial acest fapt). După implozia U.R.S.S. foarte puțini deportați și-au putut întoarce o parte din averile naționalizate (case, ateliere, unelte agricole de muncă), imobilele fiind în stări deplorabile. Puțini dintre cei deportați au primit despăgubiri bănești, dar asta după lungi rătăciri în sălile de judecată.

În al doilea rând, un obstacol serios pentru cei care se întorceau din Gulag a fost lipsa înregistrării la locul de reședință, ceea ce a însemnat imposibilitatea de a găsi un loc de muncă, de a vizita o clinică medicală, de a înscrie copiii la grădinițe sau școli etc. Aducem un exemplu. Vasile

A. CELPAN s-a născut în 1925, în Cetatea Albă. În decembrie 1943 Vasile Celpan a fost dus la minele de lângă orașul Bor (Iugoslavia), aflat sub controlul germanilor. Acolo a lucrat până în august 1944. Apoi autoritățile germane l-au trimis în Frankfurt pe Main, unde a lucrat la o fabrică de producere a cauciucului. În marte 1945 trupele americane au eliberat orașul de naziști, inclusiv persoanele străine, trimise la muncă, între ele fiind și Vasile CELPAN. Acesta a fost trimis în patrie, U.R.S.S. La 10 iunie 1947, ofițerii NKVD din regiunea Ismail l-au arestat pe Vasile CELPAN, acuzându-l de săvârșirea unei infracțiuni prevăzute de art. 54.1 din Codul penal al RSS Ucrainene. La 22 septembrie 1947, prin verdictul Tribunalului Militar al Ministerului Afacerilor Interne din regiunea Odesa V.A. CELPAN a fost condamnat la 10 ani de muncă silnică și trimis în Vorkuta. Datorită muncii pilduitoare, termenul i-a fost redus la 7 ani și la 27 septembrie 1954 a fost eliberat. Vasile CELPAN a revenit în RSS Moldovenească și a spus următoarele: „După eliberare, nu mi-am găsit un loc de muncă nicăieri, întrucât documentele mele aveau parafa „Magadan". Am încercat de două ori să scap de pașaportul cu ștampila „Magadan". Prima dată mi-am „pierdut" pașaportul cu ștampila respectivă. Miliția mi-a dat un nou pașaport cu inscripția „Eliberat pe baza pașaportului orașului Vorkuta" și mi-a aplicat o amendă pentru neglijarea documentelor sovietice. A doua oară, împreună cu muncitorii care rostogoleau un butoi, mi-am aruncat pașaportul într-o băltoacă. Am fost din nou la secția de miliție. Mi-au spus că am comis o infracțiune, mi-au dat din nou o amendă de 30 de ruble, dar de această dată mi-au eliberat un pașaport cu permis de ședere în raionul Lenin din Chișinău. Abia după aceea puteam merge la muncă"[9]. Abia în iunie 1991 instanțele de judecată l-au reabilitat în drepturi pe Vasile CELPAN.

Arhiva Națională a Republicii Moldova păstrează numeroase apeluri ale foștilor deținuți, adresate autoritățile superioare de stat cu cererea de soluționare a problemelor de înregistrare. De exemplu, Galina RODIONOVA din sat. Gangura, raionul Bender, a scris Consiliului de Miniștri al RSSM: „Rog permisiunea dumneavoastră pentru acordarea dreptului de a avea viză de reședință la locul de trai" / „Прошу вашего разрешения на право прописки по месту жительства" [10]. Sau, Valentin IKOV scria: „La secția de miliție mi s-a refuzat viza de reședință, făcând trimitere la necesitatea permisiunii din partea Consiliului de Miniștri a RSSM, asta

pentru că eu am fost scos de la evidență din localitatea specială în 1958" / В отделении милиции мне отказана прописка, ссылаясь на то, что нужно разрешение Совета Министров МССР, так как я был снят с учета спецпоселения в 1958 г."[11].

Concluzii:

1. Sub regimul stalinist, un grup mare de oameni a fost exilat din RSS Moldovenească în Siberia, în așezări speciale, deși în realitate capii familiilor deportate nu au fost exploatatori ai forței de muncă ale altcuiva, așa cum li s-a incriminat; mulți dintre cei exilați nu știau de ce au fost trimiși în Siberia.

2. La întoarcerea în patria lor, acest grup de oameni și-a dat seama că și-a pierdut imobilele și alte proprietăți, că au rămas sărai; foștii deportați erau nevoiți să locuiască cu rudele lor, iar unii dintre ei, puțini, s-au întors chiar înapoi, în Siberia sau Kazahstan.

3. Când deportații s-au întors în patria lor, a fost creat un cerc vicios: autoritățile locale nu au oferit viză de reședință pentru cei repatriați, prin urmare, ei nu au putut obține un loc de muncă, devenind paria societății sovietice. Fiecare caz individual a fost rezolvat în felul său (cu ajutorul cunoscuților, rudelor, prin departamente etc.).

4. Din punct de vedere social, acești oameni nu au primit niciodată recunoașterea deplină a nevinovăției lor; procesul de reabilitare a avut loc în secret. Multe persoane cu care am vorbit au spus că despre reabilitarea lor au aflat întâmplător, la mulți ani după ce fusese reabilitate. Conducerea hrușciovianã a înțeles că munca forțată este ineficientă, lucrurile trebuiau schimbate, dar nu a fost capabilă să creeze un sistem armonios de reabilitare deplină a oamenilor nevinovați. Sistemul comunist a putut doar să-i tolereze pe foștii deportați. Doar atât.

Note bibliografice:

1. În perioada 2014-2018 Centrul de Excelență Institutul de Istorie Socială „ProMemoria" a realizat Programul de Stat cu tema: *Recuperarea și valorificarea istorică a memoriei victimelor regimului totalitar-comunist din RSS Moldovenească în perioada anilor 1940-1941, 1944-1953. În* rezultat au fost adunate și studiate zeci de cazuri de deportare a locuitorilor RSSM, materiale publicate în 9 volume.

2. ПАСАТ В. И., *Трудные страницы истории Молдовы. 1940-1950-е гг., Сб. док.*, [Valeriu PASAT, *Pagini dificile din istoria Moldovei. Anii 1940-1950. Culegere de documente*], Moscova, Editura Teppa, 1994, c. 25.

3. Ibidem, p. 42.

4. PASAT V., *op. cit*., p. 690.

5. Ibidem, p. 691.

6. Ibidem, p. 699.

7. Pavel CUROȘ, *Când ne-au deportat, plângea tot satul*, în *Arhivele Memoriei. Recuperarea și valorificarea istorică a memoriei victimelor regimului totalitar-comunist din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească. Memorii, documente, studii de caz*, vol. I, tom I, Chișinău, S.n., 2016, p. 290.

8. Mai detaliat vezi: Anatol PETRENCU, *Teroarea stalinistă în Basarabia. Studii, documente, memorii*, Chișinău, S. n., (Tipografia „Balacron"), 2013, p. 172-180.

9. Anatol PETRENCU, *op. cit*., p. 152.

10. Agenția Națională a Arhivelor (ANA) a R. Moldova, fondul 2848, inv. 7, d. 964, f. 3.

11. *Ibidem*, fondul 2848, inv. 7, d. 964, f. 38.

SURSA: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/155943 ; CZU: 343.294:343.264:323.281(478)

PRIMUL AN DE NEUTRALITATE A ROMÂNIEI (1914-1915) ÎN *NOTELE POLITICE* ALE LUI ALEXANDRU MARGHILOMAN

Cu prilejul împlinirii unui secol de la Marea Unire (1918) și a 165 de ani de la nașterea lui Alexandru MARGHILOMAN (1854), prim-ministrul României (1918) și autorul *Notelor politice* (cinci volume, 1897-1924), primarul municipiului Buzău, Constantin TOMA, susținut de domnul dr. Marius-Adrian NICOARĂ, membru al Academiei Oamenilor de Știință din România, domnul dr. Alfred VASILESCU și editorul Ștefan DAVIDESCU, a realizat tipărirea anastatică a volumelor menționate.

Primul volum cuprinde perioada anilor 1897-1915[1]. Doamna Irina-Vlăduca MARGHILOMAN, strănepoata omului politic, a semnat *Cuvântul înainte* (p. V-VI) din care citez: „Dacă fiecare din noi ne-am nota seară de seară întâmplările zilei, am deveni mult mai atenți cu noi și cu cei care ne înconjoară. Am înțelege mai bine cine suntem și ce am realizat în viața noastră. Am fi mai atenți cu cei care ne apreciază și ne iubesc. Am fi oameni mai buni, mai liniștiți, mai conștienți de răspunderea pe care neam asumat-o" (p. V). Tot aici găsim cuvintele regelui Ferdinand adresate primului ministru Alexandru MARGHILOMAN: „Luând cunoștință de contractul de pace încheiat în București, vă mulțumesc Dumneavoastră și celorlalți delegați, pentru greaua și sacrificata muncă, pe care Dvs. ați depus-o pentru salvarea drepturilor noastre, într-o clipă plină de dureri. Ca Rege și român sunt plin de speranțe referitor la viitorul bravului și curajosului meu popor. Vă mulțumesc Dvs. pentru încrederea pe care o aveți în forța și bunăstarea țării sub conducerea Dinastiei mele" (p. VI).

Urmează *Argumentul* domnului Primar al Municipiului Buzău Constantin TOMA privind necesitatea retipăririi cărților semnate de Alexandru MARGHILOMAN ca una din multiplele măsuri luate în vederea cunoașterii corecte a locului și rolului buzoianului Alexandru MARGHILOMAN în Istoria Românilor și, în mod special – contribuția lui decisivă la realizarea reîntregirii naționale (1918).

În *Nota asupra ediției*, semnată de domnii Marius-Adrian NICOARĂ, Alfred VASILESCU și Ștefan DAVIDESCU, este expusă convingător valoarea științifică a *Notelor politice*: „...Prin autenticitatea și veridicitatea

lor [*Notele politice*] sunt valoroase documente de arhivă... Notațiile sale sunt scurte, clare simple. A consemnat evenimentele și a prezentat impresiile pe care i le-au produs acestea și rolul pe care el l-a avut în desfășurarea lor. Francheța informațiilor a pus în dificultate la momentul apariției lor aproape întreaga societate politică românească aflată în vârful piramidei sociale..." (p. IX).

Nu întâmplător, la scurt timp de la punerea cărților în vânzare, la ordinul primului ministru Alexandru AVERESCU și ministrului de interne Octavian GOGA, volumele nevândute au fost confiscate. Mult timp *Notele politice* ale lui Alexandru MARGHILOMAN au rămas aproape necunoscute. Abia în 1993, istoricul Stelian NEAGOE a adus în centrul atenției publicului cititor *Notele politice*, unite în trei volume[2]. Îngrijitorul ediției, Stelian NEAGOE, a analizat reacțiile presei timpului la lectura *Notelor politice*, recenziile publicate de Cezar PETRESCU, Nae IONESCU, Pamfil Șeicaru etc., a explicat multe însemnări ale *Notelor politice*.

Așa cum remarcă îngrijitorii ediției 2019 a *Notelor politice*, aceasta „reproduce cu fidelitate textele caietelor-manuscris și a celorlalte texte cunoscute de editorii împuterniciți ai primei ediții" [Octav George LECCA, Panaiti WYZANTI și Mihail PHEREKYDE] și așezate „în formatul lor tipografic original..." (p. XIII-XYI).

Notele politice, semnate de președintele Partidului Conservator Alexandru MARGHILOMAN nu sunt note zilnice. În unele cazuri sunt pauze temporale destul de mari. Dar au fost și zile când autorul *Notelor* a extins textul însemnărilor sale. Autorul *Notelor* s-a adresat jurnalului său atunci când apăreau momente critice sau deosebit de responsabile în viața politică a României. Sunt însemnări referitoare la pozițiile și vorbele oamenilor politici cu care s-a întreținut autorul și care se refereau la posibilele formări de guverne, fuziuni politice, probleme de politică externă etc. *Notele politice* au fost scrise pentru uzul autorului. În *Note politice* Alexandru MARGHILOMAN a fixat scurte caracteristici date oamenilor politici de interlocutorii lui: „ dintr-o convorbire din ajun cu FILIPESCU am înțeles duplicitatea lui Take IONESCU și nesfârșita lui intrigă" (p. 115); sau „Bogdan un fel de spion al lui Haret printre noi" (p. 116) etc. *Notele politice* oferă istoricilor detalii importante referitoare la atitudinea statelor europene după războaiele balcanice, dar mai ales în anii Primului Război Mondial.

În cele ce urmează ne-am propus să examinăm unele probleme cu care s-a confruntat elita politică în primul an de neutralitate a României în timpul Marelui Război (Primul Război Mondial), evenimente expuse de Alexandru MARGHILOMAN în primul volum al *Notelor politice*. Evident, ne interesează poziția marilor personalități politice față de intrarea României în război, mai ales de partea cui, a Puterilor Centrale sau Antantei și care a fost opinia față de Rusia țaristă, respectiv de eliberarea și unirea Basarabiei cu Patria-mamă România.

A. MARGHILOMAN a scris despre rugămintea principesei Maria, soția principelui Ferdinand și vară primară cu Nicolai al II-lea, de a face în așa fel ca prințul Carol, viitorul rege Carol al II-lea, să fie la Constanța, la întrevederile cu țarul rus și familia acestuia. Dorința principesei Maria a fost ca prințul Carol să se căsătorească cu una din fiicele împăratului. A. MARGHILOMAN scrie: „Dânsa este trup și suflet pentru această căsătorie. Brătianu[3] vede ca dânsa..." (p. 222).

Din *Note politice* aflăm că Curtea regală (posibil și alți oameni politici români, cel puțin autorul *Notelor*) era la curent cu boala pe care o moștenise fiul împăratului Alexei – hemofilie. Boala era un secret de stat, din *Note* deducem că nu era chiar așa.

Vizita familiei imperiale ruse la Constanța a fost întreruptă de evenimentele desfășurate în Europa: la 28 iunie (11 iulie stil calendaristic nou), la Sarajevo (Bosnia) au fost asasinați prințul moștenitor al Austro-Ungariei Franz Ferdinand și soția acestuia. Monarhia dualistă a înaintat un ultimatum Serbiei cu cerințe ce nu puteau fi realizate. Rusia a declarat mobilizare parțială, iar la 28 iulie Austro-Ungaria a declarat război Serbiei. În câteva săptămâni marile puteri, împărțite în două alianțe politico-militare (Germania și Austro-Ungaria, numite Puterile Centrale și Rusia, Franța și Marea Britanie, numite Antanta sau Puterile Aliate) se aflau în stare de război. Încă din 1883, România avea semnat cu Germania și Austro-Ungaria un tratat de alianță care prevedea susținerea militară în cazul în care una din părțile semnatare ar fi fost atacată. În condițiile declanșării conflictului militar Puterile Centrale au cerut României să intre în război împotriva Serbiei. În astfel de circumstanțe regele României Carol I a convocat la Sinaia Consiliul de Coroană (21 iulie). Alături de alți demnitari de stat, la ședință a asistat și a participat în dezbateri și Alexandru MARGHILOMAN, care ulterior a expus în jurnalul său esența discuțiilor.

Citățm din *Note*: „Regele (...): Nu trebuie să facem politică de sentimente. Neutralitatea este o soluție rea, care va face ca România să piardă înalta situație pe care a câștigat-o. A merge cu Rusia ar fi contra sentimentelor unanime ale țării. Să ne pronunțăm numaidecât în favoarea Germaniei și Austriei, cu care ne leagă un tratat, este ceea ce ne dictează interesele viitorului. Va urma onoare și profit" (p. 231).

Astfel, regele Carol I dorea intrarea României în război. Poziția lui a fost susținută de P. P. CARP – unul din fruntașii Partidului Conservator și susținător fervent al intrării României în război alături de Puterile Centrale: „Războiu imediat, trebuie ajutat Germanismul să zdrobească Slavismul. Românii din Transilvania ne îngrijorează puțin: au manifestat ei oare dorința de a fi încorporați? Cei dintâi care vor trage asupra noastră dacă urmărim altă politică, vor fi *regimentele române*. Regele a vorbit limbajul datoriei și onoarei; trebuie să-l urmăm. Avem un tratat, România trebuie să-și ție angajamentele" (p. 231-232).

Alexandru MARGHILOMAN a atras atenția Consiliului de Coroană asupra poziției Italiei, care și ea avea un tratat de asistență mutuală cu Puterile Centrale, dar care deocamdată nu a intervenit în conflictul militar. În opinia autorului *Notelor politice*, intrarea României în război alături de Germania și Austria, însemna întărirea poziției Bulgariei, mărirea ei teritorială. În același timp asta însemna „părăsirea românismului în Austria și alte locuri". A lupta alături cu Rusia prezenta, în opinia autorului *Notelor*, un pericol moral prea mare, nimeni nu o dorește. Și conchide: „Atuncea... neutralitate. Este ea oare posibilă? Rusia o cere și va respecta-o. N-are interes să ne arunce de partea cealaltă. Austria? Nici ea nu o să vrea să ne indispue, căci de altmintrelea trebuie să fie destul de mulțumită că îi lăsăm disponibile corpurile pe care ar trebui să ni le opue. Este oare soluția onorabilă? Sigur că da. «Casus foederis» nu există. Dacă s-ar putea interpreta că intrigi ursite pe teritoriul unui vecin echivalează unei agresiuni de Stat la Stat, atunci s-ar putea zice într-o zi, că din cauza Ligei atacăm Austro-Ungaria. De altmintrelea Italia, mai intim legată și mai veche aliată, nu judecă că există pentru ea «casus belli». Să ne armăm spre a ne păzi granițele și atâta tot pentru moment" (p. 233).

După dezbateri poziția lui Alexandru MARGHILOMAN a fost susținută și de rege: „Sunt rege constituțional și nu voi declara eu singur războiul" (p. 236).

Notele politice demonstrează constituirea câtorva curente politice privind politica externă a României (implicarea ei în război). Curentul cel mai activ a fost cel care pleda pentru intrarea în război a României alături de Antanta împotriva Austro-Ungariei (respectiv – împotriva Germaniei) pentru eliberarea românilor din Transilvania. Cel mai aprig promotor al acestei opțiuni a fost Nicolae FILIPESCU, fruntaș al Partidului Conservator, dar care s-a împotrivit poziției de neutralitate a României, susținută de Alexandru MARGHILOMAN, și care a fondat o organizație pro-Antanta, numită Acțiunea Națională. Autorul *Notelor politice* a prezentat multe cazuri în care Nicu FILIPESCU insista pentru ca România să atace Austria. De ex., la 17 august 1914, N. FILIPESCU: „Dar ce bine ar fi dacă am putea să ne înțelegem cu Italia și să cădem amândoi în spinarea Austriei! (p. 252). La 2 septembrie, la Sinaia, N. FILIPESCU „se pronunțase pentru o acțiune imediată, bineînțeles în contra Austriei, se preparase o manifestație la sosire. Public numeros pentru a aclama pe marele patriot, cortegiu cu automobilul lui în cap..." (p. 264).

Constantin OLĂNESCU, unul dintre fruntașii Partidului Conservator, spunea: „Neutralitatea nu poate fi eternă. Să ieșim din ea la prima ocazie; aparține conducătorilor să o prinză și să ea garanții. În mișcările de stradă sunt mulți agenți plătiți. Nu cred ca Regele, văzând o mișcare unanimă, să persiste în sentimente personale. Nu voi merge niciodată contra franco-rușilor. Ar fi o crimă de neam: nu sacrific 3-4 000 000 de români pentru 6-700 000 din Basarabia" (p. 268).

Nicolae FILIPESCU și adepții lui au organizat la București și în alte localități ale României demonstrații de stradă cu drapelele românilor transilvăneni (p. 357), cereau constituirea unui guvern „național" (liberali și conservatori), care ar porni războiul împotriva Austro-Ungariei. N. FILIPESCU a depus eforturi sporite pentru a-l scoate pe A. MARGHILOMAN din funcția de președinte al Partidului Conservator tocmai pentru că susținea politica de neutralitate a României.

Persoanele politice care pledau pentru intrarea României în război împotriva Puterilor Centrale aveau ca aliată Rusia țaristă. Aceasta nu ascundea că scopurile ei sunt cotropirea strâmtorilor Bosfor și Dardanele și a Constantinopolului. „Rușii își rezervă ocuparea Constantinopolului și consimțământul nostru anticipat", a spus regele și a consemnat de A. MARGHILOMAN (p. 269). În septembrie 1914, românii au primit oferta

ruşilor: România să păstreze neutralitatea şi în cazul victoriei Antantei, României i se vor da teritoriile populate majoritar „din Ungaria şi Austria, deci, şi Bucovina" (p. 284).

Alt curent politic a fost păstrarea neutralităţii României în Marele Război. Această poziţie a fost promovată cu multă dibăcie de prim-ministrul român, liberalul Ion I. C. BRĂTIANU. Poziţia de neutralitate a fost expusă şi de conducerea Partidului Conservator. Astfel, la 20 august 1914, Comitetul executiv al acestui partid a decis în unanimitate: „Niciun fapt nou neproducându-se, care să justifice o schimbare în atitudinea României, astfel cum a fost fixată în Consiliul de Coroană de la 21 iulie, Partidul Conservator stăruie fără şovăire în această atitudine. Faţă de această hotărâre şi, fiindcă mai presus de orice consideraţiune sunt interesele ţării, el sfătuieşte pe membrii săi să păstreze o nepărtinire desăvârşită în aprecierea faptelor şi în discuţiunea situaţiunilor" (p. 256).

Această poziţie va fi promovată consecvent de preşedintele Partidului Conservator Alexandru MARGHILOMAN, poziţie care nu convenea adepţilor intrării României în război alături de Rusia (Antanta). În *Notele* sale *politice* autorul a adus multe exemple de acte de huliganism organizate de adversarii săi politici în faţa sediului partidului, de scrisori cu ameninţări de asasinare etc. Astfel, la 21 august 1914, poliţia l-a reţinut pe un tânăr care intenţiona să-l omoare pe Alexandru MARGHILOMAN. Autorul *Notelor* scrie: „L-am batjocorit cum trebuie şi am cerut să i se dea drumul" (p. 257).

Au fost personalităţi politice care au pledat pentru eliberarea şi reîntregirea Basarabiei cu Patria-mamă România. Între aceştia – Constantin DIAMANDY, ministrul României la Petersburg. Într-o discuţie avută la Sinaia cu autorul *Notelor politice*, C. DIAMANDY „sugerează să reluăm în gazete chestia Basarabiei, care este proclamată la Petersburg «moartă şi îngropată»" (p. 246). Un alt apărător ferm al cauzei naţionale a basarabenilor a fost Petre P. CARP, citat mai sus[4]. Şi, bineînţeles, Constantin STERE, cu care autorul *Notelor politice* s-a întreţinut mai puţin.

În Concluzie: primul volum al *Notelor politice*, semnat de Alexandru MARGHILOMAN, este o sursă de prima mână în ceea ce priveşte clasa politică a României în anii 1897-1924. A. MARGHILOMAN a fixat pentru sine, dar şi pentru Istorie, cele mai stringente probleme ale României expuse cu vocea principalilor actori politici. În primii ani ai Marelui

Război (1914-1918), conducerea României a păstrat neutralitatea în pofida presiunilor venite din partea adepților Antantei de a lupta împotriva Austro-Ungariei și Germaniei, cât și partizanilor Puterilor Centrale de a lupta cu Rusia pentru recuperarea Basarabiei, ocupate în 1812. În pofida amenințărilor de tot felul, fiind în opoziție, autorul *Notelor politice* a rămas un fervent susținător al politicii de neutralitate, promovate de primul ministru român Ion I. C. BRĂTIANU.

Note bibliografice:

1. Alexandru MARGHILOMAN, *Note politice. 1897-1924. Cuvânt înainte* de Irina-Vlăduca MARGHILOMAN, *Argument* de Constantin TOMA. Ediție anastatică îngrijită de Marius-Adrian NICOARĂ, doctor în istorie, Alfred VASILESCU, doctor în securitate națională, Ștefan DAVIDESCU, editor, Buzău, Editura Alpha MDT, 2019, 565 p.

2. Alexandru MARGHILOMAN, *Note politice,* vol. 1, *Introducere și comentarii* de Stelian Neagoe, București, Scripta, 1993; Alexandru MARGHILOMAN, *Note politice,* vol. 2, București, Machiavelli, 1994; Alexandru MARGHILOMAN, *Note politice,* vol. 3, București, Machiavelli, 1995.

3. Ion I. C. BRĂTIANU, prim ministrul României, 1914-1918.

4. Vezi și Anastasie IORDACHE, *România în anii Primului Război Mondial*, în *Istoria Românilor. De la Independență la Marea Unire (1878-1918)*, vol. VII, tom II, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 403. A. IORDACHE subliniază: „...P. P. CARP s-a pronunțat categoric pentru intrarea în război alături de Tripla Alianță împotriva Rusiei, veșnica adversară a românilor, după opinia sa" (*Ibidem*).

SURSA: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/152393

PRADA DE RĂZBOI: ISTORIE ȘI ACTUALITATE

Introducere

Actualitatea temei de cercetare. Războiul agresiv al Federației Ruse, declanșat la 24 februarie 2022, a deschis noi teme de cercetare legate de pregătirea și desfășurarea operațiunilor militare de către Armata Rusă, de îndoctrinarea populației civile prin intermediul propagandei oficiale a Kremlinului, de scopul războiului, de alte probleme, între care și chestiunea trofeelor și a prăzii de război. Mijloacele contemporane de monitorizare a anumitor obiective au permis prezentarea publicului larg a comportamentului militarilor ruși la retragerea lor din preajma orașului Kiev în Belarus. Înregistrările video, fotografiile, ascultarea convorbirilor telefonice între militarii ruși și rudele acestora, aflate pe teritoriul național al Rusiei, expunerile martorilor oculari etc. demonstrează că la retragere militarii ruși au luat cu ei nu simple „trofee" de război, ci obiecte de uz casnic (televizoare, mașini de spălat, computere, jucării, alte lucruri), sustrase din casele și apartamentele persoanelor civile prezente sau evacuate din zona operațiunilor militare. Aceste fapte au stârnit un viu interes atât în rândul specialiștilor, cât și a păturilor mai largi ale populației, și anume: în trecut, armata rusă a mai comis astfel de acțiuni reprobabile?

Gradul de cercetare a problemei. Despre comportamentul ostașilor ruși (sovietici) față de militarii morți, față de prizonierii de război, dar și față de populația civilă în anii celui de-al Doilea Război Mondial au fost publicate mai multe mărturii și au fost exprimate atitudini, uneori în formă satirică. De exemplu, de notorietate au fost (și sunt) versurile actorului Constantin TĂNASE, care, în versuri umoristice, a expus esența comportamentului soldatului rus. „Rău era cu «der, die, das» / Da-i mai rău cu «davai ceas» / De la Nistru pân-la Don / Davai ceas, davai palton / Davai ceas, davai moșie / Haraşo tovărășie"[1].

Despre trofee de război au scris autori militari și civili[2], dar deocamdată subiectul dat nu a constituit obiectul unui studiu monografic. Marea problemă constă în faptul că frontiera între acțiunea de luare a unui trofeu și cea de a prăda este foarte vagă. În ultimul timp se depun eforturi pentru a elucida diferența între „trofeu" și „pradă de război" și explicațiile le fac în special juriștii[3].

Problema abordată în studiul de față este comportamentul ostașilor Armatei Roșii în anii celui de-al Doilea Război Mondial față de populația civilă în teritoriile României, ocupate în 1940 și reanexate în 1944.

Obiectivele cercetării: pe baza documentelor publicate și a celor din arhive să demonstrăm comportamentul ocupantului sovietic în cele două ipostaze în care s-a manifestat: politica de jaf, promovată de instituțiile statului sovietic și prădăciunile comise de militarii sovietici ca indivizi.

Metodologia cercetării. În elaborarea acestui material am folosit metodele analizei și sintezei faptelor istorice, deducției, sintezei, comparației.

Rezultatele cercetării

În urma semnării Pactului Molotov-Ribbentrop (23 august 1939), în bună înțelegere cu Germania nazistă, U.R.S.S. a cotropit teritoriile românești Basarabia, nordul Bucovinei, Ținutul Herța. U.R.S.S. a impus populației acestor teritorii românești legile sale, legi bazate pe ura de clasă și exproprierea bunurilor materiale. Conform Decretului despre pământ, semnat de liderul bolșevicilor în toamna anului 1917, pământul cu toate bogățiile lui devenea proprietate a statului „proletar". Prevederile acestui decret s-au extins imediat și asupra teritoriilor anexate: în zădar țăranii considerau că mai sunt proprietari de terenuri agricole cu actele în regulă; pentru sovietici asta nu mai conta.

După acapararea Basarabiei și nordului Bucovinei, în bună înțelegere între cele două state (U.R.S.S. și Germania) peste 100 000 de etnici germani au fost strămutați în Reich. Ca rezultat, Statul sovietic a pus stăpânire pe 59 mii hectare de pământ arabil, folosit și întreținut de germani, pe 22 425 case, peste cinci mii de cai, circa 16 000 de vite mari cornute[4] – bunuri ce au fost proprietatea persoanelor evacuate în Germania. Statul sovietic a naționalizat băncile (6 iulie 1940), întreprinderile industriale, iar la sate a aplicat politica „comunismului de război" de la proprietarii satelor au fost rechiziționate 200 000 tone de grâu, expediat în Germania nazistă.

După o triere minuțioasă a populației basarabene, autoritățile sovietice au decis să deporteze în Siberia mai multe categorii de oameni, între ele fiind foști polițiști și jandarmi, albgardiști (ofițeri ai Armatelor antisovietice din cadrul Războiului civil din Rusia, 1917-1921), dar și persoane, numite impropriu „elemente antisovietice": „moșieri", „comercianți", pri-

mari, alte „elemente sociale străine" (subliniat de autor; așa calificativ putea fi atribuit oricărui om, considerat de sovietici ca fiind neloial U.R.S.S.). Din ordinul Guvernului sovietic, în noaptea de la 12 spre 13 iunie 1941, din numita RSS Moldovenească au fost deportați peste 22 000 de oameni[5]. Important pentru acest studiu este faptul confiscării și însușirii bunurilor materiale (caselor, obiectelor rămase în case și gospodării – mese, scaune, paturi, haine, instrumente de lucru, poloboace etc.), unelte agricole, vite, păsări etc. de către militarii ruși și unii din activiștii-colaboraționiști ai sovietelor.

În primăvara-vara anului 1944 trupele sovietice au trecut frontiera de stat a U.R.S.S. și au cucerit din nou teritoriul românesc al Basarabiei, restabilind puterea sovietică. A fost perioada când Forțele militare sovietice au aplicat din plin deprinderile de însușire ilicită a bunurilor străine. Mai mult ca atât, pe data de 26 decembrie 1944, comisarul poporului pentru apărare (Iosif Stalin) a semnat Ordinul nr. 0409 „Cu privire la primirea coletelor de la ostașii Armatei roșii, de la sergenți, ofițeri și generali [luptători în cadrul fronturilor active]) și expedierea lor în spatele frontului țării", care prevedea următoarele: militarilor de pe fronturi li s-a permis „pentru serviciul impecabil", în calitate de premii, cu consimțământul în formă scrisă al superiorilor, să trimită colete familiilor lor, după cum urmează – ostașii de rând puteau trimite un colet cu o greutate de până la cinci kg o dată pe lună; ofițerii – un colet de 10 kg, generalii – un colet de 16 kg[6]. Altfel spus, conducerea U.R.S.S. a stimulat militarii sovietici victorioși să adune obiecte, numite „trofee-suvenire", între care ceasuri de mână, brichete, tacâmuri, bijuterii, sticle cu băuturi alcoolice, parfumuri, încălțăminte, îmbrăcăminte, mobilă și, în general, totul ce le plăcea. Conducerea U.R.S.S. nu a considerat că acapararea acestor „trofee-suvenire" este crimă de război.

După ocuparea orașului Chișinău (august 1944) ostașii sovietici au comis diverse acte de vandalism, furturi, abuzuri. Ei au nimicit tot ce amintea de caracterul românesc al Chișinăului. Astfel, sovieticii au lichidat un șir de monumente – parte a patrimoniului național. Între altele, ei au distrus bustul fabulistului Alexandru DONICI (reinstalat la 19 septembrie 1943, sculptor Alexandru PLĂMĂDEALĂ[7]); bustul filantropului Vasile STROESCU, Membru de Onoare al Academiei Române[8]. Sovieticii au distrus monumentul „Izvorul General PION" din Valea Morilor, restabilit

abia în 2021[9] în urma eforturilor depuse de dl Iulian RUSANOVSCHI[10]. În același an (1944) sovieticii au lichidat monumentul „Lupoaica Română”[11] și au distrus impunătorul monument „Turnul Dezrobirii Basarabiei” – „simbol al faptelor glorioase ale Armatei Române și strajă neclintă a drepturilor noastre pe aceste pământuri”[12].

Odată intrați în Chișinău, militarii sovietici au acaparat bunuri străine, trecându-le în proprie folosință. Prădăciunile au luat proporții atât de mari, încât fenomenul fusese discutat și condamnat la ședințele Biroului Comitetului orășenesc de partid comunist al Chișinăului. Astfel, pe data de 7 septembrie 1944, în cadrul ședinței organului de conducere sus-numit, a fost constatat faptul că militarii din cadrul Comisariatului poporului pentru afaceri interne (NKVD), în loc să introducă „ordinea revoluționară în oraș, să păzească principalele centre industriale și averea statului, s-au poziționat pe calea nedreaptă și dăunătoare de luare în folosință personală a averii, considerată a fi avere de stat”[13]. Liderii comuniști ai orașului s-au indignat de faptul că enkavediștii au acaparat imobile și au afișat tăblițe „Ocupat de NKVD”. De asemenea, ei au pus stăpânire pe clădirea Sinagogii și Casei de rugăciuni a baptiștilor, au postat santinele la intrările în clădiri, interzicând oricui pătrunderea în interior, inclusiv reprezentanților conducerii orașului.

Un alt caz discutat în ședință Biroului comitetului de partid comunist a fost cel legat de fărădelegile comise de șeful Secției IV Miliție ANTONOV, care a dat ordin subalternilor săi să ia un pian de la cetățeanca TOMICI, ordin realizat de milițieni prin amenințarea aplicării forței[14].

Nu toate cazurile de prădăciune și abuzurile au ajuns să fie discutate la ședințele organului de conducere a orașului. Important este însă că cel puțin formal regimul de ocupație sovietic a încercat să stăvilească fărădelegile comise de militarii ruși față de localnici. Sau, în Federația Rusă de astăzi, cel puțin deocamdată, nimeni (oameni politici, militari, mass-media etc.) nu au condamnat furturile comise de militarii ruși în orașele-satelit ale Kievului, aflate provizorii sub ocupație.

Revenind la vremurile celui de-al Doilea Război Mondial este cazul să amintim jafurile de mare rezonanță, comise de marii comandanți de oști sovietici, inclusiv – mareșalul U.R.S.S. Gheorghe Jukov. În 1946, în U.R.S.S., a început un proces de judecată, numit „Afacerea trofeelor”. Pe numele lui I. Stalin a fost trimisă o depeșă în care se scria că la punctul va-

mal Iagodinskaia, în preajma orașului Kovel, „au fost reținute șapte vagoane în care erau 85 lăzi cu mobilă; la verificarea documentelor s-a constatat că mobila aparține mareșalului Jukov”[15]. Din alte surse cunoaștem că mareșalul Gh. Jukov a mai trimis și alte „trofee”, găsite la vila lui (covoare, goblenuri, tablouri, veselă etc.[16]). În timpul procesului Gh. Jukov spunea că o parte din obiectele intrate în posesia lui „i-au fost făcute cadou”, altă parte – le-ar fi „cumpărat” el din salariu. În final, Gh. Jukov a fost scos din funcția de Comandant suprem al Forțelor Terestre ale Armatei Sovietice și numit Comandant al Districtului militar Odesa.

În „Afacerea trofeelor” au fost trași la răspundere mulți alți generali staliniști pentru prădăciunile în proporții deosebit de mari – Vasili TERENTIEV, Vladimir KRIUKOV etc.

De reținut un moment: în anumite lucrări istorice faptele lui Gh. Jukov au fost justificate: chipurile, conform unei tradiții vechi rusești, el, Gh. Jukov, dădea voie militarilor Armatei roșii să jefuiască timp de trei zile orașele pe care aceștia le-au cucerit. Bineînțeles – și el se căpătuia „cu ceva”[17]. Toate acestea aveau loc în contextul prevederilor Convenției de la Haga (1907) „Despre legile și obiceiurile războiului”, care interzicea acapararea proprietății adversarului (art. 23), interzicea prădarea orașelor cucerite (art. 28). Devine clar că pentru unii comandanți de oști sovietici aceste legi nu existau.

Războiul Federației Ruse împotriva Ucrainei demonstrează că actuala conducere de la Kremlin continuă „tradițiile” istorice de purtare a războiului. În văzul tuturor, nestingherit și sincer, statul Federația Rusă a scos din regiunile de sud ale Ucrainei, vremelnic aflare sub ocupație, producția siderurgică și grâul stocat pentru consum și export. În același timp, militarii individual (dar cu consimțământul superiorilor lor) au jefuit bunuri aparținând populației civile.

Concluzii

La 24 februarie 2022, Federația Rusă a început un război în toată legea, numit, însă, „operațiune militară specială” de „denazificare și demilitarizare” a Ucrainei. Intervenția militarilor ruși a demonstrat că aceștia continuă vechea „tradiție” de capturare a bunurilor străine de la populația civilă și trimiterea acestor bunuri, însușite nelegitim, familiilor lor din Federația Rusă. Subiectul prădăciunilor a devenit deosebit de actual pen-

tru organele de drept ale Ucrainei. Asta pentru că pătimesc oamenii civili ca urmare a acțiunilor criminale ale soldaților ruși, dar și a concetățenilor proprii.

Pentru știința istorică tema prădărilor armatelor ruse pe parcursul istoriei medii, moderne și contemporane revine în actualitate: nu cumva aceste apucături criminale se transmit din generație în generație? Ceea ce este demonstrat la moment: ca și în trecut, și în prezent conducerea Rusiei nu respectă tratatele și convențiile internaționale (sau bilaterale, în cazul raporturilor cu Ucraina de astăzi).

Note bibliografice:

1. Constantin TĂNASE, *Davai ceas, davai palton*, în *https://www.incorectpolitic.com/constantin-tanase-davai-ceas-davai-palton/* (accesat 23.06. 2022).

2. *Trofei* [*Trofee*], în *Sovetskaia voennaia ențiklopedia* [*Enciclopedia militară sovietică*], vol. 8, p. 124-125. *https://ru.wikipedia.org/wiki/ Трофей_(добычя)* (accesat 23.06. 2022).

3. Vezi, de ex., Nadejda GRIȘANOVA, *Marodiorstvo i drughie prestuplenia, soverșonnîe vo vremea voennogo pologinia: kakaia otvetstvennosti predusmotrena* [*Prădăciunea și alte crime comise în timpul stării de război: ce responsabilitate este prevăzută*], în https://*jurliga.ligazakon.net/ru/news/210037_maroderstvo-i-drugie-prestupleniya-sovershennye-vo-vremya-voennogo-polozheniya-kakaya-otvetstvennost-predusmotrena* (accesat 23.06. 2022).

4. Valeriu PASAT, *Trudnîe straniți istorii Moldovî. 1940-1950-e godî* [*Pagini dificile ale istoriei Moldovei. Anii 1940-1950*], Moscova, editura Terra, 1994, p. 130-131.

5. *Ibidem*, p. 147-148.

6. *Приказ об организации приёма и доставки посылок от красноармейцев, сержантов, офицеров и генералов действующих фронтов в тыл страны. 26 декабря 1944 г.* [*Ordin cu privire la primirea coletelor de la ostașii Armatei roșii, de la sergenți, ofițeri și generali* [luptători în cadrul fronturilor active] *și expedierea lor în spatele frontului țării*], în *http://docs.historyrussia.org/ru/nodes/187770-prikaz-ob-organizatsii-priema-i-dostavki-posylok-ot-krasnoarmeytsev-serzhantov-ofitserov-i-generalov-deystvuyuschih-frontov-v-tyl-strany-26-dekabrya-1944-g#mode/inspect/page/4/zoom/4* (accesat 25.06.2022); este publicat facsimilul documentului.

7. Iulian Rusanovschi, *Războiul monumentelor. Soarta monumentelor din Basarabia, Bucovina de Nord, Transnistria din perioada 1918-1944*, Chișinău, Editura Cu drag, 2018, p. 237.

8. *Ibidem*, p. 256.

9. Mai detaliat vezi: Anatol PETRENCU, *Monumentul din Valea Morilor și reacția neadecvată a Rusiei*, în *http://anatolpetrencu.promemoria.md/?p=3529* (accesat 25.06.2022).

10. Iulian Rusanovschi, *Op. cit*., p. 260-263.

11. *Ibidem*, p. 292.

12. *Ibid*., p. 363.

13. Arhiva Organizațiilor Social-Politice a Republicii Moldova, fond 12, inv. 1, d. 14, f.12.

14. *Ibidem*.

15. *Trofeinoe delo* [*Afacerea trofeelor*], în *https://ru.wikipedia.org/wiki/Трофейное дело* (accesat 25.06. 2022).

16. Vezi: *„Trofei" dlea marșala Jukova [„Trofee" pentru mareșalul Jukov]*, în *https://history.wikireading.ru/79356* (accesat 25.06.2022).

17. Boris SOKOLOV, *Nevinnîe marșalosti* [joc de cuvinte la *marșalosti*, *șalost*i însemnând *strengărie*; *„Strengării" nevinovate*], în https://graniru.org/Society/History/m.193259.html (accesat 25.06. 2022).

SURSA: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/166528

ALEXEI ȘCIUSEV: CONTRIBUȚIA LA RESTABILIREA CHIȘINĂULUI

Despre proiectele arhitecturale ale lui Alexei ȘCIUSEV, născut în Chișinău, s-a scris mult, în special despre operele lui, create în anii dictaturii staliniste (1932, anul când liderul bolșevic a impus stilul său în arhitectura sovietică, – 1949, anul decesului lui Alexei ȘCIUSEV)[1]. Studierea activității lui Alexei ȘCIUSEV a continuat și după moartea dictatorului I. Stalin (martie 1953). Astfel, au fost scoase de sub tipar lucrările arhitectului Robert KURZ[2], ale lui K. N. AFANASIEV[3] etc.

Istoricii contemporani din Chișinău au cercetat și ei diverse aspecte ale activității lui A. ȘCIUSEV**,** în special, cele referitoare la reconstruirea orașului Chișinău, distrus parțial în anii războiului germano-sovietic (1941-1945). Astfel, istoricul dr. Ruslan ȘEVCENCO a constatat că, încă în 1941, adică după anexarea Basarabiei de către U.R.S.S. (28 iunie 1940), A. ȘCIUSEV a propus un plan de dezvoltare a orașului. După încheierea războiului în Europa (9 mai 1945), în lunile iulie-august, A. ȘCIUSEV a avut mai multe întâlniri cu conducerea bolșevică a RSSM și a orașului, cu intelectualitatea și studenții din capitală și a înaintat un șir de propuneri privind perspectivele dezvoltării capitalei. Între ele: crearea unei zone industriale în preajma Gării feroviare, construirea unei autostrăzi-centură a orașului, prelungirea bulevardului Ștefan cel Mare și Sfânt (atunci bulevardul Lenin) până în sectorul Botanica de astăzi. În 1947 A. ȘCIUSEV a revenit la planul schițat cu doi ani în urmă și a lucrat asupra lui până în 1949[4].

Natalia IURCENCO, cercetător științific la Centrul de Etnologie (Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Republicii Moldova), a publicat două studii referitoare la contribuția arhitectului Alexei ȘCIUSEV privind refacerea centrului Chișinăului[5] după recucerirea lui de către sovietici în august 1944. Autoarea menționează că A. ȘCIUSEV a propus „străpungerea" (rus. «пробивка») părții de jos a orașului cu trei bulevarde („trei raze"), care ar fi pornit de la Catedrala Mitropolitană spre râul Bâc.

N. IURCENCO scrie că proiectul înaintat de Alexei ȘCIUSEV a fost realizat parțial: din cele „trei raze" a fost construit doar bulevardul Tineretului (Renașterii, acum Grigore Vieru). Autoarea afirmă că, până în

1959, acest bulevard purta numele „Raza centrală ȘCIUSEV ” (rus.: „Центральный луч Щусева”). „Razele” lui ȘCIUSEV, scrie autoarea, urmau să ajungă la râul Bâc, plin cu apă; malurile râului urmau a fi căptușite cu lespezi de granit, unde ar fi fost construit un port fluvial. Alexei ȘCIUSEV a gândit, de asemenea, Lacul de acumulare Ghidighici și Lacul din Valea Morilor (viitorul Lac al comsomolului). N. Iurcenco mai scrie că Alexei ȘCIUSEV a proiectat un șir de edificii de stat, cum ar fi, de exemplu, Casa guvernului[6], amplasată inițial pe locul unde astăzi este Teatrul de Operă și Balet, ulterior – pe locul unde a fost Mitropolia, aruncată în aer de sovietici, la retragerea lor în 1941; astăzi – clădirea Guvernului Republicii Moldova. În opinia lui A. ȘCIUSEV, clădirea Executivului urma a fi zidită în forma clasicismului rus. În acest stil este edificată Catedrala Mitropolitană (secolul al XIX-lea). În proiectul prezentat de A. ȘCIUSEV, autoarea articolului descoperă elemente ale unor edificii deja existente, în special, Catedrala Kazan din Sankt-Petersburg (arhitect A. VORONIHIN), Palatul Tavriceskii etc., clădiri în care spiritul clasicismului rus se realiza prin mijloace de artă arhitecturală. Așadar, ceea ce a propus A. ȘCIUSEV pentru viitorul sediu al Guvernului RSSM era un imobil realizat în spiritul clasicismului rus; plasat în fața Catedralei mitropolitane, în centrul urbei, ar fi fost edificat un complex de edificii în stil arhitectural rusesc. Altfel spus, rusificarea orașului s-ar fi făcut și pe calea arhitecturii principalelor clădiri ale statului[7].

În ediția a 6-a a volumelor „Identitățile Chișinăului”, cercetătoarea Natalia IURCENCO a continuat prezentarea proiectului lui A. ȘCIUSEV privind centrul orașului: bulevardul Ștefan cel Mare și Sfânt (atunci bd Lenin), plan ce „reflectă estetica originală a arhitecturii sovietice clasice, a așa-zisei perioade staliniste”[8]. Aflăm din lucrarea citată că în stil arhitectural stalinist au fost proiectate nu numai clădirea Guvernului, ci și Casa Armatei sovietice, Biblioteca (Biblioteca Națională a Republicii Moldova), magazinul universal „Gemenii”, clădirea Poștei, teatrul „Eminescu”, sediul conducerii Căilor Ferate. Deci o parte din imobilele proiectate de A. ȘCIUSEV au fost realizate, altele (de ex., Universitatea de Stat din Moldova), din varii motive (cheltuieli enorme) – nu au fost.

Un alt cercetător, Anatol POVESTCA, directorul Muzeului „Alexei ȘCIUSEV” din Chișinău, a publicat relativ recent două articole în care examinează aspecte ale istoriei Casei memoriale „Alexei ȘCIUSEV” din

Chișinău, ale biografiei și contribuției cunoscutului arhitect la restabilirea orașului lui natal[9].

În timpul lucrului asupra acestei teme, în librării a fost pusă la dispoziția cititorilor o monografie deosebit de interesantă și utilă, semnată de Dmitri HMELNIȚKI[10]. La redactarea monografiei autorul a utilizat literatura de specialitate, dar și ediții ale timpului, greu accesibile pentru cititori, precum și lucrări publicate în afara spațiului est-sovietic. Din lucrare reținem momentul cel mai important din biografia lui A. ȘCIUSEV: acceptarea de către distinsul arhitect a stilului arhitectonic impus de Stalin.

D. HMELNIȚKI a evidențiat trei etape în creația lui A. ȘCIUSEV:

1) cea din anii țarismului, în care A. ȘCIUSEV a proiectat restabilirea sau construirea multor edificii de cult;

2) etapa de după lovitura de stat bolșevică, numită modernistă, când A. ȘCIUSEV ar fi spus: așa cum s-a înțeles cu preoții, tot așa se va înțelege și cu bolșevicii, D. Hmelnițki precizând că A. ȘCIUSEV ar fi putut spune aceste cuvinte, când încă puteau fi rostite, adică la un timp scurt de la lovitura de stat, A. ȘCIUSEV devenind unul din cei mai buni arhitecți moderniști ai timpului;

3) a treia etapă, din 1932, de la numita „reformă arhitecturală stalinistă", când conducerea de vârf a partidului bolșevic, personal dictatorul Iosif Stalin dicta/aproba proiectele în construcții.

La un concurs, organizat de conducerea partidului și statului, în vederea ridicării unui Palat al Sovietelor, la care au participat mai mulți arhitecți, inclusiv Alexei ȘCIUSEV, victoria i-a revenit arhitectului Boris IOFAN (vedeți Anexe, macheta Palatului Sovietelor). Alexei ȘCIUSEV a înțeles imediat care erau gusturile partidului (citește: ale lui Stalin) privind arhitectura comunismului. Și a intrat în serviciul partidului...

Analizând istoriografia temei, am constatat că istoricii din Republica Moldova și Rusia (U.R.S.S.) au examinat suficient de amănunțit biografia și creația arhitectului Alexei ȘCIUSEV, au expus planurile lui privind reconstruirea capitalei RSSM. În cele ce urmează, vom prezenta succint contribuția lui A. ȘCIUSEV la reconstruirea orașului Chișinău, după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, cu unele completări, credem, necesare.

În anii celui de-al Doilea Război Mondial Chișinăul a avut mult de suferit. În vara anului 1941, la retragere, autoritățile sovietice, militarii, trupele NKVD au pricinuit mari distrugeri, minând și aruncând în aer

multe clădiri istorice, între care și Palatul Mitropolitan. În vara anului 1944, trupele sovietice au trecut frontiera de stat a U.R.S.S., România fiind prima țară în care au intrat sovieticii. La 20 august 1944, Comandamentul sovietic a început operațiunea militară „Iași–Chișinău" printr-un bombardament exagerat de dur al orașelor Iași, Chișinău, Bârlad și, mai departe, spre București. La 23 august 1944, România a ieșit din războiul împotriva statelor Coaliției antihitleriste, declarând război Germaniei. La 24 august, militarii sovietici ocupă Chișinăul, iar în urma lor se instalează guvernarea sovietică a RSSM și organele de conducere ale Chișinăului.

Noua administrație s-a lovit de un șir de probleme, pe care încercau să le rezolve cu mari eforturi. Între ele: asigurarea orășenilor cu spațiu locativ, asigurarea cu hrană, apă potabilă, căldură (în sezonul rece al anului). În plus, autoritățile orașului și-au pus drept scop să deschidă uzinele și fabricile, spitalele, băile, școlile etc. Noile autorități au acordat o atenție deosebită curățării străzilor de moloz, reparației clădirilor etc.

Lucrările de reconstruire și construire a locuințelor în Chișinău, a întreprinderilor, firmelor etc. decurgeau deosebit de greu. La Consfătuirea activului de partid (Comunist) al orașului Chișinău de pe data de 7 decembrie 1945, la care a fost discutat subiectul „Despre decizia Consiliului Comisarilor Poporului al U.R.S.S. de pe data de 12 octombrie 1945 «Despre măsurile privind restabilirea orașului Chișinău» și sarcinile organizației orășenești de partid", referentul, secretarul orășenesc de partid A. G. JIVAEV, dar și participanții la dezbateri, au scos la iveală un șir de probleme atât de ordin obiectiv (lipsa forței de muncă calificate, a constructorilor, inginerilor, maiștrilor; contradicții între organele de conducere orășenești și comisariatele poporului etc.), cât și de ordin subiectiv (mituiri, furturi, escrocherii, neremunerarea muncii pentru salubrizarea orașului, beții etc.).

Pentru anul 1946, pentru reconstruirea orașului Chișinău, Guvernul sovietic a alocat suma de 70 milioane ruble, sumă de 7 ori mai mare decât cea din 1945[11]. Din spusele președintelui Comitetului executiv orășenesc VIZITEI, pentru asimilarea acestei sume de bani, era nevoie de o pregătire (cu proiecte) serioasă. În acest context, arhitectul Alexei ȘCIUSEV fusese împuternicit să propună un plan de restabilire a Chișinăului. În 1946 el a vizitat orașul lui natal și a înaintat un proiect de reconstruire a orașului, în special, a centrului urbei.

Fără îndoială, Alexei ȘCIUSEV a fost un arhitect deosebit de talentat. O demonstrează întreaga lui activitate. A. ȘCIUSEV și-a început cariera în

anii țarismului, atunci când proiectele lui au fost materializate, el primind laurii succeselor.

Alexei ȘCIUSEV a salutat lovitura de stat bolșevică, trecând de partea Sovietelor. În noile condiții, el s-a încadrat activ în proiectarea noilor edificii. Dacă sub regim țarist, pe de o parte, erau cazuri când unii comanditari de construcții, de regulă, oameni bogați, interveneau în proiectele arhitecților, impunând elemente lipsite de gust (ceea ce deranja arhitecții), pe de altă parte, proletariatul și țăranii se înghesuiau în odăi și izbe mici, după revoluția bolșevică, iată că a venit timpul ca și oamenii muncii să trăiască în condiții boierești. Arhitecții proletari au acceptat stilul arhitectural modernist, care părea că rezolvă gusturile și necesitățile victorioșilor din octombrie 1917. În Rusia sovietică erau organizate concursuri de proiecte, la care participau nu doar arhitecți autohtoni, ci și din afara Statului sovietic. Dar lucrurile s-au schimbat radical în 1932, când dictatorul Iosif Stalin a intervenit personal în breasla arhitecților. La concursul proiectului privind edificarea Palatului Sovietelor, „Stalin a folosit competiția atât pentru a proiecta Palatul Sovietelor, cât și pentru a rezolva o serie de probleme importante. În primul rând, fiind interesat de arhitectură, Stalin a organizat pentru el personal și pentru subalternii săi un curs de pregătire, al cărui scop nedeclarat era să le dea o idee limpede despre un nou stil arhitectural „de stat". În al doilea rând, aceasta a fost o campanie de reeducare și reorientare a arhitecților, în ideea de a pune capăt tuturor dezacordurilor din cadrul profesiei de arhitect, de a-i deprinde cu obediența și de a crea o nouă ierarhie arhitecturală, bazată pe supușenie și servilism. În al treilea rând, între arhitecții sovietici și străini trebuia ridicată o „cortină" de nestrăbătut, ca și în toate celelalte domenii ale vieții și culturii din U.R.S.S."[12]. A. ȘCIUSEV a sesizat schimbarea: de acum încolo partidul bolșevic, Stalin personal, dictează moda arhitecturală în U.R.S.S. Și a intrat cu fidelitate în slujba partidului, obținând pentru diverse proiecte tocmai patru premii „Stalin" (ultimul – post-mortem). Altfel spus, Alexei ȘCIUSEV a fost cel mai talentat arhitect stalinist, care a înțeles că dictatorul roșu dorește un stil imperial (cred, neo-imperial) în arhitectura sovietică, cu folosirea elementelor clasicismului rus din timpul Imperiului țarist și a elementelor culturii naționale, când era vorba de republicile unionale.

Cu acest „bagaj" de concepții, după război, Alexei ȘCIUSEV a venit în Chișinău, pentru a-l modela în spirit imperial stalinist.

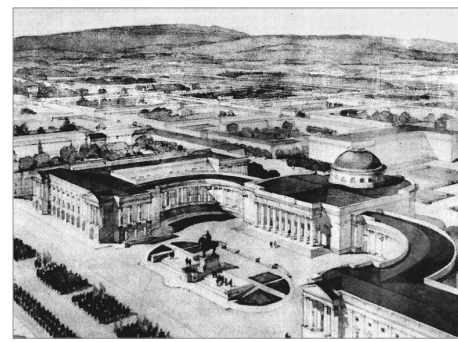
Anexe

Palatul Sovietelor, Moscova, arhitect Boris Iofan, 1932-1933. Uriașa clădire, încununată cu o statuie a lui V. Lenin (înălțimea 495 metri, 100 etaje, avea și elemente ale arhitecturii clasice ruse (pilonii). Clădirea nu a fost realizată din cauza implicării U.R.S.S. în cel de-al Doilea Război Mondial.

Sursa: *Дворец Советов*, în *https://ru.wikipedia.org/wiki/Дворец_Советов* (accesat 5.12.2022)

Alexei ȘCIUSEV. Proiectul Casei guvernului din Chișinău, o variantă. În față – monumentul lui Grigore Kotovski.

Universitatea de Stat din Moldova, proiect.

Sursa: Natalia IURCENCO, *ЩУСЕВ и Кишинев. Неосуществленные замыслы...*, p. 222, 223.

Note bibliografice:

1. Н. Б. СОКОЛОВ, *А. В. ЩУСЕВ* (N. B. SOKOLOV, *A. V. ȘCIUSEV*), Moscova, 1952, 388 p.

2. Р. Е. КУРЦ, *Алексей ЩУСЕВ* (R. E. KURZ, *Alexei ȘCIUSEV*), Chișinău, 1973, 66 p.

3. К. Н. АФАНАСЬЕВ, *А. В. ЩУСЕВ* (K. N. AFANASIEV, *A.V. ȘCIUSEV*), Moscova, 1978, 192 p.

4. Руслан ШЕВЧЕНКО, «План ЩУСЕВА» (Ruslan ȘEVCENCO, *Planul lui ȘCIUSEV*). În: *Moldovskie vedomosti*, 2012, nr. 40 (2286).

5. Наталия ЮРЧЕНКО, *ЩУСЕВ и Кишинев. Неосуществленные замыслы* (Natalia IURCENCO, *ȘCIUSEV și Chișinăul. Proiect nerealizate*), în *Identitățile Chișinăului*, ediția a V-a. *Orașul interbelic*, Chișinău, 2020, p. 219-226. Она же, Новый центр Кишинева, каким он мог по замыслу А. В. ЩУСЕВА (Idem, Noul centru al Chișinăului, cum ar fi arătat conform proiectului lui A. V. ȘCIUSEV). În: *Identitățile Chișinăului: orașul subteran*, Chișinău, 2019, p. 150 și urm.

6. Наталия ЮРЧЕНКО, *ЩУСЕВ и Кишинев. Неосуществленные замыслы*..., p. 221-222.

7. Atât dl dr. Ruslan ȘEVCENCO, cât și dna Natalia IURCENCO critică înfățișarea actualei clădiri a Guvernului Republicii Moldova (arhitect S. FRIDLIN, 1964), considerând-o „primitivă" (R. ȘEVCENCO) și „destul de trivială" (N. IURCENCO). Știm încă din evul mediu: *De gustibus et coloribus non disputandum*. Edificiul arhitectului S. FRIDLIN este construit în stil modernist (am putea spune – stil *european*), este elegant, luminos, spațios. Și cel mai important – Chișinăul, totuși nu este oraș rusesc.

8. Natalia IURCENCO, *Новый центр Кишинева*..., p. 151.

9. Anatol POVESTCA, Casa memorială „Alexei ȘCIUSEV " din Chișinău: o retrospectivă istorică. În: *Acta Terrae Fogarasiensis*, X, Făgăraș, 2021, p. 331-341 – foto; Idem, Academicianul și arhitectul Alexei ȘCIUSEV prin prisma creațiilor sale. În: *Collegium Mediense*, XII, Comunicări științifice, XXI, Mediaș, 2022, p. 81-86.

10. Dmitri HMELNIȚKI, *Alexei ȘCIUSEV, un arhitect al stilului imperial stalinist*, traducere din limba engleză de Nicolae Pojoga, Chișinău, Editura Cartier, 2022, 174 p.

11. Arhiva Organizațiilor Social Politice din Republica Moldova, Fond (F.) 12, inventar (inv.) 1, dosar (d.) 21, fila (f.) 94.

12. Dmitri HMELNIȚKI, *op. cit*., p. 52.

SURSA: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/178782

ALEXANDRU MARGHILOMAN ŞI UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA: ASPECTE ISTORIOGRAFICE

În cele ce urmează vom expune succint modul de prezentare a activităţii politice a primului ministru al României Alexandru MARGHILOMAN în actul istoric al Unirii Basarabiei cu România în viziunea istoriografiei sovietice şi post-sovietice, în lucrările istoricilor de dincoace de Prut. Vom încerca să găsim răspuns la întrebarea de ce Alexandru MARGHILOMAN este (a fost) trecut cu vederea în opinia publică din Republica Moldova.

În condiţiile U.R.S.S.-ului, stat prin excelenţă totalitar, istoria a fost supusă definitiv discursului politic al dictatorului Iosif Stalin. Astfel, în *Raportul politic al Comitetului Central al Partidului comunist (bolşevic) al U.R.S.S.,* prezentat Congresului al XVI-lea (29 iunie 1930), Iosif Stalin s-a referit şi la relaţiile U.R.S.S. -ului cu statele capitaliste (occidentale), la plata datoriilor Guvernelor Ţarist şi Provizoriu, datorii pe care Executivul sovietic nu dorea să le restituie sau condiţiona întoarcere lor. Iosif Stalin ironiza pe seama argumentelor invocate de occidentali, şi anume: a dreptului internaţional şi a obligaţiunilor internaţionale: „Dar pe baza cărui drept internaţional domnii „aliaţi" au separat Basarabia de U.R.S.S. şi au dat-o în robie boierilor români?" [1, p. 258].

Astfel, Iosif Stalin a considerat că nu basarabenii au votat Unirea, că nu România a acceptat realizarea Unirii; în viziunea lui, statele occidentale, foste aliate ale Rusiei în Primul Război Mondial (ele au fost nominalizate – SUA, Marea Britanie, Franţa), „au dezlipit" Basarabia de U.R.S.S. care, la acel moment, 1918, nu exista deocamdată.

Mai târziu, istoricii sovietici „au coborât" la temă, păstrând însă spiritul de ură faţă de România şi faţă de decizia Sfatului Ţării. În 1953 a fost scos de sub tipar volumul al II-lea al *Istoriei Moldovei*, în limba rusă, ai cărui autori au trasat, pentru mulţi ani înainte, modul de prezentare a evenimentelor din anii 1917-1918 din Basarabia. Pentru aceşti autori, Sfatul Ţării a fost un organ „autoproclamat" şi „contrarevoluţionar". În opinia lor, votul Sfatului Ţării a fost o „înscenare" realizată împotriva voinţei „maselor truditoare", prin care „boierii români" au comis „un act tâlhăresc de anexare a Basarabiei" [2, p. 53].

În 1970 a fost publicat volumul doi al *Istoriei RSS Moldovenești*. Capitolul referitor la evenimentele din Basarabia din 1917–1918 a fost redactat de N.D. Roitman. La scurgerea a 17 ani de la editarea primei sinteze a *Istoriei RSSM*, constatăm că tonalitatea și prezentarea evenimentelor, cuvintele folosite sunt identice cu cele din 1953. În opinia autorului, Sfatul Țării (luat între ghilimele) a fost un organ „burghezo-naționalist", „impostor" și „contrarevoluționar". N. Roitman a introdus în capitolul dat numele conducătorilor Sfatului Țării: Ion Inculeț, Daniel Ciugureanu și Pan Halippa, care „in martie 1918, au sosit la Iași pentru „tratative" cu guvernul român și reprezentanții Antantei" [3, p. 92]. Astfel, autorul a nominalizat câțiva oameni politici basarabeni plecați la Iași pentru negocieri cu Guvernul României. Deducem – cu Alexandru MARGHILOMAN.

Câțiva ani mai târziu, a fost scos de sub tipar volumul al șaselea al *Enciclopediei sovietice moldovenești*, în care sunt câteva aliniate referitoare la Sfatul Țării (autorul articolului – A. Esaulenco). Aceeași prezentare a Sfatului Țării: „organizație contrarevoluționară, creată de naționaliștii burghezi moldoveni cu ajutorul României regale pentru a lichida Sovietele și a zădărnici biruința revoluției socialiste în Basarabia" [4, p. 320].

Așadar, istoriografia sovietică a prezentat evenimentele din Basarabia din anii 1917-1918 într-o lumină denaturată, a omis cu bună știință mișcarea de renaștere națională a românilor basarabeni, a negat legitimitatea Sfatului Țării, organ legislativ al Republicii Democratice Moldovenești (Basarabiei), a votului, exprimat de deputați pe data de 27 martie 1918, de Unire a Basarabiei cu România. Marile personalități ale timpului, inclusiv prim-ministrul României Alexandru MARGHILOMAN, au fost neglijate, date uitării.

Din a doua jumătate a anilor '80 ai secolului trecut regimul totalitar sovietic a fost nevoit să promoveze politica de restructurare a economiei U.R.S.S., însoțită de numita „transparență"; altfel spus – de liberalizare a regimului. Restructurarea și transparența, promovate de Mihail Gorbaciov, au ajuns cu întârziere în RSS Moldovenească. Abia în 1988, în presa de la Chișinău, au fost publicate primele articole în care istoricii basarabeni au ridicat probleme legate de Deportările în Siberia a populației basarabene, de Foametea organizată în anii 1946–1947, de chimizarea excesivă a solurilor etc. Datorită avântului Mișcării de renaștere națională, autoritățile comuniste au fost nevoite să accepte trecerea scrisului la grafia

latină, iar limba română (numită impropriu „moldovenească") a fost decretată limbă de stat (31 august 1989). La 23 iunie 1990, RSS Moldova își proclamă suveranitatea, iar la 27 august 1991 – Independența de stat a Republicii Moldova față de fostul Imperiu sovietic. Astfel, în Republica Moldova s-au creat condiții propice pentru studierea și prezentarea corectă a istoriei Basarabiei.

Unul dintre subiectele deosebit de importante asupra cărora s-au aplecat istoricii basarabeni a fost Unirea Basarabiei cu România. Au fost publicate articole în reviste de specialitate (*Patrimoniu*, *Cugetul*, *Revista de Istorie a Moldovei* etc.), culegeri de documente [5]. Către 1998 (împlinirea a 80 de ani de la Unirea Basarabiei cu România) a fost publicat un șir de monografii [6; 7], enciclopedia *Sfatul Țării* [8] și altele.

Unul dintre cei mai prolifici istorici basarabeni care au valorificat din plin subiectul Unirii Basarabiei cu România este istoricul dr. Ion Țurcanu. În operele sale, bazându-se pe diverse surse memorialistice, pe presa timpului și pe documente de arhivă, dr. Ion Țurcanu a promovat următoarele teze: – Armata Română, care în ianuarie 1918 a intrat în Basarabia, avea sarcina alungării bolșevicilor din spațiul pruto-nistrean [7, p. 145-146]; – Autorul citat consideră că populația Basarabiei „era străină ideii naționale românești". El a făcut trimitere la declarațiile adversarilor Unirii, stabiliți la Odesa, care au constituit așa-numitul „Comitet pentru eliberarea Basarabiei" și citează din documentele numitului „Comitet": „România nu a încercat deloc să propage ideea națională românească în sânul populației moldovenești basarabene", și conchide: „Iată o realitate cât se poate de tristă pentru politica oficială națională românească" [7, p. 144].

Astfel, în opinia lui I. Țurcanu, Armata Română și românii basarabeni nu au contribuit la Unire, ceea ce nu este adevărat. Teza dlui I. Țurcanu a fost combătută argumentat de regretatul istoric Valeriu Popovschi, care sublinia: Ion Țurcanu afirmă „într-un mod extrem de categoric, că toate inițiativele maselor populare din ținut în favoarea Unirii n-au avut absolut nicio importanță și că ele (masele populare – *V.P.*) în genere „trebuie excluse din lista factorilor în virtutea cărora a fost înfăptuit acest act". Valeriu Popovschi continuă: „Ion Țurcanu practic neagă și importanța altor factori în făurirea Unirii, inclusiv rolul Sfatului Țării, reducând totul la simpla dorință a primului-ministru român A. MARGHILOMAN de a o realiza în rezultatul unei înțelegeri cu Puterile Centrale" [9, p. 91].

Istoricul Ion Țurcanu consideră că au existat mai mulți factori care, obiectiv, au lucrat în același sens. În primul rând, este vorba de poziția marilor proprietari funciari basarabeni care au pledat clar pentru Unirea Basarabiei cu România, s-au adresat regelui Ferdinand I și guvernului român (citește – Alexandru MARGHILOMAN) [7, p. 172].

În susținerea acestei teze, autorul citează din documentele publicate în cartea lui Ștefan Ciobanu [10]. În al doilea rând, făcând trimitere la lucrarea Generalului Schina, istoricul citat comentează o frază care ar fi spus-o A. MARGHILOMAN în timpul banchetului din seara zilei de 27 martie 1918 și anume: „Unirea s-a făcut la București", adică cu acceptul Puterilor Centrale. Astfel, Ion Țurcanu evidențiază doi factori ce au contribuit la Unirea Basarabiei cu România: dorința fierbinte a lui A. MARGHILOMAN de a înfăptui Unirea Basarabiei cu România și poziția favorabilă a Puterilor Centrale.

Istoricii care au scris despre Unirea Basarabiei cu România din 27 martie 1918 au menționat vasta activitate pe care a efectuat-o Alexandru MARGHILOMAN în perioada de până la ședința Sfatului Țării, prezența lui în ședința plenară a Parlamentului basarabean și discursul de după votare. Aceste fapte sunt cunoscute atât specialiștilor, cât și cercurilor mai largi de cititori.

În acest sens, dacă A. MARGHILOMAN a avut un rol definitoriu în actul Unirii, atunci cine, când, pentru ce și cât de „justificat" i-a dat „bile negre" premierului român Alexandru MARGHILOMAN? În cartea deja citată, semnată de Ion Țurcanu, autorul a publicat un studiu întocmit de *Foreign Office* (Ministerul de Externe al Marii Britanii) la 12 august 1918, în care, printre altele, este prezentată neliniștea lui Constantin Stere față de eschivările lui A. MARGHILOMAN de a înfăptui reforma agrară și electorală. Autorii documentului scriu în continuare: „Este perfect lămurit pentru criticul imparțial din afară că MARGHILOMAN n-are nici cea mai mică intenție să-și realizeze promisiunile (...). Cu privire la reforma agrară, el nu poate în mod evident să-și înstrăineze susținătorii săi boieri, nici dacă ar dori-o, n-ar putea să facă acest lucru în prezent, deoarece stăpânii săi germani nu numai că preferă, pentru motive politice, o mică clică de proprietari de pământ cu care ei pot mai ușor negocia, dar sunt foarte opuși la orice schimbare agrară care ar putea să afecteze producția agrară de care depind ei" [7, p. 283]. Cu regret, istoricul Ion Țurcanu nu a dat niște explicații la aceste afirmații părtinitoare și tendențioase.

Acest document a fost redactat în august 1918, timp în care, la Chișinău, activa Comisia agrară a Sfatului Țării și care examina problema exproprierii marilor latifundii și împroprietăririi țăranilor cu pământ, prim-ministrul României fiind chiar Alexandru MARGHILOMAN. Este o contradicție evidentă: pe de o parte s-a afirmat cum că A. MARGHILOMAN nu dorea înfăptuirea reformei agrare, pe de altă parte, pe perioada mandatului lui a activat Comisia Agrară a Sfatului

Țării având sarcina elaborării Legii privind proprietatea asupra pământului.

Tot atunci (in august 1918) nu fusese încă publicate *Notele politice* ale lui A. MARGHILOMAN, din care cititorul imparțial să se convingă că Alexandru MARGHILOMAN nu avea „stăpâni germani". A fost o opinie greșită a Ministerului de Externe britanic. Sau, dimpotrivă, strecurată cu bună știință: Mare Britanie continua războiul cu Germania, iar Pacea de la București, impusă de Germania și Austro-Ungaria României, nu putea fi pe placul britanicilor.

În același volum a fost publicat un alt document, în limba rusă – un discurs rostit la 7 octombrie 1918 de Nicolai N. Alexandri (1859-1931), decanul de vârstă al Sfatului Țării, care s-a pronunțat împotriva deciziei Sfatului Țării de Unire necondiționată (în mod special N. Alexandri dorea păstrarea „autonomiei" Basarabiei în cadrul României întregite, ceea ce era în contradicție evidentă cu prevederile Constituției României) în care vorbitorul spunea despre A. MARGHILOMAN: „Fizionomia lui MARGHILOMAN este clară, expresivă, precisă. Ea nu ne atrage, ci inspiră dezgust. A lucra pentru ea ar fi o crimă..." [7, p. 290]. Din nou, textul a fost lăsat fără comentarii care s-au impus în mod obligatoriu: după revoluția din februarie 1917, Rusia democratică s-a dorit a fi un stat federativ după modelul Statelor Unite ale Americii, cu recunoașterea dreptului la autonomie națională a popoarelor din fostul imperiu, numit „temnița popoarelor". Această teză (revendicare) – de autonomie regională – a fost promovată de oamenii politici basarabeni în condițiile Rusiei democratice. Dar această dorință și-a pierdut actualitatea în condițiile în care Sfatul Țării a votat Unirea cu România, a cărei Constituție nu admitea autonomii de niciun fel.

Problema care a existat atunci și care este prezentată subiectiv în prezent este cea legată de exproprierea pământului și împroprietărirea țăranilor. Așa cum am scris mai sus, marii latifundiari basarabeni au pledat

pentru Unirea Basarabiei cu România (chiar dacă erau de alte etnii decât cea română), asta pentru a-şi păstra proprietăţile funciare. În acest sens, ei au găsit susţinere din partea conducerii României. Istoricul Ion Ţurcanu remarcă: „Dat fiind caracterul guvernării româneşti, alcătuită din oameni cu multă avere, de regulă, mari moşieri, care nu puteau avea nici o solicitudine pentru ţărani, ba dimpotrivă, ii urau (dovadă: reprimarea sălbatică a răscoalelor ţărăneşti din 1888 şi 1907), precum şi marile necazuri pe care această guvernare le-a avut din partea trupelor ruse bolşevizate de pe Frontul Român, e de la sine înţeles că ea nu a putut să nu simpatizeze cu boierii din Basarabia, chiar dacă cea mai mare parte a acestora nu erau români" [11, p. 31]. Este citat Alexandru MARGHILOMAN care promite ajutor acordat marilor proprietari basarabeni. Toate acestea în condiţiile în care Sfatul Ţării a declarat socializarea pământului şi împărţirea lui celor ce muncesc.

În altă parte, I. Ţurcanu a afirmat: „Se cunoaşte prea bine că nu doar MARGHILOMAN, ci toată clasa politică şi bogată din România nu agrea Sfatul Ţării şi deci nu era de aşteptat ca guvernul român, curtea regală sau parlamentarii să accepte o lege agrară făcută de deputaţii-ţărani basarabeni, care chiar dacă nu ar fi fost influenţaţi deloc de revoluţia rusă, oricum erau adversari de neîmpăcat ai moşierilor, exploatatorii lor din tată-n fiu, aşa cum, între altele, foarte bine o arată documentele Sfatului Ţării, şi în special cele ale Comisiei Agrare" [12, p. 41]. Documentele la care a făcut referire istoricul Ion Ţurcan demonstrează că marii proprietari erau conştienţi de necesitatea împroprietăririi ţăranilor cu puţin pământ sau fără pământ şi căutau soluţii legale de rezolvare a problemei. În plus, marii proprietari aveau şi ei partea lor de dreptate, atunci când era vorba de păstrarea unor mari ferme agricole, de centre de selecţie a seminţelor, ferme de vite etc. Observăm că faptele au fost prezentate cu părtinire, subiectiv. De aici şi marginalizarea marii personalităţi a românilor – Alexandru MARGHILOMAN.

Bibliografie:

1. Сталин, Иосиф, *Политический отчёт Центрального Комитета XVI съезду ВКП(б), 27 июня 1930 г.*, в И.В. Сталин, *Сочинения*, том 12 (апрель 1929 – июнь 1930) [Iosif Stalin, *Raportul politic al Comitetului Central adresat Congresului al XVI-lea al Partidului Comunist (bolşevic) al U.R.S.S., 27 iunie 1930*. În: I.V. Stalin, *Opere*, Vol. 12 (aprilie 1929 – iunie 1930)], Moscova, 1949.

2. *История Молдавии*, том 2 (*От Великой октябрьской социалистической революции до наших дней*) [*Istoria Moldovei*, Vol. 2 (*De la Marea revoluție socialistă din Octombrie pană în zilele noastre*)], Chișinău: Editura „Școala sovietică", 1953.

3. *Istoria RSS Moldovenești*, Vol. II (*De la Marea revoluție socialistă din Octombrie pană în zilele noastre*), Chișinău, 1970 (redactată cu litere ruseşti).

4. *Enciclopedia sovietică moldovenească*, Vol. 6, Chișinău, 1976.

5. *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România. 1917–1918. Documente*. Antologie de Ion Calafeteanu și Viorica-Pompilia Moisuc, Chișinău: Editura Hyperion, 1995 (inclusiv discursul lui A. MARGHILOMAN în ședința Sfatului Țării din 27 martie 1918, p. 200-202; 211).

6. Moraru, Anton; Negrei, Ion, *Anul 1918 – ora astrală a Neamului Românesc*, Chișinău: Editura Civitas, 1998, 223 p.

7. Țurcanu, Ion, *Unirea Basarabiei cu România. Preludii, premise, realizări. 1918*, Chișinău: Firma editorial-poligrafică „Tipografia Centrală", 1998.

8. Colesnic, Iurie, *Sfatul Țării. Enciclopedie*, Chișinău: Editura Museum, 1998 (despre Alexandru MARGHILOMAN la p. 263)

9. Popovschi, Valeriu, *Basarabia în epoca renașterii naționale: 1917–1918. Fenomene politice, instituții, personalități*, Chișinău: Editura Serebia, 2018.

10. Ciobanu, Ștefan, *Unirea Basarabiei. Studiu și documente cu privire la mișcarea națională din Basarabia în anii 1917–1918*, Chișinău, 1993.

11. Țurcanu, Ion, Între *sublim și tragic. Sfatul Țării în documentele sale fundamentale*. In: *Sfatul Țării: Documente, Vol. I, Procesele verbale ale ședințelor în plen*, Chișinău: Editura Știința, 2016.

12. Țurcanu, Ion, *Legiferarea agrară în Sfatul Țării. Un obiectiv de cercetare ambițios, imperios și anevoios*, în *Sfatul Țării: Documente, Vol. II. Procesele verbale ale ședințelor Comisiei Agrare*, Chișinău: Știința, 2018.

SURSE: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/155992

RĂZBOIUL AGRESIV AL RUSIEI ÎMPOTRIVA UCRAINEI: CAUZE, DESFĂȘURARE, URMĂRI*

La 24 februarie 2023 s-a împlinit un an de la declanșarea războiului agresiv al Federației Ruse împotriva Ucrainei – stat suveran, independent, membru-fondator al Organizației Națiunilor Unite (ONU), ale cărui frontiere au fost recunoscute internațional, inclusiv de statele vecine Federația Rusă, Belarus, Polonia, Slovacia, Ungaria, România, Republica Moldova.

În acest context, este important să accentuăm principiile de conviețuire pașnică a popoarelor și de soluționare a problemelor (diferendelor între state) atunci când ele apar.

După încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, care s-a soldat cu 73 de milioane de oameni morți (militari și civili), cu uriașe distrugeri materiale, oamenii politici ai Europei Occidentale și-au pus întrebarea: de ce încep războaiele devastatoare, aducătoare de suferințe nemărginite? Și au conchis: din cauza frontierelor!

După eforturi susținute, în august 1975, la Helsinki, 35 de state, între care cele două mari puteri – Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii –, Canada și toate celelalte state europene, cu excepția Albaniei și Andorrei, au semnat Actul final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa (CSCE), care prevedea inviolabilitatea frontierelor așa cum erau ele pe moment, „injuste", „nedrepte" etc. Astfel, articolul III stipulează: „Statele participante consideră inviolabile, fiecare, toate frontierele celuilalt, precum și frontierele tuturor statelor din Europa și în consecință ele se vor abține acum și în viitor de la orice atentat împotriva acestor frontiere. În consecință, ele se vor abține, de asemenea, de la orice cerere sau de la orice act de acaparare și de uzurpare a întregului sau a unei părți a teritoriului oricărui stat participant" [1].

Statele semnatare ale Actului final de la Helsinki s-au obligat oficial, în fața întregii lumi, să nu recurgă la forță sau la amenințarea cu forța împotriva altui stat participant, să respecte integritatea teritorială a fiecăruia dintre statele participante, să reglementeze pașnic diferendele în

* Articol elaborat în baza prelegerii ținute pe data de 23 februarie 2023 în Sala Azurie, Academia de Științe a Moldovei.

cazul în care apar etc. În plus, statele semnatare au decis să nu se amestece în treburile interne ale altor state (articolul VI). Înțelegerea la care s-a ajuns la Helsinki în august 1975 a fost o realizare remarcabilă a umanității, inclusiv a conducerii U.R.S.S. (pe acel moment). Nu întâmplător, liderului U.R.S.S. L. Brejnev, semnatarului documentului citat, i-a fost conferită cea mai înaltă distincție militară sovietică, Ordinul „Pobeda" („Victoria"), inclusiv pentru faptul că a recunoscut, principiile inviolabilității frontierelor existente și neamestecului în treburile interne ale altor state.

După destrămarea U.R.S.S. (1991) aceleași principii de inviolabilitate a frontierelor și neamestec în treburile interne ale altor state au fost extinse și asupra fostelor republici unionale: granițele dintre ele au fost recunoscute internațional ca fiind frontiere ale noilor state suverane și independente. Federația Rusă (FR) a reconfirmat acest principiu și a recunoscut frontierele noilor state, inclusiv cu Ucraina.

În schimbul fostei U.R.S.S., liderii statelor independente, ai fostelor republici sovietice (cu excepția statelor baltice) au semnat Tratatul de constituire a Comunității Statelor Independente (CSI). În ianuarie 1993, la Minsk, a fost adoptat Statutul CSI, care stipula principiile ce stau la baza activității acestei organizații internaționale (cu trimitere la Actul final de la Helsinki): „respectul suveranității statelor semnatare, dreptul inalienabil al popoarelor la autodeterminare și dreptul la formarea propriului destin fără niciun amestec din afară", precum și „inviolabilitatea frontierelor de stat, recunoașterea granițelor existente și refuzul de a achiziționa ilegal teritorii" [2].

Destrămarea U.R.S.S. a condus la încălcarea Tratatului de neproliferare a armelor nucleare (bombele atomice se aflau pe teritoriile Federației Ruse, Ucrainei, Kazahstanului și Belarus). A fost luată decizia de a concentra focoasele nucleare pe teritoriul Federației Ruse – moștenitoarea de drept a U.R.S.S.. Conducerea Ucrainei a insistat asupra unor garanții suplimentare privind integritatea ei teritorială. În așa condiții, pe 5 decembrie 1994, la Budapesta, a fost semnat un Memorandum între Ucraina, SUA, Marea Britanie și Rusia. În schimbul cedării armelor nucleare sovietice, rămase pe teritoriul său, Ucraina a primit garanții de securitate a independenței: „Statele Unite ale Americii, Federația Rusă, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord își reafirmă angajamentul față de Ucraina, în conformitate cu principiile Actului final al CSCE, să respecte independența și suveranitatea și frontierele existente ale Ucrainei" [3].

La scurt timp de la instalarea la putere (2000), președintele Federației Ruse Vladimir Putin și-a formulat drept scop „ridicarea din genunchi a Rusiei". Eforturile noii guvernări de a impune ordinea și disciplina în țară a avut susținerea populației și a înregistrat anumite succese. „Ridicarea din genunchi" a Federației Ruse putea fi realizată pe două căi. Prima – pe baza respectării tratatelor internaționale privind independența și integritatea teritorială a statelor postcomuniste, inclusiv a fostelor republici sovietice unionale, colaborării economice reciproc avantajoase între ele, respectării drepturilor omului, a principiilor democratice. Subliniez că erau timpurile când CSI era prezentată drept o alternativă pozitivă Uniunii Europene.

Conducerea Federației Ruse a ales însă o altă cale de „ridicare din genunchi" – calea restabilirii fostului imperiu sovietic, ceea ce demonstrează că deși imperiul s-a destrămat, spiritul imperialist al cercurilor conducătoare ruse, dar și al unei părți importante a populației Rusiei, a rămas și persistă [4].

Kremlinul a folosit în mod speculativ frustrarea populației din Rusia. Asemenea germanilor după înfrângerea în Primul Război Mondial, o bună parte dintre ruși s-au simțit lezați de implozia U.R.S.S. – una dintre cele două supraputeri ale lumii, la timpul respectiv. Asemenea ideologiei naziste, care a considerat în mod eronat cum că germanii provin din arieni și constituie o rasă superioară care ar trebui să supună celelalte popoare, așa și rușii, personal Vladimir Putin, pretind că prăbușirea U.R.S.S. a fost „o catastrofă geopolitică", că rușii au fost mințiți de Occident (NATO, SUA). De aici și sarcina revenirii la „măreția" de cândva a U.R.S.S. : dezicând-se de trecutul comunist, Kremlinul de astăzi caută în trecutul istoric (țarist, sovietic și cel prezent) fapte mărețe, de superioritate față de alte popoare sau Occident, eroism de masă sau individual[1] [5].

---

[1] Comparația Rusiei post sovietice cu Germania postbelică (Primul Război Mondial) demonstrează că în timp ce după război Germania a fost forțată să plătească o contribuție de război enormă (132 de miliarde de mărci aur), Rusia postsovietică s-a căpătuit cu proprietăți ale fostei U.R.S.S.. De ex., Ambasada U.R.S.S. la București a trecut în proprietatea Federației Ruse. Și așa în toate statele lumii. Exemplele pot continua. Germania a pierdut teritorii populate majoritar cu etnici germani, Rusia, dimpotrivă – s-a căpătuit cu teritorii în care rușii sunt minoritari. În general, destrămarea U.R.S.S. a fost o victorie a naționalităților ne-ruse, incluse cu forța în Imperiul rus sau cel sovietic. Iar rezistența și victoriile ucrainenilor în războiul cu Rusia demonstrează că națiunea ucraineană există și își afirmă identitatea națională în familia națiunilor lumii.

Kremlinul a atras o atenție deosebită perfecționării armelor de diferite tipuri, de la infanterie la rachete intercontinentale și arme cosmice. V. Putin, comandantul suprem al Forțelor Armate Ruse, a monitorizat dezvoltarea forțelor armate, iar mass-media a căutat să propage cât mai convingător puterea militară a Rusiei.

În mai 2019, unul dintre cei mai aprigi susținători ai militarismului rus, deputat în Duma de Stat a Rusiei, Piotr Tolstoi, a declarat: „Unicii noștri aliați sunt armata și flota. Iluzia păcii generale de mult a rămas în trecut. Acum este limpede: dragostea și prietenia le este oferită doar celor puternici [P. Tolstoi a avut în vedere puterea militară – *n.a.*]. Celor slabi imediat li se aduce democrația, nemijlocit cu bombardierele FMA [Forțelor Militare Aeriene] ale Statelor Unite [ale Americii]. Noi nu putem neglija potențialul nostru militar, deoarece noi nu suntem Elveția și pe noi nu ne vor lăsa să fim neutri. Va fi de ajuns ca Rusia să demonstreze slăbiciune și ea imediat va fi strivită. Bineînțeles, în numele unor scopuri, valori și interese înalte. Iată de ce pentru Rusia elaborarea și producerea activă [rapidă] a propriului armament nu este o chestiune de prestigiu, ci una de supraviețuire, este problema [asigurării] suveranității noastre" [5]. Atragem atenția: nimeni nu a amenințat Rusia, dimpotrivă, din 1992, în urma unui război agresiv, Rusia ține sub control pană în prezent forțe militare în raioanele de est ale Republicii Moldova și în orașul Tighina cu satele din jur; Rusia a declanșat un război agresiv împotriva Georgiei (2008), iar în 2014 – a anexat Crimeea.

În plus, războiul Rusiei cu Ucraina demonstrează că tehnica militară rusă nu face față unui conflict militar modern. Deci, superioritatea declarată a armelor rusești față de cele occidentale a fost o cacealma a Kremlinului. Timp de peste două decenii, populația Rusiei, în special tineretul, a fost educată în spiritul „patriotismului" rusesc și al sacrificiului în numele Rusiei. Tot contextul educativ este condimentat cu simboluri militare sovietice și mesaje militare triumfaliste. În Federația Rusă au fost întemeiate o mulțime de tabere paramilitare de vară, există diverse cluburi paramilitare în care tinerii sunt antrenați în mânuirea armelor, în lupte marțiale etc.

Un fenomen relativ nou, dar care a luat mari proporții, este așanumitul „Бессмертный полк" (Regimentul nemuritor). Având în piept

panglica bicoloră „Sfântul Gheorghe”[2] [6; 7], iar în mâini – portrete ale unor militari ruși care au luptat împotriva Germaniei, purtând drapele roșii ale fostei U.R.S.S., în multe cazuri portretul lui Iosif Stalin, mulțimi de oameni de diferite vârste mărșăluiesc pe străzile orașelor nu doar din Federația Rusă, ci și din alte state, inclusiv în Republica Moldova. În locul comemorării militarilor căzuți în lupte (cu depuneri de flori la monumente, slujbe religioase, aprinderi de lumânări la biserici sau îngrijirea mormintelor), autoritățile de la Kremlin au transformat 9 mai într-o „sărbătoare” însoțită de declarații pretins patriotice, cântece, dansuri și beții. Este îngrijorător faptul implicării copiilor în aceste manifestări: îmbrăcați în uniforme asemenea celor ostășești, acestora li se prind la piept panglici bicolore, însemne ale U.R.S.S., în unele cazuri – chiar ordine sau medalii militare.

Ani în șir propaganda oficială a Kremlinului, subordonată complet autorităților ruse, a promovat o imagine falsă a istoriei ucrainenilor, a limbii, culturii și statalității lor. În viziunea propagandei ruse, Ucraina a fost și este prezentată ca un „proiect occidental”, un „stat eșuat”, și că la putere în Ucraina ar fi venit, după evenimentele din anul 2014 din Kiev, „banderoviștii” și „neonaziștii” antiruși. De atunci pană în prezent, propaganda oficială zilnic atacă verbal Ucraina. Însuși V. Putin nu recunoaște poporul ucrainean ca o națiune distinctă de ruși, ca un popor care are dreptul la statul său, la independență. Rusia a susținut multilateral regiunile separatiste din estul Ucrainei, de două ori a concentrat forțe militare importante la frontierele Ucrainei (vara și toamna, în jur de 120 000 de militari plus tehnică, spitale mobile etc.). Răspunzând la întrebarea unei ziariste despre relațiile Federației Ruse cu Ucraina, V. Putin a declarat cum că Ucraina a fost constituită de Vladimir Lenin, în 1924. Multe alte subiecte istorice sunt interpretate într-un mod voluntarist, pentru că așa văd

[2] Pe data de 7 aprilie 2022, Parlamentul Republicii Moldova a decis să interzică folosirea în spațiul public a acestei panglici – simbol al agresiunii militare ruse, a interpretării false a victoriei U.R.S.S. în cel de-al Doilea Război Mondial. în aprilie 2023, Curtea Constituțională, dând satisfacție cererii depuse de doi deputați socialiști, a decis că „Panglica Sfântul Gheorghe poate fi purtată, dar nu poate fi folosită pentru a justifica crimele de război și agresiunea rusă”. Aceeași decizie s-a adoptat și în privința literelor V și Z – simbolurile invaziei ruse în Ucraina. Deciziile respective au provocat un val de critici din partea societății civile.

rușii lucrurile. În mai 2021 am ținut un discurs prin care am combătut un șir de falsuri din monografia scrisă de prof. univ., dr. hab. Viaceslav Nikonov, nepotul lui Veaceslav Molotov, care reinterpretează istoria celui de-al Doilea Război Mondial după bunul său plac, încercând să justifice politica externă a U.R.S.S., inclusiv semnarea Pactului Molotov-Ribbentrop [8].

Totodată, dar în mod special în a doua jumătate a anului 2021, Kremlinul a lichidat orice libertate de exprimare în cadrul acțiunilor de protest stradal și în mass-media. În Federația Rusă funcționează și este aplicată legea despre așa-numiții „agenți străini" (rus. – *иностранные агенты*). Asociațiile sau persoanele care întrețin legături cu parteneri din afara Federației Ruse sunt stigmatizate drept „agenți străini" (prin decizii de judecată), obligate să anunțe public acest lucru, în cazul încălcării prevederii respective a legii fiind drastic sancționate sau activitatea lor fiind scoasă în afara legii. De ex., unica televiziune de opoziție din Federația Rusă era „Dojdi". De fiecare dată prezentatorii emisiunilor au fost obligați să anunțe: „Această informație (acest material) a fost produsă și este difuzată de mijlocul de informare în masă care îndeplinește funcțiile unui agent străin". Mai mult ca atât : atunci când în știrile difuzate erau citate alte instituții considerate de autorități ca fiind „agenți străini", prezentatorii erau obligați să declare că instituția respectivă este „agent străin". La începutul acestui an TV „Dojdi" a fost scoasă în afara legii (interzisă).

Astfel, așa-numiții „agenți străini" sunt umiliți, defăimați, persecutați, separați de restul societății. V. Putin personal a insistat asupra unei atare practici: fiind întrebat de ce se întâmplă acest lucru, el a răspuns (cu un fals) că și în SUA funcționează o astfel de lege.

Este cazul să facem următoarea precizare: în SUA funcționează legea despre agenți străini, dar ea se referă la persoanele străine care activează în SUA și sunt remunerate de statele lor de proveniență. De ex., un ziarist rus lucrează în SUA fiind plătit de Federația Rusă. Pe când în Federația Rusă „agenți străini" sunt considerați cetățeni ruși care, chipurile, reprezintă interesele altor state. În Federația Rusă orice oponent politic este considerat dușman al Rusiei și autoritățile ori îl condamnă la ani grei de pușcărie, ori îl obligă să părăsească țara.

Cazul răfuielii cu omul politic Alexei Navalnîi este de notorietate. Conducătorul unui centru de luptă cu corupția, Alexei Navalnîi devenise incomod autorităților de la Kremlin prin dezvăluirile făcute, demonstrate

public. Inițial, responsabilii de la Kremlin au dat ordin serviciilor speciale ca Alexei Navalnîi să fie asasinat prin otrăvire. Datorită intervenției medicilor germani, viața i-a fost salvată și Alexei Navalnîi s-a întors în patrie, în Federația Rusă. Dar după ce a trecut frontiera a fost arestat și condamnat la ani grei de pușcărie. Alexei Navalnîi este un patriot rus, în opoziție politică față de actualul regim, nu a omorât pe nimeni, nu a furat bani publici etc. Cu toate acestea, el este considerat dușman al Rusiei, este cel mai cunoscut astăzi opozant politic din Federația Rusă, dar și din lume.

La sfârșitul anului 2021 Judecătoria Supremă a Federației Ruse a interzis (a scos în afara legii) organizația obștească internațională „Memorial" – organizație care a dezvăluit crimele regimului sovietic, a contribuit la reabilitarea sutelor de mii de oameni nevinovați, victime ale stalinismului. În opinia liderilor de la Kremlin, această activitate a „agentului străin" „Memorial" știrbește imaginea Rusiei. De aceea instanța supremă de judecată a decis lichidarea organizației. Cuvintele procurorului (exponentul Procuraturii Generale a Federației Ruse) merită să rămână în analele istoriei: „Este evident: speculând temele legate de represiunile politice, „Memorialul" creează o imagine falsă Uniunii Sovietice ca stat terorist. De ce astăzi noi, urmașii victorioșilor, în loc să ne mândrim cu țara care a învins fascismul, trebuie să ne pocăim? Probabil de aceea pentru că activitatea asociației „Memorial" este plătită de cineva..." [9].

Iarăși suntem nevoiți să facem o precizare: nu doar U.R.S.S. a învins Germania hitleristă, ci U.R.S.S. în alianță cu SUA, Marea Britanie, alte state și popoare din cadrul Coaliției antihitleriste. Apropo, și cu contribuția României din august 1944 pană în mai 1945! În al doilea rând, ce are victoria asupra Germaniei naziste cu teroarea regimului comunist sovietic față de popoarele U.R.S.S.? Ce are una cu alta? Represiunile staliniste (terorismul de stat!) au fost condamnate chiar de comuniști, în februarie 1956, la Congresul al XX-lea al PCUS.

La sfârșitul anului 2021, Federația Rusă consideră însă oficial că odioasele crime ale stalinismului „șifonează" imaginea U.R.S.S., iar cei care studiază trecutul sovietic trebuie scoși în afara legii. Mai trebuie menționat că Federația Rusă și-a proclamat suveranitatea în iunie 1990, ceea ce înseamnă că s-a detașat de trecutul U.R.S.S. și că actuala societate rusă nu poartă răspundere pentru crimele stalinismului.

Pe 29 decembrie 2021, Instanța de Judecată din Moscova a interzis activitatea centrului de apărare a drepturilor omului având aceeași denumire „Memorial" și fiind considerat de asemenea „agent străin" [10].

Centrul a fost învinuit de depistarea și publicarea numelor persoanelor condamnate în Federația Rusă pe motive politice. În unele cazuri instanțele de judecată au adus învinuiri sută la sută asemănătoare cu cele invocate disidenților politici în timpul lui Leonid Brejnev.

Pe parcursul anului 2021 Federația Rusă a amenințat permanent Ucraina cu invadarea militară. Deputatul Vladimir Jirinovski[3] în repetate rânduri a declarat la posturile publice TV că dacă i-ar sta în putință, ar fi dat ordin să lovească cu rachete Kievul și alte orașe ale Ucrainei, iar cel mai potrivit timp, în opinia lui, ar fi noaptea de Revelion, la ora 4 dimineața (2022!).

Politica Kremlinului a fost de a ține în alertă nu doar locuitorii Ucrainei, ci și restul Europei. La sfârșitul anului 2021 Kremlinul a înaintat două note ultimative – Statelor Unite ale Americii și Blocului NATO, prin care a cerut garanții securității FR, pe motiv că, chipurile, admiterea Ucrainei în NATO ar prejudicia securitatea Rusiei. V. Putin repetă mereu cum că statele membre ale NATO au promis Rusiei să nu se extindă în Europa de Est și nu s-au ținut de cuvânt.

Experții au analizat aceste afirmații ale lui V. Putin și au constatat că nimeni niciodată nu a promis Rusiei ca NATO să nu admită state ce doresc semnarea Tratatului Atlanticului de Nord. Este o interpretare voit greșită a președintelui Federației Ruse. Dimpotrivă, anume Federația Rusă a cotropit Crimeea în 2014 și susține deschis regimurile separatiste proruse din Donețk și Luhansk, amenințând Ucraina cu ocuparea ei definitivă. Admiterea Ucrainei în NATO (ca și a Georgiei) este dreptul suveran al acestei/acestor țări.

Pe data de 24 februarie 2022, fără a declara război Ucrainei, forțele militare ale Rusiei au invadat țara vecină, atacând cu rachete numeroase localități, inclusiv capitala Kiev.

---

[3] Vladimir Jirinovski (25.04.1946–06.04.2022) – liderul formațiunii naționaliste Partidul Liberal Democrat din Rusia, ani în șir a propagat în Duma de Stat și la posturile TV ura față de Occident (față de SUA, în primul rând), a pledat pentru restabilirea fostului Imperiu rus sau sovietic în frontierele anului 1990, pentru lichidarea statelor independente constituite pe ruinele U.R.S.S. și revenirea la gubernii, mereu a propagat războiul ca mijloc de realizare a intențiilor sale criminale. A avut o mare influență asupra lui V. Putin.

După cum demonstrează documentele capturate de ucraineni, precum și uniformele militare de paradă pe care și le-au pregătit pentru o defilare victorioasă militarii ruși etc., comandamentul rus considera că în 72 de ore Kievul va fi ocupat, conducerea Ucrainei va capitula, astfel Rusia își va extinde teritoriul.

Dar ucrainenii au rezistat, au deturnat planurile agresive ale Kremlinului și luptă cu înverșunare pentru eliberarea teritoriului național. Neputincioasă, Rusia s-a dedat la crime odioase împotriva umanității: mii de oameni civili au murit în urma bombardamentelor cu rachete sau bombe lansate de aviația rusă, au fost torturați și uciși, ca în localitatea Bucea și în alte orașe-satelit ale Kievului. Mii de edificii și imobile din zeci de orașe ale Ucrainei au fost distruse de tancurile și artileria rusă; câteva milioane de cetățeni ucraineni al luat drumul pribegiei.

Războiul agresiv al Rusiei împotriva Ucrainei demonstrează că miza și calculele Kremlinului au fost greșite. Ucrainenii nu doresc „eliberarea" rusă. În ce privește societatea rusă, în pofida pierderilor uriașe de vieți omenești și tehnică militară, aceasta continue să susțină agresiunea Kremlinului în Ucraina. Fenomenul se explică prin restricțiile deosebit de dure, impuse de regim, dar și prin efectele propagandei de stat. Rusia a pierdut inițiativa tactică și strategică și se limitează la menținerea cu orice preț a regiunilor din estul Ucrainei (Donețk și Luhansk), precum și a unor regiuni din sudul Ucrainei.

Susținută de Occident (SUA, Marea Britanie, Polonia, Statele Baltice etc.), Ucraina își apără libertatea și țara, dar și valorile democrației occidentale. Războiul agresiv al Rusiei împotriva Ucrainei a demonstrat criza Organizației Națiunilor Unite, incapabilă (cel puțin deocamdată) să oprească măcelul rușilor în Ucraina.

Nefiind admisă în NATO din cauza împotrivirii RFG și Franței, Ucraina evoluează pe calea Statului Israel: înconjurată de Rusia și Belarus – state totalitare și ostile Ucrainei democratice, ea va fi nevoită să-și fortifice forțele armate, să pregătească populația civilă să reziste diverselor provocări din partea vecinilor neprieteni Rusia și Belarus și să-și continue viața în condițiile unor amenințări permanente.

Războiul demonstrează că în fapt nu Ucraina, ci Rusia este un stat eșuat, cu o conducere ruptă de realități, șovină și coruptă, pornită agresiv împotriva omenirii.

Concluzii. În pofida angajamentelor internaționale, consfințite prin semnăturile conducătorilor Rusiei, Federația Rusă a declanșat un război sângeros împotriva unui stat suveran și independent – Ucraina. Rezistența militară a ucrainenilor a răsturnat planul unei cuceriri ușoare a Ucrainei. Încet, dar consecvent, Occidentul s-a mobilizat în vederea susținerii financiare, militare, materiale, logistice etc. a victimei agresiunii ruse. Războiul agresiv al Federației Ruse împotriva Ucrainei a demonstrat criza Organizației Națiunilor Unite, care, cel puțin deocamdată, nu-și poare realiza principala ei menire astăzi: să oprească agresiunea rusă. Războiul din Ucraina va lua sfârșit după realizarea următoarelor condiții:

1) deplina eliberare a teritoriului ucrainean pană la frontierele recunoscute internațional în 1991 (inclusiv – Crimeea);

2) asigurarea securității de stat a Ucrainei postbelice (prin admiterea în NATO sau prin alte strategii militare);

3) plata reparațiilor de război de către Federația Rusă pană la restabilirea deplină a bunurilor distruse sau avariate în Ucraina și

4) tragerea la răspundere a criminalilor de război, Vladimir Putin fiind deja declarat criminal de război de mai multe state ale lumii.

Bibliografie:

1. Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa. București: Editura Politică, 1975, 279-290.

2. Ustav Sodruzhestva Nezavisimykh Gosudarstv, [online] https://cis.minsk.by/page/180/ustav-sodruzestva-nezavisimyh-gosudarstv-g-minsk-22-anvara-1993-goda (consultat: 07.03.2023).

3. Memorandumul de la Budapesta, [online] https:// ro.wikipedia.org/wiki/ Memorandumul_de_la_Budapesta (consultat: 07.03.2023).

4. Vladimir Putin este în război de când a ajuns la conducerea țării. În: Gallagher Fenwick. Zelenski. Un actor pe scena vieții și a morții. București: Corint, 2022, p. 41 și urm.

5. Razvitiyu Oboronno-promyshlennogo kompleksa Rossii na etoy nedele bylo udeleno osoboe vnimanie, [online] https://www.1tv.ru/news/issue/2019-05-19/19:40#6 (consultat: 07.03.2023).

6. Legea privind combaterea fenomenului de răspândire a dezinformării, votată în lipsa deputaților BCS și Șor, [online] https://tv8.md/2022/07/04/legea-privind-combaterea-fenomenului-de-răspândire-a-dezinformării-votată-în-lipsa-deputaților-bcs-și-șor/197426 (consultat: 07.03.2023).

7. [online] https://agora.md/2023/04/11/curtea-constitutionala-a-decisca-panglica-sfantul-gheorghe-poate-fi-purtata-dar-nu-poate-fi-folosita-pentru-a-justifica-crimele-de-razboi-si-agresiunea-rusa (consultat: 07.03. 2023).

8. Nikonov V. Bespamyatstvo. Kto nachal Vtoruyu mirovuyu voynu. Moskva: Prosveshchenie, 2020, 383 s., [online] http://anatolpetrencu.promemoria.md/?p=3439#more-3439 (consultat: 07.03.2023).

9. „Zdes' i seychas" na Dozhde. Dnevnoy vypusk novostey: 28 dekabrya 2021, [online] https://www.youtube.com/watch?-v=H4082vo-yWc (accesat 4.01.22, vezi de la minutul 3.37).

10. „Likvidatsiya neugodnykh": pochemu zakryvayut pravozashchitnyy tsentr „Memorial", [online] https://www.youtube.com/watch?v=n-rl_poUvSs (consultat: 05.01.22).

SURSA: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/187233

Akademos, Nr. 1/2023, pag. 109-113.

RĂZBOIUL AGRESIV AL RUSIEI ÎMPOTRIVA UCRAINEI: ANALIZA RECENTELOR CONTRIBUȚII ISTORIOGRAFICE

Introducere. Războiul agresiv pe scară largă al Federației Ruse împotriva Ucrainei este în centrul atenției întregii omeniri. Războiul a motivat și (cu regret) continuă să justifice interesul oamenilor de diverse specialități – ziariști, istorici, oameni politici, scriitori etc. să monitorizeze, să analizeze, să prezică urmările războiului din Ucraina. În anii 2022-2023 în Republica Moldova, România, Rusia, alte state, au fost publicate cronici ale războiului agresiv al Rusiei împotriva Ucrainei, studii istorice, biografii ale oamenilor politici (în primul rând Volodimir Zelenski, Vladimir Putin etc.), mărturii ale supraviețuitorilor ucraineni. A fost publicat și un prim român având ca subiect acest sângeros război. Este cazul să analizăm volumele publicate pentru a sintetiza temele abordate de autorii cărților recent apărute de sub tipar. Sarcina prezentului studiu este de a analiza problematica expusă de autorii volumelor publicate din punct de vedere istoriografic: subiectele abordate, sursele de documentare, comparațiile făcute ș.a.

Metodologia cercetării. Am utilizat metoda empirică de lectură atentă a volumelor publicate, am sintetizat informațiile din cărțile citite, am făcut comparația dintre diverse puncte de vedere sau poziții asemănătoare ale diverșilor autori.

Rezultate. Polemica dintre ruși și ucraineni privind identitatea etnică a ucrainenilor este lungă. Ea s-a intensificat după destrămarea U.R.S.S. (1991). Astfel, deja în 1992, primul președinte al Ucrainei independente Leonid Kravciuk a publicat un volum ce a cuprins discursurile, interviurile, conferințele de presă, alte materiale în care a demonstrat că Ucraina este un stat național deosebit de Rusia [11].

În 2005 au fost scoase de sub tipar două cărți: una la Harkov [10], alta la Moscova [12], în care, făcând trimitere la istorie, autorii (cei de la Harkov) încearcă să demonstreze că Ucraina are o istorie proprie, iar ucraineanul Serghei Sidorenco încearcă să demonstreze cum că rușii, ucrainenii și belorușii sunt un singur popor și ar trebui să locuiască într-un singur stat. Poziția lui S. Sidorenco a fost susținută de alți doi autori, Maxim Kalașnikov

și Serghei Buntovski, care au încercat să demonstreze cum că ucrainenii au creat un mit (o legendă), conform căruia ucrainenii nu sunt ruși, ci o națiune deosebită, cu istoria, cultura și limba lor, națiune care întotdeauna a dorit să-și formeze propriul stat, dar căreia permanent cineva din afară îi împiedica să realizeze acest lucru.

În 2014, după șapte ani de muncă în Ucraina, corespondentul Radioului Polonez Piotr Pogorzelski a publicat cartea „Borș ucrainean. De la statul sovietic la revoluția demnității" [7]. Concluzia autorului polonez este că în Ucraina totul pare a fi mai mare, mai puternic, mai expresiv. Borșul ucrainean (titlul cărții) nu este „o zeamă chioară de sfeclă, ci o mâncare deasă cu multe legume și carne...; dacă există patriotism, atunci el îmbracă o haină extremistă, naționalistă; dacă există corupție, atunci e nemărginită, cuprinzând toate sferele vieții..." [7, p. 7].

Declanșarea de către Rusia a războiului de mari proporții împotriva Ucrainei (24 februarie 2022) a suscitat un interes deosebit din partea comunității internaționale, oamenilor politici, organismelor internaționale, presei. În același rând oamenii politici, istoricii, publiciștii, scriitorii au analizat desfășurarea acestui război agresiv, sângeros, inuman și au publicat diverse lucrări la acest subiect.

Un rol decisiv în apărarea Ucrainei l-a avut (îl are în continuare) președintele acestui stat Volodimir Zelenski. Datorită curajului personal de care a dat dovadă (în vremuri deosebite, în timp de război), chiar din primele clipe ale invaziei rusești, ucrainenii au rezistat și rezistă, își apără vitejește Patria lor și vor învinge! Activitatea președintelui V. Zelenski în prima lună de război a fost expusă într-un volum publicat recent de Editura *Humanitas* [6] din București. Cartea redă fidel, zi cu zi, cronica evenimentelor de război și inserează discursurile președintelui Ucrainei V. Zelenski. În cele 29 de zile de război (prima lună, 24 februarie – 24 martie 2022) președintele V. Zelenski a adresat ucrainenilor și popoarelor lumii 64 mesaje, de la un discurs pe zi (de ex., 24 februarie) la patru discursuri pe zi (de ex., 24 martie) [6, p. 309 și urm.]. De cele mai multe ori președintele V. Zelenski s-a adresat poporului ucrainean. El a condamnat permanent și argumentat agresiunea rusă, a încurajat militarii ucraineni în lupta lor dreaptă pentru apărarea Patriei, a vorbit deschis despre marile distrugeri de orașe întregi, provocate de agresori ruși, de masacrele populației civile ucrainene, comise de militarii ruși. Discursurile președintelui V. Zelenski

sunt documente ce au fixat pentru istorie lupta întregii națiuni ucrainene pentru apărarea Patriei sale.

Editurile din România au publicat un șir de studii biografice ale președintelui ucrainean Volodimir Zelenski. Este vorba de cartea lui Gallagher Fenwick [2], fost șef al redacției anglofone a televiziunii France 24; după declanșarea războiului în Ucraina (2014) a fost corespondent special în această țară.

Cărți asemănătoare au fost traduse și publicate, avându-i ca autori pe Regis Gente, Stephane Siohan [3], precum și jurnalistul ucrainean Serghei Rudenko [8].

Războiul din Ucraina, stat vecin cu Republica Moldova, a stârnit un interes sporit din partea mai multor autori din republica noastră. În primul rând este vorba de cartea lui Ion Hadârcă, scriitor, publicist, membru-corespondent al Academiei de Științe din Republica Moldova, care a prezentat Cronica primelor 101 zile de agresiune rusă împotriva Ucrainei [4]. Jurnalistul Valeriu Saharneanu, ex-deputat, fost președinte al Uniunii Jurnaliștilor, a scos de sub tipar volumul „Război pe timp de pace" [9]. Pe fundalul războiului agresiv al Federației Ruse împotriva Ucrainei, autorul ridică un șir de probleme legate de poziția conducerii Republicii Moldova. Autorul cărții scrie că Republica Molodva a fost afectată de războiul agresiv al FR împotriva Ucrainei. Conducerea de la Chișinău a acuzat agresiunea FR împotriva Ucrainei. RM a oferit tot sprijinul posibil refugiaților ucraineni, celor ce au tranzitat RM sau au rămas vremelnic în RM. În același timp, războiul agresiv al Rusiei împotriva Ucrainei a scos la iveală un șir de probleme pe care conducerea RM nu le poate soluționa (cel puțin – deocamdată).

Valeriu Saharneanu menționează: de nenumărate ori președintele Ucrainei Volodimir Zelenski a apelat la liderii statelor lumii să înceteze relațiile economice și comerciale cu FR – stat agresor, sponsor al terorismulu [6]. Rugămintea liderului ucrainean este justificată pe deplin: banii câștigați de FR sunt folosiți pentru continuarea războiului sângeros în Ucraina. În pofida acestei revendicări clare, conducerea RM nu a sistat comerțul și relațiile economice cu FR. În pofida declarațiilor de aderare la Uniunea Europeană, RM nu s-a aliniat embargourilor impuse de statele-membre UE Rusiei.

Un subiect analizat aparte este cel legat de raioanele din stânga Nistrului ale RM. Valeriu Saharneanu afirmă pe bună dreptate: „E adevărat că

de Chișinău nu depinde mare lucru, dar în situația când înaintarea rușilor la Nistru depinde de puterea de rezistență și de jertfa ucrainenilor vecini, te solidarizezi în toate cu vecinul aflat la nevoie, nu declari că te abții de la impunerea de sancțiuni în dauna agresorului, care este în același timp și agresorul propriei integrități teritoriale" [vezi: Valeriu Saharneanu, *Op. cit.*, p. 105]. Valeriu Saharneanu amintește: RM rămâne în continuare membră a Comunității Statelor Independente – o organizației politico-economică nefuncțională, dar folosită de FR ca instrument suplimentar de control a RM.

Profesorul universitar, doctorul habilitat în științe tehnice, dar și un cunoscut publicist, Valeriu Dulgheru a prezentat, de asemenea, o cronică a războiului Rusiei împotriva Ucrainei [1]. Cartea cuprinde câteva studii istorice, precum și cronica războiului expusă din zece în zece zile. Între multe altele, un subiect pe care îl abordează profesorul Valeriu Dulgheru este spiritul războinic al rușilor: „...Ocupația tătaro-mongolă și-a pus puternic amprenta asupra psihologiei rușilor. Mai întâi, Hoarda de Aur a privat poporul rus de experiența Renașterii, care a generat filosofia drepturilor individuale. Pericolele permanente au stimulat sentimentul colectivist, iar mai târziu comunismul a găsit aici un teren foarte fertil. De asemenea, hoardele nomade le-au înrădăcinat rușilor o mai mare toleranță față de tiranie și o frică paranoidală față de invazie (...). Nefiind protejată de obstacole naturale, cum ar fi munți înalți sau ape întinse, Rusia a considerat că cea mai bună protecție sunt permanentele cuceriri" [1, p. 21].

Teza domnului Valeriu Dulgheru este susținută de alți autori, unii din ei fac trimitere la cuceririle sciților, care aplicau tactica „pământului pârjolit" atunci când aveau în față un inamic mai puternic. Rușii practică aceleași metode. Pe data de 6 iunie anul curent militarii ruși au aruncat în aer barajul hidrocentralei de la Novaia Kahovka. Pentru ruși istoria se repetă: în 1941, la retragerea din față forțelor militare finlandeze, sovieticii au aruncat în aer barajul din partea de sud a Canalului Marea Albă – Marea Baltică, fără a preîntâmpina locuitorii satelor din preajmă. Ca rezultat, cantitatea uriașă de apă a șters de pe fața pământului localitățile din fața cu tot cu oameni.

Tragediile războiului din Ucraina au devenit teme și pentru scriitori. Cu instrumentele specifice meseriei (talentului) scriitoricesc ei pun accentul pe suferințele oamenilor simpli, care au devenit ținta principală

a agresorului rus. Un exemplu în acest sens este cartea scriitoarei de la Chișinău Ana Onică, în românul căreia eroii „sunt redați cu multă căldură, cu sinceritate și înzestrați cu alese calități umane" [13, p. 6].

Studiul nostru demonstrează că războiul agresiv al Federației Ruse împotriva Ucrainei a determinat mulți intelectuali să se aplece asupra evenimentelor sângeroase din Ucraina, demonstrând solidaritate cu victimele războiului și condamnarea cotropitorilor ruși.

Concluzii. Autorii citați au demonstrat că Rusia a început un război neprovocat, agresiv, de cucerire a teritoriilor statului vecin Ucraina – membru fondator al Organizației Națiunilor Unite (ONU). Studiile demonstrează atrocitățile comise de agresori, dar și lupta eroică a ucrainenilor pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a Ucrainei. Autorii din Republica Moldova consideră că rezistența ucrainenilor salvează și Republica Molodva de invazia rusă. Autorii constată cu regret imposibilitatea organizațiilor internaționale competente, în primul rând ONU, de a pune capăt războiului. Istoriografia națională se completează cu o nișă de cărți consacrate apărării identității etnice a ucrainenilor, a integrității teritoriale a statului ucrainean, a solidarității internaționale cu lupta eroică a ucrainenilor.

Cu regret, războiul în Ucraina continuă. Insuccesele Armatei ruse au dus și vor duce la schimbări importante în societatea rusă. Analiștii politici, istoricii, politologii etc. vor continua studierea tragediei ucrainene și ne așteptăm la noi cărți la acest subiect dureros.

Bibliografie:

1. Valeriu Dulgheru, *Cronica unui război criminal (24.02.2022–24.02.2023),* Chișinău, S.n., 2023, 328 p.

2. Fenwick Gallagher, *Zelenski: un actor pe scena vieții și a morții*, traducere din l. franceză de Alina Pavelescu, București, Editura Corint Istorie, 2022, 218 p.

3. Gente Regis, Siohan Stephane, *Volodimir Zelenski. În mintea unui erou*, traducere din franceză de Silvia Năstasie, București, Editura Curtea Veche, 2022, 183 p.

4. Hadârcă Ion, *Ruinele și runele războiului. Cronica primelor 101 zile de agresiune rusă (Jurnal),* Chișinău, Editura Prut Internațional, 2023, 172 p.

5. Onică Ana, *Lumină peste întuneric. Român. Subiect inspirat din fapte reale*, Chișinău, Editura Iter Quos, 2023, p. 6.

6. *Prima lună de război. Cronica evenimentelor. Discursurile președintelui Volodimir Zelenski*, editor Olexandr Krasovișki, traducere din ucraineană de Aliona Bivolaru, Maria Hosciuc și Vasile Captaru, București, Editura Humanitas, 2022, 359 p.

7. Pogorzelski Piotr, *Borș ucrainean. De la statul sovietic la revoluția demnității,* traducere din limba poloneză de Cristina-Daniela Godun, București, Editura Meteor Publishing, 2014, 336 p.

8. Rudenko Serghei, *Zelenski. O biografie*, traducere din ucraineană și note de Aliona Bivolaru, București, Editura Art, 2022, 206 p.

9. Saharneanu Valeriu, *Război pe timp de pace, Anul de război 2022. Cronică publicistică*, Iași, Editura Princeps Multimedia, 2023, 409 p.

10. Кокотюха Андрей (автор-составитель), *Почему Украина не Россия* [Andrei Kokotiuha, autor-alcătuitor, *De ce Ucraina nu este Rusia*], Harkov, 2005, 397 p.

11. Кравчук Леонид, *Есть такое государство – Украина. Материалы из выступлений, интервью, пресс-конференций, брифингов, ответов на вопросы (1991-1992)*, [Leonid Kravciuk, *Există un astfel de stat – Ucraina. Materiale din discursuri, interviuri, conferințe de presă, briefinguri, răspunsuri la întrebări (1991-1992)*], Kiev, 1992.

12. Сидоренко С. Н., *Украина тоже Россия* [S. N. Sidorenco, *Ucraina este de-asemenea Rusia*], Moscova, Editura Alternativa, 2005, 302 p.

13. Ștefan Sofronovici, *Impresii de lectură*, în Ana Onică, *Lumină peste întuneric. Român. Subiect inspirat din fapte reale*, Chișinău, Editura Iter Quos, 2023.

SURSA: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/187233

Akademos, Nr. 1/2023, pag. 109-113.

PANTELIMON HALIPPA – DIRECTOR AL REVISTEI LUNARE LITERARE ȘI DE CULTURĂ „VIAȚA BASARABIEI” (1932-1944)

Împlinirea a 140 de ani din ziua nașterii lui Pan Halippa (n. 1 august 1883, comuna Cubolta, ținutul Soroca – d. 30 aprilie 1979, București) este un bun prilej pentru a scoate în evidență marea personalitate basarabeană și contribuția ei la istoria și cultura națională. În acest articol ne-am propus să scoatem în evidență contribuția lui Pan Halippa la revista „Viața Basarabiei” (*VB*), al cărei director era, cu materiale publicate (articole la ordinea zilei, memorii, cronici, recenzii, poezii etc.). Pentru realizarea celor propuse, am utilizat cartea *Revista „Viața Basarabiei”, 1932-1944. Cercetări bibliografice*[1], respectând compartimentarea materialelor realizată de autorul acesteia – Ion Șpac.

Astfel, în compartimentul „Presa” Pan Halippa a apărut de 21 de ori cu articole legate de problemele revistei, deseori formulate „Cuvânt înainte”. Începând cu nr. 1/1932, P. Halippa a semnat „Cuvânt înainte” la începutul a 10 ani diferiți; tot aici au fost incluse și materialele de totalizare a activității redacționale, sau „Cuvânt de mulțumire”.

La compartimentul „Religie”, rubrica „Vitrina cărții”, P. Halippa a prezentat o recenzie la cartea lui Gheorghe Bezviconi *Viața bisericească a Odessei, 1794-1943* (*VB*, 1943, nr. 7-8).

Pan Halippa a scos în evidență probleme legate de educație, de învățământ, de artă în Basarabia și Transnistria (de ex., art. „Pe când teatrul românesc în Basarabia și Transnistria”, *VB*, 1942, nr. 4).

În „Viața Basarabiei” Pan Halippa a publicat discursurile pe care le-a ținut la radio, de exemplu „Nistrul în literatura română”, în care a demonstrat că Nistrul este al românilor, nu al rușilor: niciun poet rus nu a scris versuri despre Nistru, în plus, Pan Halippa a citat din poemul poetului polonez Adam Mickiewicz „Stepele Akkermanului”, în care poetul scria: „E liniștea atât de mare, încât chiar a istoriei îndepărtată chemare s-ar auzi... / Dar nimeni nu mă cheamă!” (*VB*, 1941, nr. 8, p. 13). P. Halippa a adus un exemplu care era specific și pentru poeții/scriitorii ruși, Pușkin ș.a.

[1] Ion Șpac, *Revista „Viața Basarabiei”, 1932-1944. Cercetări bibliografice*, Chișinău, Editura Pontos, 2002, 326 p.

În aprilie 1940 (*VB*, nr. 4) P. Halippa a publicat *Declarația* citită la ședința literară a Societății Scriitorilor din Basarabia, care a avut loc pe data de 24 martie 1940, în care a fost arătată contribuția scriitorilor și poeților români din Basarabia la tezaurul literar românesc. Declarația poartă titlul „Prinosul Basarabiei în literatura română".

Pan Halippa a analizat opera mai multor scriitori basarabeni, între care Sergiu Cujbă (2 articole), Bogdan Petriceicu Hasdeu (2 articole), Alexei Mateevici (în 1937, nr. 7-8, și în 1942, *La un sfert de la moartea lui Alexei Mateevici* (nr. 8-9)); a scris despre Mihai Eminescu la Odessa (*VB*, 1942, nr. 7); despre Constantin Stere și Basarabia (articol publicat în *VB*, 1936, nr. 9) și despre alți scriitori basarabeni.

P. Halippa a tradus din limba rusă cântece populare rusești, precum și din opera poetului rus Mihail Lermontov – materiale care și-au găsit loc în paginile revistei. A publicat anual versuri personale (din 1932 până în 1944, cu excepția anului 1933), în total peste 50 de poezii, *în* afara celor încadrate în interiorul articolelor scrise de el.

În calitate de istoric, Pan Halippa a scris și publicat pe paginile revistei *VB* mai multe studii, ca de exemplu, „Chișinăul pe timpul ședерii în el a lui Alex. Sergheevici Pușkin" (*VB*, 1937, nr. 1-2).

În 1932 (*VB*, nr. 2), apoi în 1939 (*VB*, nr. 1-2, 6, 7-8), Pan Halippa a publicat memorii, intitulate „În slujba scrisului românesc din Basarabia", expuse ceva mai devreme în cadrul unei conferințe la Universitatea Populară din Chișinău, memorii în care s-a referit la activitatea lui din anii Primei Revoluții ruse (1905-1907), ajungând cu expunerea până la evenimentele din Basarabia anului 1917. Expunerea o intercalează cu citate din articolele lui, publicate în presa timpului, în „Cuvânt Moldovenesc". Sunt interesante cugetările autorului. La un moment dat, scrie despre vecinii noștri de la răsărit. Compartimentul se numește „Să luăm pilda Ucrainei" – un îndemn actual chiar astăzi pentru Republica Moldova. Iată ce nota Pan Halippa: „Ucraina s-a proclamat de acum țară deosebită desăvârșit și neatârnată de Rusia, și faptul acesta este pentru noi, basarabenii, de cea mai mare însemnătate. Prin despărțirea Ucrainei de Rusia, Basarabia a ajuns cu totul dezlipită de Rusia și noi am rămas fără stăpânire înaltă. Asta înseamnă că de azi înainte tot ce trebuie pentru viața liniștită a noroadelor trăitoare în Basarabia și pentru bunul mers al treburilor obștești în țara noastră – trebuie să ne cerem de la noi înșine, neașteptând

că cineva altul se va îngriji de noi şi de nevoile noastre" (*VB*, 1939, nr. 2-3, p. 25). Tot aici, în *Memorii*, Pan Halippa restabileşte revendicările formulate în 1917, inclusiv trecerea la învăţământul românesc şi alte, dar dă şi o caracteristică moldovenilor, titlul subcapitolului este „Pricina sărăciei moldovenilor noştri", evidenţiind patru cauze ale sărăciei moldovenilor (din punctul lui de vedere). Important este pentru că şi astăzi Republica Moldova este cea mai săracă (dar şi sărăcită) în Europa. Astfel, Pan Halippa considera că „cea dintâi cauză este întunecimea moldovenilor, care îi ţine pe loc, în obiceiurile proaste şi deprinderile rele, apucate de la moşi-strămoşi. O ceaţă deasă de credinţe deşarte îi ţine pe moldoveni ca în cleşte şi nu-i lasă să meargă pe cale luminii, pe calea îmbunătăţirii vieţii sale...". A doua cauză a sărăciei moldovenilor, în opinia autorului, este beţia: „*încuibată în norodul nostru din vremurile trecute, beţia a ajutat foarte mult la sărăcia moldoveanului*". A treia cauză a sărăciei basarabenilor, considera P. Halippa este risipa: „*La moldoveni se cheltuieşte prea mult cu gătelile şi cu hainele femeilor şi tineretului îndeobşte*". În sfârşit, remarcă autorul, „*moldovenii sunt săraci şi din pricina aceea că nu ştiu cum să-şi vândă roadele muncii şi gospodăriei lor şi cum să-şi cumpere cele trebuitoare pentru casă şi gospodărie*". Aşa vedea Pan Halippa motivele sărăciei moldovenilor la începutul secolului trecut. La începutul acestui secol moldovenii de asemenea rămân cei mai săraci, deşi din alte cauze.

Am remarcat pentru studiul de faţă încă două subiecte, credem, importante. Sunt deosebit de interesante notele lui Pan Halippa despre starea emoţională a societăţii basarabene în zilele de 26-28 iunie 1940, atunci când U.R.S.S. a trimis Notele ultimative guvernului român prin care cerea nu doar Basarabia, ci şi nordul Bucovinei. Însemnările sunt intitulate „Iar vremuri de bejenie" (*VB*, 1940, nr 7-8). Notele lui P. Halippa demonstrează convingător incapacitatea regelui Carol al II-lea de a organiza evacuarea dincolo de Prut a oamenilor, forţelor armate, muniţiilor, bunurilor materiale etc.

Al doilea subiect la care vom insista puţin este legat de implicarea României în războiul sfânt de eliberare a Basarabiei, nordului Bucovinei, Ţinutului Herţa. Armata română a trecut Nistrul, a ocupat Odessa, alte oraşe şi localităţi din Transnistria (teritoriul dintre Nistru şi Bug). Pe acest fundal, pe paginile revistei *VB* au fost publicate materiale legate de etnicii români, locuitori ai Transnistriei, inclusiv a moldovenilor de la Odessa.

Pan Halippa personal a vizitat Odessa în 1941-1942, a avut conferințe în fața etnicilor români, locuitori ai Odessei etc. Despre aceste întâlniri, precum și alte informații legate de trecutul orașului de pe malul Mării Negre au fost publicate în paginile *VB*. Un lucru trebuie subliniat: germanii i-au propus lui Ion Antonescu să ia Transnistria în schimbul Ardealului, aflat atunci sub controlul autorităților maghiare. Mareșalul României a fost categoric împotrivă: controlul asupra Transnistriei urma a fi efectuat până la încheierea războiului, iar Ardealul urma a fi restituit României.

Studierea materialelor publicate de Pan Halippa pe paginile revistei „Viața Basarabiei" demonstrează că distinsul om politic basarabean a publicat diverse articole referitoare la societatea basarabeană. Studiul arată că Pan Halippa a înclinat mai mult spre poezie: personal a scris și editat versuri, a tradus din opera autorilor ruși, a scris recenzii la diverse publicații. Pan Halippa a scris memorii care sunt actuale până în prezent.

Cu regret, autoritățile Republicii Moldova l-au uitat cu desăvârșire pe Omul care a făcut atât de mult pentru renașterea noastră națională, pentru Unirea Basarabiei cu România, pentru promovarea culturii românești în Basarabia și care a avut de suferit de pe urma regimurilor comuniste - sovietic și român.

SURSA: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/192433

ISTORIA ÎNTRE ȘTIINȚA DESPRE TRECUT ȘI INSTRUMENT DE ÎNDOCTRINARE

În august 1944, în urma realizării operațiunii militare „Iași–Chișinău", trupele sovietice au luat sub controlul lor teritoriul Basarabiei și au readus administrația sovietică.

Noua stăpânire a revenit în Basarabia cu toate „instrumentele" necesare conducerii. Autoritățile sovietice au restabilit RSSM în frontierele administrative, impuse în anul primei ocupații. Ele aveau la dispoziție Constituția RSSM, aprobată la 12 februarie 1941, conform căreia puterea aparținea Sovietului Suprem al RSSM (președinte – Fiodor Brovko, tot el – secretat al CC al PC (b) din Moldova), iar cea executivă era realizată de Consiliul Comisarilor Poporului al RSSM (președinte – Tihon Konstantinov, de la 17 aprilie 1945 – Nicolae Coval), format din 15 comisariate, din care 10 erau unional-republicane, restul – republicane[1]. În Executiv mai intrau Comisia de Stat a Planificării și responsabilii pentru Cultură și Industria Materialelor de Construcție. În plus, la 14 aprilie 1943, din interiorul NKVD s-a desprins și a constituit în comisariat distinct – NKGB, respectiv, în RSSM venise și NKGB al RSSM (comisar – Iosif Mordoveț). Angajații acestor și multor altor instituții de stat republicane și orășenești, cu membrii familiilor lor, au ocupat o bună parte din locuințele, aflate în stare bună, din Chișinău.

Conform articolului 16 al Constituției RSSM, legile U.R.S.S. erau obligatorii pentru locuitorii republicii. În RSSM au fost aplicate prevederile art. 54 al Codului penal al RSS Ucrainene[2] (până în 1957).

Autoritățile comuniste invadatoare au adus și au impus basarabenilor, un mod de viață specific societății sovietice. În primul rând, ceea ce era vizibil tuturor, era proslăvirea extraordinară a conducătorului U.R.S.S. Iosif Stalin și impunerea pe toate căile posibile a concepției cum că Iosif Stalin este un om cu capacități extraordinare.

---

[1] *Constituția (Legea temeinică) a RSSM*, în Anatol PETRENCU, *Teroarea stalinistă în Basarabia. Studii, documente, memorii*, Chișinău, S.n., 2013, p. 336. Articolul 124 al Constituției stipula: "*Stolița* [rus., Capitala] RSSM este orașul Chișinău", în *Ibidem*, p. 344.

[2] *Ibid*., p. 319-322. Basarabenilor aflați sau trimiși cu forța pe teritoriul RSFS Ruse li s-a aplicat art. 58 al Codului penal al RSFSR, vezi, *Ibid*., p. 315-319.

Cultul personalității lui I. Stalin își are originile în anii 20-30 ai secolului trecut. În pofida faptului că Partidul Comunist (bolșevic) al U.R.S.S. nu admitea cultul personalității, în realitate, însă, proslăvirea lui Stalin devenise „o normă" a vieții politice a U.R.S.S. La finele celui de-al Doilea Război Mondial și după război glorificarea lui Stalin luase proporții de psihoză socială. În locuri publice, în clădirile administrative, în întreprinderi, instituții, școli, unități militare, peste tot unde a fost posibil, au fost afișate portretele lui I. Stalin. Imaginea lui apărea foarte des în presa timpului (ziare, reviste).

În cadrul diverselor adunări, ședințe, manifestări publice, I. Stalin era ridicat în slăvi conform unui canon respectat cu strictețe. De exemplu, pe data de 8 februarie 1945, la Chișinău, a avut loc ședința activului de partid comunist al orașului la care au luat parte 574 de persoane. Cei prezenți la adunare au ales un prezidiu de lucru. În același timp a fost propus numitul „Prezidiul de Onoare" în persoana membrilor Biroului politic al Comitetului Central al Partidului Comunist (bolșevic) al U.R.S.S. în frunte cu tov. STALIN (cu majuscule în document, *a.p.*). La auzul acestui nume cei prezenți în sală s-au ridicat și au aplaudat minute în șir. Au urmat prezentarea raportului secretarului comitetului orășenesc de partid Soloviov, urmat de intervenția lui Bușilov, secretarul comitetului de partid al raionului Lenin, după care a luat cuvântul activistul de partid Slepov și a propus: prezenta adunare să trimită lui I. Stalin o telegramă de felicitare.

Cu ovații furtunoase cei prezenți la întrunire au aprobat textul telegramei[3].

Organizațiile de partid, cele de tineret ale UTC (*comsomol*), angajații întreprinderilor etc. erau obligați să studieze cuvântările, articolele și ordinele, semnate de I. Stalin[4] sau redactate de el[5]. Astfel, în ședința Biroului organizației de partid orășenesc Chișinău din 9 octombrie 1944, secreta-

---

[3] AOSP, fond 12, inv. 1, d. 20, f. 2.

[4] I. Stalin, *O velikoi Otecestvennoi voine Sovetskogo Soiuza* [*Despre Marele război al Uniunii Sovietice pentru apărarea Patriei*], Penza, 1942, 77 p. Cartea a fost retipărită cu adăugirea noilor discursuri și ordine din anii 1942-1945; în 1949 a fost scoasă de sub tipar a cincea ediție. În legătură cu împlinirea a 65 de ani de la Victoria asupra Germaniei hitleriste, la Sankt-Petersburg, a văzut lumina tiparului o ediție nouă.

[5] *Istoria Vsesoiuznoi kommunisticeskoi partii (bolișevikov). Kratkii kurs* [*Istoria Partidului Comunist (bolșevic) al Uniunii Sovietice. Curs scurt*], Moscova, 1938.

rul de partid I. Selezniov afirma că în anii „ocupației" germano-române orășenii n-au avut posibilitatea să cunoască adevărul despre politica internă și externă a Statului sovietic, de aceea este nevoie de educat populația pe baza studierii operelor lui I. Stalin[6].

În scrisorile publice și adresările deschise către I. Stalin, au fost introduse cuvinte de laudă, de mulțumire pentru contribuția deosebită în victoria U.R.S.S. asupra Germaniei naziste etc. Vom prezenta câteva exemple: „Numele marelui Stalin este pe drapelele noastre și în inimile noastre – este garanția viitoarelor victorii ale poporului sovietic"[7]. În Adresarea lor către I. Stalin militarii Garnizoanei Chișinău menționau: „Forța [militarilor] creștea neîntrerupt, pentru că era condusă de Comandantul suprem, Generalisimul Uniunii Sovietice Marele și înțeleptul Stalin"[8]. La sfârșitul anului 1945 au început pregătirile pentru alegerile în Sovietul Suprem al U.R.S.S. La Chișinău a avut loc o adunare pre-electorală participanții căreia i-au trimis lui I. Stalin o Adresare în care menționau: „...Dvs. – autorul celei mai democratice Constituții din lume"[9]. Și invalizii de război, stabiliți în Chișinău, i-ai trimis un mesaj lui I. Stalin în care subliniau: „Din toată inima, primul cuvânt de iubire îl trimitem ORGANIZATORULUI ARMATEI ROȘII ȘI INSPIRATORULUI VICTORIEI asupra Germaniei hitleriste și imperialismului japonez. Ne mândrim și suntem fericiți pentru că am apărat Patria noastră socialistă – Patria în care s-a născut, a trăit și a înfăptuit REVOLUȚIA SOCIALISTĂ DIN OCTOMBRIE, tovarășul LENIN, unde s-a născut, trăiește și, sub Drapelul lui LENIN, conduce popoarele Uniunii Sovietice spre COMUNISM, tovarășul STALIN"[10]. În adresările către Stalin erau folosite cuvintele [Stalin] „geniul omenirii contemporane", „dragul și iubitul nostru Stalin", „mare discipol și continuator al cauzei lui Lenin", care „a realizat cu onoare poruncile lui Lenin". Asemenea ucenicilor lui Iisus Hristos, activiștii PC (b) din Moldova îl considerau și se adresau lui I. Stalin cu cuvântul „Învățătorul nostru" (rus.: *Uciteli*), „Scumpul nostru învățător și conducător" (rus.: *Vojdi*).

---

[6] AOSP, fond 12, inv. 1, d. 14, f. 44.

[7] AOSP, fond 12, inv. 1, d. 56, f. 2.

[8] *Ibidem*, f. 5.

[9] *Ibid.*

[10] *Ibid*., f. 10. Evidențiat cu majuscule de autorii adresării.

În munca de proslăvire a lui I. Stalin s-au antrenat poeții și scriitorii sovietici, inclusiv cei de la Chișinău. Leonid Corneanu a scris: „...Iată un covor îi gata / Și-i cu flori împodobit / A țesut o mândră fată / A lui Stalin chip iubit. // La Moscova l-om trimite / La Kremlinul bătrânesc / Pentru Stalin, de la fete / Dintr-un sat moldovenesc" (Poezia „Covorul")[11].

În numărul 1 al revistei „Octombrie" a fost publicată „Scrisoarea norodului moldovenesc tovarășului Stalin" (autori – un grup de poeți din Chișinău). Citățm din operă: „Trăi-vor cât lumea, tovarășe Stalin, / Mărețele fapte ce-ai săvârșit. / În inima noastră cuvintele tale / Ne sunt ca un crez care ne-a 'nsuflețit. //...Cu Stalin vom merge mereu înainte / Spre un viitor epopeic de-azur, / Spre Soarele-acela cu rază fierbinte, / Ce va încălzi generații și lumi"[12]. Comparația lui I. Stalin cu Soarele va fi prezentă și în alte opere ale scriitorilor. De ex., V. Galiț scria: „Toți feciorii tăi, Moldovă, la chemarea de-a sunat / În frunte cu Stalin soare la război s-au ridicat..." (poezia „Jurăm").

O altă trăsătură specifică era *întrecerea socialistă*. Ideea competiției loiale între brigăzi, întreprinderi industriale, raioane, școli etc. a fost fundamentată de V. Lenin într-un șir de lucrări și în U.R.S.S. a devenit în fenomen atotcuprinzător. Starea de permanentă mobilizare și sporirea eforturilor pentru împlinirea planurilor de producție, pentru reușită în învățământ, pentru realizarea altor sarcini, puse de autorități, a devenit o permanență și în capitala RSSM. Astfel, la 7 noiembrie 1944 s-au împlinit 27 de ani de la Lovitura de stat bolșevică (noiembrie 1917). Cu acest prilej conducerea orașului a decis: muncitorii din Chișinău să desfășoare „o largă întrecere socialistă pentru curățarea cu succes a orașului de ruine, pentru restabilirea instituțiilor de deservire socială, a întreprinderilor industriale, a căii ferate și pentru educarea politică a maselor"[13]. Dar „întrecerea socialistă" a cuprins și însușirea temeinică a operelor și discursurilor lui Iosif Stalin. Altfel spus – și în domeniul îndoctrinării maselor era aplicată competiția supravegheată de partidul comunist.

Așadar, imediat după reocupare, în RSSM administrația sovietică a promovat consecvent politica de îndoctrinare a oamenilor. Tezele prin-

[11] *Octombrie. Almanah literar*, 1945, nr. 1, p. 24.
[12] *Ibidem*, p. 26.
[13] AOSP, fond 12, inv. 1, d. 14, f. 38.

cipale au fost: Stalin este geniul tuturor timpurilor și popoarelor, poporul rus, prezentat „mare", este fratele poporului „moldovenesc", societatea sovietică este superioară celei occidentale, Constituția stalinistă din 1936 este „cea mai democratică din lume" etc. Timpul a demonstrat falsul afirmațiilor comuniste. Clișeele propagandistice au trecut, au intrat în istorie.

SURSA: Conferința științifică națională „Abordări psiho-pedagogice, lingvistico-literare, istorice și didactice în științele educației", 21 decembrie 2022. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/178883#

GENEZA ȘI EVOLUȚIA BISERICII BAPTISTE DIN BASARABIA (1812-1917): ISTORIOGRAFIA PROBLEMEI

Anatol PETRENCU
prof. univ., dr. hab.,
Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu" din Cahul
Vasile FILAT
Universitatea de Stat din Moldova,
Școala Doctorală Științe Umanistice

Actualitatea temei. Căderea regimului sovietic, destrămarea U.R.S.S. (1991) și proclamarea Republicii Moldova stat independent, au creat condiții favorabile pentru cercetarea diverselor probleme istorice, inclusiv trecutul comunităților religioase. În perioada independenței de stat a Republicii Moldova au fost studiate și publicate documente, articole, cărți referitoare la istoria Bisericii Catolice[1], Mitropolia Basarabiei[2].

În același timp, în istoriografia națională nu există studii referitoare la apariția și consolidarea comunităților baptiste în Basarabia aflată sub ocupație țaristă. Iată de ce considerăm important să analizăm și să prezentăm starea lucrurilor în știința istorică românească privind geneza comunităților baptiste în Basarabia aflată sub dominație țaristă.

Problema examinată în studiul de față se referă la examinarea politicilor promovate de regimurile țarist și sovietic față de cultele religioase și să prezentăm lucrările de bază în care au fost ridicate subiecte ce se referă la tema noastră.

Ipoteza de lucru: În condițiile dominării unor regimuri autocrate sau totalitare (țarist sau sovietic) comunitățile religioase minoritare sunt nu numai strict supravegheate, ci și limitate în cercetarea propriilor lor istorii. Este și cazul comunității baptiștilor.

Metodologia cercetării. Pentru realizarea scopului propus am folosit metoda empirică de studiere a bibliografiei la temă, de selectare a lucrărilor pe tema dată, metoda analizei și sintezei, metoda comparației.

Rezultatele cercetării: Studiul nostru demonstrează că în anii țarismului, atât autoritățile Statului, cât și Biserica Ortodoxă Rusă dominantă

și subordonată Statului, cultele religioase creștine neortodoxe erau prigonite, marginalizate, interzise. În Rusia problema Stat-Biserică devenise deosebit de actuală în anii Primei revoluții ruse (1905-1907). În polemicile de atunci s-au implicat liderii partidelor politice, deputații Dumei de Stat, presa etc. Liderul Partidului Social-Democrat (bolșevic) V. Lenin a expus opinia față de corelația Stat-Biserică într-un șir de articole publicistice. Viziunile lui V. Lenin sunt importante pentru studiul nostru deoarece în octombrie 1917, în urma loviturii de stat, bolșevicii au venit la putere, iar poziția lui V. Lenin față de religie a stat la baza politicii Statului Sovietic față de cultele religioase.

În decembrie 1905, V. Lenin a publicat articolul „Socialismul și religia”[3], în care exprima punctul de vedere al partidului pe care îl conducea față de problematica: stat, religie, libertatea conștiinței. Astfel, el considera că religia trebuie să fie abordată ca o chestiune privată a oamenilor în relațiile lor cu Statul (dar nu și față de partidul bolșevic).

V. Lenin afirma: „Statul nu trebuie să se amestece în treburile religiei; comunitățile religioase nu trebuie să fie legate de puterea de stat. Oricine este absolut liber să profeseze orice religie dorește sau să nu recunoască nici o religie, adică să fie ateu... Nici o deosebire în drepturi între cetățeni în dependență de credințele religioase nu este categoric admisă”[4]. V. Lenin cerea ca în documentele oficiale ale Statului să nu fie menționată apartenență religioasă a oamenilor. El considera că (în Rusia) nu trebuie să existe biserică a Statului, și din partea Statului nu trebuie alocate sume de bani comunităților religioase. V. Lenin atrăgea atenția că în legislația țaristă continua să figureze articole ce urmăreau penal sau administrativ oamenii pentru credința lor sau pentru lipsa acesteia. În mai multe articole Lenin repetă fraza lui K. Marx despre religie – „Religia este opiu pentru popor”, și cerea despărțirea deplină a Bisericii față de Stat: „Noi cerem despărțirea deplină a Bisericii față de Stat, pentru ca să luptăm cu ceața religiei cu arma pur și doar ideologic, cu presa noastră, cu cuvântul nostru”[5].

Deja după înfrângerea Primei revoluți ruse, V. Lenin a condamnat clericalismul militant al Bisericii Ortodoxe Ruse (BOR), expus în Duma a treia de Stat de episcopii Mitrofan și Evloghii: „În fața noastră este cel mai pur clericalism. Biserica este mai sus decât statul, tot așa cum veșnicia și divinitate sunt mai sus ca tot ce este vremelnic, pământesc. Biserica nu iartă Statului secularizarea averilor bisericești; Biserica cere pentru sine o situație primară și dominantă”[6].

Tezele lui V. Lenin cu privire la religie au stat la baza politicii U.R.S.S. față de cultele religioase. Statul socialist se prezenta ca fiind laic, tolera comunitățile religioase (cu câteva excepții, Martorii lui Iehova, de ex.) și promova o politică activă de critici la adresa comunităților religioase. Ateismul științific devenise o disciplină cvasi-obligatorie în Universități, oamenii de știință aveau mari posibilități de publicare a lucrărilor lor propagandistice. În același timp, reprezentanții cultelor religioase nu aveau condiții asemănătoare pentru a întreține dialoguri cu ateii. Prin aceasta se explică faptul că despre comunitatea baptiștilor au scris puțin și tendențios oamenii regimului comunist. Asta se referă și la istoria baptiștilor din Basarabia sub dominația țaristă.

Studiile noastre demonstrează că anumite tentative de scriere a istoriei baptiștilor au fost făcute încă în anii țarismului. Astfel, în cadrul Seminarului Teologic din Chișinău, în a doua jumătate a sec. al XIX-lea a funcționat o catedră dedicată diverselor mișcări religioase din regiune și acolo au început primele cercetări. Serghei Margaritov, profesor la Seminarul Teologic, a publicat în anul 1894 o carte la acest subiect. Dar lucrarea sa abordează în general apariția sectelor mistice și raționaliste din Rusia și mai puțin apariția și dezvoltarea acestora în Basarabia.

În anii puterii sovietice, cu specificul arătat deja, despre cultele religioase („secte" au scris oamenii angajați ai Partidului Comunist. Vladimir Bonci-Bruevici, bolșevic și colaborator al lui Vladimir Lenin, se interesa în mod particular de situația confesiunilor persecutate din Rusia țaristă. El a publicat, în lucrarea *Преследование баптистов евангельской секты*[7] [*Presledovanie baptistov evanghelskoy secty*] *Persecuțiile baptiștilor din secta evanghelică*), mărturia lui Ivan Leasoțki, un ștundist din Ucraina, care a fost deportat la Bender și a activat în acest oraș, interacționând cu molocanii locali.

Unul din cei mai cunoscuți oameni de știință, specializat în doctrina și istoria bisericilor protestante, numite „secte", a fost Vasile Gajos care a publicat mai multe studii[8]. Autorul amintit a scris, între altele, că „Secta creștinilor baptiști evangheliști este una din cele mai numeroase organizații religioase de tip protestant. Ea a apărut odată cu formarea orânduirii capitaliste. În Rusia a apărut în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. La începutul secolului al XX-lea baptismul prezenta deja o biserică burgheză cu o dogmă și un cult formate. În Moldova comunitățile

baptiste au apărut inițial la sud (în județele Ismail și Akkerman, în anii 90 ai secolului al XIX-lea")[9].

După căderea regimurilor comuniste în U.R.S.S. și România, au fost publicate mai multe lucrări care au abordat subiectul ce ne interesează, doar că parțial. În vasta lucrare *Istoria Bisericii din Basarabia în veacul al XIX-lea sub ruși*[10], preotul Nicolae Popovschi a făcut referință la activitatea societăților biblice și a scris despre molocani, despre coloniștii germani, despre ștundiști și baptiști. Ștefan Ciobanu, în lucrarea *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*[11], vine cu multe detalii și documente despre școlile lancasteriene, care au fost o parte din proiectul Societății Biblice și al căror scop a fost echiparea elevilor cu cunoștințele elementare necesare pentru studierea și înțelegerea Bibliei. În lucrarea *Basarabia, aspecte din istoria Bisericii și a neamului românesc*[12], preotul Mircea Păcurariu a făcut referințe la diversele confesiuni evanghelice prezente pe teritoriul Basarabiei.

În *История евангельских христиан-баптистов в СССР*[13] [Istoriya evanghelskih hristian-baptistov v SSSR] (Istoria creștinilor evanghelici baptiști din U.R.S.S.), editată în 1989 la Moscova, un capitol scurt a fost dedicat apariției baptiștilor în Republica Moldova (Basarabia). Dar informațiile au fost scrise în baza tradiției orale și fără o cercetare a documentelor din arhivă. Originea molocanilor din Basarabia a fost cercetată de istoricul Ion Gumenâi și prezentată în monografia *Comunitățile româno-catolice, protestante și lipovenești din Basarabia în secolul al XIX-lea*[14]. În aceeași lucrare s-a scris și despre luteranii evanghelici dintre coloniști. Cercetătoarea germană Ute Schmidt a făcut un studiu profund, întitulat *Basarabia. Coloniștii de la Marea Neagră*[15], în care a prezentat istoria activității religioase și confesionale a coloniștilor germani. Primele manifestări ale pietismului în Basarabia, în special activitatea pastorului Ignaz Lindl, sunt bine documentate în această lucrare. Mai puțin a abordat autoarea contactele religioase ale coloniștilor germani cu populația autohtonă și felul în care coloniștii germani au influențat evoluția mișcărilor evanghelice din Basarabia, în particular evoluția ștundiștilor, a evreilor mesianici și a baptiștilor. Cu prilejul aniversării a 100 de ani de la fondarea primei biserici baptiste din Chișinău, Oleg Turlac, unul dintre slujitorii bisericii, a publicat în limba rusă lucrarea Помни весь путь[16] [Pomni vesi puti] (Amintește-ți toată calea), în care a fost scrisă istoria comunității în

baza mărturiilor credincioșilor. La scrierea acestei lucrări nu s-a făcut uz de documentele din arhivele de stat.

Mișcarea mesianică contemporană mondială evreiască a luat naștere la Chișinău în a doua jumătate a secolului al XIX-lea la inițiativa și sub conducerea lui Iosif Rabinovici. Fenomenul a stârnit un mare interes la nivel mondial și a fost cercetat pe larg de către cercetătorii străini, dar până în prezent lipsește un studiu autohton despre această mișcare. Cercetătorul danez Kai Kjaer-Hansen a publicat o reușită lucrare întitulată *Joseph Rabinowitz and the Messianic Movement: The Herzl of Jewish Christianity*[17] (Iosif Rabinovici și mișcarea mesianică: Herzl al creștinismului evreiesc). Kaj Kjaer-Hansen a venit în repetate rânduri la Chișinău pentru cercetarea documentelor și deține colecția de reviste *Trusting and Toiling*, publicată de Mildmay Mission din Anglia, care a sprijinit financiar activitatea misionară a lui Iosif Rabinovici. Lucrarea lui Kai Kjaer-Hansen a fost publicată în limba engleză și a fost tradusă în rusă.

Pastorul baptist din România Alexa Popovici a publicat o vastă lucrare intitulată *Istoria baptiștilor din România*. 1856-1989[18]. Autorul menționează succint despre activitatea baptiștilor din Basarabia și mai mult despre biserica din Tulcea, de unde au venit primii misionari baptiști în Basarabia, care au contribuit la plantarea primei biserici baptiste – în satul Cișmele din județul Ismail. Raymong Lillevik, în lucrarea *Apostles, Hybrids or True Jews? Jewish Christians and Jewish Identity în Eastern Europe. 1860-1914*[19] (Apostoli, hibrizi sau evrei adevărați?

Creștinii evrei și identitatea evreiască în Europa de Est, 1860-1914), relatează despre convertirea rabinului evreu Chaim Gurland la creștinism și aderarea lui la Biserica Luterană din Chișinău, unde a fost pastor asistent împreună cu pastorul Rudolf Faltin. Chaim Gurland a desfășurat o amplă activitate creștină evanghelică printre evreii din Chișinău și aceasta a fost înaintea mișcării inițiate de Iosif Rabinovici. Gregory L. Nicols, în lucrarea *The Development of Russian Evangelical Spirituality: A Study of Ivan V. Kargel (1849-1937)*[20] (Dezvoltarea spiritualității evanghelice ruse: Cercetarea lui Ivan V. Kargel, 1849-1937), relatează și despre activitatea misionară a marelui predicator și teolog evanghelic rus Kargel, care s-a extins până în Basarabia.

Cercetătorul american Albert W. Wardin Jr. și-a dedicat viața cercetării istoriei mișcării evanghelice din Rusia. În renumita sa lucrare

On the Edge. Baptist and Other Free Church Evangelicals în Tsarist Russia, 1855-1917[21] (pe margine: Biserica baptistă și alte biserici evanghelice libere din Rusia țaristă, 1855-1917) a făcut mai multe referințe cu detalii despre mișcările evanghelice din Basarabia. I. Reșetnikov și S. Sannikov au publicat *Studiu introductiv despre istoria creștinilor evanghelici baptiști din Ucraina*[22]. Capitolul 6 al acestui volum este dedicat istoriei mișcării evanghelice baptiste din Basarabia, dar în acest termen autorii au încadrat doar raioanele de sud ale Basarabiei, care în timpul Uniunii Sovietice au fost anexate Ucrainei, în componența căreia se află până azi.

În Ucraina a fost publicată o altă *Istorie a baptismului ruso-ucrainean*[23], editată de S. N. Savinski, în care din nou s-a făcut referință la baptiștii din județele basarabene de la Dunăre și Marea Neagră, care au fost cedate Ucrainei. Același autor a publicat o lucrare mai amplă în limba rusă, în două volume, intitulată „Istoria creștinilor evanghelici baptiști din Ucraina, Rusia și Bielorusia"[24]. În această a doua lucrare, din nou s-a făcut referință la baptiștii și ștundiștii din Basarabia. Lucrarea lui V.A. Popov Стопы благовестника [Stopy blagovestnika] (Pe urmele evanghelistului) este o biografie a renumitului predicator baptist rus Vasilii Gurievici Pavlov, care cunoștea 21 de limbi, inclusiv româna. Acest predicator poate fi numit apostolul baptiștilor din Moldova, căci prin eforturile lui au fost fondate bisericile din Chișinău, Bender, Tiraspol și alte localități. Cercetătorul englez Chas. T. Byford descrie activitatea lui Pavlov și mișcarea ștundistă din sudul Rusiei, inclusiv Basarabia, în lucrarea *Peasants and Prophets*[25] (Țărani și profeți). J.H. Rushbrooke a menționat mișcarea evanghelică din Basarabia în cartea sa *Some Chapters of European Baptist History* (Câteva capitole din istoria baptiștilor din Europa), publicată la Londra în 1929.

Robert Sloan Latimer, în lucrarea *Dr. Baedeker and His Apostolic Work în Russia*[26] (Doctorul Baedeker și activitatea sa apostolică în Rusia), relatează despre activitatea doctorului Baedeker la închisoarea din Chișinău, unde a distribuit Biblia și a desfășurat activitate misionară.

Concluzie: Studiile istoriografice realizate demonstrează că istoria mișcărilor evanghelice din Basarabia a fost menționată fragmentar în diverse lucrări. În Rusia țaristă comunitățile protestante erau sub controlul autorităților și al Bisericii Ortodoxe, susținute de Stat. În condițiile țarismului nu au fost studii privind comunitatea baptiștilor din Basarabia.

După instaurarea Puterii Sovietice, formal Statul s-a despărțit de Biserică. Statul ateu a promovat o politică de dezrădăcinare a credinței cetățenilor sovietici, de luptă ideologică, în care au fost atrași oamenii de știință, care au publicat diverse lucrări menite să demonstreze „eroarea" credincioșilor; între altele, au fost făcute și trimiteri la trecutul comunităților religioase. Abia după obținerea Independenței de stat a Republicii Moldova s-au creat condiții prielnice pentru publicarea diverselor lucrări: memorii ale credincioșilor, studii privind împotrivirea împotriva închiderii bisericilor etc. Totuși, în privința Bisericii baptiste din Basarabia (1812-1917) nu au fost studii. Abia în anul 2021, coautorul acestui articol a publicat o monografie ce tratează problema abordată[27].

Note bibliografice:

1. Vezi, de ex., Petru Ciobanu, *Biserica Catolică din Basarabia în perioada interbelică*, Iași, 2028, 366 p.

2. Romeo Cemârtan, *Cazul Mitropoliei Basarabiei – interferențe politice și religioase*, Chișinău, Editura Alfa și Omega, 2004, 112 p.; Ion Gumenâi, *Comunitățile româno-catolice, protestante și lipovenești din Basarabia în secolul al XIX-lea*, Chișinău, 2016.

3. В. И. Ленин, *Социализм и религия*, în *Полное собрание сочинений* (*ПСС*) [V. I. Lenin, *Socialismul și religia*, în *Opere complete*], vol. 12, p. 142-147.

4. *Ibidem*, p. 143.

5. *Ibidem*, p. 145.

6. В. И. Ленин, *Классы и партии в их отношении к религии и церкви*, în *Полное собрание сочинений* (*ПСС*) [V. I. Lenin, *Clasele și partidele în relațiile lor cu religia și biserica*, în *Opere complete*], vol. 17, p. 429; 431.

7. В. Бонч-Бруевич, *Преследование баптистов евангельской секты*, England, 1902.

8. В. Ф. Гажос, *Особенности идеологии иеговизма и религиозное сознание сектантов*, Кишинев, Редакционно-издательский отдел Академии Наук Молдавской ССР, 1969, 92 с. [V. F. Gajos, Particularitățile ideologiei iehovismului și conștiințe religioasă a sectanților, Chișinău, Secția de redactare și publicare a Academiei de Științe a RSS Moldovenești, 1969, 92 p.]; Он же, *Эволюция религиозного сектанства в Молдавии (исторический, философский и социологический анализ)*, Кишинев, Издательство Штиинца, 1975, 137 с. [Idem, *Evoluția sectarismului religios în Moldova (analiză istorică, filosofică și sociologică*), Chișinău, Editura Știința, 1975, 137 p.].

9. Idem, *Evoluția sectarismului religios*..., p. 10.

10. Nicolae Popovschi, *Istoria Bisericii din Basarabia în veacul al XIX-lea sub ruși*, Chișinău, Museum, 2000.

11. Ștefan Ciobanu, *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*, Chișinău, 1992.

12. Mircea Păcurariu, *Basarabia, aspecte din istoria Bisericii și a neamului românesc*, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, 2013.

13. *История евангельских христиан-баптистов в СССР*, Москва, ВСЕХБ, 1989.

14. Ion Gumenâi, *Comunitățile româno-catolice, protestante și lipovenești din Basarabia în secolul al XIX-lea*, Chișinău, 2016.

15. Ute Schmidt, *Basarabia. Coloniștii germani de la Marea Neagra*, Chișinău, Editura Cartier, 2014.

16. О. П. Турлак, *Помни весь путь. История Кишиневской церкви евангельских христиан-баптистов «Вефиль», 1908-2008*, Кишинев, 2008.

17. Kai Kjaer-Hansen, *Joseph Rabinowitz and the Messianic Movement*, The Handel Press, 1995.

18. Alexa Popovici, *Istoria baptiștilor din România. 1856-1989*, Oradea, Editura Făclia, 2007.

19. Raymong Lillevik, *Apostles, Hybrids or True Jews? Jewish Christians and Jewish Identity în Eastern Europe. 1860-1914*, James Clarke & Co, 2014.

20. Gregory L. Nicols, *The Development of Russian Evangelical Spirituality: A Study of Ivan V. Kargel (1849-1937)*, Oregon, 2011.

21. Albert W. Wardin Jr., *On the* Edge. *Baptist and Other Free Church Evangelicals în Tsarist Russia, 1855-1917*, Oregon, 2013.

22. Ю. Решетников, С. Санников, *Обзор истории евангельско-баптистского братства на Украине*, Одесса: Богомыслие, 2000.

23. С. Н. Савинский, *История русско-украинского баптизма*, Одесса: Богомыслие, 1995.

24. Idem, *История евангельских христиан-баптистов Украины, России, Белоруссии (1867-1917)*, СПб, 1999.

25. Chas. T. Byford, *Peasants and Prophets*, London, 1911.

26. Robert Sloan Latimer, *Dr. Baedeker and* His A*postolic* W*ork în Russia*, London, 1907.

27. Vasile Filat, *Istoria mișcărilor evanghelice din Basarabia în perioada țaristă (1812-1918),* Chișinău, Editura Lexon-Prim, 2021, 272 p. Tradusă și în limba rusă: Василе Филат, *История евангельских движений в Бессарабии в составе Российской империи (1812-1918)*, Chișinău, Editura Lexon-Prim, 2021, 299 p.

SURSA: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/196974#

Buletinul Științific al Universității de Stat „B. P. Hasdeu" din Cahul, *Seria Științe Umanistice*, Nr. 1(17), 2023.

CONTRIBUȚII NOI LA ROLUL ȘI LOCUL INTELECTUALITĂȚII ÎN REGIM COMUNIST

Recent au fost publicate materialele celei de-a doua Conferințe științifice naționale cu participare internațională „Intelectualitatea română între ideologie, libertate academică și naționalism”[1], coordonate de conf. univ., dr. Liliana Rotaru.

Volumul cuprinde o *Prefață*, semnată de coordonatoarea ediției și două compartimente. În primul, intitulat „De la Imperiul rus la Imperiul sovietic: strategii de rezistență și tactici de supraviețuire a intelectualității basarabene”, au fost incluse nouă articole-studii. Cel de-al doilea capitol, având genericul „Intelectualitatea românească și comunismul: între vicisitudinile timpului și povara opțiunii”, a cuprins, de asemenea, nouă studii.

În *Prefață*, conf. univ., dr. Liliana Rotaru a menționat că ediția a doua a Conferinței naționale cu participare internațională s-a realizat în cadrul proiectului nr. 20.80009.16.11 *Patrimoniul academic universitar din RSS Moldovenească: investigarea și valorificarea bunelor practici* (Program de Stat 2020–2023). Semnatara *Prefeței* a expus succint desfășurarea Conferinței și problemele științifice abordate de participanți.

În prima parte a volumului recenzat a fost publicat articolul „Limba «moldovenească»: de la prohibiție la instrument de rusificare (1900–

[1] *Intelectualitatea română între ideologie, libertate academică și naționalism.* Conferința națională cu participare internațională, ediția a 2-a, Chișinău, 14–16 octombrie 2021, coordonator conf. univ., dr. Liliana Rotaru, Chișinău, S. n., 2023, 355 p.

1914)", semnat de drd. Ilie Gulica și conf. univ., dr. hab. Ion Gumenâi (pp. 12-26). În urma studiilor realizate, autorii articolului au tras concluzia că, la începutul sec. al XX-lea, autoritățile țariste au conchis că rusificarea rapidă a românilor basarabeni este imposibilă „doar cu eliminarea limbii române din spațiul public" (p. 25). Autorii scriu că autoritățile țariste i-au permis ieromonahului Mihail Ceakir să elaboreze un instrument didactic, „menit să-i ajute pe etnicii români din Basarabia să învețe limba rusă" (*Ibidem*). Elaborarea cărții a fost condiționată: să fie folosit alfabetul rusesc (autorii subliniază că este pentru prima dată în scrierea limbii române), reducerea lexicului românesc la cuvintele cu rădăcină slavă și suprimarea cuvintelor de origine latină... (*Ibidem*). Autorii consideră că aceste și alte ingrediente „sunt valabile pentru experimentul moldovenist sovietic" (*Ibidem*).

Cercetătorul Alexandru Roitman a studiat și a prezentat în cadrul Conferinței comunicarea „Evoluția instituțiilor educaționale evreiești în Imperiul Rus. Cazul Basarabiei" (pp. 27-36). Autorul a examinat corelația dintre educația evreiască religioasă și învățământul public laic. A. Roitman scrie: „Interesul populației evreiești pentru educația laică de stat, în special cea gimnazială și universitară, a început să se manifeste în special în a doua parte a sec. al XIX-lea, ca rezultat al reformelor liberale ale împăratului Alexandru al II-lea. Totodată, educația talmudică și-a păstrat actualitatea pe parcursul sec. al XIX-lea, școlile evreiești de stat fiind mai mult o excepție decât o opțiune permanentă pentru comunitatea evreiască" (p. 36).

Urmează un amplu studiu semnat de coordonatoarea volumului, conf. univ. dr. Liliana Rotaru, intitulat „Indigenizarea învățământului superior din RSS Moldovenească: intenția regimului și «socotelile» intelectualității autohtone" (pp. 37-93). Scopul propus și atins cu succes de autoare a fost analiza și evaluarea „din punct de vedere cantitativ și calitativ a corpurilor didactico-științifice create la cele șapte instituții de învățământ superior din RSS Moldovenească[2] în perioada de fondare și consolidare a lor" și estimarea compatibilității „grupurilor etnice și profesionale, reuși-

[2] În realitate au fost șase. Autoarea le enumeră: Institutul Pedagogic din Chișinău, Institutele Învățătorești din Tiraspol și Bălți, Institutul Agrar și Institutul de Medicină din Chișinău, precum și Universitatea de Stat din Moldova (Chișinău), p. 37.

tele și insuccesele procesului de indigenizare a învățământului superior și reacțiile noii intelectualități academice moldovenești" (p. 38). Pentru realizarea scopului propus, autoarea articolului (are volumul unei broșuri) a depistat și utilizat o mulțime de documente inedite din Agenția Națională a Arhivelor, Direcția Generală a Arhivelor Organizațiilor Social-Politice, memorii, o bogată bibliografie la temă.

Urmează câteva studii biografice. Este vorba de personalități notorii ale RSSM, între care doi istorici – Iachim Grosul (autor – prof. univ., dr. hab. Ion Eremia, pp. 96-118) și Pavel Sovetov (autori: membrul corespondent al Academiei de Științe a Moldovei Demir Dragnev și conf. univ., dr. Ion Xenofontov, pp. 119-132). În continuare, a fost expusă biografia și activitatea academicianului Nicolae Corlăteanu (autori: Iulia Malcoci și Ion Xenofontov, pp. 133-149), cea a Nataliei Gheorghiu (autoare: dr., cercet. șt. coord. Lidia Prisac, pp. 150-176). După articolul drd. Sorin Șclearuc „Specificul apariției muzicii occidentale în RSS Moldovenească, în baza mărturiilor studenților Universității de Stat din Moldova (anii 70–80)", (pp. 177-184) urmează studiul Asei M. Timuș „Un basarabean în sistemul universitar din România: George Munteanu (1924–2001)" (pp. 185-206). Studiile biografice sunt bazate pe documente din arhivele de stat sau cele private, completate cu interviuri luate de la persoane competente, pe bibliografii. Este important de subliniat că articolele publicate sunt completate cu fotografii din albumele de familie sau din diverse arhive. Imaginile nu doar completează textele narațiunilor, ci și înviorează lectura cărții.

Apreciind înalt studiile prezentate, am avea totuși o obiecție la prezentarea istoricilor Iachim Grosul și Pavel Sovetov. Autorii studiilor au prezentat date biografice ale celor doi istorici, au expus activitatea lor în funcțiile avute etc. În cazul academicianului sovietic Iachim Grosul se observă o ușoară prezentare pozitivă a personajului: I. Grosul „nu a manifestat exces de zel în vederea realizării indicațiilor ce veneau de la organele de partid"; el a publicat articole în limba „moldovenească", în timp ce la Universitate „predarea era realizată în limba rusă" (ce are una cu altă? *n.n.*); înainte de deces (septembrie 1976), fiind la spital, I. Grosul l-a chemat pe academicianul Petru Soltan (transnistrean ca și I. Grosul) și i-ar fi spus: „Noi avem o limbă, dar facem din ea două". I. Grosu nu a zis limba română. În schimb, autorul articolului consideră că Iachim Grosul „a avut

în vedere limba română" (pp. 116; 117). Este o presupunere a autorului. Mult mai plauzibilă este teza: (Iachim Grosul) „Noi avem o limbă, limba moldovenească. Sunt însă niște «deștepți» la Chișinău, care o consideră română; avem o limbă, dar facem din ea două".

Dar să luăm lucrurile în serios. Iachim Grosul nu a fost un „biet om sub vremuri", el a fost nomenclaturist, un pilon de bază al regimului comunist (sovietic) în RSSM. Istoricul I. Grosul nu a spus/scris o opinie personală în privința istoriei Basarabiei. I. Grosul a fost convins și a impus și altora să creadă cum că la 1 ianuarie 1918 în Basarabia ar fi fost instaurată Puterea sovietică, iar România regală a trimis trupele militare, pentru a ocupa Basarabia, a răpit-o și a instaurat aici un regim de teroare. Despre raptul teritorial sovietic din 28 iunie 1940 I. Grosul scria: „În această zi (28 iunie 1940) Basarabia a fost eliberată de sub jugul ocupației boierești-românești, din nou a devenit sovietică. A fost realizat visul poporului moldovenesc de a se uni într-un stat socialist. Ziua de 28 iunie, atunci când în 1940 a triumfat dreptatea istorică, a devenit sărbătoarea noastră națională"[3]. Autorii broșurii, în primul rând Iachim Grosul au expus în culori roze, triumfaliste, cruntele realități din numita R.A.S.S.M.; de parcă autoritățile comuniste nu au organizat Holodomorul sau de parcă nu a existat Marea Teroare (1937– 1938). Privind România interbelică, autorii considerau că aici basarabenii erau săraci lipiți pământului, erau terorizați de „boierii" români etc. Altfel spus, Iachim Grosul a fost un falsificator al istoriei.

Privind personalitatea lui Pavel Sovetov: competent, viclean, afemeiat, acest istoric a dus cu sine multe păcate. Iată ce-și amintea arheologul Ion Hâncu în cartea de memorii „Scara vieții" (Chișinău, 2016, editor: conf. univ. dr. Igor Șarov): „Nicolae Mohov și Pavel Sovetov, fiind la Moscova, l-au rugat pe academicianul Rybakov, directorul Institutului de Arheologie, să-i ajute la demascarea unui grup de naționaliști de la Chișinău, printre care și fostul aspirant al Institutului sus-numit, Ion Hâncu. Academicianul Rybakov, unul din cei mai mari șoviniști ruși contemporani,

[3] Я.С. Гросул, Б.К. Визер, *Знаменательная дата в истории молдавского народа (К 30-летию воссоединения молдавского народа)* [Ia.S. Grosul, B. K. Vizer, *O dată memorabilă în istoria poporului moldovenesc (Către aniversarea a 30 de ani de la reunirea poporului moldovenesc)*], Chișinău, 1970, p. 2.

a semnat o scrisoare adresată președintelui Academiei de Științe a RSS Moldovenești, care a fost pregătită de Nicolae Mohov, Pavel Sovetov, Gheorghe Fedorov, Pavel Bîrnea și Isac Rafalovici. În această scrisoare, Ion Hîncu era numit naționalist, anti moscovit, anti slavist, învinuit de minimalizarea rolului slavilor în istoria Moldovei, de excluderea tematicii slave din planurile de cercetare etc. Această scrisoare a impresionat mult organele de resort din Chișinău".

Concomitent cu scrisoarea de la Moscova, Comitetul Securității de Stat, informat de către Pavel Sovetov, a trimis la Academie un securist, pentru a „studia" situația. El l-a informat direct pe președintele Academiei că, potrivit informațiilor adunate de Comitetul Securității de Stat, în cadrul Academiei se profilează un grup de istorici cu tendințe naționaliste și că el este prezent acolo pentru a controla informațiile respective (pp. 58, 59).

Articolul semnat de dr. Ruslan Șevcenco „Controlul ideologic al partidului asupra instituțiilor de învățământ superior în RSSM" (pp. 208-229) deschide suita de materiale în a doua parte a volumului. R. Șevcenco a depistat nouă etape ale controlului ideologic al organelor de partid comunist asupra instituțiilor de învățământ superior în RSSM (vezi pp. 228-229).

Volumul cuprinde studii referitoare la intelectualitatea românească și regimul comunist, atât în RSSM, cât și în alte regiuni ale României. Prof. univ., dr. Gabriel Moisa a studiat și expus tema „Studenții și partidul unic. Dimensiuni ideologice și represive în România anilor 1954–1955" (pp. 230-244). Urmează studiul prof. univ., dr. Sorin Domițian Șipoș, „*Revue de Transylvanie* – înființare, structură, colaboratori și tematica cercetării" (pp. 245-270).

István Bandi a prezentat un studiu intitulat „Studenți ortodocși români în Ungaria «în atenția» Securității ceaușiste" (pp. 271-286), după care Fabian Doboș a elaborat studiul „Episcopul martir Anton Durcovici – teolog și păstor". Urmează alte studii referitoare la personalități și instituții de învățământ superior, semnate de dr. Petru Ciobanu, „Raymund Netzhammer, un intelectual benedictin pe plaiurile românești" (pp. 301-311), dr. Ludmila Burmenko, „Institutul Pedagogic de Stat din Tiraspol în perioada «destalinizării ușoare», 1953–1956" (pp. 312-329). Patru autori – Gheorghe Baciu, Anatolii Bondarev, Andrei Pădure și Vasile Șarpe – au semnat articolul intitulat „Instituționalizarea medicinei legale în

sistemul de învățământ superior din RSS Moldovenească" (pp. 330-339). Încheie suita de articole studiul prof. univ., dr. hab. Georgeta Stepanov „Învățământul superior din RSS Moldovenească: dimensiunea academică a specialiștilor cu profil de creație" (pp. 340-355).

Neîndoielnic, apariția de sub tipar a acestui volum de studii este un succes al coordonatoarei, conf. univ., dr. Liliana Rotaru, care a organizat Conferința, dar și a convins participanții la eveniment să prezinte la timp textele comunicărilor.

Felicitări dnei Liliana Rotaru.

Felicitări autorilor articolelor!

SURSA: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/188032#

FEDERAȚIA RUSĂ – STAT REVIZIONIST AGRESOR

Războiul agresiv de mari proporții al Rusiei împotriva Ucrainei a provocat și provoacă mii de comentarii privind cauzele invaziei rusești, „drepturile" FR asupra teritoriilor cotropite, „vina" conducerii ucrainene de a continua rezistența în fața invadatorilor ruși etc. În aceste condiții este necesar să aplicăm metode științifice de examinare a raporturilor dintre cele două state înainte de începerea agresiunii Rusiei împotriva Ucrainei, să înțelegem corect evenimentele tragice din Ucraina. Este cazul să trecem în revistă angajamentele internaționale ale FR, asumate de aceasta până la anexarea Crimeii (2014) și declanșarea războiului de mari proporții (24 februarie 2022).

După încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, care s-a soldat cu 60-65 milioane de oameni morți (militari și civili), cu uriașe distrugeri materiale (orașe și sate ruinate, uzine și fabrici devastate etc.), oamenii politici ai Europei Occidentale și-au pus întrebarea: de ce încep războaie care duc la milioane de victime nevinovate, la distrugeri de bunuri materiale, la suferințe, boli, familii distruse, lacrimi și durere? Și au conchis: din cauza frontierelor!

După eforturi susținute, în august 1975, la Helsinki, reprezentați ai țărilor europene, SUA și Canadei au semnat Actul final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, care prevede inviolabilitatea frontierelor așa cum sunt ele, „injuste", „nedrepte" etc. Astfel, articolul III stipulează: „Statele participante consideră inviolabile, fiecare, toate frontierele celuilalt, precum și frontierele tuturor statelor din Europa și în consecință ele se vor abține acum și în viitor de la orice atentat împotriva acestor frontiere. În consecință, ele se vor abține, de asemenea, de la orice cerere sau de la orice act de acaparare și de uzurpare a întregului sau a unei părți a teritoriului oricărui stat participant"[1]. Statele semnatare ale Actului final de la Helsinki s-au obligat oficial, în fața întregii lumi, să nu recurgă la forță sau la amenințarea cu forța împotriva altui stat participant, să respecte integritatea teritorială a fiecăruia dintre statele participante, să reglementeze pașnic diferendele în cazul în care apar etc. În plus, statele semnatare au decis să nu se amestece în treburile interne ale altor state

(art. 6). Înțelegerea la care s-a ajuns la Helsinki, în august 1975, a fost o realizare remarcabilă a forțelor iubitoare de pace, inclusiv a conducerii U.R.S.S. (pentru acel moment). Nu întâmplător, cu încălcarea Statutului acestei distincții, liderului U.R.S.S. Leonid Brejnev, semnatar al documentului citat, i-a fost conferit cel mai înalt ordin militar sovietic, Ordinul „Pobeda" („Victoria"), pentru că a recunoscut, între altele, și principiile inviolabilității frontierelor existente și neamestecului în treburile interne ale altor state. Fiind succesoare de drept a U.R.S.S., Federația Rusă a preluat și angajamentul de a respecta cu strictețe prevederile Actului final de la Helsinki.

Același document internațional prevede modificarea frontierelor doar atunci când părțile interesate cad de acord, adică fără violență. Există exemple de acest fel: unirea celor două Germanii cu dispariția frontierei între ele, despărțirea Cehiei și Slovaciei cu stabilirea frontierei respective între cele două țări, stabilirea frontierelor în fosta Iugoslavia etc.

După destrămarea U.R.S.S. (1991), principiile de inviolabilitate a frontierelor și neamestec în treburile interne ale altor state au fost extinse și asupra fostelor republici unionale: granițele dintre ele au fost recunoscute internațional ca fiind frontiere ale noilor state suverane și independente. Federația Rusă (FR) a confirmat acest principiu și a recunoscut frontierele noilor state, inclusiv cu Ucraina.

În schimbul fostei U.R.S.S., liderii statelor independente, fostelor republici sovietice (cu excepția țărilor baltice) au semnat Tratatul de constituire a Comunității Statelor Independente (CSI, decembrie 1991). În ianuarie 1993, la Minsk, a fost adoptat Statutul CSI, în care au fost stipulate principiile ce stau la baza activității acestei organizații internaționale (cu trimitere la Actul final de la Helsinki): „respectul suveranității statelor semnatare, dreptul inalienabil al popoarelor la autodeterminare și dreptul la formarea propriului destin fără niciun amestec din afară", precum și „inviolabilitatea frontierelor de stat, recunoașterea granițelor existente și refuzul de a achiziționa ilegal teritorii"[2].

Ceva mai devreme, la 14 februarie 1992, FR și Ucraina au stabilit relații diplomatice cu deschiderea ambasadelor la Moscova și Kiev, dovadă convingătoare că între cele două părți nu existau pretenții teritoriale[3].

Destrămarea U.R.S.S. a dus la încălcarea Tratatului de neproliferare a armelor nucleare (bombele atomice se aflau pe teritoriile FR, Ucrainei, Ka-

zahstanului și Belarus)[4]. Conducerile statelor ex-sovietice au luat decizia de a concentra focoasele nucleare pe teritoriul FR – succesoarea de drept a U.R.S.S.. În același timp, conducerea Ucrainei a insistat asupra unor garanții suplimentare privind integritatea ei teritorială. În așa condiții, la 5 decembrie 1994, la Budapesta, a fost semnat un Memorandum între Ucraina, SUA, Marea Britanie și Rusia. În schimbul cedării armelor nucleare sovietice, rămase pe teritoriul său, Ucraina a primit garanții de securitate a independenței: „Statele Unite ale Americii, Federația Rusă, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord își reafirmă angajamentul față de Ucraina, în conformitate cu principiile Actului final al CSCE, să respecte independența și suveranitatea și frontierele existente ale Ucrainei”[5].

În același timp, la 31 mai 1997, la Kiev, președintele FR Boris Elțîn și președintele Ucrainei Leonid Kucima au semnat Tratatul de prietenie, colaborare și parteneriat între FR și Ucraina. Articolul 2 al Tratatului stipulează: „În conformitate cu prevederile Statutului ONU și cu angajamentele [luate în conformitate cu] Actului final al Conferinței privind Securitatea și Colaborarea în Europa, Înaltele Părți Semnatare respectă integritatea teritorială a părților și inviolabilitatea frontierelor lor”, iar următorul articol a fost redactat în felul următor: „Înaltele Părți Contractante își bazează relațiile între ele pe temelia principiilor respectului reciproc, egalității suverane, integrității teritoriale, inviolabilității frontierelor, soluționării pașnice a diferendelor, neaplicării forței sau amenințării cu forța, inclusiv prin mijloace economice și de altă natură de presiune, dreptului popoarelor de a-și decide liber destinele, neamestecului în treburile interne, respectării drepturilor omului și a libertăților fundamentale, cooperării între state, îndeplinirii conștiincioase a obligațiunilor internaționale, precum și a altor norme de drept internațional general recunoscute”[6].

La 28 ianuarie 2003, la Kiev, președintele FR Vladimir Putin și cel al Ucrainei Leonid Kucima au semnat Tratatul cu privire la frontiera de stat între FR și Ucraina, ratificat de parlamentele ambelor țări (2004). Granița ruso-ucraineană are o lungime de 1 974 km pe uscat și 321 km pe mare, în total 2 295 km. Tratatul ruso-ucrainean privind Frontiera dintre cele două state include descrierea foarte amănunțită, kilometru cu kilometru, a graniței[7].

Atât U.R.S.S. (iar acum succesoarea de drept, FR), cât și Ucraina au fost membre fondatoare ale ONU și, respectiv, semnatare ale Cartei (Sta-

tutului) ONU. Acest document fundamental stipulează: „...2. Toți membrii Organizației, spre a asigura tuturor drepturile și avantajele ce decurg din calitatea lor de membru, trebuie să-și îndeplinească cu bună credință obligațiile asumate potrivit prezentei Carte. 3. Toți membrii Organizației vor rezolva diferendele lor internaționale prin mijloace pașnice, în așa fel încât pacea și securitatea internațională, precum și justiția să nu fie puse în primejdie. 4. Toți membrii Organizației se vor abține în relațiile lor internaționale de a recurge la amenințarea cu forța sau la folosirea ei fie împotriva integrității teritoriale ori independenței politice a vreunui stat, fie în orice alt mod incompatibil cu scopurile Națiunilor Unite”[8].

Astfel, statele lumii, în special cele din Europa, conviețuiesc (sau ar trebui să conviețuiască) în condițiile respectării cu strictețe a tratatelor multi- și bilaterale pe care le-au semnat. Angajamentul solemn al statelor semnatare ale unor tratat e internaționale privind inviolabilitatea frontierelor existente trebuie avut în vedere și la studierea raporturilor ruso-ucrainene și a războiului FR împotriva Ucrainei.

Atunci când conducătorii statelor semnează documente privind respectarea strictă a frontierelor, ei, aceşti demnitari, recunosc starea lucrurilor existente. Altfel spus, ei renunță la ceea ce s-a numit în trecut „dreptul istoric” asupra diverselor teritorii, care făceau parte din formațiuni statale anterioare. Asta se referă și la Rusia. FR a promovat (mai promovează încă) teza despre numita „Novorosia”, adică a unor teritorii ce aparțin Ucrainei. În condițiile în care se insistă asupra acestei teze, atunci este cazul să amintim că teritoriile de astăzi ale RF, din 1242 până la sfârșitul secolului al XV-lea, au făcut parte din Imperiul Mongol. Astfel rușii înșiși deschid „undă verde” viitoarelor revizuiri teritoriale în interesul Chinei.

Un alt principiu important în relațiile internaționale este cel al neamestecului în afacerile interne ale altor state. În condițiile războiului hibrid, inițiat de FR împotriva Lumii civilizate, Rusia întotdeauna a încălcat acest principiu, implicându-se în afacerile interne ale multor state.

Analiza cauză-efect este importantă și în examinarea războiului agresiv al Rusiei împotriva Ucrainei, dar și în toate celelalte cazuri (mai nou – atacul terorist al HAMAS împotriva Israelului din 7 octombrie 2023 și încercările unor forțe politice de a da vina pe Israel).

Încă un principiu metodologic foarte important constă în tratarea corectă a trecutului (a istoriei). O parte inalienabilă a războiului hibrid, pro-

movat de Rusia, este propaganda, care de foarte multe ori se bazează pe diverse fapte (evenimente) din trecutul popoarelor, pe relațiile dintre ele. Observăm (și este bine) că nu doar istoricii sunt preocupați de studierea trecutului, ci și unii oameni politici, care trag concluzii din istorie. Important este ca aceste deducții să fie corecte, să reflecte adevărul, care trebuie respectat. Asta pentru că este o situație când faptele trecutului sunt expuse de specialiști (istorici) și este cu totul altceva când conducătorii politici prezintă faptele distorsionat și părtinitor. După declarațiile oamenilor de stat se întreprind diverse acțiuni și se promovează politici (interne și, în special, externe) agresive.

În pofida angajamentelor multilaterale și bilaterale, asumate de Rusia, actuala conducere de la Kremlin le-a încălcat în mod flagrant. Motivele invaziei Rusiei asupra Ucrainei sunt false. V. Putin dorește să întoarcă istoria îndărăt. Comunitatea internațională, însă, nu recunoaște dreptul istoric, ci tratatele internaționale existente de după cel de-al Doilea Război Mondial. Mai devreme sau mai târziu, Rusia va fi nevoită să se retragă la frontiera cu Ucraina, stabilită și recunoscută în 1991 de comunitatea internațională. Sub conducerea mafiei lui Putin, Rusia a slăbit ca niciodată în trecutul ei istoric.

Note bibliografice:

1. *Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa*, București, Editura Politică, 1975, p. 279-290.

2. *Устав Содружества Независимых Государств* (*Statutul Comunității Statelor Independente*), în *https://cis.minsk.by/page/180/ustav-sodruzestva-nezavisimyh-gosudarstv-g-minsk-22-anvara-1993-goda* (accesat 07.05.2023).

3. După declanșarea de către Rusia a războiului agresiv împotriva Ucrainei (24 februarie 2022), relațiile diplomatice ucraineano-ruse au fost întrerupte.

4. Tratatul cu privire la neproliferarea armelor nucleare a fost semnat la 1 iulie 1968 și a intrat în vigoare la 5 martie 1970. El conține două articole și prevede angajamentul statelor care posedă arme nucleare de a nu le transfera, direct sau indirect, altor state, de a nu ajuta, încuraja sau incita vreun alt stat să fabrice sau să obțină, în vreun fel, arme nucleare sau alte dispozitive explozive nucleare. Totodată, în articolul 2, se prevede angajamentul statelor participante la tratat și neposesoare de arme nucleare de a nu accepta transmiterea de arme nucleare sau alte dispozitive explozive nucleare, de a nu fabrica sau dobândi în alt mod și de a nu căuta să obțină sau să primească

vreun ajutor pentru fabricarea armei nucleare sau a altor dispozitive explozive nucleare. Vezi: *Dicționar politic*, București, Editura politică, 1975, p. 592; vezi și *Dicționar de drept internațional umanitar*, Chișinău, Editura Pontos, 2007, p. 320-321.

5. *Memorandumul de la Budapesta*. Disponibil: *https://ro.wikipedia.org/wiki/Memorandumul_de_la_Budapesta* (accesat 07.05.2023).

6. În original: „Высокие Договаривающиеся Стороны строят отношения друг с другом на основе принципов взаимного уважения, суверенного равенства, территориальной целостности, нерушимости границ, мирного урегулирования споров, неприменения силы или угрозы силой, включая экономические и иные способы давления, право народов свободно распоряжаться своей судьбой, невмешательства во внутренние дела, соблюдения прав человека и основных свобод, сотрудничества между государствами, добросовестного выполнения взятых международных обязательств, а также других общепризнанных норм международного права". Vezi: *О дружбе с Украиной*. Disponibil: *https://starshinazapasa.livejournal.com/910778.html* (accesat 5. 01. 2023).

7. *Договор между Российской Федерацией и Украиной о российско-украинской границе (Киев, 28 января 2003 г.)*. Disponibil: *https://dokipedia.ru/document/5191455* (accesat 6.01.2023).

8. *Organizația Națiunilor Unite și instituțiile sale specializate. Documente fundamentale*, București, Editura politică, 1970.

SURSA: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/200860#

RĂZBOIUL AGRESIV AL RUSIEI ÎN UCRAINA ȘI POZIȚIA CHIȘINĂULUI OFICIAL

Războiul agresiv al Federației Ruse (FR*), de cotropire a teritoriilor statului vecin Ucraina*, de masacrare a oamenilor și de distrugere a localităților ucrainene continuă aproape doi ani. FR a încălcat tratatele internaționale și bilaterale (ruso-ucrainene pe care FR le-a semnat) și a invadat Ucraina – stat membru fondator al ONU, sub pretexte false: cum că Ucraina este condusă de „fasciști", cum că etnicii ruși din Ucraina sunt persecutați de „naționaliștii" ucraineni și cum că admiterea Ucrainei în NATO și UE ar prezenta o amenințare la adresa securității naționale a FR. Aceste pretexte ale rușilor sunt false pentru că Ucraina nu este condusă de „fasciști"; dimpotrivă, mulți conducători ai Ucrainei sunt ucraineni de etnie evreiască, inclusiv președintele țării Volodimir Zelenski. Etnicilor ruși nu li se interzice să vorbească limba rusă, ei, însă, sunt îndemnați să cunoască limba de stat a Ucrainei, limba ucraineană, mai ales dacă vor să ocupe funcții de stat sau să muncească în sferele sociale de deservire a populației. Admiterea Ucrainei în NATO și UE nu poate amenința în nici un caz securitatea FR – stat cu cel mai mare arsenal nuclear din lume și având ca putere „a doua armată de pe globul pământesc".

De circa doi ani, zilnic, FR omoară oameni în Ucraina și distruge sistematic, cu sânge rece, satele și orașele țării vecine. Comunitatea internațională a condamnat agresiunea rusă în Ucraina, a ajutat victima agresiunii rusești cu armament, cu alte bunuri și materiale, necesare victoriei Ucrainei (dar și a lumii civilizate) asupra statului agresor – FR, și restabilirii controlului ucrainean asupra teritoriilor ocupate vremelnic de cotropitori, asigurării securității naționale a Ucrainei, plății contribuțiilor de război din partea FR pentru toate distrugerile pricinuite și pedepsirii criminalilor de război ruși.

Statele UE au impus FR un șir de embargouri, au sistat un șir de activități politice, economice, financiare, comerciale, culturale, turistice, sportive etc. cu statul agresor Rusia. FR va fi nevoită să se retragă de pe teritoriile cotropite și să accepte condițiile de pace propuse de Kiev. Mai devreme sau mai târziu, dar o va face.

În cadrul acestei drame cumplite, care se desfășoară în ochii noștri, Conducerea Republicii Moldova (în continuare – CoRM) a condamnat

verbal agresiunea FR împotriva Ucrainei, a primit refugiați ucraineni, a acordat susținere materială necesară Ucrainei.

CoRM promovează politica de integrare a RM în UE, activitate susținută de majoritatea populației, inclusiv – de intelectualitate. Integrarea RM în UE înseamnă debarasarea de primejdia de a fi ocupați din nou de FR, de a fi incluși în ceea ce rușii numesc „Lumea Rusă". Integrarea RM în UE mai înseamnă un pas radical spre rezolvarea problemei noaste naționale – Reîntregirea Neamului.

Declarând și promovând politica de accedere în UE, în același timp, CoRM nu s-a aliniat politicilor promovate de UE față de statul agresor Rusia. În situația în care ne aflăm, este important ca CoRM nu doar să declare dorința RM de accedere în UE, ci să dea dovada acestui deziderat prin fapte concrete. Ele, însă, sunt diametral opuse dorinței noastre de integrare în UE. Astfel, în pofida denunțării câtorva acorduri, RM rămâne în continuare membră a Comunității Statelor Independente (CSI) – organizație gândită și controlată sută la sută de FR. CoRM nu oferă o perspectivă clară pentru RM în cadrul CSI: ne integrăm în UE rămânând sau ieșind din CSI?

FR stăpânește raioanele de est ale RM (sunt teritorii ocupate de FR). CoRM nu recunoaște acest fapt, nu are o strategie clară de eliberare și de impunere a suveranității Statului RM asupra acestor teritorii, de pedepsire a criminalilor separatiști etc. CoRM nu conlucrează în nici un fel cu Ucraina în acest domeniu; ministrul Apărării RM nu a avut nici o întâlnire cu militarii ucraineni. Mai mult decât atât: CoRM permite transportul gazelor naturale rusești în regiunea separatistă a RM, în special – la Centrala electrică de la Cuciurgan, de la care – culmea!, – cumpără energie electrică.

CoRM nu a denunțat numitul Memorandum pe principiile normalizării relațiilor dintre RM și Transnistria în care este scris că regimul separatist de la Tiraspol participă la „procesul de realizare a politicii externe a RM"! („Bravos!", Petru Lucinschi! Asta pentru că el cu Igor Smirnov au semnat documentul, la 8 mai 1997). Dacă CoRM respectă acest document, atunci în negocierile privind aderarea RM la UE, alături de CoRM, ar trebui să fie și „președintele" V. Krasnoselski. Dar el nu este și e clar de ce: el este scula Kremlinului, împuternicită să nu permită Republicii Moldova apropierea de România și admiterea Republicii Molodva în UE. Și atunci, ce e de făcut? Probabil, de denunțat acest Memorandum.

Republica Molodva continuă să întreţină relaţii comerciale intense cu FR (în alimentarele din RM rafturile sunt supraîncărcate cu rachiu, cu bomboane, alte produse din Rusia; farmaciile sunt pline cu medicamente din FR, şi exemplele pot continua).

Să fie clar: banii care ajung din RM în Rusia şunt utilizaţi în războiul sângeros dus de FR împotriva poporului ucrainean.

Chişinăul nu a sistat legăturile de transport cu statul agresor Rusia: zilnic din Chişinău spre Moscova, Sankt-Petersburg, Voronej, alte oraşe, pleacă (şi vin) autocare, iar postul de radio „Diaspora" mereu îndeamnă radioascultătorii să călătorească cu aceste autocare.

Din Republica Molodva în statul agresor Rusia se poate călători şi cu trenul, care trece… prin Ucraina! Apropo de căile ferate. Franţa a oferit RM 126 milioane de euro pentru modernizarea Căilor ferate ale RM. Ştim: în România întregită, timp de trei ani, a fost schimbat ecartamentul căilor ferate, ele aliniindu-se la standardele europene. Întrebare: ce au făcut CoRM timp de 33 de ani în acest domeniu? Banii din Franţa au ajuns sau nu în RM? Dacă da, unde au fost cheltuiţi?

Cu o perseverenţă demnă de invidiat, CoRM nu comunică cu presa, cu societatea, nu organizează conferinţe de presă, nu expune public ceea ce se întâmplă în Ucraina, nu intervine cu explicaţii atunci cânt este nevoie. Astfel, recent, într-o postare video, jurnalista Natalia Morari (N.M.) a declarat cum că Serviciul de Informare şi Securitate (SIS) al RM a monitorizat activitatea diplomaţilor ucraineni în RM. Nu a urmat nici o reacţie din partea CoRM, cu o singură excepţie: un domn deputat a întrebat „Cine nu o cunoaşte pe N.M.?" şi că „ceea ce a declarat ea este feik" (adică minciună). Feik-urile (minciunile publice) sunt învelite în adevăr. Şi în cazul N.M. au fost elemente de adevăr, iar CoRM nu a reacţionat în nici un fel. Vedeţi, vă rog, exemplul Ucrainei: zilnic, preşedintele Volodimir Zelenski reacţionează la ceea ce se întâmplă în Ucraina. În plus, consilierul Mihailo Podoleak explică cu răbdare olimpică diverse situaţii de ordin intern sau extern. Mai există posturi Radio şi TV care lămuresc obiectiv politicile Kievului. La noi – NIMIC.

În ochii noştri se creează un precedent periculos, care ia proporţii. În mijloacele de transport public din municipiul Chişinău (şi în alte locuri publice) se difuzează o „Petiţie colectivă" în care este scris. „Pe teritoriul municipiului Chişinău sunt generate, anual, venituri de peste 23 miliarde

de lei, bani care sunt transferați direct în bugetul de stat. Din suma de 23 miliarde de lei, Chișinăului îi sunt transferate înapoi, doar 2,8 miliarde de lei sau aproximativ 13% + TDS. Situația actuală este discriminatorie pentru chișinăuieni, întrucât din contribuțiile lor se formează cea mai mare parte a bugetului de stat, iar în bugetul local nu rămâne nimic". Deja sunt urmări: părinții interesați de programe prelungite în școli au ieșit la proteste, asistentele sociale cer majorarea salariului etc. Iar CoRM tace. De ce oare nu-l invită pe dl primar general al Capitalei la o discuție cu participarea ministrului de Finanțe, altor specialiști și să soluționeze problema?

Dacă Dvs. credeți că cuvintele „Război hibrid" sunt lipsite de conținut, vă înșelați amarnic. Război hibrid înseamnă debusolarea populației, lansarea feik-urilor, inducerea în eroare a oamenilor. Și toate acestea – în interesul FR.

CoRM a scos abrevierea NATO în afara discursului public. De reținut: statele care au fost admise în UE au intrat inițial în NATO. De ce CoRM nu admite dezbateri pe acest subiect?

De frică să nu supere cumva FR! Dar la acest subiect vom reveni.

Concluzie-întrebare: în condițiile în care un război sângeros, provocat și dus de FR bântuie de circa doi ani la frontierele RM, când atâtea lucruri sunt de făcut, iar CoRM nu întreprinde nimic, nu cumva politica verbală de accedere a RM în UE este un super-feik al Kremlinului?

3 februarie 2024.

SURSA: http://anatolpetrencu.promemoria.md/?p=3957

TRADIȚIONALA OBRĂZNICIE A RUȘILOR

Pe data de 28 februarie, purtătoarea de cuvânt a Ministerului de Externe al Federației Ruse (FR) M. Zaharova a făcut câteva declarații ofensatoare, referitoare la Republica Moldova (RM). FR este deranjată de faptul că Ministerul Educației și Cercetării din RM a aprobat obiectul de studiu privind represiunile regimului totalitar comunist sovietic (rusesc) în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească (RSSM). Este un curs opțional alături de celălalt curs referitor la Holocaust – marea tragedie a poporului evreu, victimă a celuilalt regim totalitar, cel nazist.

M. Zaharova ar trebui să cunoască faptul că, datorită prieteniei regimului stalinist cu cel hitlerist, prietenie bazată pe Tratatul de neagresiune sovieto-german și a Protocolului adițional secret, semnate la 23 august 1939, (cunoscute ca „Pactul Molotov-Ribbentrop" sau „Pactul Hitler-Stalin") Germania nazistă a pornit cel de-al Doilea Război Mondial, în care atât un regim, cât și celălalt au comis crime împotriva umanității (Germania – Holocaustul și altele; U.R.S.S. – Katyn, deportări, asasinate în masă etc.).

M. Zaharova ar trebui să cunoască faptul că în iunie 1940, în bună înțelegere cu Hitler, Stalin a cotropit Basarabia, nordul Bucovinei, Ținutul Herța, insule de la Gura Dunării, teritorii românești cu populație ce nu-i aparțineau. Pe aceste pământuri cotropite în timp de război, U.R.S.S. a croit o „republică" nouă, „admisă" în U.R.S.S. cu încălcarea propriei Constituții. În ținuturile ocupate sovieticii au declanșat o teroare feroce față de locuitori, jefuind bogățiile găsite, iar în noaptea de la 12 spre 13 iunie 1941 sovieticii au deportat în Siberia 5 000 de familii (circa 20 000 de persoane). După trecerea Nistrului bărbații au fost scoși din vagoane, urcați în altele și duși în lagărul de la Ivdel, lângă Cercul polar de nord, unde și-au găsit moartea. Ce vină au avut? Nici o vină.

În primăvara–vara anului 1944 sovieticii din nou au reocupat cu forța armelor pământurile românești, au restabilit ceea ce ei numeau RSSM cu aducerea unei administrații sută la sută rusească. Iată ce declara spicherița Ministerului rus de externe: „În anii 1944-1945, atunci când încă continua Marele război pentru apărarea Patriei (așa numesc rușii războiul germano-sovietic din cadrul celui de-al Doilea Război Mondial, a.p.) pentru restabilirea Moldovei, din bugetul unional, au fost alocate 448 milioane

ruble sovietice. Din alte republici ale U.R.S.S. (Moldovei) i-au fost trimise 20 de mii tone de metale feroase, 226 mii tone cărbune, 51 mii tone produse petroliere, 17, 4 mii tone semințe".

Impresionant, nu?

Numai că M. Zaharova ar trebui să știe că numita RSSM nu era un stat independent pe care U.R.S.S. l-a ajutat; numita RSSM era un teritoriu ocupat de sovietici, de care ei, sovieticii trebuiau să aibă grijă. Mărfurile la care se referă spicherița M. Zaharova erau destinate frontului și nu pentru consumul propriu al basarabenilor.

Iar ceea ce trece cu vederea M. Zaharova este regimul de teroare și mai feroce instaurat de „victorioșii" sovietici în spațiile românești reocupate. M. Zaharova habar nu are de politica de rechiziționare nemiloasă a produselor alimentare de la populația băștinașă, politică ce a dus la moartea prin înfometare a cel puțin 200 000 de oameni (sau 10% din populația numitei RSSM). Asta în anii 1946-1947. Dar nu-și reveniseră încă din acest genocid, provocat și promovat de sovietici, când basarabenii au fost din nou loviți mișelește: Kremlinul a realizat cel de-al doilea val de deportare (iulie 1949), trimițând în regiunile interne ale FR 11 000 familii (peste 35 000 de persoane, operațiunea „Yug"). Iar în martie-aprilie 1951 sovieticii mai organizează o crimă în masă – au mai deportat în Siberia 723 familii (2 671 persoane, între care 808 bărbați, 967 femei și 842 copii, operațiunea „Sever").

Faptul că, în sfârșit, după circa 33 de ani de la proclamarea Independenței de Stat a RM, în școlile noastre se va preda un curs la liberă alegere, consacrat dramelor prin care a trecut poporul basarabean, îi deranjează tare pe ruși. Este cazul ca conducerea FR, dar și o parte a cetățenilor RM, să conștientizeze faptul că proclamarea Independenței de stat a RM (august 1991) a fost un act firesc de desprindere de Imperiul răului (U.R.S.S.), că în prezent RM este stat suveran și independent, recunoscut internațional, inclusiv de FR, și – respectiv, – aceste vânzoleli puerile prezintă amestec în afacerile interne al RM. Cetățenii RM au tot privilegiul să cunoască trecutul lor, a neamului din care fac parte, și nimeni nu are dreptul să-i oprească. Nici chiar M. Zaharova.

În declarația făcută, ea aduce un caz de vandalizare a mormântului căpitanului A. V. Kolbinski. Nu este în obiceiurile moldovenilor să profaneze morminte. Nu am avut așa cazuri. Dacă este adevărat ceea ce de-

clară spicherița Ministerului rus de Externe, nu excludem că „bravii" reprezentanți ai Coloanei a V-a rusești din Republica Molodva să fi făcut această faptă netrebnică pentru că să învenineze relațiile RM cu FR. Dacă a fost un caz real, sunt convins, Poliția RM îl va investiga, iar făptuitorii vor fi trași la răspundere. Și acest caz se încadrează în treburile interne ale RM!

În sfârșit, M. Zaharova afirmă că în anii 1970-1980 RSSM a fost considerată „grădină unională", că a exportat producție agricolă în fondurile unionale și că „din 1945 până în 1990 producția de conserve de fructe și legume a sporit de la 28 la 728 mii tone. Pentru a spune mai clar și vizual, producția a sporit de 26 de ori".

Da, așa a fost! Este dovada hărniciei poporului nostru, care a tot exportat pe prețuri de nimic nu doar conserve, ci și grâu, carne, lână, mâncare pentru cosmonauții sovietici, băuturi alcoolice în cantități nelimitate, uleiuri eterice... și lista poate continua.

Deocamdată, atât.

7 martie 2024.

SURSA: http://anatolpetrencu.promemoria.md/?p=3980

N.A.T.O. ŞI SECURITATEA DE STAT A REPUBLICII MOLDOVA

Astăzi se împlinesc 75 de ani (4 aprilie 1949) de la semnarea la Washington a Tratatului Atlanticului de Nord (NATO). Este un bun prilej să rememorăm principalele etape istorice ale acestei organizaţii politico-militare, să conştientizăm rolul NATO în contextul războiului agresiv al Federaţiei Ruse (FR) împotriva Ucrainei şi să stabilim poziţia Republicii Moldova (RM) în acest context.

La Conferinţa celor Trei Mari (F. D. Roosevelt, SUA, W. Churchill, Marea Britanie şi I. V. Stalin, U.R.S.S.) din februarie 1945 a fost luată decizia ca Germania învinsă în război să fie împărţită în zone de ocupaţie (americană, engleză, sovietică şi franceză), fapt împlinit în vara anului 1945. Deoarece Berlinul nu a putut fi cucerit uşor, trupele militare sovietice au înaintat spre vest, întâlnindu-se cu forţele militare ale Aliaţilor occidentali la râul Elba, capitala Germaniei rămânând în zona sovietică de ocupaţie.

Aşa cum Germania a fost împărţită în zone de ocupaţie, tot aşa şi Berlinul a fost împărţit în patru sectoare (american, englez, francez şi sovietic). În decembrie 1946 SUA şi Marea Britanie au semnat un acord privind unirea zonelor lor de ocupaţie şi formarea aşa-numitei Bizonii. La scurt timp şi Franţa a căzut de acord cu unirea zonei ei de ocupaţie şi formarea comandamentului unic al Trizoniei. În acelaşi timp, şi sectoarele din Berlin, controlate de americani, englezi şi francezi au fost unite, formându-se Berlinul occidental. Înlocuirea mărcii de ocupaţie, circulaţia căreia era valabilă în toate zonele, cu o valută nouă – marca vest-germană, – fapt ce i-a îngrijorat pe ruşi. În plus, dictatorul I. Stalin a cerut de la occidentali despăgubiri de război, revendicare ce nu a fost discutată şi aprobată la Conferinţa de la Potsdam (1945). Preşedintele SUA Harry Truman a refuzat să satisfacă pretenţiile Moscovei. Drept rezultat, Kremlinul a introdus o blocadă militară în jurul Berlinului occidental, lăsând locuitorii acestuia fără surse de existenţă (fără produse alimentare, medicamente, combustibil etc.). Datorită poziţiei distructive a sovieticilor, lumea s-a pomenit în una din cele mai mari crize internaţionale din anii Războiului rece. În această situaţie, fiind ameninţate deschis de U.R.S.S.

(care, între altele, anunțase în presă că pentru Moscova nu există secretul bombei atomice, ceea ce a însemnat că sovieticii au construit bomba lor atomică) popoarele și guvernele occidentale au decis să semneze Tratatul Atlanticului de Nord, punând bazele organizației politico-militare NATO. Articolul 5 al Tratatului prevede: „Părțile convin că un atac armat contra uneia sau mai multora din ele, care ar surveni în Europa sau în America de Nord, va fi considerat ca fiind îndreptat împotriva tuturor Părților și, în consecință, ele convin că, dacă un astfel de atac s-ar produce, fiecare din ele, în exercitarea dreptului la autoapărare individuală sau colectivă, recunoscut de articolul 51 al Cartei Națiunilor Unite, va ajuta Partea sau Părțile atacate, întreprinzând totodată, individual și în acord cu celelalte Părți, acea acțiune pe care o va considera necesară, inclusiv folosirea forței armate, pentru a restabili și asigura securitatea în regiunea Atlanticului de Nord…"

Timp de 75 de ani, NATO a asigurat pacea și a ocrotit statele-membre de o eventuală agresiune din partea statelor totalitare. Iată însă că lumea s-a pomenit în fața unei noi realități periculoase: statul totalitar revizionist FR, fără nici un motiv, a atacat Ucraina, dorind cotropirea ei deplină. Bombardarea sistematică a orașului Odesa demonstrează că agresorii ruși doresc să ajungă în raioanele de est ale RM, iar de acolo – la Prut.

În condiții clare de amenințare și posibilă invadare a RM de către FR ce facem noi pentru a ne salva libertatea, viețile oamenilor, viitorul democratic?

Știm: conducerea RM dorește din răsputeri să integreze RM în Uniunea Europeană (UE), lucru salutat și susținut de majoritatea absolută a cetățenilor RM. Dar trebuie spus un lucru important: toate statele ex-comuniste, înainte de a accede în UE, au fost admise în NATO.

Mai știm: în RM există un curent de opinie conform căreia Unirea RM cu România va soluționa ambele probleme, admiterea și în NATO, și în UE. Noi credem la fel. În același timp, e necesar să ne bazăm pe realitățile existente. Unirea RM cu România înseamnă lichidarea Statului RM. Suntem noi pregătiți pentru asta? Deocamdată – nu. De aceea, atâta timp cât există RM și amenințarea reală de cotropire a acesteia de către FR, este necesar să asigurăm securitatea RM. O putem face doar aderând la NATO.

În acest sens, am vrea să afirmăm următoarele: la 28 decembrie 2023, două organizații nonguvernamentale – Asociația Istoricilor din Republi-

ca Moldova „Alexandru Moșanu" și Asociația Veteranilor și Rezerviștilor din Republica Moldova – alături de trei partide extraparlamentare – Partidul Național Moldovenesc, Partidul Verde Ecologist și Partidul Democrația Acasă – am adresat conducerii Republicii Moldova un Demers (Nr. 076/28.12.2023), prin care solicitam să ni se pună la dispoziție o sală în incinta Parlamentului Republicii Moldova, pentru a desfășura Masa rotundă cu tema: „Aderarea la NATO – soluție de salvgardare a statalității moldovenești și premisă a aderării Republicii Moldova la UE". Alegerea locației respective era motivată de faptul că anterior, un bloc parlamentar, cu concursul unor ONG-uri afiliate, desfășurase, în incinta Parlamentului, Masă rotundă cu tema „Neutralitatea permanentă a Republicii Moldova – alegerea suverană a poporului".

Ținând cont de faptul că actualmente Republica Moldova este angajată într-un proces de aliniere la standardele europene, mizam pe sprijin din partea guvernării și consideram că subiectul propus spre dezbatere va suscita interesul cel puțin a unei părți din deputați. Totodată, eram ghidați de convingerea că opinia unor organizații obștești și partide extraparlamentare contează în determinarea vectorului de dezvoltare a statului nostru.

În lipsa unui răspuns la solicitarea noastră, după expirarea terminului legal de examinare a Demersului, contactând telefonic instituția parlamentară, am rămas stupefiați de refuzul cu care am fost tratați.

În pofida tratamentului discriminatoriu din partea instituțiilor statului, în ziua de 27 februarie 2024, am desfășurat Masa rotundă „Aderarea la NATO – soluție de salvgardare a statalității moldovenești și premisă a aderării Republicii Moldova la UE", eveniment la care au prezentat discursuri cele mai luminate minți ale actualei Republici Molodva (dr. Anatol Țăranu, istoricul Ion Negrei, general de brigadă (r.) Vitalie Marinuță, dl Anatolie Prohnițchi, dl Ghenadie Talmațchi, dr. Ruslan Șevcenco, dl Valentin Dolganiuc etc.). În urma dezbaterilor, cu unanimitate de voturi, a fost aprobat un Demers, adresat conducerii RM, în care, între altele, am menționat:

„În situația în care Federația Rusă, astăzi, poartă un război hibrid împotriva Republicii Moldova, prin organizarea acestui eveniment (a Mesei rotunde, a.p.) ne-am propus să inițiem o dezbatere publică, cu atragerea în această activitate de diseminare a adevărului științific și a informației veridice a specialiștilor în domeniul istoriei, dreptului, relațiilor internaționale,

apărării și securității naționale etc. În final, obiectivul acțiunii noastre a fost să generăm argumente, concluzii și recomandări în privința parcursului euro-atlantic al Republicii Moldova. Invazia rusă împotriva Ucrainei a scos în evidență vulnerabilitatea statului Republicii Moldova. Statutul actual de neutralitate permanentă a Republicii Molodva nu asigură securitatea statului și cetățenilor lui, nu livrează securitate statelor vecine, și evident, nici comunității europene. Această prevedere constituțională, lipsită de conținut practic, urmează a fi suprimată. În contextul geopolitic creat de război, în lipsa tradiției statale, instituțiile statului Republica Moldova s-au dovedit a fi lipsite de vigoare în ceea ce privește asigurarea securității statului și cetățenilor, respingerii pericolului din afară. În interesul apărării suveranității și independenței de stat și asigurării securității poporului Republicii Moldova, în condițiile actuale de război, este strict necesar identificarea/crearea unui mecanism colectiv de asigurare a securității Republicii Moldova. Considerăm că un rol prioritar în asigurarea securității Republicii Moldova și securității regionale revine României și Ucrainei, și, indiscutabil, Statelor Unite ale Americii, însă, fără îndoială, inițiativa constituirii acestui mecanism de asigurare a securității Republicii Moldova – elaborarea și semnarea unui/unor acord/acorduri de asigurare a securității – trebuie să parvină de la autoritățile Republicii Moldova".

Concluzie: locul Republicii Molodva este în NATO!

Publicat: 4 aprilie 2024

SURSA: http://anatolpetrencu.promemoria.md/?p=3992

Partea 3

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Teze de doctorat

1. Petrencu, Anatol. *Politica României privind Basarabia, 1940-1944* : 07.00.02 – Istoria Patriei : autoref. tezei de doctor habilitat în științe istorice / Anatol Petrencu ; consultant științific: Alexandru Moșanu ; Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie. – Chișinău : [S. n.], 1997. – 44 p. – Text nemediat.

2. Петренко, А. М. *Румыно-итальянские отношения в 70-х – первой половине 80-х годов* [Relațiile româno-italiene în anii 70 – prima jumătate a anilor 80 (ai sec. XX)] : 07.00.05 – История международных отношений и внешней политики : автореф. дис. ... кандидата исторических наук / А. М. Петренко ; научный руководитель: М. А. Мунтян ; Академия наук СССР, Институт экономики мировой социалистической системы. – Москва : [Б. и.], 1986. – 21 p. – Text nemediat.

Monografii

2022

3. *Enciclopedie. Centenarul Războiului de Întregire și al Marii Uniri (2014-2020)* : Bibliografie, manifestări științifice, monumente și însemne comemorative / Ion I. Solcanu (coordonator), ..., Anatol Petrencu. – București : Univers Enciclopedic Gold : Editura Academiei Oamenilor de Știință din România, 2022. – 1662 p. – ISBN 978-606-096-000-3. – ISBN 978-606-8636-87-0. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic. – URL: https://www.enciclopedie-centenar-2014-2020.ro/.

   Lansare: *Lansarea Enciclopediei „Centenarul Războiului de Întregire și al Marii Uniri (2014-2020)", 12 decembrie 2023* / au participat: Ion Șișcanu, Anatol Petrencu, Ion Solcanu [et al.]. – Vorbire : video : electronic // Biblioteca Națională a Republicii Moldova. – 2024. – 2 ian. – Durata: 01:22:22 – (YouTube). – URL: https://www.youtube.com/watch?v=LgjVQoq3MGk&t=2143s (accesat: 21.04.2024).

Prezentare:

La Biblioteca Națională a fost lansată Enciclopedia „Centenarul războiului de întregire și al Marii Uniri (2014-2020)”. – Text : electronic // Moldpres : Agenția Informațională de Stat : [site]. – 2023. – 12 dec. – URL: https://www.moldpres.md/news/2021/07/07/21004848 (accesat: 30.03.2024).

La Chișinău a fost lansată Enciclopedia „Centenarul Războiului de Întregire și al Marii Uniri” / reporter: Silvia Hodorogea ; participanți: Ion Solcanu, Bogdan Ceobanu, Anatol Petrencu, Elena Pintilei. – Vorbire : video : electronic // Teleradio Moldova : Mesager : [emisiune]. – 2023. – 12 dec. – Durata: 00:02:56. – (YouTube). – URL: https://www.youtube.com/watch?v=cA0_V3NCjtk (accesat: 25.02.2024).

2020

4. Petrencu, Anatol. *Rusia, 2019: „Acesta a fost un an greu... ” = «Это был тяжелый год…»* : Monografie / Anatol Petrencu ; redactor literar: Emilia Ghețu ; referenți științifici: Ion Valer Xenofontov, Ruslan Șevcenco ; Academia Oamenilor de Știință din România, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie și Filosofie, Centrul de Excelență Institutul de Istorie Socială „ProMemoria”. – Chișinău : [S. n.], 2020. – 296 p. – (ProMemoria ; 6). – ISBN 978-9975-66-689-3. – Text : nemediat.

Recenzii:

Harea, Crina. *Rusia, 2019: „Acesta a fost un an greu...”* / Crina Harea. – Text : nemediat // Patrimoniu istoric : Revista Asociației Istoricilor „Nicolae Iorga” din Ungheni. – 2020. – Nr 12. – P. 115-116. – ISSN 2345-1637.

Povestca, Anatolie. *Anatol Petrencu, Rusia, 2019: „Acesta a fost un an greu...”* [“Это был тяжелый год...”] Chișinău: Balacron, 2020, 296 p., ISBN: 978-9975-66-689-3 / Anatolie Povestca. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Tyragetia. Istorie, muzeologie. Serie nouă. – 2020. – Vol. 14, Nr 2. – P. 407-412. – ISSN 1857-0240 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/116415.

Prezentări:

Petrencu, Anatol. *Clubul istoricilor online: Anatol Petrencu Prezentare de Carte* : [Biblioteca Centrală „B. P. Hasdeu”, 27 mai 2020] / Anatol Petrencu. – Vorbire : video : electronic // Alexandru Valeriu Moraru : [blog]. – 2020. – 29 mai. – Durata: 00:31:10. – (YouTube). – URL: https://www.youtube.com/watch?v=786BKDIi160. – https://morarita.wordpress.com/2020/05/29/online-clubul-istoricilor-a-bibliotecii-centrale/ (accesat: 22.02.2024).

Petrencu, Anatol. *Clubul Istoricilor: Invitat Anatol Petrencu* : [Prezentarea cărții *Rusia, 2019: „Acesta a fost un an greu... "*, Chișinău, 2020] / Anatol Petrencu. – Vorbire : video : electronic // Biblioteca Centrală a BM. – 2020. – 22 iun. – Durata: 00:31:10. – (YouTube). – URL: https://www.youtube.com/watch?v=Yd3hSZ9dszk. – https://www.youtube.com/watch?v=Yd3hSZ9dszk&list=PL6isSoyu6KM1kf6HT8GU_9fcaAIRCfp4C (accesat: 13.03.2024).

Petrencu, Anatol. *Este necesar să cunoaștem ce prezintă Federația Rusă, în scopul de a ne apăra interesele noastre ca etnie* / realizator: Alina Rusu. – Vorbire : audio : electronic + Text : electronic // Radio Chișinău : Ești ceea ce citești : [podcast]. – 30 mai 2020. – Durata: 00:08:15. – URL: https://radiochisinau.md/esti-ceea-ce-citesti-istori-cul-anatol-petrencu-este-necesar-sa-cunoastem-ce-prezinta-federatia-ru-sa-in-scopul-de-a-ne-apara-interesele-noastre-ca-etnie---109941.html (accesat: 30.03.2024).

Petrencu, Anatol. *Rusia în 2019: „Acesta a fost un an greu...*" : Prezentare de carte / Anatol Petrencu. – Vorbire : video : electronic // Facultatea de Istorie și Filosofie. – 2023. – 1 oct. – Durata: 00:26:39. – (YouTube). – URL: https://www.youtube.com/watch?v=Vx797lyuMnk (accesat: 02.03.2024).

2021

5. Petrencu, Anatol. *A fi profesor de istorie în Republica Moldova* : Cu prilejul conferirii înaltului titlu de Doctor Honoris Causa de către Universitatea de Stat „Alecu Russo" din Bălți / Anatol Petrencu ; referenți științifici: Lidia Pădureac, Ion Valer Xenofontov ; Academia Oamenilor de Știință din România, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie și Filosofie, Centrul de Excelență Institutul de Istorie Socială „ProMemoria". – Chișinău : [S. n.], 2021. – 216 p. – ISBN 978-9975-66-714-2. – Text : nemediat.

Prezentări:

Profesorul universitar Anatol Petrencu a editat o carte despre profesia de istoric. – Text : electronic // Radio Chișinău : [site]. – 2021. – 7 iul. – URL: https://radiochisinau.md/profesorul-universitar-anatol-petrencu-a-editat-o-carte-despre-profesia-de-istoric---137223.html (accesat: 27.03.2024).

Roibu, Nicolae. *Profesorul universitar Anatol Petrencu a editat o carte despre profesia de istoric* / Nicolae Roibu. – Text : electronic // Moldpres : Agenția Informațională de Stat : [site]. – 2021. – 7 iul. – URL: https://www.moldpres.md/news/2021/07/07/21004848 (accesat: 30.03.2024).

Xenofontov, Ion V. *„A fi profesor de istorie în Republica Moldova" de A. Petrencu* / prezintă: Ion V. Xenofontov. – Vorbire : video : electronic // Facultatea de Istorie și Filosofie. – 2021. – 18 iun. – Durata: 00:15:27. – (YouTube). – URL: https://www.youtube.com/watch?v=EcV47jqhfV4 (accesat: 30.03.2024).

2018

6. *O istorie a Basarabiei* / Anatol Petrencu, Ion Niculiță, Ion Eremia [et al.] ; redactor: Vlad Pohilă. – Chișinău : Cartdidact, 2018 . – 424 p. – Aut. indicați pe verso f. de tit. – ISBN 978-9975-3180-3-7. – Text : nemediat.

2017

7. *200 ani din istoria românilor dintre Prut și Nistru, 1812-2012* / Ion Bulei, Anatol Petrencu, Ioan-Aurel Pop [et al.] ; coordonatori: Ioan-Aurel Pop, Ioan Scurtu. – [Ed. anastatică]. – Iași : Tipo Moldova, 2017. – VII, 215 p. – (România – Marea Unire 1918-2018) – (Bibliofil. 100 de ani. 100 de cărți ; 130). – Reproduce ediția apărută din 2012, Editura Litera, Chisinău. – ISBN 978-606-42-0104-5. – Text : nemediat.

2016

8. *Istoria Universității de Stat din Moldova* : [70 ani] / Ion Eremia (coordonator), Anatol Petrencu, Liliana Rotaru [et al.] ; redactor științific : Ion Niculiță. – Chișinău : CEP USM, 2016. – 740 p. – ISBN 978-9975-71-823-3 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://usm.md/wp-content/uploads/ISTORIA_USM.pdf. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic

2015

9. *O istorie a Basarabiei* / Anatol Petrencu, Ion Niculiță, Ion Eremia [et al.] ; coordonator : Vasile Șoimaru ; redactor științific: Anatol Petrencu ; prefață: Eugen Statnic ; Proiectul „Românii din jurul României". – Chișinău : Serebia, 2015. – 424 p. – Aut. sunt ind. pe v. f. de tit. – ISBN 978-9975-128-45-2. – Text : nemediat.

Recenzii:

Dulgheru, Valeriu. *O altă istorie a Basarabiei* / Valeriu Dulgheru. – Text : nemediat // Literatura și Arta. – 2016. – 4 febr. – P. 7 ; Basarabie răstignită / Valeriu Dulgheru. – Chișinău, 2017. – Vol. 13. – P. 291-295. – ISBN 978-9975-45-463-6.

Petrencu, Anatol. *O istorie a Basarabiei* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Curtea de la Argeș (Pitești). – 2015. – An. 6, Nr 11. – P. 13. – ISSN 2068-9489.

Prezentare: *Prezentarea volumului „O istorie a Basarabiei", Chișinău, Editura Serebia, 2015*] / moderator: Gheorghe Cojocaru ; invitați: Anatol Petrencu, Marius Tărâță. – Vorbire : audio : electronic // Radio Chișinău : [site]. – 2015. – 3 febr. – URL: https://radiochisinau.md/.

2014

10. Petrencu, Anatol. *Un scurt popas necesar drumului* / Anatol Petrencu ; recenzenți: Anton Moraru, Virgiliu Bârlădeanu ; Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie și Filozofie, Institutul de Istorie Socială „ProMemoria". – Chișinău : [S. n.], 2014. – 328 p. – (Studii, documente, memorii ; 3). – ISBN 978-9975-128-04-9. – Text : nemediat.

Recenzii:

Răducea, Ioan. *Popas sexagenar* / Ioan Răducea. – Text : nemediat // Revista română (Iași). – 2015. – An. 21, Nr 5 (mai). – P. 45.

Lansări:

22 mai 2014, Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Sala de conferințe.

23 mai 2014, Căuseni, Consiliul raional Căuseni.

12 iunie 2014, Bălți, Universitatea de Stat „Alecu Russo", Biblioteca științifică, Sala ONU.

16 iunie 2014, Soroca, Biblioteca „Basarabia".

Prezentare: *Un scurt popas necesar drumului* – Text : nemediat // Magazin istoric. – 2014. – Sept. (Nr 9/570). – P. 64. – ISSN 0541-881X.

2013

11. Petrencu, Anatol. *Teroarea stalinistă în Basarabia : Studii, documente, memorii* / Anatol Petrencu ; redactor: Maria Moroz-Ciocanu ; recenzenți: Anton Moraru, Virgiliu Bîrlădeanu, Ludmila D. Cojocaru, Rodica Solovei ; Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie și Filosofie, Institutul de Istorie Socială „ProMemoria". – Chișinău : [S. n.], 2013 (Tipografia „Balacron"). – 359 p. : fot., il. – (Studii, documente, memorii ; 2). – ISBN 978-9975-100-94-6. – Text : nemediat.

Recenzii:

Ciobanu, Valerian. *O generație cu memoria scurtă* / Valerian Ciobanu. – Text : nemediat // Literatura și Arta. – 2014. – 13 mar.

Moraru, Anton. *Teroarea comunistă a Basarabiei* / Anton Moraru. – Text : nemediat // Literatura și Arta. – 2014. – 9 ian. – P. 7.

Pârlea-Conovali, Veronica. *Anatol Petrencu și reînvierea istoriei* / Veronica Pârlea-Conovali. – Text : nemediat // Făclia. – 2014. – 31 ian. – P. 12.

Pârlea-Conovali, Veronica. *Recenzie la volumul „Teroarea stalinistă în Basarabia…"* / Postat de Anatol Petrencu. – Text (vizual) : electronic // Anatol Petrencu : [blog]. – 2014. – 8 febr. – URL: http://anatolpetrencu.promemoria.md/?p=1249 ; Vocea Unirii : [site]. – 2014. – 12 febr. – URL: https://voceaunirii.wordpress.com/2014/02/12/recenzie-la-volumul-teroarea-stalinista-in-basarabia/ (accesat: 13.04.2024).

Lansare: Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Sala de conferințe. Moderator: profesor universitar, doctor habilitat Anton Moraru. Chișinău, 2014, 31 ian. Evenimentul a fost transmis la „Mesager" (TVM, oră informativă).

2012

12. *200 ani din istoria românilor dintre Prut și Nistru, 1812-2012* / Ion Bulei, Anatol Petrencu, Ioan-Aurel Pop [et al.] ; coordonatori: Ioan-Aurel Pop, Ioan Scurtu ; Departamentul pentru Românii de Pretutindeni. – Chisinău : Litera, 2012. – 216 p. : fot. – ISBN 978-9975-74-310-5. – Text : nemediat.

Recenzie:

Moraru, Anton. *200 de ani din istoria românilor dintre Prut și Nistru: realizări și probleme* / Anton Moraru. – Text : nemediat // Literatura și Arta. – 2012. – 4 oct.

2011

13. Petrencu, Anatol. *Istoria contemporană* : Studii, materiale, atitudini / Anatol Petrencu ; Institutul de Istorie Socială „ProMemoria", Universitatea de Stat din Moldova, Catedra de Istorie Universală. – Chișinău : Cartdidact, 2011. – 580 p. – (Studii, documente, memorii / INIS „ProMemoria" ; 1). – ISBN 978-9975-4158-7-3. – Text : nemediat.

Recenzii:

Mândruț, Stelian. [*Istoria contemporană : Studii, materiale, atitudini* ...] / Stelian Mândruț. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu" din Cluj-Napoca. Seria Historica. – București, 2012. – T. 51. – P. 437-439. – ISSN 1584-4390 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://dspace.bcucluj.ro/handle/123456789/142406.

Moraru, Anton. *O lucrare fundamentală la istoria contemporană* / Anton Moraru. – Text : nemediat // Literatura și Arta. – 2011. – 23 iun.

Munteanu, Alexandru-Ilie. *Republica Moldova: în apărarea istoriei naționale* / Alexandru-Ilie Munteanu. – Text : nemediat // Cultura (București) / Fundația Culturală. – 2013. – Nr 34. – P. 22-23. – ISSN 2285-5629.

Platon, Alexandru-Florin. *Historia militans* / Alexandru-Florin Platon. – Text : nemediat // Contrafort. – 2012. – Nr 1/2. – P. 6-7. – ISSN 1857-1603.

Lansare: Biblioteca Națională a Republicii Moldova, în cadrul Sesiunii de comunicări „Istoria familiei în documente, cărți vechi și litografii", Chișinău, 2011, 7 iun.

Mențiuni:

Cartea anului în domeniul Istoriei. Salonul Internațional de Carte, ed. a XX-a, Chișinău, 2011.

Diplomă de mențiune a Târgului internațional de carte științifică și didactică, 10-13 oct. 2011, Chișinău, Academia de Științe a Moldovei.

2010

14. Petrencu, Anatol. *Basarabia în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, (1939-1945)* / Anatol Petrencu ; consultant științific: Bogdan Ștefanachi. – Iași : Tipo Moldova, 2010. – 222 p. – (Opera omnia / coordonator: Gh. Buzatu). – ISBN 978-973-168-278-5. – Text : nemediat.

Recenzie:

Moldovan, Grigore. [Recenzie] / Grigore Moldovan. – Text : nemediat // Acta Musei Napocensis. II, Historica / Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei. – Cluj-Napoca, 2011. – Vol. 48. – P. 295-296. – ISSN 1454-1521.

15. Petrencu, Anatol. *Polonezii în anii celui de-al Doilea Război Mondial* : Istoria politică / Anatol Petrencu ; consultant științific: Bogdan Ștefanachi. – Iași : Tipo Moldova, 2010. – 246 p. – (Opera omnia / coordonator: Gh. Buzatu). – ISBN 978-973-168-274-7. – Text : nemediat.

16. *Polonezii în anii celui de-al Doilea Război Mondial* : Culegere de documente / alcătuitor, introducere, note și comentarii: Anatol Petrencu ; consultant științific: Bogdan Ștefanachi. – Iași : Tipo Moldova, 2010. – 240 p. – (Opera omnia / coordonator: Gh. Buzatu). – ISBN 978-973-168-273-0. – Text : nemediat.

2006

17. Petrencu, Anatol. *Basarabia în timpul celui de-al Doilea Război Mondial (1939-1945)* / Anatol Petrencu. – Chișinău : Prut Internațional, 2006. – 224 p. – (Clio). – ISBN 978-9975-69-049-2. – Text : nemediat.

Recenzie:

Solovei, Rodica. *Lichidând petele albe ale istoriei* / Rodica Solovei. – Text : nemediat // Destin românesc : Revistă de istorie și cultură (serie nouă). – 2007. – Nr 3/4. – P. 245-248. – ISSN 1857-1964.

Mențiuni: Diplomă și Premiul pentru topul celor mai citite 10 cărți ale Bibliotecii Naționale, Salonul Internațional de Carte, Chișinău, 2007.

18. Petrencu, Anatol. *Varșovia văzută de un istoric basarabean* / Anatol Petrencu ; Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie și Psihologie, Catedra de Istorie Universală. – Chișinău : Cartdidact, 2006. – 144 p. – ISBN 978-9975-940-03-0. – Text : nemediat.

Lansare: Roibu, Nicolae. *Varșovia văzută de un istoric basarabean* : [despre lansarea volumului semnat de prof. univ. Anatol Petrencu la Biblioteca „Onisifor Ghibu"] / Nicolae Roibu. – Text : nemediat // Timpul. – 2007. – 28 mar. – P. 6.

2005

19. Petrencu, Anatol. *Polonezii în anii celui de-al doilea război mondial. Istoria politică* / Anatol Petrencu ; Universitatea de Stat din Moldova, Catedra de Istorie Universală. – Chișinău : Cartdidact, 2005. – 246 p. – ISBN 9975-940-80-3. – Text : nemediat.

Recenzii:

Drachenberg, Constantin. [*Recenzie*] / Constantin Drachenberg. – Text : nemediat // Cugetul : Revistă de istorie și cultură. – 2005. – Nr 2. – P. 66. – ISSN 0868-7730.

Eșanu, Andrei. *Monografie de mare folos* / Andrei Eșanu. – Text : nemediat // Literatura și Arta. – 2005. – 12 mai. – P. 2.

Hrenciuc, Daniel. [*Recenzie*] / Daniel Hrenciuc. – Text : nemediat // Cugetul : Revistă de istorie și cultură. – 2005. – Nr 5. – P. 69-71. – ISSN 0868-7730.

Mâță, Dan Constantin. *Polonezii în anii celui de-al Doilea Război Mondial. Istoria politică* : [recenzie] / Dan Constantin Mâță. – Text : nemediat // Revista română (Iași). – 2005. – Nr 2 (40). – P. 23. – ISSN 1224-2454.

Mențiuni: Diplomă de Laureat și Premiul Senatului USM pentru cea mai bună monografie, 2005.

2004

20. *Polonezii în anii celui de-al Doilea Război Mondial* : Culegere de documente / alcătuitor, introducere, note și comentarii: Anatol Petrencu ; Universitatea de Stat din Moldova, Catedra de Istorie Universală. – Chișinău : Cartdidact, 2004. – 240 p. – ISBN 9975-940-64-1. – Text : nemediat.

Recenzii:

Cozma, Valeriu. *Cea mai recentă apariție editorială* / Valeriu Cozma. – Text : nemediat // Cugetul : Revistă de istorie și cultură. – 2004. – Nr 2. – P. 76. – ISSN 0868-7730.

Schipor, Bogdan-Alexandru. *Polonezii în anii celui de-al Doilea Război Mondial* / Bogdan-Alexandru Schipor. – Text : nemediat // Revista română (Iași). – 2004. – Nr 2 (36). – P. 19. – ISSN 1224-2454.

Prezentare:

[Prezentare] – Text : nemediat // Magazin istoric. – 2004. – Nr 9. – P. 60. – ISSN 0541-881X.

Lansare: Biblioteca Publică „Onisifor Ghibu", Chișinău, 2004, 21 mai.

Menţiuni: Premiul Senatului USM, 2004.

2003

21. *În apărarea istoriei și demnității naționale* : culegere de documente / alcătuitori: Anatol Petrencu, Ion Negrei ; Asociația Istoricilor din Republica Moldova. – Chișinău : Cartdidact, 2003. – 96 p. – ISBN 9975-932-59-2. – Text : nemediat.

2002

22. *Anexarea Basarabiei în anul 1940 de către Uniunea Sovietică – o consecință directă a Pactului Molotov-Ribbentrop* : [materialele mesei rotunde] / I. Buga, Gh. Cojocaru, N. Dabija, ..., A. Petrencu [et al.] ; coordonatori: A. Moșanu, I. Buga ; colecție inițiată și îngrijită de Nina Josu ; Asociația pentru Literatura și Cultura Română „Astra" – „O. Ghibu". – Chișinău : [S. n.], 2002. – 128 p. – ISBN 9975-9701-1-7. – Text : nemediat.

2001

23. Petrencu, Anatol. *În serviciul Zeiței Clio* / Anatol Petrencu. – Chișinău : Firma Editorial-Poligrafică „Tipografia Centrală", 2001. – 814 p. – ISBN 9975-78-118-7. – Text : nemediat.

Recenzii:

Benu, Aureliu. *Zeița Clio în serviciul dreptății* / Aureliu Benu. – Text : nemediat // Glasul Națiunii. – 2002. – 16 ian. – P. 10.

Buzatu, Gheorghe. *În serviciul zeiței Clio* / Gheorghe Buzatu. – Text : nemediat // Literatura și Arta. – 2001. – 15 noiem. – P. 2 ; Cugetul : Revistă de istorie și cultură. – 2001. – Nr 3/4. – P. 79-80. – ISSN 0868-7730.

Constantinov, Valentin Alexei. *Sub semnul muzei Clio* / Valentin Alexei Constantinov. – Text : nemediat // Revista română (Iași). – 2001. – Nr 4 (26). – ISSN 1224-2454.

Moraru, Anton. *În serviciul adevărului istoric* / Anton Moraru. – Text : nemediat // Flux : Ed. de vineri. – 2001. – 31 aug. – P. 8.

Teo, Dor. *Petrencu închinându-se în fața zeiței Clio* / Dor Teo. – Text : nemediat // Făclia. – 2001. – 5 dec. – P. 5.

Ursu-Naniu, Rodica [*Recenzie*] / Rodica Ursu-Naniu. – Text : nemediat // Anale Universității Spiru Haret. Ser. Istorie. Anii 2001/2002. – București, 2004. – Nr 4/5. – P. 144-145. – ISSN 1454-5918.

Prezentări:

[*Cartea de istorie. Recomandări bibliografice*] / consemnarea red. – Text : nemediat // Caiete de istorie. – 2001. – Nr 1. – P. 36.

David, Rodica. [*Prezentare*] / Rodica David. – Text : nemediat // Didactica Pro... – 2001. – Nr 4 (9). – P. 3. – ISSN 1810-6455.

Erizanu, Gheorghe. *În serviciul zeiței Clio* / Gheorghe Erizanu. – Text : nemediat // Capitala Magazin. – 2001 – Nr 13. – P. 35.

Negrei, Ion. Radio „Antena C", 2001, 2 sept.

Palade, Gheorghe. Muzeul Național de Istorie a Moldovei, 2001, 10 noiem.

Lansare: Biblioteca publică „Transilvania", Chișinău, 2001, 29 aug.

Expunere: Salonul Național de Carte, ed. a X-a, Chișinău, 2001, 31 aug.-4 sept.

Mențiuni:

Diploma și Premiul Salonului Național de Carte, ed. a X-a, la compartimentul „Carte de top. Cea mai bună carte științifică", 2001, 31 aug.-4 sept.

Premiul Senatului USM, 2001.

1999

24. Petrencu, Anatol. *România și Basarabia în anii celui de-al Doilea război mondial* / Anatol Petrencu ; Universitatea de Stat din Moldova, Institutul Național de Perfecționare a Cadrelor Didactice. – Chișinău : Epigraf, 1999. – 176 p. – ISBN 9975-903-04-5. – Text : nemediat.

Recenzie:

Chelaru, Ion. *Adevărul despre România și Basarabia în cel de-al Doilea Război Mondial* / Ion Chelaru. – Text : nemediat // Făclia. – 1999. – 2 oct. – P. 2.

Prezentări:

Albu, Carmelia (redacror prezentator). Televiziunea Moldovenească. Telematinal, 1999, 30 aug.

Noutăți editoriale. – Text : nemediat // Cugetul : Revistă de istorie și cultură. – 2003. – Nr 4. – P. 66-67. – ISSN 0868-7730.

Roibu, Nicolae. *România și Basarabia în cel de-al Doilea Război Mondial* / Nicolae Roibu. – Text : nemediat // Flux. – 1999. – 30 sept. – P. 4.

Lansare: Biblioteca publică „Transilvania" (în cadrul Zilelor Bibliotecii Transilvania). Chișinău, 1999, 28 aug.

Expuneri: Salonul Național de Carte, ed. a VIII-a. Chișinău, Palatul Republicii, 1999, 31 aug.-2 sept.

Mențiuni: Premiul Senatului USM, 1999.

1997

25. Petrencu, Anatol. *Basarabia în al doilea război mondial, 1940-1944* / Anatol Petrencu ; Universitatea de Stat din Moldova. – Chișinău : Lyceum, 1997. – 346 p. – Text : nemediat.

Recenzii:

Agrigoroaiei, Ion. [*Recenzie*] / Ion Agrigoroaiei. – Text : nemediat // Revista română (Iași). – 1998. – Nr 1. – P. 13. – ISSN 1224-2454.

Buzatu, Gheorghe. *Basarabia în anii celui de-al Doilea Război Mondial* / Gheorghe Buzatu. – Text : nemediat // Independentul (Iași). – 1998. – 14 ian.

Dron, Ion. *Calvarul basarabenilor în al Doilea Război Mondial* / Ion Dron. – Text : nemediat // Mesagerul. – 1998. – 13 febr. – P. 7.

Nicolaev, Gheorghe. *Basarabia în anii de foc* / Gheorghe Nicolaev, Viorica Nicolenco. – Text : nemediat // Revista de Istorie a Moldovei. – 1997. – Nr 1/2. – P. 153-156. – ISSN 1857-2022.

Stăvilă, Veaceslav. *O contribuție istoriografică neordinară* / Veaceslav Stăvilă. – Text : nemediat // Libertatea. – 1997. – 10 dec. – P. 7.

Vieru, Grigore. [*Recenzie*] / Grigore Vieru. – Text : nemediat // Literatura și Arta. – 1998. –1 ian. – P. 4.

Левит, Изяслав. *Petrencu A. Basarabia în al doilea război mondial 1940-1944. Chișinău: „Lyceum", 1997. 346 p.* / Изяслав Левит. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Журнал российских и восточноевропейских исторических исследований. – 2010. – Nr 2/3. – P. 156-166. – ISSN 2409-1413 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://kamunikat.org/zhurnal-rossiyskikh-i-vostochnoyevropeyskikh-istoricheskikh-issledovaniy-2-3-2010.

Левит, Изяслав. *Адвокат румыно-фашистских оккупантов: О чем умолчал и что исказил А. Петренку : По поводу книги „Бессарабия во Второй Мировой Войне: (1940-1944)"* [Avocatul ocupanților româno-fasciști: ce a tăinuit și ce a schimonosit A. Petrencu în legătură cu cartea „Basarabia în anii celui de-al Doilea Război Mondial: 1940-1944"] / Изяслав Левит. – Text : nemediat // Glasul Moldovei. – 1999. – 4 mai. – P. 4 ; 8 iun. – P. 4 ; 29 iun. – P. 4 ; 7 sept. – P. 4 ; 21 sept. – P. 4 ; 12 oct. – P. 4.

Левит, И. *Холокост в Бессарабии в кривом зеркале господина Петренку* / И. Левит. – Кишинев : Антифашистский демократический альянс РМ, 1999. – Text : nemediat.

Шорников, Петр. *Фашист ли Антонеску?* [Antonescu este oare fascist?] / Петр Шорников. – Text : nemediat // Кишиневские новости. – 1999. – 26 февр. – P. 3.

Menționi: Premiul Senatului USM, 1998.

1993

26. *Crestomație la Istoria Românilor, 1917-1992* / alcătuitori: Mihai Cernenco, Anatol Petrencu, Ion Șișcanu. – Chișinău : Universitas, 1993. – 295 p. – ISBN 5-362-00889-7. – Text : nemediat.

27. Petrencu, Anatol. *Relațiile româno-italiene: de la confruntare la colaborare, 1945-1985* / Anatol Petrencu ; redactor științific, prefață: Victor Moraru. – Chișinău : Universitas, 1993. – 216 p. – ISBN 5-362-01058-1. – Text : nemediat.

Recenzii:

Caragea, Filip. *Anatol Petrencu, Relațiile româno-italiene: de la confruntare la colaborare (1945-1985), Chișinău, 1993* / Filip Caragea. – Text : nemediat // Revista de Istorie a Moldovei. – 1994. – Nr 3/4. – P. 108-110. – ISSN 1857-2022.

Moraru, V. *De la redescoperire la colaborare* / V. Moraru. – Text : nemediat // Glasul națiunii. – 1993. – Dec. (Nr 50). – P. 3.

1991

28. Petrencu, Anatol. *Învățământul istoric în România, 1948-1989* / Anatol Petrencu ; Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie, Catedra de Istorie Contemporană. – Chișinău : Știința, 1991. – 112 p. – ISBN 5-376-01221-2. – Text : nemediat.

Recenzii:

Cristian, Vasile. *Învățământul istoric românesc postbelic privit de la Chișinău* / Vasile Cristian. – Text : nemediat // Cronica (Iași). – 1992. – Nr 2. – P. 13.

Lechințan, Vasile. *O istorie fascinantă* / Vasile Lechințan. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Adevărul de Cluj : ziar independent. – 1992. – 20 aug. (Nr 694). – P. 3 ; Idem [Resursă electronică] URL: https://dspace.bcucluj.ro/bitstream/123456789/65455/1/BCUCLUJ_FP_PIV2093_1992_004_0694.pdf.

Michelson, Paul. [*Recenzie*] / Paul Michelson. – Text : nemediat // Românian Civilization. – Iași, 1992. – Vol. 1, Nr 2. – P. 119-120.

Sârghi, Dumitru. *Anatol Petrencu. Învățământul istoric în România (1948-1989). Chișinău, Știința, 1991.* / Dumitru Sârghi. – Text : nemediat // Cugetul : Revistă de istorie și cultură. – 1992. – Nr 2. – P. 62-63. – ISSN 0868-7730.

Prezentare:

Alexandrescu, Ion. Postul de Radio Europa Liberă, Emisiunea „Din istoria României", 1992, iun.

Prelegeri universitare, manuale, lucrări metodico-didactice

2011

29. Petrencu, Anatol. *Istoria universală. Epoca contemporană* : Manual pentru clasa a 12-a / Anatol Petrencu, Ioan Chiper. – Chișinău : Prut Internațional, 2011. – 176 p. – ISBN 978-9975-9972-4-9. – Text : nemediat.

30. Petrencu, Anatol. *Istoria universală. Epoca contemporană* : Manual pentru clasa a 9-a / Anatol Petrencu, Maia Dobzeu. – Chișinău : Știința, 2011. – 103 p. – ISBN 978-9975-65-774-5. – Text : nemediat.

2010

31. Petrencu, Anatol. *Istoria universală. Epoca contemporană, 1939-1995 (Europa, SUA, Canada, America Latină)* : Prelegeri. – Ed. a 3-a, corectată și completată; ed. anastatică. – Iași : Tipo Moldova, 2010. – 344 p. – (Opera Omnia). – Text : nemediat.

2006

32. Petrencu, Anatol. *Istoria universală. Epoca contemporană* : Manual pentru clasa a 12-a / Anatol Petrencu, Ioan Chiper. – Chișinău : Asociația Istoricilor din Republica Moldova, 2006 (Tipografia „Balacron"). – 176 p. – ISBN 978-9975-9972-4-9. – Text : nemediat.

2004

33. Petrencu, Anatol. *Istoria contemporană a țărilor Europei de Vest și Americii. 1939-2004 :* programa cursului normativ / Anatol Petrencu ; Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie și Psihologie, Catedra de Istorie Universală. – Chișinău : CEP USM, 2004. – 28 p. – ISBN 9975-70-423-9. – Text : nemediat.

34. Petrencu, Anatol. *Istoria universală. Epoca contemporană* : Material didactic pentru clasa a 9-a / Anatol Petrencu, Maia Dobzeu. – Chișinău : Știința, 2004. – 104 p. – ISBN 9975-67-470-4. – Text : nemediat.

35. Petrencu, Anatol. *Problema poloneză în anii celui de-al doilea război mondial* : programa cursului special / Anatol Petrencu ; Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie și Psihologie, Catedra de Istorie Universală. – Chișinău : CEP USM, 2004. – 18 p. – ISBN 9975-70-424-7. – Text : nemediat.

36. Petrencu, Anatol. *Probleme ale istoriei relațiilor internaționale postbelice*: programa seminarului special pentru masteranzi / Anatol Petrencu ;

Universitatea de Stat, Facultatea de Istorie și Psihologie, Catedra de Istorie Universală. – Chișinău : CEP USM, 2004. – 10 p. – ISBN 9975-70-425-5. – Text : nemediat

37. Petrencu, Anatol. *Regimurile totalitare: studiu istorico*-comparativ : programa cursului special pentru masteranzi / Anatol Petrencu ; Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie și Psihologie, Catedra de Istorie Universală Chișinău : CEP USM, 2004. – 20 p. – ISBN 9975-70-426-3. – Text : nemediat.

38. Петренку, Анатол. *Всеобщая история. Новейшее время* : Дидактический материал для 9 класса / Анатол Петренку, Майа Добзеу ; перевод: Анатол Петренку. – Chișinău : Știința, 2004. – 104 p. – ISBN 9975-67-441-0. – Text : nemediat.

2003

39. Petrencu, Anatol. *Istoria universală. Epoca contemporană* : Manual pentru clasa a 9-a / Anatol Petrencu, Maia Dobzeu. – Chișinău : Știința, 2003. – 104 p. – ISBN 9975-67-325-2. – Text : nemediat.

2002

40. Petrencu, Anatol. *Istoria universală. Epoca contemporană* : Manual pentru clasa a 12-a / Anatol Petrencu, Ioan Chiper. – Chișinău : Prut Internațional, 2002. – 176 p. – ISBN 9975-69-289-3. – Text : nemediat.

Recenzie:

Buga, Daniela. *A apărut manualul de istorie universală, epoca contemporană* / Daniela Buga. – Text : nemediat // Flux. – 2002. – 22 aug. – P. 4.

2001

41. Петренку, Анатол. *Всеобщая история, 1918-2001* : Учебник для 9 класса / Анатол Петренку. – Chișinău : Știința, 2001. – 148 p. – ISBN 9975-67-211-6. – Text : nemediat.

2000

42. Petrencu, Anatol. *Istoria Românilor și Istoria Universală* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Admiterea 2000 : Profil Științe Socio-umane. – Chișinău, 2000. – P. 3-60.

43. Petrencu, Anatol. *Istoria universală contemporană, 1914-2000* : Manual pentru clasa a 9-a / Anatol Petrencu ; Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie. – Chișinău : Prometeu, 2000. – 264 p. – ISBN 9975-919-17-0. – Text : nemediat.

[**Prezentare**]. – Text : nemediat // Cugetul : Revistă de istorie şi cultură. – 2000. – Nr 4. – P. 58. – ISSN 0868-7730.

Menţiuni: Topul „Cel mai bun manual", locul II, Biblioteca Naţională pentru copii „Ion Creangă", Chişinău, 2001.

1999

44. Petrencu, Anatol. *Istoria Românilor. Istoria Universală* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Ştiinţe socio-umane : Curriculum naţional. Programe pentru învăţământul liceal / Galina Gavriliţă, Ana Capaţână, Anatol Petrencu [et al.]. – Chişinău, 1999. – P. 13-45.

45. Petrencu, Anatol. *Istoria universală contemporană, 1914-1999* : Manual pentru clasa a 9-a / Anatol Petrencu ; Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie. – Chişinău : Prometeu, 1999. – 312 p. – (Gânduri despre istorie). – ISBN 9975-919-06-5. – Text : nemediat.

Prezentări:

Nagacevschi, Horia. Radio Moldova, Programul 1, 1999, 12 sept.

Roibu, Nicolae. *Istoria universală contemporană în documente şi fapte* / Nicolae Roibu. – Text : nemediat // Flux. – 1999. – 9 sept. – P. 4.

Lansare: Salonul Naţional de Carte, ed. a VIII-a, Chişinău, Palatul Republicii, 1999, 31 aug.-2 sept.

Menţiuni: Premiul Senatului USM, 1999.

1998

46. Petrencu, Anatol. *Istoria universală contemporană, 1914-1998* : Manual pentru clasa a 9-a / Anatol Petrencu ; aparatul metodic : Maria Dobzeu ; Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie. – Chişinău : Prometeu, 1998. – 312 p. – ISBN 9975-9513-7-6. – Text : nemediat.

Recenzii:

Arseni, T. *Cu privire la Premiul de Stat în domeniul ştiinţei* / T. Arseni. – Text : nemediat // InfoHIS : Buletin informativ / Asociaţia Naţională a Tinerilor Istorici din Moldova – ANTIM. – 2001. – Nr 2 (6). – P. 8.

Benu, Lilia. [*Recenzie*] / Lilia Benu. – Text : nemediat // InfoHIS : Buletin informativ / Asociaţia Naţională a Tinerilor Istorici din Moldova – ANTIM. – 2001. – Nr 2 (6). – P. 9.

Boboc, Valentina [*Recenzie*] / Valentina Boboc. – Text : nemediat // InfoHIS : Buletin informativ / Asociaţia Naţională a Tinerilor Istorici din Moldova – ANTIM. – 2001. – Nr 2 (6). – P. 8.

Catanoi, Ana. [*Recenzie*] / Ana Catanoi. – Text : nemediat // InfoHIS : Buletin informativ / Asociația Națională a Tinerilor Istorici din Moldova – ANTIM. – 2001. – Nr 2 (6). – P. 8.

Moraru, Tamara. *Recenzie la manualul „Istorie universală contemporană"* / Tamara Moraru. – Text : nemediat // InfoHIS : Buletin informativ / Asociația Națională a Tinerilor Istorici din Moldova – ANTIM. – 2001. – Nr 2 (6). – P. 8.

Negrei, Ion. *Un manual cu mari valențe didactice* / Ion Negrei. – Text : nemediat // Făclia. – 1999. – 23 ian. – P. 8.

Menţiuni: Premiul Senatului USM, 1998.

1997

47. Căpățână, Ana. *Istoria universală, 1914-1939* : Manual experimental pentru clasa a 9-a a școlii de cultură generală / Ana Căpățână, Anatol Petrencu. – Ed. a 2-a. – Chișinău : Civitas, 1997. – 176 p. – ISBN 9975-936-06-7. – Text : nemediat.

    Menţiuni: Premiul Senatului USM, 1997.

48. Petrencu, Anatol. *Istoria universală* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Admiterea '97: învățământul superior universitar, învățământ superior de scurta durata = Справочник для поступающих в университеты и колледжи Республики Молдова : Programe și probe de concurs. – Chișinău, 1997. – P. 71-72.

49. Petrencu, Anatol. *Programa pentru examenul de bacalaureat „Istoria"* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Programe pentru examenele la bacalaureat pentru anul de studii 1996-1997. – Chișinău, 1997. – P. 92-94.

50. Петренку, Анатол. *Всеобщая история, 1914-1996* : Учебное пособие для выпускных классов и поступающих в ВУЗы / Анатол Петренку ; перевод с румынского: Л. Петренко. – Кишинэу : Civitas, 1997. – 208 p. – ISBN 9975-936-02-4. – Text : nemediat.

    Menţiuni: Premiul Senatului USM, 1997.

1996

51. Căpățână, Ana. *Istoria universală, 1914-1939* : Manual experimental pentru clasa 9-a a școlii de cultură generală / Ana Căpățână, Anatol Petrencu. – Chișinău : Civitas, 1996. – 156 p. – ISBN 9975-936-00-8. – Text : nemediat.

Recenzii:

Șarov, Igor. *Un nou manual de istorie* / Igor Șarov. – Text : nemediat // Mesagerul. – 1996. – 22 noiem. – P. 7.

Un nou manual de istorie universală / semnat: Reporter „F". – Text : nemediat // Făclia. – 1996. – 9 noiem. – P. 6.

52. Petrencu, Anatol. *Istoria universală. Epoca contemporană, 1939-1995: (Europa, S.U.A., Canada, America Latină)* : Prelegeri / Anatol Petrencu ; Universitatea de Stat din Moldova. – Ed. a 3-a corectată și completată. – Chișinău : Museum, 1996. – 344 p. – ISBN 9975-906-10-9. – Text : nemediat.

Recenzii:

Romanciuc, Marina. *Trei ediții în doi ani* / Marina Romanciuc. – Text : nemediat // Făclia. – 1997. – 1 ian. – P. 3.

Solovei, Rodica. *Eveniment notoriu* : [Ediția a 3-a a Cursului de prelegeri Istoria universală. Epoca contemporană] / Rodica Solovei. – Text : nemediat // Mesagerul. – Chișinău, 1997. – 10 ian. – P. 7.

Menționi: Premiul Senatului USM, 1997.

1995

53. Petrencu, Anatol. *Istoria contemporană. Clasa a 9-a* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Istoria Românilor. Istoria Universală : Programe pentru clasele 5-9. – Chișinău, 1995. – P. 63-76.

54. Petrencu, Anatol. *Istoria universală. Epoca contemporană, 1939-1995: (Europa, S.U.A., Canada)* : Prelegeri / Anatol Petrencu ; Universitatea de Stat din Moldova. – Ed. a 2-a, completată. – Chișinău : Museum, 1995. – 356 p. – ISBN 5-7790-0242-8. – Text : nemediat.

Recenzie:

Donos, Ghenadie. *Istoria contemporană văzută de Anatol Petrencu* / Ghenadie Donos. – Text : nemediat // Flux. – 1996. – 5 ian. – P. 7.

Menționi: Premiul Onorific al Senatului Universității Libere Internaționale din Moldova, Cartea anului 1995. Chișinău, 1996.

55. Petrencu, Anatol. *Istorie universală. Epoca contemporană, 1939-1993: (Europa, S.U.A., Canada)* : Prelegeri / Anatol Petrencu ; Universitatea de Stat din Moldova. – Chișinău : Știința, 1995. – 272 p. – ISBN 5-376-01-888-1. – Text : nemediat.

Recenzii:

Erizanu, Gheorghe. *Istoria lui Anatol Petrencu* / Gheorghe Erizanu. – Text : nemediat // Săptămîna. – 1995. – 7 apr. – P. 27.

Leon, Leo. *Donația dlui Petrencu pentru ULIM* / Leo Leon. – Text : nemediat // Curierul de seară. – 1995. – 1 aug. – P. 1.

Moraru, Anton. *O viziune nouă* : [Recenzie la proaspăt apărutul manual Istoria Universală, semnat de doctorul în istorie A. Petrencu] / Anton Moraru. – Text : nemediat // Libertatea. – 1995. – 22 sept. – P. 8.

Nicu, Ion. *Este Fundația SOROS Calul lui Traian în Moldova?* / Ion Nicu. – Text : nemediat // Moldovanul. – 1995. – 5 aug. – P. 2.

Onișoru, Gheorghe. *Un nou manual de Istorie Universală* / Gheorghe Onișoru. – Text : nemediat // Arhivele Totalitarismului. – 1995. – Nr 3. – P. 256-257. – ISSN 1221-6917.

Леон, Лео. *История не шарлатанство* / Лео Леон. – Text : nemediat // Вечерний Кишинев. – 1995. –1 aug. – P. 1.

Prezentare: Popovici, Raisa. Radioul Național, Programul II, 1995, 10 mai, TVM, în cadrul „Mesager"-ului, 1993,13 mar.

Lansare: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie, 1995, 10 mar.

Mențiuni: Diploma și Premiul Salonului Național de Carte. Cartea Anului – Istorie. Cluj-Napoca, 1995.

56. Petrencu, Anatol. *Probleme actuale ale Războiului al Doilea Mondial* : programa cursului special / Anatol Petrencu ; Universitatea de Stat din Moldova. – Chișinău : USM, 1995. – 21 p. – Text : nemediat.

57. История румын. Всеобщая история : программы для 5-9 классов / П. Кокырла, Г. Коровай, … А. Петренку [et al.] ; ответственные редакторы: Г. Коровай, И. Ожог. – Chișinău : Lumina, 1995. – 77 p. – Text : nemediat.

1994

58. Petrencu, Anatol. *Istoria* : programa provizorie pentru examenul de bacalaureat / Anatol Petrencu, A. Postolache, M. Tetiuhin. – Cimișlia : TipCim, 1994. – 10 p. . – Text : nemediat.

1993

59. Petrencu, Anatol. *Istoria contemporană*. Partea 1 și a 2-a / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Programele de istorie universală : Școala de cultura generală, clasele 5-9. Valabile pentru perioada de tranziție. – Cimișlia, 1993. – P. 30-40.

60. Petrencu, Anatol. *Istoria universală. Epoca contemporană, 1939-1993 (Europa, S.U.A., Canada, America Latină)* : Prelegeri / Anatol Petrencu ; Universitatea de Stat din Moldova. – Chișinău : Știința, 1993. – 270 p.

1992

61. Petrencu, Anatol. *Istoria contemporană a țărilor din Europa și America* : programa cursului normativ / Anatol Petrencu ; Universitatea de Stat din Moldova. – Chișinău : USM, 1992. – 26 p. – Text : nemediat.

62. Petrencu, Anatol. *Politica națională a statului român în Basarabia. 1918-1940* : programa cursului special / Anatol Petrencu ; Universitatea de Stat din Moldova. – Chișinău : USM, 1992. – 15 p. – Text : nemediat.

1989

63. Petrencu, Anatol. *Dezvoltarea social-economică și politică a țărilor socialiste în anii 70-80* : Curs de lecții pentru studenții facultății de istorie. (Secția fără frecvență) / Anatol Petrencu ; Universitatea de Stat din Chișinău, Catedra de Istorie modernă și contemporană. – Chișinău : [S. n.], 1989. – 66 p. – Text : nemediat.

64. Петренко, А. М. *Социально-экономическое и политическое развитие социалистических стран в 70-80 годы* : Курс лекций для студентов заочного отделения исторических факультетов / А. М. Петренко ; Кишиневский государственный университет имени В. И. Ленина, Кафедра новой и новейшей истории. – Кишинев : КГУ, 1989. – 66 p. – Text : nemediat.

1988

65. Petrencu, Anatol. *Congresul al XXVII-lea al PCUS despre noua mentalitate politică* : Recomandări metodice / Anatol Petrencu ; Societatea „Știința". – Chișinău : [S. n.], 1988. – 18 p. – Text : nemediat.

66. Петренко, А. М. *XXVII съезд КПСС о новом политическом мышлении* : Методические рекомендации / А. М. Петренко ; Общество «Знание» МССР. – Кишинев : Общество «Знание» МССР, 1988. – 18 p. – Text : nemediat.

67. Петренко, Анатол. *Страны социалистического сотрудничества на современном этапе развития* : методические рекомендации по новейшей истории / Анатол. Петренко. – Chișinău : [S. n.], 1988. – 10 p. – Text : nemediat.

Articole în ediții periodice

2024

68. Petrencu, Anatol. *Federația Rusă – stat revizionist agresor* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Limba Română. – 2024. – An. 34, Nr 1/2. – P. 232-238. – ISSN 0235-9111 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/200860.

69. Petrencu, Anatol. *Un istoric cu realizări merituoase* : [Gheorghe Postică – 70] / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Limba Română. – 2024. – An. 34, Nr 1/2. – P. 246-248. – ISSN 0235-9111 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/200863.

2023

70. Petrencu, Anatol. *Act de demnitate și unitate națională* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Limba Română. – 2023. – An. 33, Nr 1/2. – P. 25-28. – ISSN 0235-9111 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/176272.

71. Petrencu, Anatol. *Bessarabia as part of greater România: Challenges and Solutions* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Trimarium : The History and Literature of Central and Eastern European Countries (Krakow). – 2023. – Nr 1 : The End of the Great War and the New Shape of the Region. – P. 105-123. – ISSN 2956-6452 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://academic-journals.eu/pl/czasopisma/trimarium.-the-history-and-literature-of-central-and-eastern-european-countries/n,524,the-end-of-the-great-war-and-the-new-shape-of-the-region.

72. Petrencu, Anatol. *Geneza și evoluția bisericii baptiste din Basarabia (1812-1917): istoriografia problemei* / Anatol Petrencu, Vasile Filat. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Buletinul Științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul. Seria Științe umanistice. – 2023. – Nr 1 (17). – P. 21-27. – ISSN 2345-1866 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/196974.

73. Petrencu, Anatol. *Importanța științifică a memoriilor în cercetarea trecutului: cazul deportărilor din RSS Moldovenească* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Vatra noastră românească (Botoșani). – 2023. – Nr 51 (Sept.). – P. 22-23. – ISSN 2360-218X.

74. Petrencu, Anatol. *„Lecția de istorie și demnitatea anului 1918" sau despre învățămintele formulate la 105 ani de la Unirea Basarabiei cu România* :

[interviu] / interviu realizat de Liliana Condraticova. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Dialogica : revista de studii culturale și literatură. – 2023. – Supliment Nr 1. – P. 160-164. – E-ISSN 1857-2537 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/187780.

75. Petrencu, Anatol. *Pantelimon Halippa – director al revistei lunare literare și de cultură „Viața Basarabiei" (1932-1944)* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Limba Română. – 2023. – An. 33, Nr 7/12. – P. 191-195. – ISSN 0235-9111 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/192433.

76. Petrencu, Anatol. *Războiul agresiv al Rusiei împotriva Ucrainei: cauze, desfășurare, urmări* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Akademos : Revistă de știință, inovare, cultură și artă. – 2023. – Nr 1. – P. 109-113. – ISSN 1857-0461 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/182483.

77. Petrencu, Anatol. *Revista „Limba Română" – „o carte de noblețe a neamului nostru"* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Limba Română. – 2023. – An. 33, Nr 7/12. – P. 64-67. – ISSN 0235-9111 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/192383.

78. Petrencu, Anatol. *Revista «Limba Română», rolul ei în procesul de renaștere națională* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Vatra noastră românească (Botoșani). – 2023. – Nr 52 (73). – P. 15. – ISSN 2360-218X.

2022

79. Petrencu, Anatol. *Alexandru Marghiloman și Unirea Basarabiei cu România: aspecte istoriografice* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Dialogica : revista de studii culturale și literatură. – 2022. – An. 4, Supliment Nr 1. – P. 83-87. – E-ISSN 1857-2537 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/155992.

80. Petrencu, Anatol. *Ghepardul Asiei Centrale mai șiret ca ursul siberian* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Art-Emis : revista. – 2022. – 19 ian. – ISSN 2247-4374 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.art-emis.ro/analize/ghepardul-asiei-centrale-mai-siret-ca-ursul-siberian.

81. Petrencu, Anatol. *Primul an de neutralitate a României (1914-1915) în Notele politice ale lui Alexandru Marghiloman* : [pe marginea primului

volum cu titlul omonim, Buzău, Editura Alpha MDT, 2019] / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Limba Română. – 2022. – An. 32, Nr 1/2. – P. 311-318. – ISSN 0235-9111 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/152393.

82. Petrencu, Anatol. *Profesorul Alexandru Moșanu: „Istoria românilor este numele corect al istoriei noastre" (in memoriam)* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Akademos : Revistă de știință, inovare, cultură și artă. – 2022. – Nr 2. – P. 137-140. – ISSN 1857-0461 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/163001.

83. Petrencu, Anatol. *Profesorul Alexandru Moșanu – promotor al românismului în Republica Moldova (la împlinirea a 90 de ani din ziua nașterii)* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Limba Română. – 2022. – An. 32, Nr 7/12. – P. 13-21. – ISSN 0235-9111 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/163878.

84. Petrencu, Anatol. *Rolul Lend Lease Act în victoria URSS asupra Germaniei* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Cohorta : Revistă de istorie militară. – 2022. – Nr 1. – P. 186-192. – ISSN 1857-0100 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://istoriamilitara.md/wp-content/uploads/2022/08/COHORTA-_-nr1_-2022.pdf.

85. Petrencu, Anatol. *Rusia, 2021 – „Mai la nord de Coreea de Nord"* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Art-Emis : revista. – 2022. – 12 ian. – ISSN 2247-4374 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.art-emis.ro/analize/rusia-2021-mai-la-nord-de-coreea-de-nord.

86. Petrencu, Anatol. *Simpozionul Internațional de la Pitești, ediția a XXII-a (30.09 – 2. 10. 2022)* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Dobrogea Culturală. – 2022. – Nr 30 (iul.-dec.). – P. 15-17. – ISSN 2744-5153.

87. Petrencu, Anatol. *Un ecologist de talie internațională. Doctorul în științe biologice Petru Cocîrță la 75 de ani* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Akademos : Revistă de știință, inovare, cultură și artă. – 2022. – Nr 1. – P. 153-154. – ISSN 1857-0461 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/158584.

2021

88. Petrencu, Anatol. *A plecat în eternitate istoricul Ion Agrigoroaiei…* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Limba Română.

– 2021. – An. 31, Nr 5/6. – P. 285-286. – ISSN 0235-9111 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/143228.

89. Petrencu, Anatol. *Acum 80 de ani: cel mai dramatic val de deportare din Basarabia în Siberia* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Memoria: Revista gândirii arestate (București). – 2021. – Nr 115 (2/2021). – P. 7-15 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.revistamemoria.ro/acum-80-de-ani-cel-mai-dramatic-val-de-deportare-din-basarabia-in-siberia/.

90. Petrencu, Anatol. *Deportat și pierdut de NKVD. Studiu de caz: Dumitru Rotaru* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Akademos : Revistă de știință, inovare, cultură și artă. – 2021. – Nr 3. – P. 86-89. – ISSN 1857-0461. – ISSN 1857-0461 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/148661.

91. Petrencu, Anatol. *Falsurile și primejdia pseudoteoriei națiunii civice moldovenești* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Limba Română. – 2021. – An. 31, Nr 5/6. – P. 44-53. – ISSN 0235-9111 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/143204.

92. Petrencu, Anatol. *Monumentul din Valea Morilor și reacția neadecvată a Rusiei* : [monumentului „Cișmeaua Generalului Ion P. Georgescu"] / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Art-Emis : revista. – 2021. – 3 noiem. – ISSN 2247-4374 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.art-emis.ro/istorie/monumentul-din-valea-morilor-si-reactia-neadecvata-a-rusiei ; Idem, *Monumentul din Valea Morilor și reacția neadecvată a Rusiei. Manipulările Kremlinului* // Podul.ro : [site]. – 2021. – 2 noiem. – ISSN 2247-4374. – URL: https://podul.ro/articol/15916/monumentul-din-valea-morilor-i-reacia-neadecvat-a-rusiei-manipulrile-kremlinului.

93. Petrencu, Anatol. *Problema proprietății asupra pământului dezbătută în cadrul Comisiei Agrare a Sfatului Țării (1918)* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Patrimoniu istoric : Revista Asociației Istoricilor „Nicolae Iorga" din Ungheni. – 2021. – Nr 14. – P. 105-112. – ISSN 2345-1637.

94. Petrencu, Anatol. *Represiuni politice în RSSM (1940-1941). Studiu de caz: Ioan Bartnovski* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Buletinul Științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul. Seria Științe umanistice. – 2021. – Nr 1. – P. 56-61. – ISSN 2345-1866 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/174984.

95. Petrencu, Anatol. *„Știința istorică este cenușăreasă în Republica Moldova”* : [interviu] / a consemnat Nicolae Enciu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Revista de Istorie a Moldovei. – 2021. – Nr 3/4. – P. 13-15. – ISSN 1857-2022 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/141422.

2020

96. *Grigore Grigorescu la 65 ani. Luminist, moralist, naționalist* / Anatol Petrencu, Gheorghe Mârzencu, Elena Grigoriev, Valeriu Racu. – Text : nemediat // Realități Culturale. – 2020. – Nr 1. – P. 22-23. – ISSN 1857-4424.

97. Petrencu, Anatol. *A murit Vlad Pohilă* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Biblio Polis. – 2020. – Vol. 77, Nr 2. – P. 188-189 . – ISSN 1811-900X ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://hapes.hasdeu.md/handle/123456789/308.

98. Petrencu, Anatol. *Centenarul Unirii reflectat pe paginile revistei „Limba Română”* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Limba Română. – 2020. – An. 30, Nr 6. – P. 45-49. – ISSN 0235-9111 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/112233.

99. Petrencu, Anatol. *Conferința „Războiul hibrid: esența, strategia, tactica, urmările” de la Muzeul de Istorie Națională a Moldovei* : [21 februarie 2020] / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Art-Emis : revista. – 2020. – 26 febr. – ISSN 2247-4374 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.art-emis.ro/jurnalistica/conferinta-razboiul-hibrid-esenta-strategia-tactica-urmarile-de-la-muzeul-de-istorie-nationala-a-moldovei.

100. Petrencu, Anatol. *În așteptarea redenumirii bulevardului „Ștefan cel Mare și Sfânt” în bulevardul „Vladimir Putin”* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Art-Emis : revista. – 2020. – 27 noiem. – ISSN 2247-4374 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.art-emis.ro/jurnalistica/in-asteptarea-redenumirii-bulevardului-stefan-cel-mare-si-sfant-in-bulevardul-vladimir-putin.

101. Petrencu, Anatol. *Limba rusă – instrument de expansiune al Federației Ruse* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Limba Română. – 2020. – An. 30, Nr 1. – P. 161-166. – ISSN 0235-9111 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/101592.

102. Petrencu, Anatol. *„Ne-au scos din casă toată familia, afară de Maria..."* : [interviu cu deportata Vasilița Postică] / Anatol Petrencu, Vasilița Postică. – Text : nemediat // Patrimoniu istoric : Revista Asociației Istoricilor „Nicolae Iorga" din Ungheni. – 2020. – Nr 12. – P. 55-73. – ISSN 2345-1637.

103. Petrencu, Anatol. *Necesitatea consolidării românismului în Republica Moldova* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Art-Emis : revista. – 2020. – 29 ian. – ISSN 2247-4374 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.art-emis.ro/jurnalistica/necesitatea-consolidarii-romanismului-in-republica-moldova.

104. Petrencu, Anatol. *Nicolae Titulescu despre importanța tratatului privind recunoașterea suveranității României asupra Basarabiei* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Revista de Istorie a Moldovei. – 2020. – Nr 3/4. – P. 53-58. – ISSN 1857-2022 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/116088.

105. Petrencu, Anatol. *Oaia cu leșie* : [despre situația politică în Republica Moldova] / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Art-Emis : revista. – 2020. – 12 iul. – ISSN 2247-4374 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.art-emis.ro/jurnalistica/oaia-cu-lesie.

106. Petrencu, Anatol. *Putin amenință Polonia cu o nouă invazie militară* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Art-Emis : revista. – 2020. – 1 ian. – ISSN 2247-4374 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.art-emis.ro/jurnalistica/putin-ameninta-polonia-cu-o-noua-invazie-militara.

107. Petrencu, Anatol. *Raptul teritorial din 28 iunie 1940. Propaganda sovietică și adevărul istoric* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Historia (București). – 2020. – Nr 221 (Iunie). – P. 44-47. – ISSN 1582-7968.

108. Petrencu, Anatol. *Războiul hibrid: esența, strategia, tactica, urmările* : [despre Conferința științifico-practică cu participare internațională „Războiul hibrid: esența, strategia, tactica, urmările", 21 februarie 2020] / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Limba Română. – 2020. – An. 30, Nr 1. – P. 145-147. – ISSN 0235-9111 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/101590.

109. Petrencu, Anatol. *Regimul Dodon impune Memoricidul* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Art-Emis : revista. – 2020. – 15 ian. – ISSN 2247-4374 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.art-emis.ro/jurnalistica/regimul-dodon-impune-memoricidul.

110. Petrencu, Anatol. *Revista Memoria – un bun instrument în păstrarea adevărului* : [revista „Memoria" – 30 de ani] / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Memoria : Revista gândirii arestate (București). – 2020. – Nr 113 (4/2020). – P. 32-33. – ISSN 1220-6369 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.revistamemoria.ro/revista-memoria-un-bun-instrument-in-pastrarea-adevarului/.

2019

111. Petrencu, Anatol. *Atac reider la mitingul de la Chișinău din 23 august 2019* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Art-Emis : revista. – 2019. – 28 aug. – ISSN 2247-4374 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.art-emis.ro/jurnalistica/atac-reider-la-mitingul-de-la-chisinau-din-23-august-2019.

112. Petrencu, Anatol. *Criza românismului în Republica Moldova* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Art-Emis : revista. – 2019. – 3 ian. – ISSN 2247-4374 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.art-emis.ro/analize/criza-romanismului-in-republica-moldova.

113. Petrencu, Anatol. *Dacă-i lustrație, lustrație să fie!* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Art-Emis : revista. – 2019. – 24 iul. – ISSN 2247-4374 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.art-emis.ro/jurnalistica/daca-i-lustratie-lustratie-sa-fie.

114. Petrencu, Anatol. *Declarație de protest privind lichidarea de către Dodon a Muzeului Ocupației Sovietice* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Art-Emis : revista. – 2019. – 27 oct. – ISSN 2247-4374 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.art-emis.ro/jurnalistica/declaratie-de-protest-privind-lichidarea-de-catre-dodon-a-muzeului-ocupatiei-sovietice.

115. Petrencu, Anatol. *„Reîntregirea națională – iluzie sau realitate?"* / Anatol Petrencu. – Text (vizual) : electronic // Art-Emis : revista. – 2019. – 8 mai. – ISSN 2247-4374 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.art-emis.ro/jurnalistica/reintregirea-nationala-iluzie-sau-realitate.

116. Petrencu, Anatol. *A demarat procesul Unirii Republicii Moldova cu România* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Art-Emis : revista. – 2018. – 4 febr. – ISSN 2247-4374 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.art-emis.ro/jurnalistica/a-demarat-procesul-unirii-republicii-moldova-cu-romania.

117. Petrencu, Anatol. *Basarabenii în cadrul României întregite* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Limba Română. – 2018. – An. 28, Nr 1/2. – P. 240-248. – ISSN 0235-9111 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/61407.

118. Petrencu, Anatol. *Cazul turcilor expulzați din Republica Moldova – nesimțire și neobrăzare…* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Art-Emis : revista. – 2018. – 10 sept. – ISSN 2247-4374 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.art-emis.ro/jurnalistica/cazul-turcilor-expulzati-din-republica-moldova-nesimtire-si-neobrazare.

119. Petrencu, Anatol. *100 de ani de la proclamarea Independenței Basarabiei (Republicii Democratice Moldovenești)* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Art-Emis : revista. – 2018. – 24 ian. – ISSN 2247-4374 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.art-emis.ro/istorie/100-de-ani-de-la-declararea-independentei-basarabiei-republicii-democratice-moldovenesti.

120. Petrencu, Anatol. *Pledoarie pentru lista unică de deputați unioniști* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Art-Emis : revista. – 2018. – 30 sept. – ISSN 2247-4374 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.art-emis.ro/jurnalistica/pledoarie-pentru-lista-unica-de-unionisti.

121. Petrencu, Anatol. *Probleme de relații externe ale Basarabiei, discutate în cadrul ședințelor „Sfatului Țării" (1917-1918)* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Analele științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași. (Serie nouă) : Istorie. – Iași, 2018. – T. 64, Nr special : Marea Unire a românilor (1918) – Istorie și actualitate. – P. 135-140. – ISSN 1221-843X.

122. Petrencu, Anatol. *Problemele interne ale Basarabiei, discutate în Sfatul Țării (1917-1918)* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic / Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu" din Cluj-Napoca. Seria Historica. – București, 2018. – T. 57. – P. 225-231. –

ISSN 1584-4390 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://old.historica-cluj.ro/anuare/AnuarHistorica2018/13_Petrencu.pdf.

123. Petrencu, Anatol: *Provocări strategice privind securitatea NATO în regiune (Marea Neagră și statele limitrofe): patru subiecte* : [Conferința „Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul provocărilor securității regionale", Chișinău, 14 noembrie 2017] / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Jurnal academic / CID NATO. – Chișinău, 2018. – P. 4-8 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://drive.google.com/file/d/1MBhbMKXpEvPia33KlqV1c5Gl6RT1Tl4-/view.

124. Petrencu, Anatol. *Viorica Nicolenco (1971-2018)* [istorică] : In memoriam / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Plural. History, Culture, Society. – 2018. – Vol. 6, Nr 1. – P. 172-173. – ISSN 2345-1262 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/68634.

125. Петренко, Анатолий. *Восстановление травмированной памяти (на основе устной истории депортированных людей из Молдавской ССР, 1941, 1949, 1951 гг.)* : [доповіді на міжнародній науково-практичній конференції «Трансформації історичної пам'яті», Вінниця, 22-23 лютого [februarie] 2018] / Анатолий Петренко. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Історичні і політологчні дослідження (Вінниця) : науковий журнал. – 2018. – Спец. вип. – P. 192-197. – ISSN 2079-1828 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://jhpr.donnu.edu.ua/article/view/5133.

2017

126. Petrencu, Anatol. *Comemorarea victimelor deportărilor staliniste la Academia Română* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Akademos : Revistă de știință, inovare, cultură și artă. – 2017. – Nr 2. – P. 16-18. – ISSN 1857-0461 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/53337.

127. Petrencu, Anatol. *Conferință internațională consacrată împlinirii a 100 de ani de la Revoluția Rusă* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Patrimoniul istoric : Rev. Asoc. istoricilor „Nicolae Iorga" din Ungheni. – 2017. – Nr 7. – P. 117-120. – ISSN 2345-1637.

128. Petrencu, Anatol. *„Eliberarea" celebrată de Dodon* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Art-Emis : revista. – 2017. – 23 aug. – ISSN 2247-4374 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.art-emis.ro/analize/eliberarea-celebrata-de-dodon.

129. Petrencu, Anatol. *Igor Dodon – un arlechin al clasei politice basarabene* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Art-Emis : revista. – 2017. – 22 mar. – ISSN 2247-4374 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.art-emis.ro/jurnalistica/igor-dodon-un-arlechin-al-clasei-poloitice-basarabene.

130. Petrencu, Anatol. *Lansarea volumelor „Arhivele Memoriei" la Universitatea din București* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Patrimoniul Istoric : Revista Asociației istoricilor „Nicolae Iorga" din Ungheni. – 2017. – Nr 6. – P. 111-113. – ISSN 2345-1637.

131. Petrencu, Anatol. *Perspectivele relațiilor Republicii Moldova cu Rusia* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Art-Emis : revista. – 2017. – 13 aug. – ISSN 2247-4374 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.art-emis.ro/analize/perspectivele-relatiilor-republicii-moldova-cu-rusia.

132. Petrencu, Anatol. *Programul de stat „Recuperarea și valorificarea istorică a memoriei victimelor regimului totalitar comunist din R.S.S. Moldovenească în perioada anilor 1940-1941 și 1944-1953" – oportunitatea unui proiect de cunoaștere istorică* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Academica : Revistă editată de Academia Română. – 2017. – An. 27, Nr 10/11. – P. 49-54. – ISSN 1220-5737 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://acad.ro/academica2002/rev2017/pag_acad2017_nr324_325_oct_nov.pdf.

133. Petrencu, Anatol. *Retrăiri istorice în veacul XXI. Sesiune comună de comunicări științifice XIII/V, Maia, Ialomița* : [8-9 septembrie 2017] / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Art-Emis : revista. – 2017. – 24 sept. – ISSN 2247-4374 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.art-emis.ro/jurnalistica/retrairi-istorice-in-veacul-xxi-sesiune-comuna-de-comunicari-stiintifice-maia-ialomita.

134. Petrencu, Anatol. *Retrăiri istorice la Maia Catargi, Ialomița, România* : [despre Sesiunea de comunicări și dezbateri științifice „Retrăiri istorice în veacul XXI", ediția a XIII-a, 8-9 septembrie 2017] / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Biblio Polis. – 2017. – Vol. 66, Nr 3. – P. 170-172. – ISSN 1811-900X ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://hapes.hasdeu.md/xmlui/bitstream/handle/123456789/142/BiblioPolis%202017_3_compressed.pdf?sequence=5&isAllowed=y.

135. Petrencu, Anatol. *S-a stins din viață Profesorul Alexandru Moșanu* : [necrolog] / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) :

electronic // Studia Universitatis Moldaviae. Seria Științe umanistice. – 2017. – Nr 10 (110). – P. 302-303. – ISSN 1811-2668 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://humanities.studiamsu.md/nr-10-2017/.

2016

136. Petrencu, Anatol. *Bolșevismul în acțiune: cazul familiei Holban* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Studia Universitatis Petru Maior. Seria Historia. – 2016. – Vol. 16. – P. 65-78. – ISSN 1582-8433 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/123757.pdf.

137. Petrencu, Anatol. *Cele mai proaste 25 de decizii ale Republicii Moldova (1)* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Art-Emis : revista. – 2016. – 7 aug. – ISSN 2247-4374 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.art-emis.ro/analize/cele-mai-proaste-25-de-decizii-ale-republicii-moldova-1.

138. Petrencu, Anatol. *Cele mai proaste 25 de decizii ale Republicii Moldova (2)* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Art-Emis : revista. – 2016. – 11 aug. – ISSN 2247-4374 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.art-emis.ro/analize/cele-mai-proaste-25-de-decizii-ale-republicii-moldova-2.

139. Petrencu, Anatol. *Cele mai proaste 25 de decizii ale Republicii Moldova (3)* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Art-Emis : revista. – 2016. – 14 aug. – ISSN 2247-4374 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.art-emis.ro/analize/cele-mai-proaste-25-de-decizii-ale-republicii-moldova-3.

140. Petrencu, Anatol. *Cele mai proaste 25 de decizii ale Republicii Moldova (4)* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Art-Emis : revista. – 2016. – 24 aug. – ISSN 2247-4374 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.art-emis.ro/analize/cele-mai-proaste-25-de-decizii-ale-republicii-moldova-4.

141. Petrencu, Anatol. *Cele mai proaste 25 de decizii ale Republicii Moldova (5)* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Art-Emis : revista. – 2016. – 28 aug. – ISSN 2247-4374 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.art-emis.ro/analize/cele-mai-proaste-25-de-decizii-ale-republicii-moldova-5.

142. Petrencu, Anatol. *Cele mai proaste 25 de decizii ale Republicii Moldova (6)* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic //

Art-Emis : revista. – 2016. – 31 aug. – ISSN 2247-4374 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.art-emis.ro/analize/cele-mai-proaste-25-de-decizii-ale-republicii-moldova-6.

143. Petrencu, Anatol. *Cele mai proaste 25 de decizii ale Republicii Moldova (7)* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Art-Emis : revista. – 2016. – 25 sept. – ISSN 2247-4374 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.art-emis.ro/analize/cele-mai-proaste-25-de-decizii-ale-republicii-moldova-7.

144. Petrencu, Anatol. *Chișinăul din anii războiului* : Anatol Petrencu în dialog cu Valentina Savițchi / Anatol Petrencu, Valentina Savițchi. – Text : nemediat / Destin Românesc : Revistă de istorie și cultură. – 2016. – Nr 2. – P. 6-14. – ISSN 1857-1964.

145. Petrencu, Anatol. *Crimeea aparține Ucrainei* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Art-Emis : revista. – 2016. – 18 dec. – ISSN 2247-4374 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.art-emis.ro/analize/crimeea-apartine-ucrainei ; Secretele istoriei cu Alexandru Moraru : [site]. – 2016. – 18 dec. – URL: https://mazarini.wordpress.com/2016/12/18/anatol-petrencu-crimeea-apartine-ucrainei/ (accesat: 10.03.2024).

146. Petrencu, Anatol. *Deportat de două ori în Siberia* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Patrimoniul istoric : Revista Asociației istoricilor „Nicolae Iorga" din Ungheni. – 2016. – Nr 4. – P. 81-90. – ISSN 2345-1637.

147. Petrencu, Anatol. *Ion Antonescu și statutul Basarabiei (1941-1944)* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Art-Emis : revista. – 2016. – 12 iun. – ISSN 2247-4374 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.art-emis.ro/istorie/ion-antonescu-si-statutul-basarabiei-1941-1944.

148. Petrencu, Anatol. *Istoricul Gheorghe Palade (1950-2016)* : [in memoriam] / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Destin Românesc : Revistă de istorie și cultură. Ser. nouă. – 2016. – Nr 2. – P. 146-147. – ISSN 1857-1964.

149. Petrencu, Anatol. *„Niciodată nu ni s-a oferit deschis și cu dragă inimă ceea la ce aveam dreptul…"* : Anatol Petrencu în dialog cu Petru Cocârță / Anatol Petrencu, Petru Cocârță. – Text : nemediat // Destin Românesc : Revistă de istorie și cultură. Ser. nouă. – 2016. – Nr 4. – P. 6-17. – ISSN 1857-1964.

2015

150. Petrencu, Anatol. *„Au fost deportați cei mai buni gospodari, deoarece serveau drept exemplu pentru întreg satul”* : în dialog cu Vladimir Potlog / Anatol Petrencu, Vladimir Potlog. – Text : nemediat // Patrimoniul Istoric : Revista Asociației istoricilor „Nicolae Iorga” din Ungheni. – 2015. – Nr 2. – P. 119-123. – ISSN 2345-1637.

151. Petrencu, Anatol. *Istoricul Anton Moraru nu mai este...* : [in memoriam (1937-2015)] / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Destin Românesc : Revistă de istorie și cultură. – 2015. – An. 10, Nr 4. – P. 142-143. – ISSN 1857-1964.

152. Petrencu, Anatol. *Într-un ceas bun, „Patrimoniu istoric”!* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Patrimoniu istoric : Revista Asociației Istoricilor „Nicolae Iorga” din Ungheni. – 2015. – Nr 1. – P. 5-6. – ISSN 2345-1637.

153. Petrencu, Anatol. *Locul de unde a pornit Gulagul* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Limba Română. – 2015. – An. 25, Nr 5/6. – P. 361-373. – ISSN 0235-9111 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/40110.

154. Petrencu, Anatol. *Locul profesorului Anton Moraru în memoria colectivă* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Buletin Științific. Revistă de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie. Ser. nouă. Fasc. Etnografie și Muzeologie. – 2015. – Vol. 23 (36). – P. 164-168. – ISSN 1857-0054 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/48649.

155. Petrencu, Anatol. *O istorie a Basarabiei* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Curtea de la Argeș (Pitești). – 2015. – Nr 11 (60). – (Retipărirea rezumatului din volumul O istorie a Basarabiei, Chișinău, 2015). – ISSN 2068-9489.

156. Petrencu, Anatol. *Românii în Gulagul din R.A.S.S. Karelia = Румыны в Гулаге Карельской А.С.С.Р.* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Acta Terrae Fogarasiensis. – 2015. – Vol. 4. – P. 429-442. – ISSN 2285-5130 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.academia.edu/42472082/ACTA_TERRAE_FOGARASIENSIS_IV_2015_Muzeul_Tarii_Fagarasului_Valer_Literat_Fagaras.

2014

157. Petrencu, Anatol. *Pe cont propriu, neînvinși, însă... = Собственными силами, непобежденные, однако ...* : [70 de ani de la Insurecția din

Varşovia, august-septembrie 1944] / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Acta Terrae Fogarasiensis. – 2014. – Vol. 3. – P. 445-450. – ISSN 2285-5130 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://biblioteca-digitala.ro/?volum=8727-acta-terrae-fogarasiensis-actatf--3-2014.

2013

158. Petrencu, Anatol. *Editorial* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // ProMemoria : Revista Institutului de Istorie Socială. – 2013. – Vol. 4, Nr 5/6. – P. 7-8. – ISSN 1857-3843 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: http://promemoria.md/files/6514/0647/9580/PROMEMORIA_vol_IV_nr5_6_2013.pdf.

159. Petrencu, Anatol. *Politica regimului stalinist în domeniul relațiilor naționale. Conferință științifică internațională* : [conferința a 6-a din ciclul Istoria stalinismului, Kiev, 10-12 octombrie 2013] / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text : electronic // ProMemoria : Revista Institutului de Istorie Socială. – 2013. – Vol. 4, Nr 5/6. – P. 287-289. – ISSN 1857-3843 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: http://promemoria.md/files/6514/0647/9580/PROMEMORIA_vol_IV_nr5_6_2013.pdf.

160. Petrencu, Anatol. *„România trebuie să dispară de pe harta lumii". Serios?* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Art-Emis : revista. – 2013. – 21 ian. – ISSN 2247-4374 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.art-emis.ro/analize/romania-trebuie-sa-dispara-de-pe-harta-lumii-serios.

2012

161. Petrencu, Anatol. *Aniversare controversată* : [despre marcarea a o sută de ani de la naşterea primului preşedinte al A.Ş.M. Iachim Grosul] / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Art-Emis : revista. – 2012. – 30 sept. – ISSN 2247-4374 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.art-emis.ro/jurnalistica/aniversare-controversata.

162. Petrencu, Anatol. *„Cauza unirii nu este cauza unui singur partid!"* : [interviu cu Anatol Petrencu, vicepreşedinte al Partidului Liberal din Republica Moldova] / interviu realizat de Mircea-Cristian Ghenghea. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Revista română (Iaşi). – 2012. – Nr 2 (68). – P. 4-9. – ISSN 1224-2454 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://astraculturalaiasi.wordpress.com/wp-content/uploads/2022/05/nr.-2-68-2012.pdf.

163. Petrencu, Anatol. *Cercetarea memoriei victimelor regimului stalinist în Republica Moldova: probleme, realizări și perspective* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // ProMemoria : : Revista Institutului de Istorie Socială. – 2012. – Vol. 3, Nr 4. – P. 7-11. – ISSN 1857-3843 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: http://promemoria.md/files/7014/0381/0648/Revista_Promemoria_ FINAL.pdf.

164. Petrencu, Anatol. *„Factorul feminin în istorie": conferință științifică internațională* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // ProMemoria : Revista Institutului de Istorie Socială. – 2012. – Vol. 2, Nr 3. – P. 295-299. – ISSN 1857-3843 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: http://promemoria.md/files/3414/2835/1950/PROMEMORIA_2012_3a.pdf.

165. Petrencu, Anatol. *Grigoree Gafencu – diplomat, istoric și gazetar: expoziție și colocviu* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // ProMemoria : Revista Institutului de Istorie Socială. – 2012. – Vol. 2, Nr 3. – P. 293-295. – ISSN 1857-3843 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: http://promemoria.md/files/3414/2835/1950/PROMEMORIA_2012_3a.pdf.

166. Petrencu, Anatol. *Pactul Hitler-Stalin – 73 de ani de la semnare* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Art-Emis : revista. – 2012. – 30 aug. – ISSN, ISSN-L 2247-4374 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.art-emis.ro/istorie/pactul-hitler-stalin-73-de-ani-de-la-semnare

167. Petrencu, Anatol. *Politica națională a țarismului în Basarabia* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Historia (București). – 2012. – Nr 5. – P. 30-31. – ISSN 1582-7968 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://historia.ro/sectiune/general/politica-nationala-a-tarismului-in-basarabia-579922.html.

168. Petrencu, Anatol. *Raptul Basarabiei, Nordului Bucovinei, Ținutului Herța. Prima ocupație sovietică (1940-1941)* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Limba Română. – 2012. – An. 22, Nr 5/6. – P. 106-117 ; Idem [Resursă electronică]. – ISSN 0235-9111. – URL: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/12368.

169. Petrencu, Anatol. *Toponimia bolșevică, ce facem cu ea?* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Interferențe : Revistă de civilizație și spiritualitate europeană (Făgăraș). – 2012. – Nr 2. – P. 46-48.

170. Petrencu, Anatol. *Treptele ascensiunii. Constantin Gheorghe Ciobanu, redactor-coordonator al Buletinului Științific. Revistă de Etnografie,*

Istorie Naturală și Muzeologie, la 65 ani de ani / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Buletin științific : Revistă de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie. Serie nouă. – 2012. – Vol. 17 (30) : Etnografie și Muzeologie. – P. 207-212. – ISSN 1857-0054. – E-ISSN 2587-3938 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.muzeu.md/buletin-stiintific/vol-17-30-chisinau-2012/.

2011

171. Petrencu, Anatol. *Cuvânt înainte* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // ProMemoria : Revista Institutului de Istorie Socială. – 2011. – Vol. 1, Nr 1/2. – P. 5-6. – ISSN 1857-3843 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: http://promemoria.md/files/1314/8606/2955/ProMemoria1_2011.pdf

172. Petrencu, Anatol. *Două decenii în apărarea demnității naționale* : [Revista „Limba Română" – 20] / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Limba Română. – 2011. – An. 21, Nr 3/6. – P. 29-30. – ISSN 0235-9111 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/86612.

173. Petrencu, Anatol. *Les mythes et les symboles du bolchevisme* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor" = „C. S. Nicolăescu-Plopșor" Institute For Research In Social Studies And Humanities Yearbook. – București, 2011. – Vol. 12. – P. 147-177. – eISSN: 2501-0468. – ISSN 1841-0898. – E-ISSN 2501-0468 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://npissh.ro/ro/wp-content/uploads/sites/2/2015/12/Les-mythes-et-les-symboles-du-bolchevisme.pdf.

174. Petrencu, Anatol. *Politica de deznaționalizare a românilor din Basarabia – țarism și bolșevism* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Art-Emis : revista. – 2011. – 24 iul. – ISSN 2247-4374 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.art-emis.ro/istorie/politica-de-deznationalizare-a-romanilor-din-basarabia.

175. Petrencu, Anatol. *Provocările istoriei : Școala de Vară de la Târgul Mureș* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Învățătorul modern. – 2011. – Nr 4 (14). – P. 71-75.

2010

176. *Avizul savanților „Cu privire la semnificația datei de 28 iunie 1940"* / Andrei Eșanu, ..., Anatol Petrencu [et al.]. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Akademos : Revistă de știință, inovare, cultură și artă. – 2010. – Nr 3. – P. 3-5. – ISSN 1857-0461 ; Idem [Resursă electronică]. –

URL: http://akademos.asm.md/files/Akademos_3_2010_pentru_PDF_1.pdf ; Limba Română. – 2010. – An. 20, Nr 7/8. – P. 25-29. – ISSN 0235-9111 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/112986.

177. Petrencu, Anatol. *Ion Buga la 75 de ani* : [dr. habilitat în ştiinţe istorice, prof. univ.] / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Destin Românesc : Revistă de istorie şi cultură. – 2010. – An. 5, Nr 3/4. – P. 295-297. – ISSN 1857-1964.

178. Петренку, Анатол. *Некоторые дискуссионные вопросы истории Второй Мировой Войны* / Анатол Петренку. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Codrii Cosminului. – Suceava, 2010. – Vol. 16, Nr 2. – P. 103-108. – ISSN 1224-032X. – E-ISSN 2067-5860. ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://codrulcosminului.usv.ro/wp-content/uploads/2022/12/Article.7.Vol_.16-2.pdf.

2009

179. Petrencu, Anatol. *Cerere de chemare în judecată* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Avocatul poporului : (Revistă ştiinţifico-practică şi informativă de drept). – 2009. – Nr 2. – P. 1-3. – ISSN 1810-7141 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/15223.

180. Petrencu, Anatol. *Siguranţa şi euro-demagogia distribuite cu... „democratizatorul" = Безопасность и евродемагогия, выдаваемые... «демократизатором» = Savety and euro-demagogy spread by the „democratizer"* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Fin-Consultant. – 2009. – Nr 8. – P. 44-47. – ISSN 1857-0216.

181. Petrencu, Anatol. *Sinuoasă calea către citadelele cunoştinţelor şi conştiinţei naţionale = Извилистый путь к цитаделям знаний и национального самосознания = The meandering way to knowledge and national consciousness* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Fin-Consultant. – 2009. – Nr 10. – P. 50-53. – ISSN 1857-0216.

2008

182. Petrencu, Anatol. *„Integrarea Moldovei în UE depinde de voinţa politică a Chişinăului"* : [interviu cu liderul partidului Mişcării Acţiunea Europeană A. Petrencu]. – Text : nemediat // Profit. – 2008. – Nr 7/8. – F. intercalată.

183. Petrencu, Anatol. *Unirea Basarabiei cu România: 90 de ani* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Clipa. Seria nouă. – 2008. – Nr 2. – P. 22-23.

2007

184. Petrencu, Anatol. *Politica de deznaționalizare a românilor promovată de țarism și bolșevism: asemănări și deosebiri* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Magazin istoric. – București, 2007. – Număr special. – P. 69-73. – ISSN 0541-881X.

2006

185. Petrencu, Anatol. *Educația istorică în învățământul preuniversitar din Republica Moldova: tentative de contrareformă* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Cugetul : Revistă de istorie și cultură. – 2006. – Nr. 2 (30). – P. 46-49. – ISSN 0868-7730.

186. Petrencu, Anatol. *Interviu cu Anatol Petrencu, doctor habilitat, profesor universitar la Facultatea de Istorie a Universității de Stat din Moldova*. – Text : nemediat // Caiete de istorie. – 2006. – An. 6, Nr 1 (13). – P. 27-29.

187. Petrencu, Anatol. *Interviu cu Prof. univ. dr. Anatol Petrencu, Președintele Asocieației Istoricilor din Republica Moldova* / consemnare: Mircea-Cristian Ghenghea. – Text : nemediat // Constelații ieșene. – 2006. – Nr 2. – P. 5-7. – ISSN 1841-9376.

188. Petrencu, Anatol. *Istoria integrată are un conținut are un conținut denaturat* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Dor de Basarabia : periodic de răspândire a cunoștințelor despre neamul înstrăinat. – Iași, 2006. – Nr 2 (apr). – ISSN 1842-1512.

189. Petrencu, Anatol. *Istoria românilor sau istorie integrată?* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Destin Românesc : Revistă de istorie și cultură (serie nouă). – 2006. – Nr 1. – P. 47-57. – ISSN 1857-1964.

190. Petrencu, Anatol. *Opinii paralele cu aceiași țintă* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Dor de Basarabia : periodic de răspândire a cunoștințelor despre neamul înstrăinat. – Iași, 2006. – Nr 3. – P. 5. – ISSN 1842-1512.

2005

191. Petrencu, Anatol. *Adevărul despre cel de-al Doilea Război Mondial* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Cugetul : Revistă de istorie și cultură. – 2005. – Nr 2. – P. 7-9. – ISSN 0868-7730.

192. Petrencu, Anatol. *Despre starea învățământului istoric din Republica Moldova* : [raport prezentat la Congresul al 3-lea al Istoricilor din Republica Moldova] / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Cugetul : Revistă de istorie și cultură. – 2005. – Nr. 4. – P. 54-60. – ISSN 0868-7730.

193. Petrencu, Anatol. *Istoria integrată – un nou Cernobîl pentru Republica Moldova* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Interacțiuni etnice (Botoșani). – 2005. – Nr 1. – P. 5.

194. Petrencu, Anatol. *Masacrul de la Katyn (aprilie, mai 1940)* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Cugetul : Revistă de istorie și cultură. – 2005. – Nr 2. – P. 56-61. – ISSN 0868-7730.

195. Petrencu, Anatol. *Traian Brad – omul, „Traian Brad" – Biblioteca* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Biblio Polis. – 2005. – An. 5, Nr 2 (14). – P.8. – Este menționată Biblioteca Publică Transilvania. – ISSN 1811-900X.

2004

196. Integrarea europeană prin educație și învățămînt : Sondaj de opinie / Vasile Anestiade, Pavel Barbalat, Valentin Beniuc, ..., Anatol Petrencu [et al.]. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Didactica Pro.... – 2004. – Nr 1 (23). – P. 4-20 (A. Petrencu: P. 17-19). – ISSN 1810-6455 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/5092.

197. Petrencu, Anatol. *A fi istoric în Republica Moldova* : [interviu] / consemnare: Galina Bucuci. – Text : nemediat // InfoHIS : Buletin informativ / Asociația Națională a Tinerilor Istorici din Moldova – ANTIM. – 2004. – Nr 2 (22). – P. 17-19.

198. Petrencu, Anatol. *Cîteva obiecții privind așa-numitele curriculumuri la „Istoria. Curs integrat" (ciclul gimnazial și liceal)* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Cugetul : Revistă de istorie și cultură. – 2004. – Nr 3. – P. 61-65. – ISSN 0868-7730.

199. Petrencu, Anatol. *Despre așa-numită „eliberare" a Moldovei de sub „ocupația fascistă" [1944]* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Caiete de istorie. – 2004. – An. 3, Nr 3 (11). – P. 1-3.

200. Petrencu, Anatol. *Documente cardinale privind geneza celui de-al Doilea Război Mondial* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Cugetul : Revistă de istorie și cultură. – 2004. – Nr 4. – P. 63-66. – ISSN 0868-7730.

201. Petrencu, Anatol. *Polonezii în România (1939-1941). Unele considerații* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Cugetul : Revistă de istorie și cultură. – 2004. – Nr 2. – P. 27-37. – ISSN 0868-7730.

202. Petrencu, Anatol. *Profesorul Alexandru Bobeică – 50 de ani* / Anatol Petrencu, Ion Negrei. – Text : nemediat // Cugetul : Revistă de istorie și cultură. – 2004. – Nr 1. – P. 76. – ISSN 0868-7730.

203. Petrencu, Anatol. *Profesorul și omul de știință Gheorghe Postică – 50 de ani* / Anatol Petrencu, Ion Negrei. – Text : nemediat // Cugetul : Revistă de istorie și cultură. – 2004. – Nr 1. – P. 74-75. – ISSN 0868-7730.

2003

204. Petrencu, Anatol. *Identitate și Istorie națională* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Limba Română. – 2003. – An. 12, Nr 6/10. – P. 95-96. – ISSN 0235-9111 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.limbaromana.md/numere/d47.pdf.

205. Petrencu, Anatol. *O problemă mereu actuală – unitatea națională a românilor : Conferință teoretico-comemorativă* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // InfoHIS : Buletin informativ / Asociația Națională a Tinerilor Istorici din Moldova – ANTIM. – 2003. – Nr 1. – P. 3.

2002

206. Petrencu, Anatol. *Al X-lea Simpozion internațional de studii asupra comunismului de la Sighetu Marmației* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Cugetul : Revistă de istorie și cultură. – 2002. – Nr 2. – P. 73-75. – ISSN 0868-7730.

207. Petrencu, Anatol. *„Amprentele comunismului vor rămâne până la alegerile viitoare"* : [interviu cu Anatol Petrencu, prof. univ. la Catedra de Istorie universală a Universității din Moldova, președintele Asociației Istoricilor din Republica Moldova] / interviu realizat de Adela Burcă. – Text : nemediat // ACUM : Revista Tinerilor Români de Pretutindeni. – 2002. – Nr 6. – P. 4.

208. Petrencu, Anatol. *Asociația Istoricilor din Republica Moldova* (Cronica vieții științifice) / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // InfoHIS : Buletin informativ / Asociația Națională a Tinerilor Istorici din Moldova – ANTIM. – 2002. – Nr 3. – P. 10-11.

209. Petrencu, Anatol. *Drama românilor din jurul României* : [interviu] / consemnare: Viorel Patrichi. – Text : nemediat // Lumea Magazin. – 2002. – Nr 1 (105). – P. 44-45.

210. Petrencu, Anatol. [*Învățământul istoric din Republica Moldova : reformă și tentative de contrareformă*] : [Conferința metodică „Aspecte teoretico-practice ale reformei curriculare în procesul educațional la Istorie și Științe Socio-Umane", Chișinău, 18 septembrie 2002] / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Limba Română. – 2002. – An. 12, Nr 7/9. – P. 18-20. – (Titlul art.: Istoria națională: persistența primejdiei de impunere a

falsurilor politizate). – ISSN 0235-9111 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=2766.

211. Petrencu, Anatol. *Profesorul Alexandru Moșanu la 70 de ani* / Anatol Petrencu, Ion Negrei. – Text : nemediat // Cugetul : Revistă de istorie și cultură. – 2002. – Nr 2. – P. 66-68. – ISSN 0868-7730 ; Revista Română (Iași). – 2002. – Nr 2. – P. 2. – ISSN 1224-2454.

212. Petrencu, Anatol. *Profesorul și omul politic Alexandru Moșanu la 70 de ani* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Anale Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Ser. Științe socioumanistice. – Chișinău, 2002. – Vol. 2. – P. 330-333. – ISBN 9975-70-155-8.

2001

213. Întru apărarea demnității naționale, pentru stoparea românofobiei și a campaniei de denigrare a istoriei românilor : Apelul Congresului Istoricilor din Republica Moldova [adoptat la 1 iulie 2001] / [A. Eșanu, A. Petrencu [et al.]]. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Limba Română. – 2001. – An. 11, Nr. 4-8. – P. 234-236. – ISSN 0235-9111 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.limbaromana.md/numere/d60.pdf.

214. Palade, Gheorghe. *Profesorul și savantul Ion Agrigoroaiei la cea de-a 65-a aniversare* / Gheorghe Palade, Ion Negrei, Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Cugetul : Revistă de istorie și cultură. – 2001. – Nr 3/4. – P. 82-83. – ISSN 0868-7730.

215. Petrencu, Anatol. *Activitatea Asociației Istoricilor din Republica Moldova (februarie – aprilie 2001)* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // InfoHIS : Buletin informativ / Asociația Națională a Tinerilor Istorici din Moldova – ANTIM. – 2001. – Nr 2. – P. 10-11.

216. Petrencu, Anatol. *Asociația Istoricilor din Republica Moldova. Cronica activității* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // InfoHIS : Buletin informativ / Asociația Națională a Tinerilor Istorici din Moldova – ANTIM. – 2001. – Nr 7. – P. 12.

217. Petrencu, Anatol. *Cuvânt rostit la deschiderea Congresului Istoricilor din Republica Moldova* : [Congresul Istoricilor din Moldova, Chișinău, 1 iul. 2001] / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Cugetul : Revistă de istorie și cultură. – 2001. – Nr 2. – P. 43-44. – ISSN 0868-7730 ; Destin Românesc : Revistă de istorie și cultură. – 2001. – Nr 4. – P. 144-145. – ISSN 1221-6984 ; Limba Română. – 2001. – An. 11, Nr 4/8. – P. 215-216. – ISSN 0235-9111 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.limbaromana.md/numere/d60.pdf.

218. Petrencu, Anatol. *Simpozion consacrat Unirii* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // InfoHIS : Buletin informativ / Asociația Națională a Tinerilor Istorici din Moldova – ANTIM. – 2001. – Nr 3. – P. 4.

219. Românii în vâltoarea evenimentelor din epoca contemporană : [Congresul Istoricilor din Moldova, Chișinău, 1 iul. 2001] / Gheorghe Palade, Anton Moraru, Anatol Petrencu [et al.]. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Cugetul : Revistă de istorie și cultură. – 2001. – Nr 2. – P. 55-57. – ISSN 0868-7730 ; Limba Română. – 2001. – An. 11, Nr 4/8. – P. 230-233. – ISSN 0235-9111 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.limbaromana.md/numere/d60.pdf.

2000

220. Petrencu, Anatol. *Conferința de la Ialta (4-11 februarie 1945). Aspecte istoriografice* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Anale Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Ser. Științe socio-umane. – Chișinău, 2000. – Vol. 2. – P. 23-26. – ISBN 9975-917-68-2.

221. Petrencu, Anatol. *Deportarea evreilor din Basarabia (1940-1941)* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Studia et Acta Historiae Iudaeorum Romaniae (SAHIR). – 2000. – Vol. 5. – P. 342-347. – ISSN 1224-8789.

222. Petrencu, Anatol. *Finlanda și România în faza finală a celui de-al Doilea Război Mondial : (Studiu istorico-comparativ)* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Cohorta : Revistă de istorie militară. – 2000. – Nr 1. – P. 41-44. – ISSN 1857-0100.

1999

223. Petrencu, Anatol. *Înfometarea – element al politicii totalitare* : [comunicare prezentată la Simpozionul Internațional „Fenomenul totalitar în Europa de Est", București, 11-12 dec. 1998] / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Arhivele Totalitarismului (București). – 1999. – An. 7, Nr 3/4 (24/25). – P. 113-115. – ISSN 1221-6917.

224. Petrencu, Anatol. *Originile celui de-al doilea război mondial în istoriografia contemporană* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Anale Științifice. Ser. Științe socio-umane / Universitatea de Stat din Moldova. – Chișinău, 1999. – P. 218-223. – ISBN 9975-917-21-6.

225. Petrencu, Anatol. *Profesorul și istoricul Ioan Caproșu la 65 de ani* / Anatol Petrencu, Nicolae Chicuș, Gheorghe Postică. – Text : nemediat // Cugetul : Revistă de istorie și cultură. – 1999. – Nr 3. – P. 63-64. – ISSN 0868-7730.

226. Petrencu, Anatol. *România în perioada postbelică: de la instaurarea dictaturii comuniste până la prăbușirea ei (1945-1989)* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Cugetul : Revistă de istorie și cultură. – 1999. – Nr 1/2. – P. 46-56. – ISSN 0868-7730.

1998

227. Berindei, Dan. *Basarabia: 80 de ani de la Unirea cu România* / Dan Berindei, Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Academica : Revistă editată de Academia Română. – 1998. – An. 8, Nr 6. – P. 1, 16-17. – ISSN 1220-5737.

228. Petrencu, Anatol. *Constantin Stere și Unirea* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Limba Română. – 1998. – An. 8, Nr 1/2. – P. 87-90. – ISSN 0235-9111 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://limbaromana.md/arhiva/Nr.%201-2,%201998.pdf.

229. Petrencu, Anatol. *Exterminarea basarabenilor sub regimul ocupației sovietice 1944-1945* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Arhivele Totalitarismului (București). – 1998. – An. 6, Nr 1 (18). – P. 36-38. – ISSN 1221-6917.

230. Petrencu, Anatol. *Primul război mondial și unirea Basarabiei cu România* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Cugetul : Revistă de istorie și cultură. – 1998. – Nr 3 (Mar.). – P. 14-17. – ISSN 0868-7730.

231. Petrencu, Anatol. *Unirea Basarabiei cu România: lumini și umbre* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Xenopoliana : Buletinul Fundației Academice „A. D. Xenopol". – Iași, 1998. – T. 6, Nr 3/4. – P. 101-105. – ISSN 1223-9941 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: http://adxenopol.academiaromana-is.ro/xenopolitana/xeno_98_34/xeno_98_34_12.pdf.

232. Petrencu, Anatol. *Viziunea mareșalului Ion Antonescu și a profesorului Mihai Antonescu despre Basarabia* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Pe aici nu se trece (Focșani). – 1998. – Nr 15 (27 mar.). – P. 4. – ISSN 1453-2921.

1997

233. Petrencu, Anatol. *Conferința de pace de la Paris și frontiera de răsărit a României* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca. –1997. – Vol. 36. – P. 177-183. – ISSN 1220-5176.

234. Petrencu, Anatol. *Conferința internațională „România și civilizația occidentală", Iași, 5-6 iul. 1996; Simpozion Sighet* / Anatol Petrencu.

– Text : nemediat // Destin Românesc : Revistă de istorie și cultură. – 1997. – Nr 1. – P. 107-110. – ISSN 1221-6984.

235. Petrencu, Anatol. *Manualul de istorie: prezent și viitor* : [Despre simpozion internațional „Manualul de istorie ca instrument în relațiile interetnice", Institutul de Istorie „A. D. Xenopol" din Iași, 10-12 apr. 1997]. / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Destin Românesc : Revistă de istorie și cultură. – 1997. – Nr 3. – P. 156-157. – ISSN 1221-6984.

236. Petrencu, Anatol. *Sesiunea științifică „Foametea din anii 1946-1947 din Moldova sovietică"* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Destin Românesc : Revistă de istorie și cultură. – 1997. – Nr 3. – P. 155. – ISSN 1221-6984.

237. Petrencu, Anatol. *Unirea – icoana existenței românilor* : [editorial] / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Pro-Basarabia și Bucovina. – București, 1997. – Nr 2 (16). – ISSN 1224-223X.

238. Petrencu, Anatol. *Zilele Bibliotecii „Transilvania" (Chișinău) : A 70-a aniversare a „Astrei" basarabene ; România și Conferința de Pace de la Paris. 1946-1947* : [Simpozion organizat cu prilejul împlinirii a 5 ani de la organizarea Centrului de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 29-30 oct. 1996] / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Destin Românesc : Revistă de istorie și cultură. – 1997. – Nr 2. – P. 126-128. – ISSN 1221-6984.

239. Petrencu, Anatol. *„Zilele Ghibu"* : manifestări științifice, culturale, ediția a V-a / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Destin Românesc : Revistă de istorie și cultură. – 1997. – Nr 3. – P. 157-159. – ISSN 1221-6984.

1996

240. Petrencu, Anatol. *Aspecte ale activității administrației românești în Basarabia, 1941-1942* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Destin Românesc : Revistă de istorie și cultură. – 1996. – Vol. 3, Nr 1. – P. 99-107. – ISSN 1857-1964.

241. Petrencu, Anatol. *Europa după Ialta – Experiența totalitară* : Simpozion Internațional Snagov, 31 mai – 1 iun. 1996 / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Destin românesc : Revistă de istorie și cultură. – 1996. – Nr 3. – P. 129-132. – ISSN 1221-6984.

242. Petrencu, Anatol. *O schimbare de sistem. Anul 1989* : [Europa de Est] / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Arena politicii : Publicație lunară de cultură și științe politice. – 1996. – Nr 4. – P. 5-7.

243. Petrencu, Anatol. *Partidul comunist – nucleu al regimului totalitar sovietic din Basarabia (1940-1941)* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Destin românesc : Revistă de istorie și cultură. – 1996. – Nr 2. – P. 91-99. – ISSN 1221-6984.

244. Petrencu, Anatol. *Probleme actuale ale istoriei naționale* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Anale științifice ale Universității de Stat din Moldova, 1946-1996. – Chișinău, 1996. – P. 275-280. – ISBN 9975-923-04-6.

245. Petrencu, Anatol. *Zilele Onisifor Ghibu : Manifestări comemorative, ediția a 4-a, Chișinău, 15-18 mai 1996* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Destin Românesc : Revistă de istorie și cultură. – 1996. – Nr 3. – P. 124-129. – ISSN 1221-6984.

1995

246. Petrencu, Anatol. *Limba, istoria și politica în Republica Moldova* : [Limba română este numele corect al limbii noastre: conferința științifică, Chișinău, 20-21 iul. 1995] / Anatol Petrencu. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Limba Română. – 1995. – An. 5, Nr 4. – P. 86-88. – ISSN 0235-9111 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://limbaromana.md/arhiva/Nr.%204,%201995.pdf.

247. Petrencu, Anatol. *Memorial Sighet* : [despre lucrările Simpozionului internațional cu genericul „Instaurarea comunismului – între rezistență și represiune", Sighetu Marmației, 9-11 iunie 1995] / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Destin Românesc : Revistă de istorie și cultură. – 1995. – Vol. 2, Nr 2. – P. 142-144. – ISSN 1221-6984.

248. Petrencu, Anatol. *Românii în cel de-al Doilea Război Mondial : Conferința științifică interuniversitară de la Chișinău* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Destin Românesc : Revistă de istorie și cultură. – 1995. – Nr 2. – P. 137-140. – ISSN 1221-6984.

249. Petrencu, Anatol. *Zilele Onisifor Ghibu. Manifestări comemorative, ediția a III-a. Chișinău, 30 mai – 1 iunie 1995* / Anatol Petrencu // Destin Românesc : Revistă de istorie și cultură. – 1995. – Vol. 2, Nr 2. – P. 140-142. – ISSN 1221-6984.

1994

250. Petrencu, Anatol. *50 de ani de la reocuparea sovietică a Basarabiei : Simpozion științific* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Destin Românesc : Revistă de istorie și cultură. – 1994. – Nr 4. – P. 132. – ISSN 1221-6984.

251. Petrencu, Anatol. *Congresul al II-a al Societății Americane de Studii Românești (SASR), Iași, 6-10 iul. 1993* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Destin Românesc : Revistă de istorie și cultură. – 1994. – Nr 1. – P. 119. – ISSN 1221-6984.

252. Petrencu, Anatol. *Dimitrie Cantemir și epoca sa* : [Sesiunea științifică jubiliară consacrată împlinirii a 320 de ani de la nașterea domnitorului și cărturarului român, Chișinău, 20 oct. 1993] / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Destin Românesc : Revistă de istorie și cultură. – 1994. – Nr 1. – P. 122-123. – ISSN 1221-6984.

253. Petrencu, Anatol. *Identitatea culturală a românilor* : Simpozion internațional, ediția a 3-a, Timișoara, 28-30 oct. 1994 / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Destin Românesc : Revistă de istorie și cultură. – 1994. – Nr 4. – P. 133-134. – ISSN 1221-6984.

254. Petrencu, Anatol. *Ion Inculeț și generația sa* : [Simpozion științific, Chișinău, 5 aprilie 1994] / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Destin Românesc : Revistă de istorie și cultură. – 1994. – Nr 2. – P. 157-158. – ISSN 1221-6984.

255. Petrencu, Anatol. *Permanența conștiinței naționale românești a moldovenilor : Simpozion științific* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Destin Românesc : Revistă de istorie și cultură. – 1994. – Nr 2. – P. 153-154. – ISSN 1221-6984.

256. Petrencu, Anatol. *România în planul operativ de război al U.R.S.S. din mai 1941* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Revista de istorie a Moldovei. – 1994. – Nr 3/4. – P. 81-88. – ISSN 1857-2022.

257. Petrencu, Anatol. *Universitatea Populară „Nicolae Iorga", Vălenii de Munte* : Cursuri de vară, ediția 1993 / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Destin Românesc : Revistă de istorie și cultură. – 1994. – Nr 1. – P. 120-121. – ISSN 1221-6984.

1993

258. Petrencu, Anatol. *Din istoria zonei răsăritene : (Răsfoind o revistă română)* : [Prezentarea Revistei române de studii internaționale. 1992. Mar./Apr.] / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Moldova și Lumea. – 1993. – Nr 1. – P. 25.

259. Petrencu, Anatol. *The Installation of the Communist Regime in Moldavia between the Prut and Dniester Rivers* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Romanian civilization : A Journal of Romanian and East Central European Studies. – 1993. – T. 2, Nr 2. – P. 31-34. – ISSN 1220-7365.

260. Petrencu, Anatol. *Istoriografia sovietică despre politica națională a statului român în Basarabia în 1918-1940* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Revista de Istorie a Moldovei. – 1993. – Nr 3. – P. 37-44. – ISSN 1857-2022.

1992

261. Petrencu, Anatol. *Alexandru Boldur – profund cunoscător al istoriei neamului* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Revista de Istorie a Moldovei. – 1992. – Nr 3. – P. 40-42. – ISSN 1857-2022.

262. Petrencu, Anatol. *Ce se întîmplă totuși cu istoria* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Cugetul : Revistă de istorie și cultură. – 1992. – Nr 3. – P. 3-7. – ISSN 0868-7730.

263. Petrencu, Anatol. *Mitul a rămas în istorie doar ca un mit* : [Tratatul de neagresiune sovieto-german și protocolul aditional secret din 23 august 1939 și consecințele lui] / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Moldova și Lumea. – 1992. – Nr 6/7. – P. 32-33. – ISSN 0130-2396.

264. Petrencu, Anatol. *O mare popularitate* : [Cu ocazia împlinirii unui sfert de veac de la apariția primului număr al revistei „Magazin istoric", București] / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Magazin istoric. – 1992. – Nr 4. – P. 9. – ISSN 0541-881X.

265. Petrencu, Anatol. *Simpozion internațional la Cluj-Napoca (România)* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Revista de Istorie a Moldovei. – 1992. – Nr 3. – P. 75. – ISSN 1857-2022.

1991

266. Petrencu, Anatol. *Albumul de familie* : [Rubrica îngrijită de Anatol Petrencu] / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Moldova. – 1991. – Nr. 9. – P. 15. – ISSN 1857-3487.

267. Petrencu, Anatol. *O importantă conferință științifică* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Patrimoniu : Almanah de cultură istorică. – 1991. – Nr 3. – P. 150-151.

268. Petrencu, Anatol. *Securitatea Republicii Moldova în cadrul statelor suverane asociate* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Politica. – 1991. – Nr 1. – P. 41-43.

269. Петренку, Анатол. *Что обеспечит безопасность Молдовы* : [вопросы межгосударственных отношений] / Анатол Петренку. – Text : nemediat // Политика. – 1991. – Nr 1. – P. 41- 43. – (Рубрика „Точка зрения").

1990

270. Petrencu, Anatol. *Mărturie a unui tragic destin: un document puțin cunoscut relativ la istoria Basarabiei* : [protestul lui N. Iorga și altor oameni politici la ultimatului Rusiei din 27 iunie 1940] / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Patrimoniu : Almanah de cultură istorică. – 1990. – Nr 1. – P. 149-153.

1989

271. Petrencu, Anatol. *Țările socialiste la o etapă nouă de dezvoltare* / Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Pedagogul sovietic. – 1989. – Nr 4. – P. 46-48. – ISSN 0132-6597.

Conducător/consultant științific al doctoranzilor

272. Bolea, Zinaida. *Dimensiuni psihosociale și psihanalitice ale fenomenului deportărilor din RSSM* : 511.01 – Psihologie generală; 511.03 – Psihologie socială : Rezumatul tezei de doctor habilitat în psihologie / Zinaida Bolea ; consultanți științifici: Carolina Platon, Anatol Petrencu ; Universitatea de Stat din Moldova. – Chișinău : CEP USM, 2024. – 48 p. ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://anacec.md/files/Bolea-rezumat.pdf. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic.

273. Capel Muscalu, Viviana. *Sărbătorirea zilei de 23 august în mentalul colectiv al vremii. Sărbătoare și propagandă în românia comunistă 1944-1965* : domeniul fundamental: științe umaniste; domeniul: istorie : rezumat al tezei / Viviana Capel Muscalu ; conducător de doctorat: Sergiu Musteață ; conducător în cotutelă: Anatol Petrencu ; Universitatea „Valahia" din Târgoviște, IOSUD – Școala Doctorală de Științe Economice și Umaniste. – Târgoviște : [S. n.], 2024. – 21 p. ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://sd.valahia.ro/wp-content/uploads/rezumat-PDF-Lucrare-Doctorat-2024.pdf. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic.

274. Ghiță, Adrian-Cornelui. *Întreprinderea de construcții aeronautice Brașov: istorie și memorie (1968-1990)* : Cod dosar F-CA-53674/26.10.2023 : teza de doctorat în vederea acordării titlului științific de doctor, în domeniul fundamental: Științe umaniste, domeniul: Istorie / Adrian-Cornelui Ghiță ; conducător științific: Sergiu Musteață ; conducător în cotutelă: Anatol Petrencu ; Universitatea „Valahia" din Târgoviște, Școala

Doctorală de Științe Economice și Umaniste. – Târgoviște : Universitatea „Valahia" din Târgoviște, 2023. – Text : nemediat

275. Zinovii, Maria. *Locuitori din RASSM (1924-1940) și RSSM (1940-1941, 1944-1956) pe șantierele Gulagului* : 611.02. Istoria Românilor (pe perioade) : Rezumatul tezei de doctor în istorie / Maria Zinovii ; conducător științific: Anatol Petrencu ; Universitatea de Stat din Moldova, Școala Doctorală Științe Umaniste. – Chișinău : CEP USM, 2023. – 31 p. ; Idem [Resursă electronică]. – URL: http://dspace.usm.md:8080/xmlui/handle/123456789/9536. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic.

276. Crețu, Vasile. *Evoluția învățământului primar și secundar în Basarabia în anii 1918-1940* : 611.02 – Istoria românilor (pe perioade) : Rezumatul tezei de doctor în științe istorice / Vasile Crețu ; conducători științifici: Gheorghe Palade, Anatol Petrencu ; Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie și Filosofie, Departamentul Istoria Românilor, Universală și Arheologie. – Chișinău : CEP UST, 2020. – 36 p. ; Idem [Resursă electronică]. – URL: http://www.cnaa.md/files/theses/55583/vasile_cretu_abstract.pdf. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic.

277. Trîncă, Sorin Lucian. *Relațiile dintre statul român și biserica ortodoxă din Transilvania (1918-1928)* : 611.02 – Istoria românilor (pe perioade) : Autoreferatul tezei de doctor în istorie / Sorin Lucian Trîncă ; conducător științific: Anatol Petrencu ; Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă" din Chișinău. – Chișinău : CEP al Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă", 2016. – 31 p. ; Idem [Resursă electronică]. – URL: http://www.cnaa.md/files/theses/2016/24398/sorin_trinca_abstract.pdf. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic.

278. Fabian, Denis. *Relațiile politice româno-engleze în perioada 1918-1940* : 07.00.03 – Istorie Universală : autoreferat al tezei de doctor în științe istorice / Denis Fabian ; conducător științific: Anatol Petrencu ; Universitatea de Stat din Moldova. – Chișinău : USM, 2008. – 21 p. – Text : nemediat.

279. Ceuca, Nicolae Dorel. *Raporturile dintre România și Vatican în anii '60 ai secolului XX* : 07.00.03 – Istorie Universală : autoreferat al tezei de doctor în științe istorice / Nicolae Dorel Ceuca Trîncă ; conducător științific: Anatol Petrencu ; Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie. – Chișinău : USM, 2005. – 26 p. – Text : nemediat.

280. Țăranu, Mariana. *Politica statului față de intelectualitatea din Rusia sovietică (1917-1922)* : 07.00.03 – Istorie Universală : autoreferat al tezei de doctor în științe istorice / Mariana Țăranu ; conducător științific: Anatol Petrencu ; Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie. – Chișinău : USM, 2005. – 24 p. – Text : nemediat.

281. Grossu, Silvia. *Valențele presei clericale din Basarabia (1918-1940)* : 07.00.02 – Istoria Românilor : autoreferat al tezei de doctor în științe istorice / Silvia Grossu ; conducător științific: Anatol Petrencu ; Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie și Psihologie. – Chișinău : USM, 2002. – 26 p. – Text : nemediat.

282. Pădureac, Lidia. *Relațiile româno-sovietice în perioada 1917-1934* : 07.00.02 – Istoria Românilor : autoreferatul tezei de doctor în științe istorice / Lidia Pădureac ; conducător științific: Anatol Petrencu ; Universitatea de Stat din Moldova. Facultatea de Istorie. – Chișinău : USM, 2001. – 29 p. – Text : nemediat.

283. Trifan, Adrian. *Relațiile româno-bulgare în perioada anilor 1918-1940* : 07.00.2.05 – Istoria românilor : autoreferat al tezei de doctor în științe istorice / Adrian Trifan ; conducător științific : Anatol Petrencu ; Universitatea de Stat din Moldova. Facultatea de Istorie. – Chișinău : Universitatea de Stat din Moldova, 2001. – 32 p. – Text : nemediat.

284. Tihonov, Ludmila. *Politica statului sovietic față de confesiunile religioase din R.S.S. Moldovenească (1944-1965)* : 07.00.02 – Istoria românilor : autoreferatul tezei de doctor în științe istorice / Ludmila Tihonov ; conducător științific: Anatol Petrencu ; Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie. – Chișinău : USM, 2000. – 24 p. – Text : nemediat.

285. Sîrghi, Dumitru. *Partidul Mișcarea Republicană populară în viața politică a Franței în anii Republicii a V-a (1958-1963)* : 07.00.03 – Istoria universală : autoreferat al tezei de doctor în științe istorice / Dumitru Sîrghi ; conducător științific: Anatol Petrencu ; Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă" din Chișinău, Facultatea de Istorie și Etnopedagogie. – Chișinău : Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă" din Chișinău, 1999. – 26 p. – Text : nemediat.

286. Solovei, Rodica. *Activitatea Guvernământului Transnistriei în domeniul social-economic și cultural (19 august 1941–29 ianuarie 1944)* : 07.00.02 – Istoria Patriei : autoref. tezei de doctor în științe istorice / Rodica Solovei ; conducător științific: Anatol Petrencu ; Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie. – Chișinău : [S. n.], 1999. – 32 p. – Text nemediat.

287. Șarov, Igor. *Basarabia în istoriografia rusă (1812-1862)* : 07.00.01 – Istoria Românilor : autoref. tezei de doctor în științe istorice / Igor Șarov ; conducător științific: Anatol Petrencu ; Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie. – Chișinău : [S. n.], 1995. – 20 p. – Text nemediat.

Referent oficial

288. Gorincioi, Grigore. *Identități etnice, lingvistice, culturale și religioase în Republica Moldova (1989-1994)* : rezumat al tezei de doctorat în vederea acordării titlului științific de doctor / Grigore Gorincioi ; conducător de doctorat: Valer Moga ; referenți: Anatol Petrencu, Sorin Radu, Marius Rotar ; Universitatea „1 decembrie 1918" din Alba Iulia, Școala doctorală de Istorie. – Alba Iulia : Universitatea „1 decembrie 1918", 2023. – 7 p. ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.uab.ro/media/documente/Rezumat_Ro_EzoX5dZ.pdf. – Idem. în limba engleză. – URL: https://www.uab.ro/media/documente/Rezumat_eng_blhZ6vl.pdf. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic.

289. Suvac, Sergiu. *Război și pace în manualele școlare de istorie din Republica Moldova și România (ciclul gimnazial)* : Cod dosar F-CA-41078/19.10.2021 : domeniul fundamental: științe umaniste; domeniul: istorie : rezumat al tezei de doctorat în vederea acordării titlului științific de doctor / Sergiu Suvac ; conducător de doctorat: Sergiu Musteață ; referent: Anatol Petrencu ; Universitatea „Valahia" din Târgoviște, Școala Doctorală de Științe Economice și Umaniste. – Târgoviște : Universitatea „Valahia" din Târgoviște, 2021. – 18 p. ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://sd.valahia.ro/wp-content/uploads/2021/09/Rezumat-teza-de-doctorat-Suvac-Sergiu.pdf. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic.

290. Chiciuc, Liudmila. *Organizarea și activitatea Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940)* : 611.02 – Istoria românilor (pe perioade) : Rezumatul tezei de doctor în istorie / Liudmila Chiciuc ; conducător științific: Nicolae Enciu ; consultant științific: Gheorghe Cojocaru ; referenți oficiali: Anatol Petrencu, George Eugen Enache ; Institutul de Istorie. – Chișinău : CEP USM, 2019. – 35 p. ; Idem [Resursă electronică]. – URL: http://www.cnaa.md/files/theses/2019/55449/liudmila_chiciuc_abstract.pdf. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic.

291. Condraticova, Liliana. *Evoluția prelucrării artistice a metalelor în Basarabia (secolul al XIX-lea – prima jumătate a secolului al XX-lea)* : 651.01 – Teoria și istoria artelor plastice ; 611.02 – Istoria românilor

(pe perioade) : Autoreferat al tezei de doctor habilitat în studiul artelor și culturologie și de doctor habilitat în istorie / Liliana Condraticova ; consultant științific: Pavel Cocârlă ; referenți oficiali: Iuliana Ciotoiu, Adrian-Silvan Ionescu, Ioan Opriș, Anatol Petrencu ; Academia de Științe a Moldovei, Institutul Patrimoniului Cultural. – Chișinău : [S. n.], 2018. – 48 p. ; Idem [Resursă electronică]. – URL: http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53157/liliana_condraticova_abstract.pdf. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic.

292. Piroșca, Alina. *Constituirea și activitatea parlamentului României în anii 1990-2008* : 611.02 – Istoria românilor (pe perioade) : Autoreferatul tezei de doctor în istorie / Alina Piroșca ; conducător științific: Constantin Solomon ; referenți oficiali: Anatol Petrencu, Ion Xenofontov ; Universitatea de Stat din Moldova. – Chișinău : USM, 2018. – 29 p. ; Idem [Resursă electronică]. – URL: http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53959/alina_pirosca_abstract.pdf. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic.

293. Șișcanu, Daniela. *Propaganda sovietică în privința Poloniei, Finlandiei, țărilor Baltice și României în anii 1939-1940 după semnarea pactului sovieto-german de neagresiune* : 611.02 – Istoria românilor (pe perioade) : Autoreferatul tezei de doctor în istorie / Daniela Șișcanu ; conducător științific: Gheorghe Cojocaru ; referenți oficiali: Anatol Petrencu, Gheorghe Onișoru ; Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Istorie. – Chișinău : [S. n.], 2016. – 29 p. ; Idem [Resursă electronică]. – URL: http://www.cnaa.md/files/theses/2017/51132/daniela_siscan_abstract.pdf. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic.

294. Gheleţchi, Ion. *Relațiile Republicii Moldova cu Republica Belarus (1991-2005)* : 07.00.02 – Istoria românilor (pe perioade) : Autoreferat tezei de doctor în istorie / Ion Gheleţchi ; conducător științific: Constantin Solomon; referent oficial: Anatol Petrencu ; Universitatea de Stat din Moldova. – Chișinău : Centrul Editorial al USM, 2014. – 30 p. – Text : nemediat.

295. Gatea, Florin Ioan. *Rolul și locul Bisericii Greco-catolice în viața politică a României (1918-1948)* : 07.00.02 – Istoria Românilor : autoref. tezei de doctor în istorie / Florin Ioan Gatea ; conducător științific: Ludmila Tihonov ; Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie. – Chișinău : [S. n.], 2013. – 28 p. – Text nemediat.

296. Prisac, Lidia. *Relațiile interetnice în Republica Moldova (1989-2005)* : 07.00.02 – Istoria Românilor : autoref. tezei de doctor în științe istorice /

Lidia Prisac ; conducător științific: Ion Bodrug ; Academia de Științe a Moldovei, Institut de Istorie, Stat și Drept. – Chișinău : [S. n.], 2013. – 30 p. – Text nemediat.

297. Radu, Ștefăniță. *Administrația românească în Basarabia: 1941-1944* : teză de doctor în științe istorice / Ștefăniță Radu ; conducător științific: Ion Agrigoroaiei ; Universitatea „Al. I. Cuza", Facultatea de Istorie. – Iași : [S. n.], 2011. – 363 p. – Text nemediat.

298. Cimpoeșu, Dorin. *Republica Moldova, între România și Rusia 1990-2009* : teză de doctor în științe istorice / Dorin Cimpoeșu ; conducător științific: Mihai Retegan ; Universitatea din București, Facultatea de Istorie. – București : [S. n.], 2009. – 377 p. – Text nemediat.

299. Golban, Adriana. *Evoluția populației urbane în Republica Socialistă Sovietică Moldova între anii 1940-1990* : teză de doctor în științe istorice / Adriana Golban ; conducător științific: Mihai Iacobescu ; Universitatea „Ștefan cel Mare" Suceava, Facultatea de Istorie și Geografie. – Suceava : [S. n.], 2008. – 331 p. – Text nemediat.

300. Certan, Ion. *Activitatea partidelor de stânga în Republica Moldova, 1989-2001* : 07.00.02 – Istoria Românilor : autoref. tezei de doctor în științe istorice / Ion Certan ; conducător științific: Ion Șișcanu ; Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie. – Chișinău : [S. n.], 2007. – 23 p. – Text nemediat.

301. Boboc, Eduard. *Diferendul transnistrean (1991-1992): aspecte geopolitice, militare, diplomatice : consecințe și perspective* : teză de doctor în științe istorice / Eduard Boboc ; conducător științific: Marcel Știrban ; Universitatea „Babeș-Bolyai", Facultatea de Istorie și Filozofie. – Cluj-Napoca : [S. n.], 2006. – 2 vol. (549 p. ; 512 p.) – Text nemediat.

302. Șevcenco, Ruslan. *Evoluția sistemului politic în R.S.S. Moldovenească (1944-1961)* : 07.00.02 – Istoria Românilor : autoref. tezei de doctor în științe istorice / Ruslan Șevcenco ; conducător științific: Leonid Bulmaga ; Academia de Științe a Moldovei, Institut de Istorie. – Chișinău : [S. n.], 2003. – 24 p. – Text nemediat.

303. Dascăl, Octavian. *Elitele politice din Basarabia (1918-1923)* : teză de doctor în științe istorice / Octavian Dascăl ; conducător științific: Ioan Scurtu ; Universitatea din București, Facultatea de Istorie. – București : [S. n.], 2002. – 391 p. – Text nemediat.

304. Jitari, Andrei. *Cominformul și activitatea lui în România (1947-1956)* : teză de doctor în științe istorice / Andrei Jitaru ; conducător științific:

Emilian Bold ; Universitatea „Al. I. Cuza", Facultatea de Istorie. – Iași : [S. n.], 2002. – 190 p. – Text nemediat.

305. Rotari, Ludmila. *Mișcarea subversivă din Basarabia 1918-1924* : teză de doctor în științe istorice / Ludmila Rotari ; conducător științific: Viorica Moisuc ; Universitatea „Ovidius" Constanța, Facultatea de Istorie. – Constanța : [S. n.], 2002. – 382 p. – Text nemediat.

306. Antonova, Ludmila. *Relațiile româno-franceze și ideea Confederației Europei (1919-1933)* : teză de doctor în științe istorice / Ludmila Antonova ; conducător științific: Emilian Bold ; Universitatea „Al. I. Cuza", Facultatea de Istorie. – Iași : [S. n.], 2000. – 317 p. – Text nemediat.

307. Tomozei, Tudor. *Activitatea Ministerului Afacerilor Interne al R.S.S. Moldovenești în perioada 1944-1956* : teză de doctor în științe istorice / Tudor Tomozei ; conducător științific: Ion Agrigoroaiei ; Universitatea „Al. I. Cuza", Facultatea de Istorie. – Iași : [S. n.], 2000. – 220 p. – Text nemediat.

PERSONALIA

308. Carțîn, Svetlana. *ICR organizează de Ziua Unirii Basarabiei cu România o conferință urmată de proiecția documentarului Maria – inima României* : [pe data de 25 martie 2024; prelegeri de Anatol Petrencu, Oleg Chiseliov] / Svetlana Carțîn. – Text : electronic // TVR Moldova : [site]. – 2024. – 18 mar. – URL: https://tvrmoldova.md/article/6a80b5d8ecabd812/icr-organizeaza-de-ziua-unirii-basarabiei-cu-romania-o-conferinta-urmata-de-proiectia-documentarului-maria-inima-romaniei.html (acceat: 12.04. 2024).

309. Petrencu, Anatol. *Anatol Petrencu* : [blog] / Anatol Petrencu. – Text (vizual) : electronic. – Copyright Anatol Petrencu © 2024. – URL: http://anatolpetrencu.promemoria.md/.

310. Anatol Petrencu. – Text : electronic // Wikipedia. Enciclopedia liberă : [site]. – Ultima editare a paginii: 18 mar. 2023. – URL: https://ro.wikipedia.org/wiki/Anatol_Petrencu (acceat: 12.04. 2024).

311. Premiera filmului documentar „Tatarbunar" : [În calitate de naratori în film apar istoricii Anatol Petrencu, Ludmila Rotaru, Teodor Candu, regizor Nicolae Ghibu]. – Text (vizual) : electronic // Basarabia literară : Cotidian on-line : [site] / Societatea Scriitorilor Români din Basarabia. – 2023. – 13 dec. – URL: https://basarabialiterara.com.md/?p=55552.

312. Xenofontov, Ion Valer. *Anatol Petrencu, 1954* / Ion Valer Xenofontov, Lidia Prisac. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Calendar Național, 2024. – Chișinău, 2023. – P. 140-142. – ISSN 1857-1557 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: http://www.bnrm.md/files/publicatii/CN_2024.pdf.

313. Xenofontov, Ion Valer. *Anatol Petrencu: profesorul și istoricul ieșit din tipare* / Ion Valer Xenofontov, Lidia Prisac. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Student, profesor și cercetător în anii 1980-1990. Drumul spre regăsire și libertate : Volum celei de a 3-a ediție a Conferinței științifice naționale cu participare internațională, 7 octombrie 2022 / coordonator: Lidia Prisac. – Chișinău, 2023. – P. 209-250. – ISBN 978-9975-172-10-3 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/188030.

314. Boldișor, Veronica. *Calvarul deportărilor: pagini din Gulag* : [eveniment comemorativ cu genericul Calvarul deportărilor: pagini din GULAG; participant – A. Petrencu] / Veronica Boldișor. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Gazeta de Chișinău. – 2022. – 15 iul. – P. 14 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://gazetadechisinau.md/wp-content/uploads/2022/07/Gazeta_26_15_07_2022.pdf.

315. Lascu, Stoica. *Basarabia și basarabenii în perioada Războiului Mondial (1939-1945) – în lumina cercetărilor istoricului chișinăunean Anatol Petrencu* / Stoica Lașcu. – Text : nemediat // Retrăiri istorice în veacul XXI / editori: Jipa Rotaru, Constantin Vlad. – București, 2022. – P. 445-457.

316. Xenofontov, Ion. *Decorarea cu titlul Doctor Honoris Causa a profesorului A. Petrencu* / Ion Xenofontov. – Vorbire : video : electronic // Facultatea de Istorie și Filosofie. – 2021. – 25 iun. – Durata: 00:01:21. – (YouTube). – URL: https://www.youtube.com/watch?v=BxXl9eKVGdI (accesat: 30.03.2024).

317. Русу, София. *Молдову с помощью учебников истории готовят к поглощению Румынией* / София Русу. – Text : electronic // Политнавигатор : [site]. – 2021. – 2 iul. – URL: https://www.politnavigator.net/moldovu-s-pomoshhyu-uchebnikov-istorii-gotovyat-k-pogloshheniyu-rumyniejj.html (accesat: 02.03.2024).

318. Istoricul Anatol Petrencu își sărbătorește cea de-a 65-a aniversare. – Text : electronic // Moldpres : Agenția Informațională de Stat : [site]. – 2019. – 22 mai. – URL: https://www.moldpres.md/news/2019/05/22/19003881 (accesat: 30.03.2024).

319. Matvei, Valeria. *Anatol Petrencu* / Valeria Matvei. – Text : nemediat // Calendar Național 2019 / Biblioteca Națională a Republicii Moldova. – Chișinău, 2019. – P. 174-176. – Semnat: V.M. – ISSN 1857-1549.

320. Moiceanu, Ion I. *Anatol Petrencu, stegar al luptei pentru apărarea istoriei naționale*. – Text : nemediat // Personalități marcante și evenimente memorabile din istoria adevărată a poporului român / Ion I. Moiceanu. – Iași, 2019 – P. 68-74. – ISBN 978-606-48-0359-7.

321. Profesorul Anatol Petrencu a împlinit 65 de ani!. – Text : electronic // Biblioteca Centrala a BM: [site]. – 2019. – 30 mai. – (Facebook). – URL: https://www.facebook.com/biblioteca.centrala/posts/profesorul-anatol-petrencu-a-%C3%AEmplinit-65-de-aniprintre-cei-mai-importan%C5%A3i-savan%C5%A3/999983366875868/?locale=ms_MY (accesat: 13.04.2024).

322. Sandache, Cristian. *Un istoric remarcabil* / Cristian Sandache. – Text : electronic // Facebook. – 2019. – 20 febr. – URL: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=766305427059010&id=100010386792935 (accesat: 28.03.2024).

323. Baciu Gheorghe. *Anatol Petrencu* : [licențiat al Facultății de Istorie a USM, profesor universitar, doctor habilitat în științe istorice] / Gheorghe Baciu. – Text : nemediat // Personalități notorii ale neamului : 140 de destine / Gheorghe Baciu ; consultant istoric: Ion Valer Xenofontov. – Chișinău, 2018. – P. 263-265. – ISBN 978-9975-129-32-9.

324. Moraru, Alexandru. *Profesorul Anatol Petrencu a împlinit 64 ani: La mulți ani!* / Alexandru Moraru. – Text : electronic // Secretele istoriei cu Alexandru Moraru : [site]. – 2018. – 22 mai. – URL: https://mazarini.wordpress.com/2018/05/22/profesorul-anatol-petrencu-a-implinit-64-ani-la-multi-ani/ (accesat: 10.03.2024).

325. Premiul lui Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Literatura și Arta. – 2018. – 27 sept.

326. Popa, Diana. *Istoricul Anatol Petrencu, onorat cu titlul Doctor Honoris Causa, la Cahul* : [7 iunie 2017] / Diana Popa. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Timpul. – 2017. – 16 iun. – P. 31 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://timpul.md/articol/face-30-de-crize-pe-zi.html (accesat: 28.03.2024).

327. Roibu, Nicolae. *A fost înființat Clubul istoricilor din Republica Moldova* : [Inițiativa de a deschide acest club îi aparține profesorului universitar Anatol Petrencu] / Nicolae Roibu. – Text : electronic // Moldpres : Agenția

Informațională de Stat : [site]. – 2015. – 10 noiem. – URL: https://www.moldpres.md/news/2015/11/10/15007661 (accesat: 30.03.2024).

328. Bobeică, Alexandru. *Anatol Petrencu – promotor fidel al adevărului istoric* : [60 de ani de la nașterea istoricului] / Alexandru Bobeică. – Text : nemediat // Ziarul de gardă. – 2014. –22 mai. – P. 9.

329. Ciobanu, Maria. *Anatol Petrencu* : [istoric, profesor universitar, doctor habilitat în istorie] / Maria Ciobanu. – Text : nemediat // Calendar Național 2014 / director general: Alexe Rău ; Biblioteca Națională a Republicii Moldova. – Chișinău, 2014. – P. 191-192. – Semnat: M. C. – ISSN 1857-1549.

330. Cocârlă, Pavel. *Apărător al Istoriei Românilor* : [profesorul Anatol Petrencu la 60 de ani] / Pavel Cocârlă. – Text : nemediat // Jurnal de Chișinău. – 2014. – 23 mai. – P. 15.

331. Grubîi, Lilia. *Profesorul și istoricul Anatol Petrencu și-a sărbătorit la baștină aniversarea de 60 de ani* / Lilia Grubîi. – Text : nemediat // Gazeta de Sud. – 2014. – 30 mai. – P. 4.

332. Neculce, Nina. *Să ne cunoaștem înaintașii* : [lansări de cărți la Biblioteca „Basarabia" din Soroca de către istoricii Anatol Petrencu și Ion Negrei] / Nina Neculce. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Observatorul de Nord. – 2014. – 27 iun. – P. 8 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://issuu.com/8761/docs/25_750_2014 (accesat: 28.03.2024).

333. Tomuleț, Valentin. *Profesorul și istoricul Anatol Petrencu la 60 de ani* / Valentin Tomuleț. – Text : nemediat // Destin Românesc : Revistă de istorie și cultură. Ser. nouă. – 2014. – An. 9, Nr 1/2 – P. 137-142. – ISSN 1857-1964 ; Literatura și Arta. – 2014. – 22 mai. – P. 2 ; Un scurt popas necesar drumului / Anatol Petrencu. – Ch., 2014. – P. 6-10. – ISBN 978-9975-128-04-9.

334. Traian Băsescu decorează o serie de personalități din Republica Moldova, printre care Mircea Druc, primarul Dorin Chirtoacă și Alexandru Moșanu : [Ordinul Național „Serviciul Credincios" – în grad de Comandor, pentru: Leonid Bujor, Anatol Petrencu]. – Text : electronic // HotNews.ro : [site]. – 2014. – 26 mar. – URL: https://www.hotnews.ro/stiri-esential-16907683-traian-basescu-decoreaza-serie-personalitati-din-republica-moldova-printre-care-mircea-druc-primarul-dorin-chirtoaca-alexandru-mosanu.htm (accesat: 21.03.2024).

335. Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Frumoasa călătorie în lumea cărților : Povestită de niște cititori care au format un club de lectură /

coordonator: Mariana Jitari. – Chișinău, 2013. – P. 55-56. – ISBN 978-9975-4412-7-8.

336. Moraru, Alexandru. *În obiectiv: Anatol Petrencu – important istoric de calibru național (1)* / Alexandru Moraru. – Text : electronic // Secretele istoriei cu Alexandru Moraru : [site]. – 2012. – 25 mai. – URL: https://mazarini.wordpress.com/2012/05/25/in-obiectivul-meu-anatol-petrencu-important-istoric-de-calibru-national1/ (accesat: 10.03.2024).

337. Pojoga, Anatol. *„Trecutul vostru este și trecutul nostru"*: [la 5 iulie a. c., în incinta Bibliotecii Publice „Onisifor Ghibu", a avut loc conferința științifico-practică cu tema: „Deportarea din 6 iulie: cauze și urmări", moderată de Anatol Petrencu] / Anatol Pojoga. – Text : nemediat // Literatura și Arta. – 2012. – 12 iul. – P. 2.

338. Анатолий Петренку ушел от Михая Гимпу. Может быть в ПКРМ?. – Text : electornic // AVA.md : [site]. – 2012. – 24 dec. – URL: https://ava.md/ru/stati/news/anatoliy-petrenku-ushel-ot-mihaya-gimpu/ (accesat: 24.04.2024).

339. Следующий Гимпу? Лидер ЛП об уходе Петренку: Он был разочарован тем, что не занимал руководящие посты. – Text : electornic // AVA.md : [site]. – 2012. – 24 dec. – URL: https://ava.md/ru/stati/news/sleduyuschiy-gimpu-lider-lp-ob-uhode-petrenku/ (accesat: 24.04.2024).

340. Moraru, Alexandru. *Oameni deosebiți : Anatol Petrencu* / Alexandru Moraru. – Text : electronic // Secretele istoriei cu Alexandru Moraru : [site]. – 2011. – 12 oct. – URL: https://mazarini.wordpress.com/2011/10/12/oameni-deosebiti-anatol-petrencu/ (accesat: 10.03.2024).

341. Țarălungă. Ecaterina. *Petrencu, Anatol*. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Enciclopedia identității românești. Personalități / Ecaterina Țarălungă. – București, 2011. – P. 606. – ISBN 978-606-600-246-2 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://bibliotecaromaneasca-hu.ro/wp-content/uploads/2020/11/Enciclopedia-Identitatii-Romanesti-Personalitati.pdf (accesat: 25.03.2024).

342. VIP învățători. Clasamentul revistei. – Text : nemediat // Învățătorul modern. – 2011. –Nr 3. – P. 2.

343. CEDO dă câștig de cauză istoricului Anatol Petrencu în procesul cu „Moldova Suverană". – Text : electornic // Radio Europa Liberă Moldova : [site]. – 2010. – 31 mar. – URL: https://moldova.europalibera.org/a/1999222.html (accesat: 13.04.2024).

344. Rusu, Nicolae. *Destin de luptător* : [istoricul Anatol Petrencu la 55 de ani] / Nicolae Rusu. – Text : nemediat // Literatura și Arta. – 2009. – 28 mai. – P. 8.

345. Ciobanu, Valerian. *Anatol Petrencu* / Valerian Ciobanu. – Text : nemediat // Nume și lume. Creionări / Valerian Ciobanu. – Chișinău, 2008. – P. 23-27. – ISBN 978-9975-102-56-8.

346. Timpul a ales cei mai buni jurnaliști, politicieni și oameni de cultură ai anului 2008. – Text : electronic // IPN. Agenție de presă : [site]. – 2008. – 26 dec. – URL: https://www.ipn.md/ro/timpul-a-ales-cei-mai-buni-jurnalisti-politicieni-si-oameni-de-cultura-ai-anului-7967_973249.html (accesat: 25.03.2024).

347. Anatol Petrencu. – Text : nemediat // Dicționar de istorie. – Ed. a 2-a. – Chișinău, 2007. – P. 300.

348. Anatol Petrencu : [profesor universitar USM, președintele Asociației Istoricilor din Republica Moldova]. – Text : nemediat // Timpul. – 2006. – 19 mai. – P. 2. – (Omul săptămânii).

349. Anatol Petrencu – fișă biobibliografică. – Text : nemediat // Constelații ieșene. – 2006. – Nr 2. – P. 8. – ISSN 1841-9376.

350. Anatol Petrencu : [profesor universitar USM, președintele Asociației Istoricilor din Republica Moldova] – Text : nemediat // Timpul. – 2006. – 19 mai. – P. 2.

351. Bârsan, Maria. *Un istoric al pământului și neamului său* : [pe marginea biobibliografiei „Anatol Petrencu : un sfert de secol în slujba adevărului"]/ Maria Bârsan. – Text : nemediat // Literatura și Arta. – 2006. –13 apr.

352. Pârlea-Conoval, Veronica. *Dorință* / Veronica Pârlea-Conoval. – Text : nemediat // Și-a venit ploaia: poeme / Veronica Pârlea-Conoval, Diana Conoval, Nătălița Conoval. – Chișinău, 2006. – P. 10-11. – ISBN 978-9975-937-71-9.

353. Profesorii și elevii basarabeni au ieșit în strada pentru a protesta împotriva noilor manuale : [în frunte cu Anatol Petrencu, președintele Asociației Istoricilor din Republica Moldova]. – Text : electronic // Moldova.org : [site]. – 2006. – 12 oct. – URL: https://www.moldova.org/profesorii-si-elevii-basarabeni-au-iesit-in-strada-pentru-a-protesta-impotriva-noilor-manuale-19253-rom/ (accesat: 11.04.2024).

354. Rusnac, Gheorghe. *Anatol Petrencu* / Gheorghe Rusnac, Valeriu Cozma. – Text : nemediat // Universitatea de Stat din Moldova (1996-2006) /

Gheorghe Rusnac, Valeriu Cozma ; redactori responsabili: Ruslan Șevcenco, Adrian Dolghi. – Chișinău, 2006. – Vol. 2. – P. 250-252. – ISBN 978-9975-70-680-3.

355. *Anatol Petrencu: Un sfert de secol în slujba adevărului* / alcătuitori: Ion Negrei, Maria Sargun ; Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Asociația Istoricilor din Republica Moldova. – Chișinău : Cartdidact, 2005. – 124 p. – ISBN 9975-940-89-7. – Text : nemediat.

Recenzie: Bârsan, Maria. *Un istoric al pământului și neamului său* / Maria Bârsan. – Text : nemediat // Literatura și Arta. – 2006. – 13 apr. – P. 7.

356. Eșanu, Andrei. *Profesorul universitar Anatol Petrencu (25 de ani de activitate științifică și didactică)* / Andrei Eșanu. – Text : nemediat // Anatol Petrencu: Un sfert de secol în slujba adevărului / alcătuitori: Ion Negrei, Maria Sargun ; Asociația Istoricilor din Republica Moldova, Biblioteca Națională a Republicii Moldova. – Chișinău, 2005. – P. 4-7. – ISBN 9975-940-89-7.

357. Pușcaș, Vasile. *Profesorul Petrencu* // Vasile Pușcaș. – Text : nemediat // Anatol Petrencu: Un sfert de secol în slujba adevărului / alcătuitori: Ion Negrei, Maria Sargun ; Asociația Istoricilor din Republica Moldova, Biblioteca Națională a Republicii Moldova. – Chișinău, 2005. – P. 8-9. – ISBN 9975-940-89-7.

358. Țurcanu, Ion. *Petrencu, Anatol* : [bibliografie] / Ion Țurcanu. – Text : nemediat // Bibliografia istorică a Basarabiei și Transnistriei / Ion Țurcanu ; realizată cu contribuția esențială a lui Ion Nicolaescu. – Chișinău, 2005. – P. 299-300. – ISBN 9975-74-930-5.

359. Bobeică, Alexandru. *Mă bucur mult, Serioja... (Scrisoare către coleg)* / Alexandru Bobeică. – Text : nemediat // Literatura și Arta. – 2004. – 13 mai. – P. 3.

360. Conoval, Veronica. *Rădăcinile perenității* / Veronica Conoval. – Text : nemediat // Glasul Națiunii. – 2004. – 18 mar. – P. 2.

361. Madan, Ion. *Anatol Petrencu* / Ion Madan. – Text : nemediat // Calendar Național 2004 / director general: Alexe Rău ; Biblioteca Națională a Republicii Moldova. – Chișinău, 2004. – P. 170-171. – ISBN 9975-9992-9-8.

362. Moșanu, Alexandru. *O viață trăită din plin* : [despre Anatol Petrencu – istoric, specialist în domeniul istoriei contemporane a românilor și istoriei universale, doctor habilitat în istorie, profesor universitar – 50 de

ani de la naștere] / Alexandru Moșanu. – Text : nemediat // Literatura și Arta. – 2004. – 20 mai. – P. 6.

363. Negrei, Ion. *Profesor și istoric de seamă* : [Anatol Petrencu, 50 de ani de la naștere] / Ion Negrei. – Text : nemediat + Text (vizual) : electronic // Limba Română. – 2004. – An. 14, Nr 1/3. – P. 198. – ISSN 0235-9111 ; Idem [Resursă electronică]. – URL: https://www.limbaromana.md/numere/d29.pdf.

364. Ostaș, Valeriu. *Anatol Petrencu la vârsta savantă* / Valeriu Ostaș. – Text : nemediat // Luceafărul : Revista Liceului teoretic „Mihai Eminescu" (Căușeni). – 2004. – Nr 5 (mai).

365. Pohilă, Vlad. *Cu demnitate, devotament și competență în serviciul zeiței Clio* : [Anatol Petrencu, doctor habilitat în istorie, președintele Asociației Istoricilor din Republica Moldova, 50 de ani de la naștere]. – Text : nemediat // Biblio Polis. – 2004. – Vol. 10, Nr 2. – P. 38-39. – (Semnat: Vl. P.). – ISSN 1811-900X.

366. Profesorul și istoricul Anatol Petrencu – 50 de ani. – Text : nemediat // Cugetul : Revistă de istorie și cultură. – 2004. – Nr 2. – P. 75-76. – ISSN 0868-7730.

367. Vieru, Grigore. *Vremea publicisticii* / Grigore Vieru. – Text : nemediat // Literatura și Arta. – 2004. – 30 sept. – P. 1, 2.

368. Lozan, Raisa. *Crime morale la comandă* / Raisa Lozan. – Text : nemediat // Literatura și Arta. – 2002. – 6 iun. – P. 2.

369. Петренку, Анатол. – Text : nemediat // Кто есть кто в Молдове: ежегодник : Приложение к Экономическому обозрению „Документ". – 2002. – Nr 1. – P. 35.

370. Madan, Ion. [*Anatol Petrencu*] / Ion Madan. – Text : nemediat // Istorie, arheologie, etnografie, 1981-2001 : Contribuții bibliografice / Ion Madan. – Chișinău, 2001. – [vezi Index de nume]. – ISBN 9975-70-106-X.

371. Pavelescu, Ion. *Dosarul vocației istorice regăsite – Anatol Petrencu. 1995* // Ion Pavelescu. – Text : nemediat // Basarabia egal România / Ion Pavelescu. – Bucureşti, 2001. – P. 197-207. – ISBN 973-99372-4-1.

372. Rusnac, Gheorghe. *Petrencu, Anatol* / Gheorghe Rusnac, Valeriu Cozma. – Text : nemediat // Profesorii Universității de Stat din Moldova (1946-2001) : Dicționar istorico-biografic / Gheorghe Rusnac, Valeriu Cozma ; Universitatea de Stat din Moldova. – Chișinău, 2001. – P. 157-158. – ISBN 9975-70-051-9.

373. Pușcaș, Vasile. *Profesorul Petrencu* / Vasile Pușcaș. – Text : nemediat // Pulsul istoriei în Europa Centrală : Studii, articole, comentarii, interviuri / Vasile Pușcaș. – Cluj-Napoca, 1998. – P. 181-182. – (Politica Internațională și Diplomația). – ISBN 973-9234-25-9.

374. Roibu, Nicolae. [*Anatol Petrencu*] / Nicolae Roibu.– Text : nemediat // Primăvara demnității noastre : Reportaje : Grevele din Basarabia din primăvara anului 1995 / Nicolae Roibu. – Chișinău, 1997. – P. 7, 88. – ISBN 9975-9526-0-7.

375. Cozma, Valeriu. *Petrencu Anatol* / Valeriu Cozma. – Text : nemediat // Istoria Universității de Stat din Moldova: 1946-1996 / Valeriu Cozma ; redactor responsabil: Gheorghe Rusnac. – Chișinău, 1996. – P. 245-247. – ISBN 9975-923-03-8.

376. Madan, Ion. [*Anatol Petrencu*] / Ion Madan. – Text : nemediat // Cercetări în domeniul științelor umanistice la Universitatea de Stat din Moldova (1974-1995) : Contribuții bibliografice / Ion Madan ; redactor responsabil: Gheorghe Rusnac. – Chișinău, 1996. – [vezi Index de nume, p. 430-463]. – ISBN 9975-923-11-9.

377. Pușcaș, Vasile. *Profesorul Petrencu* / Vasile Pușcaș. – Text : nemediat // Mesagerul Transilvan. – 1995. – Nr 1177 (29 mar.). – P. 2.

378. Pușcaș, Vasile. *Profesorul Petrencu* / Vasile Pușcaș. – Text : nemediat // Mesagerul Transilvan. – 1991. – Nr 83. – P. 2.

Universitatea de Stat din Moldova
Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan”

Print: „Blitz Poligraf” S.R.L.